

3 1761 09025166 1

РУСКА ПИСЬМЕННІСТЬ

VII.

ТВОРИ

Л. ГЛІБОВА

К. КЛИМКОВИЧА

В. ШАШКЕВИЧА

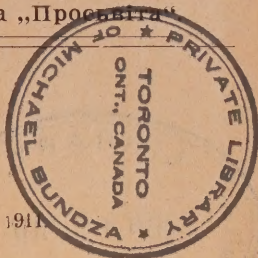
Presented to the
LIBRARIES *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
from
the Library of
Michael V. Bundza

РУСКА ПИСЬМЕННІСТЬ.
VII.

Т В О Р И
ЛЕОНІДА ГЛІБОВА,
КСЕНОФОНТА КЛИМКОВИЧА,
ВОЛОДИМИРА ШАШКЕВИЧА.

Виданє товариства „Просвѣта“

У ЛЬВОВІ, 1911

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Бедиарского.

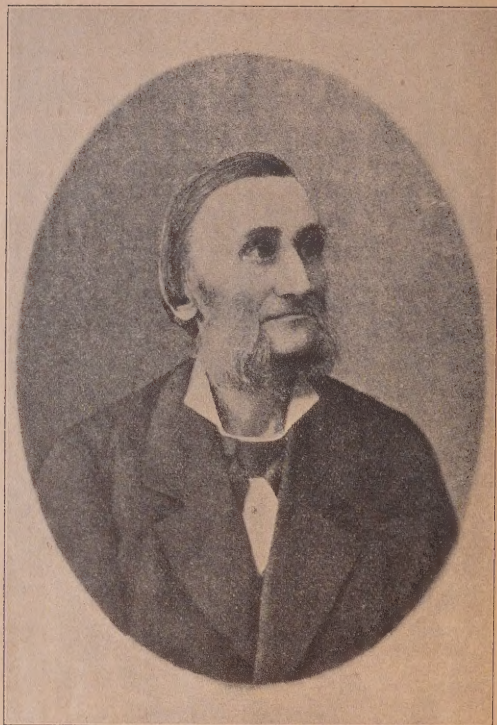
Друковано 5000 примірок в.

Ціна оправного примірка 1 К 40 с, в крас-
шій оправі 1 К 80 с

· ТВОРИ
ЛЕОНІДА ГЛІБОВА.

Леонїд Глїбів.

ЛЕОНІД ГЛІБІВ.

Леонід Іванович Глібів народився 19. (ст. ст.) лютого 1827. р. в Веселім-Подолі, селі полтавської губернії, де його отець був управителем маєтностей багатих панів Родзянок, добрих і освічених людей стародавнього і поважаного українського роду. Восьмим році життя перебрався до села Горбів в кременчуцькій повіті, де і прожив весело хлопчаці літа. Вивчившись дома від матері і сьвященника а під доглядом самого пана Порфира Родзянки початкових наук, вступив до гімназії в Полтаві, але занедужавши мусів її з 7-ої класи покинути і проживав у батька на хуторі. Потім учився в ліцею в Ніжині і скінчив його в році 1855., уже жонатий. Відтак був учителем в Чорнім-Острові на Поділі, а від року 1858. учив історії і географії в гімназії в Чернигові. Там став в р. 1861. видавати в російській і українській мові тиждєву часопись »Черниговскій Листокъ«, в котрій окрім його власних творів друковалися писання Куліша, Кониського і інших визначних авторів. Але вже в році 1863. заборонено дальше видаване »Листка«, а редактора усунено зі служби за українофільство; до того-ж він тяжко заболів, а коли став приходити до сил, заслаб на очі так, що мало не осліп. Стративши вже давнїйше свого добродія Родзянку, а відтак, коли був в ліцею, батька і матір, тепер кілька років жив без зарібку у свого тестя, протопопа Бордоноса в Ніжині; там постигло його дальше нещастє, смерть жінки. Аж в році 1867-ім здобув собі нову посаду, управителя земскої (повітової) друкарні

в Чернигові. На тій посаді проживав до смерті, котра настигла 29. (ст. ст.) жовтня 1893. р. після довшої недуги. Похорон відбув ся дуже велично, бо ціле місто его знало, любило і шанувало.

Глібів вже в гімназії писав поезії в російській мові, і в році 1847. вийшла книжочка его віршів під надписом »Стихотворенія Леонида Глѣбова«. Але як став у Полтаві зустрічати ся з українським поетом Чужбинським, особливо ж як прочитав Шевченкового »Кобзаря« та Гребінчині »Приказки«, почав у себе на хуторі писати по українськи. Від 1853-ого року друковали ся его байки і інші поезії в »Черниговскихъ Вѣдомостяхъ« а потім в петербургській »Основі« і в его газеті »Черниговскім Листку«, де підписував ся »Кенир«. Любив також театр і написав три комедії українською або мішаною мовою. Після року 1863. якийсь час нічого не друковав по українськи, аж в році 1872. вийшла збірка его (50) байок. Потім знов замовк, аж від року 1889-ого до самої смерті, хоть слабій на очи, складав далше байки і інші вірші та й поміщав переважно в галицьких часописах »Дзвінок« і »Зоря«.

По-при Гребінці єсть Глібів найбільший руский байкар і майже одинокий автор загадок і жартів; але також декотрі его пісні і інші поезії широко суть знані або й співають ся в народі. Особливо ж симпатичним став він в остатних роках свого життя, через нові свої байки, загадки і інші вірші, дітям і приятелям дітий в Галичині, де і сьвятковано в 1891-ім році 50-і роковини его письменства теплими та сердечними споминками і привітами.

І. БАЙКИ.

З року 1853-ого.

І. Вовк і Кіт.

В село із лісу Вовк забіг...
Не думайте, що в гості, братця!
Ні, в гості Вовк не забіжить;
А він прибіг, щоб де-небудь сховаться:
Проклятий люд з собаками настиг...
І рад би Вовк в які ворота вскочить,
Та лишенько йому: куди не поглядить —
Усюди Вовченька недоленька морочить, —
Хоч сядь та й плач!

Ворота, як на те-ж, кругом усі заперті,
А дуже Вовкові не хочеться умерти
(Бо ще він не нажив ся, бач!),
А гірше — од людей, од видимої смерти...
Коли глядить —

На загороді Кіт сидить,
На сонечку мурликає, дрімає.
Підскочив Вовк і до Кота мовляє:
— »Котусю-братіку! скажіть мені скоріше,
Хто із хазяїнів оттут усіх добріше?
Я хочу попрохати, щоб хто мене сховав
На сей недобрий час. Я б у пригоді став!...
Чи чуєш гомін той? За мною то женуться!...
Котусю-батечку! куди-ж мені поткнуться ся?«...
— »Проси мерщій Степана,

Він добрий чоловік,» Кіт Вовкові сказав.

— »Так я у його вкрав барана.«

— »Ну, так навідайсь до Демяна.«

— »Е, і Демяна я боюсь:

Як тільки навернусь,

Він і згадає поросятко.«

— »Біжи ж, аж ген живе Трохим!«

— »Трохим? боюсь зійти ся з ним:

З весни ще злий він за ягнятко!«

— »Погано ж!... Ну, а чи не прийме Клим?«

— »Ох, братіку! теля я в його звів!«

— »Так ти, бачу, усім тут добре надоїв,«

Кіт Вовкові сказав:

»Чого-ж ти, братіку, сюди і забігав?

Ні, наші козаки ще з розуму не зпали,

Щоб Вовка од біди сховали!

І так-таки ти сам себе вини:

Що, братіку, посіяв, те й пожни!«

2. Вовк і Вівчарі.

Раз Вовк тихесенько підкрав ся...

Всім відомо, куди він звик ходить

І де він лиха набірав ся, —

Та що-ж робить,

Коли на те вже Вовк удав ся,

Щоб овечок давить!

І сей раз він туди-ж попхав ся.

Тихесенько кошару обійшов;

Прислухав ся — не чуť, мерщій на тин зопяв ся,

Зиркнув — та й охолов:

Вівчарики прехорошенько

Найкрасчого баранчика взяли

Та й патрають гуртом, а кунделі

Мовчать, лежать собі смирененько,

Неначе-б то усеїм їм там,
Кудлатим гаспидським синам,
Позакладало... мов не знають,
Що перед ними виробляють! —
Дивив ся Вовк, дививсь,
Здихнув — та й знов у степ пошлівсь,
Та й каже: »де та правда ділась?!...
Яка б тут шарварка зробилась,
Який би гомін підняли
І Вівчарі і кунделі,
Як-би мені таке зробить схотїлось!«...

На сей раз приказка здалась:
Що де-кому, мовляли, можна — другим зась.

3. Лебідь, Щука і Рак.

У товаристві лад — усяк тому радїє;
Дурне безладдя лихо діє,
І діло, як на грїх,
Не діло — тільки сьміх.

Колись-то Лебідь, Рак та Щука
Приставить хуру узялись.

От трое разом запряглись,
Смикнули — кат-ма ходу...

Що за морока? Що робить?

А й не велика, бач-ся, штука, —

Так Лебідь рветь-ся підлетїть,

Рак упираєть-ся, а Щука тягне в воду.

Хто винен з них, хто нї — судить не нам,

Та тільки хура й досї там.

4. Мірошник.

Мірошник мав хороший млин.
В хазяйстві не аби-що він:
Про се гаразд усякий знає,
Хто хлібець має.

Млин у Мірошника був водяний.

Мірошник той Хомою звав ся,
І був він чоловік такий,
Що не гаразд за діло брав ся;
А інший раз

Буває дорогий і час. —

Вода раз греблю просмоктала...

Ну що-ж! узять би й загатить.

Так ні! Мірошник спить та спить.

Вода ж біжить... ще більш прорвала:

Хомі й за вухом не свербить.

Хто йде, мерщій у млин загляне:

»Ой Хомо, Хомо, схаменись!

Он скоро вже й води нестане;

Піди лиш, брате, подивись!»

А він їх слуха щось не дуже:

— »Нехай лиш! річка не калюжа;

Води ще стане на весь вік!»

З Хоми сьміють ся добрі люде:

»Тогді побачимо, як буде, —

Дурний ти, Хомо, чоловік!»

І справді сталось, як казали:

Вода зійшла — колеса стали.

Злякавсь Мірошник, та й біжить

Притьмом до прірви, щоб гатить.

Курей тим-часом із десятків

Прийшло налити ся води.

Уздрів Мірошник сих паньматок:

— »Бач, капостні — кричить — куди!

У мене й так води немає,

Ще й ви сюди?!«

І збó-зла палицю хапає...

Шпурнув — та й всіх курей побив.

А млин стоїть, хоч прірву й загатив:

І щó робити — не втямає...

Ні з чим зостав ся мій Хома:

Води нема й курей чорт-ма.

На сьвітї є такі пани:

Без діла сотні всюди сують,

А за недогарок вони

Людей і лають і мордують

(Вони се так, бач, хазяйнують!)...

Та й диво, що у них

Хазяйство піде все на сьміх!

5. Лисиця й Осел.

— »Відкіль бредеш ти, голово лиха?«

Лисиця так мовля Ослові.

— »Дивлв ся, як там Лев здиха,

Аж-ген у тій діброві!

Піди, паньматко, подивись;

Ти ж знала ся із ним колись...

І, щó тепер із ним зробилось!

Де в біса й сила тая ділась!

А то було, як гукоє —

Не втямиш з ляку, де б сховав ся —

Таке було те пугало страшне!

Мабуть його ввесь сьвіт бояв ся...

Тепер лежить, неначе пень,

І ніч і день.

Ніхто його вже не боїть ся.

Усяк безпешно йде дивить ся;

Хто схоче — добре ускубне
За вражий чуб його зубами,
А хто під боки стусоне —

Чи дрюком, чи рогами.»

— »А ти запевне не посьміє?»

Йому підсьмієє Лисиця.

— »Отсе-таки! чого-ж дивить ся?

І я його раз захмилів, —

« Нехай і наших знає!»

А й в людях такечки буває, —

Чи то вже сьвіт тепер такий:

Поки ти чим кому страшний,

Усяк тебе і поважає;

А тільки як-небудь спіткнись, —

Дивись —

Хто й поважав, той лає.

6. Чиж та Голуб.

Весною чижик молоденький,

Такий співучий, проворненький,

В садочку все собі скавав,

Та якось у сільце й попав;

Сердега в клітці рветь-ся, бсть-ся...

А Голуб бачить та й сьмієть-ся:

»А що? попавсь? — от тобі й на!

Вже певно голова дурна...

Не бійсь, мене б не піддурили,

Хоч як би не хитрили,

Бо я не Чирик! ні... отсе!»

Аж гульк — і сам піймавсь в сільце. —

Ото на себе не надій ся,

Чужому лихові не сьмій ся!

7. Дві бочки.

Дві бочки їхало колись селом:
Одна з горілкою повненька,
Друга порожня, тож слідком.
Та, що з горілкою — тихенько,
Повагом йде собі та йде;
Порожня ж так тобі пустує,
Та так брика та так басує,
Що аж на все село гуде.
Хто йде — із ляку швидч звертає,
Та ще й налає:
»Який се враг її приніс?
Нехай їй біс!«

Хто про свої діла стрекоче,
Кому й не слід, коли захоче,
Тому усяк мерщій зверта,
Бо він такий, як Бочка та:
Усіх од себе проганяє.
За-те розумний чоловік
Живе тихесенько весь вік,
Не торохтить і не гукає —
Та й місце має.

8. Жаба й Віл.

Раз Жаба вилізла на берег подивить ся
Та й трощечки на сонечку погрить ся.
Побачила Вола
Та й каже подрузі тихенько
(Вигадлива була!):
»Який здоровий, моя ненько!
Ну що, сестрице, як надмусь,
То й я така зроблюсь?
От будуть жаби дивувать ся!«

— »І, де вже, сестро, нам рівнять ся!«...

Казать їй друга почала.

А та не слуха... дметь-ся... дметь-ся...

»Що, сестро, як тобі здається,

Побільшала хоч трохи я?»

— »Та ні, голубонько моя!«

— »Ну, а теперечки? диви ся!«

— »Та годі, сестро, схамени ся!«

Не слуха Жаба, дметь-ся гірш, —

Все думає, що стане більш.

Та й що, дурна, собі зробила?

З натуги луснула — та й одубіла.

Такі і в світі жаби є,

Прощайте, нігде правди діти:

А по мені — найлучче жити,

Як милосердний Бог дає.

9. Мужик та лисиця.

Колись-то Мужика Лисиця попитала:

»Скажи, будь ласкав, куме мій,

За-що се честь така ось шкапі сій?

Про се вже я давно спитать тебе бажала:

Коли не подивись —

Вона з тобою скрізь:

Чи у дорозі, чи на полі;

І їсти й пити їй доволі...

А як признать ся, то вона

Скотина предурна!«

— »Але! — їй каже кум, — не в розумі тут сила!

То все бридня... Тут думка не така:

Нам треба тільки, щоб возила

Та слухала ся батіжка.»

10. Прохожі та Собаки.

Через левади та городи
Два кума йшло з весілля до господи.
Бредуть, балакають про щось...

Аж ось

Де не взялась собака в біса —
Чи з-під воріт, чи із-за ліси —
Присікала ся, аж висчить...
Коли поглянуть — ще біжить
Мабуть з десяток чи й не більше...
Та як напали — батю мій!
Одна гаразд, друга ще гірше.
Кіндрат маха ціпком мерщій.
— »Ось не займай лишень, Кіндрате,«
Тут обізвався до його Клим:
»Я їх натуру знаю, брате:
Відчеплють ся... ось ну, ходім!..
Та не махай і не диви ся«...
От вони йдуть собі та йдуть.
Собаки й справді уняли ся,
А далі стало вже й не чути.

Оттак зависливії люде

(Вони є всюди!):

Як щó завидно їм — куди!
Брехати, мов собаки, стануть...
А ти собі іди та йди:
Набрешуть ся та й перестануть.

11. Миша й Пацюк.

— »Добрий-вечір, сусіде мій!
Чи всі ви живі та здорові?«...
Гукнула Міша Пацюкові.
— »Та ще!« Пацюк мовляє їй.

— »А я се — каже — прилинула,
Щоб розказать тобі, що чула,
Щоб ти радів, як я, та знав :
Лев, кажуть би, kota піймав«...

— »Якого?»

— »Катюгу нашого рудого,
Що нам просьвітку не давав«...

— »Гай-гай! — Пацюк мовля, — раденька,
Як кажуть, що дурненька!
Що з того, що піймав?...

Як дійдеться у них до чого —
Не бачить Лева нам живого!
Бо знаєш, що за зьвір той кіт!»

Оттак, як хто кого боїть ся,
То й думає, що на того весь сьвіт
Так буде, як і він, дивить ся.

12. Хлопчик і Гадюка.

Хлопя в садку собі гуляло
Та й забажало
На іграшки ужа піймать.
(Воно гніздо його назнало —
Так як утерпіть, щоб не взять?)
Побігло, засадило руку,

Та й витягло — гадюку...
Злякав ся Хлопчик, аж поблід;
Стоїть, як стовп, і не тікає.

Гадюка дивить ся і так йому мовляє:

— »Бач, дурнику! робити так не слід...
Ти знаєш, що за се буває?
Узять би, добре укусить...
Та хай вже сей раз Бог простить;
А в-друге лишко буде, чуєш?

Гляди ж — шануй ся, стережись,
Робити так не вчись,
Та роздивляй ся, з ким шуткуеш!»

13. Вовк та Мишеня.

На полі Вовк овечку взяв,
Потяг сердешную в діброву —
Не на розмову,
А щоб ізїсти: він бажав
Мнясця сьвіженького давненько.
От взяв овечку, обідрав,
Як знав,
Та й заходив ся хорошенько
Мнясце під дубом уминать, —
Аж на зубах кістки хрущать.
Їв Вовчик, їв, аж утомив ся;
Гараздненько удовольнив ся,
А все-таки всього не зїв:
»Нехай вже, каже, другим разом.«
Мнясце травицею прикрив,
А сам спочинуть лїг тим-часом.
Неначе пан який — лежить...
А Мишенятко під вербою
Почуло, що мнясце пахтить,
Та й крадеть-ся поміж травою
(Яке мале, а вже хитрить!)...
От, помалесеньку підкралось,
Взяло мнясця та у дупло й сховалось.
Угледїв Вовк, дарма що спав,
І на весь гай гукать зачав:
»Ой, ненечко! рятуйте! допоможіте!
Ловіте злодія, держіте!
Добро мое покрав!«

Я в одному селі по ярмарку гуляв,
Та й бачив диво:
Якийсь там становий хвентив спісиво
Біля чумацьких хур.
Чого він там никав — усі на вує метали...
От, якось у його тарані вязку вкрали,
А він гукає: »пробі! калавур!«

14. Зозуля й Півень.

»Як ти співаєш, Півне, веселенько...«
— »А ти, Зозуленько, ти, зіронько моя,
Виведиш гарно так і жалібненько,
Що іногді аж плачу я...
Як тільки що почнеш співати,
Не хочеться й пшениченьки клювати, —
Біжиш в садок мерщій...«
— »Тебе я слухала б до-віку, куме мій,
Аби-б хотів співати...«
— »А ти, голубонько, ти, кралечко моя,
Поки співаєш на калині,
То й весело мені, і забуваю я
Свою недоленьку, життя своє погане
Та безталанне...
А тільки замовчиш,
Або куди летиш, —
Заніє серденько, неначе на чужині...
І їстоньки — не їм, і питоньки — не пю,
Та виглядаю все Зозуленьку мою.
Як гляну на тебе, така ти невеличка,
Моя перепеличко, —
А голосочок то який!
Тонесенький, милесенький такий...
Куди той соловей годить ся?«
— »Спаси-бі, братіку, за добрее слівце.

Як не кохать тебе за се?..

І ти виспівуєш, неначе та жар-птиця;
І далебі, що так, — пошлю ся я на всіх.»
Де взяв ся Горобець, послухав трохи їх,

Та й каже: »годї вам брехати
Та одно другого знїчевя вихваляти!»

Пурхнув — та й був такий.

За щó-ж, — хто-небудь попитає, —

Зозуля Півня вихваляє?

За те, що Півень годить їй

Та потакати добре вміє:

Рука, як кажуть, руку мие.

15. Лев та Миша.

Старенька Миша горювала:

Їй нігде, бідній, було жить,

Головоньки на старість прихилить;

Сама собі по сьвітові блукала...

Діток нема: були колись —

Тенеречки по сьвіту розбрелись:

Одним-одна зосталась мати. —

Пішла вона звичайненько прохати,

Щоб Лев в дуплі дозволив їй,

Самотній та старій,

Хазяйство завести маленьке

Біля *їх милости* близенько.

— »Хоч сила всім страшна твоя,

Хоч пан ти — каже — між панами,

Та хто зна, щó ще буде з нами:

В пригодї, може, стану й я...»

— »Хто? ти? — Лев заревів — така погана?...

Мене, такого пана,

Сюди задурювать прийшла?...

Пішла!

Бач, теревені розпустила!

Тікай, поки ще ціла!«

Злякалась Миша, та притьмом,

Поміж травою, лопушком,

З переполоху почухрала —

Тудя-сюди — й з очей пропала. —

Раз Лев пішов поживи розглядать,

Та у тенета якось і піймав ся.

Рвонув він раз — тенета не тріщать:

У-друге, в-третє — ні... Вже як не силкував ся,

Як не ревів,

Як не вертів,

А все-таки не вивертівсь — zostав ся.

Прибігли люде, узяли,

Зв'язали бідного та й повезли

По ярмарках в залізній клітці

На диво світові всьому

(Видно, були німецькі митці!).

Прийшло ся гірко бідному йому...

Згадав про Мишу, що вона казала,

Та й дума, плачучи: »як-би вона була,

Загинути б мені, дурному, не дала:

Тенета б всі попрогризала...

І я б гуляв отсе в зеленому гаю,

Мов у раю«...

А сам, сердешний, слізоньки ковтає:

Є каяття, та вороття немає.

Скажу я, люде добрі, й вам

(До казки приказка годить ся,

Хоч і панам):

Не плюй в колодязь, — пригодить ся

Води напить ся.

16. Співаки.

Сусід до себе кликав кума:

— »Приходь лиш, брате, на часок:

По чарці випемо, сальця з'їмо шматок.«

А справді — так не те він дума:

То кумові сказав він тільки так!

Хотіло ся ж, щоб похвалить ся —

Яких він назбирав Співак.

От кум прийшов: посіли, як годить ся;

По одній випили, по другій налили...

Тут парубки як утяли!

Роззявили роти — гукають...

Хто в гору дме, а хто пищить...

Аж головою кум вертить:

»Чорт батька знає, як співають!«

Став він хазяїну казати:

»Аж вуха, далєбі, болять!«

— »Та може й так«... хазяїн став мовляти:

»Є трохи хвалшу, що й казати...

Так он-що — все народ такий,

Як кажуть, золотий!

То сількісь, що не так співають,

За-те горілки не вживають!«

А по мені — вже лучче пий,

Та діло розумій.

17. Лев та Вовк.

Лев уминав за сніданням ягня.

Побіля його відливе щеня

Вертить ся та й вертить ся, —

Все мостить ся, щоб поживить ся.

От, якось-то й одважилось вхопить

Шматок м'яса, щоб не кортіло.

Лев бачить, що воно зробило,
Та змилосердив ся — мовчить;
 Бо у щеняти
Якого розуму питати?...
Побачив Вовк (він недалечко був)
Та й дума: »Лев мабуть дурненький,
Або-ж на старість силу збув,
 Що став такий плохенький;
 Коли щеня не задавив —
 Мене не займе й поготів!«
От квапить лапу до м'ясища...
Як скочить Лев — аж диба стала грива...
На Вовка бідного насів —
 Давив його, крутив...
Та й каже: »се тобі за те,
Щоб не дививсь ти на щеня,
Бо не що-дня бува бридня;
Воно дурне ще, молоде,
А ти вже, Вовче, не щеня!«

18. Хазяїн та Шкапа.

Хазяїн сїяв овесець:
Була у його нивка невелика.
От, бачить Шкапа та й базіка:
»І на який се він кінець
Овес у полі розсипає?
Мабуть і сам гаразд не знає...
А я чувала, та й не раз,
Як про людей гукають всюди,
Що люде розумніші нас...
Кий чортів батько — брешуть люде!
Який тут розум — землю рить
Та розкидять пашню без діла?
Неначе пікуди подіть!...

Стрижчаті б дав, то й я б поїла;
А хоч індикам, хоч качкам, —
Усе б було видніше нам,
Що робить він хоч трохи гарно
І що пашиї не тратить марно...
Або нехай би й заховав, —
Сказали б, що скупенький став...
А то що зробить — все дурниця,
Вже аж не хочеть-ся дивить ся!« —
Минуло літо; після жнив
Овес Хазяїн змолотив
І Шкапу ту, що вередує,
Він і шанує і годує.

Так інший з дуру неборака
Над Божим ділом вередує:
»І се не так, і те не так,
Чого се сонце дуже гріє,
Або не відтіль вітер віє«...
Головонька його дурна
Того й не зна,
Що Бог нас лучче розуміє.

19. Троєженець.

За тридевять земель, у тридесятім царстві
Та в іншій державі,
Якийсь-то хвабрий молодець
(Чи дворянин він, чи купець, —
Про те вже не скажу вам, братця,
Щоб іногді не пробрехать ся...) —
Та що утяв!...
Послухайте! узяв,
Покинув жінку та й поплів ся,
Хто його зна куди й чого...

От, потім чують про його,
Що десь він аж на двох жінках ще оженив ся, —
Такий пройди́сьвіт був!
От, якось цар про се почув
Та зараз-же бумагу й посилає,
Щоб беззаконника *такого-то* схопить,
Приставити у суд — і там його судить;
А всім судейським натякає,
Щоб ділом не вертїть
(Видно, сей гріх у них буває!),
А так йому, поганцю, присудить,
Щоб більше вже ніхто не важивсь так робити,
Коли на сьвітї хоче жити;
»А як щό зробите не так —
Повішаю усіх, неначе тих собак.« —
Не знає бідний суд, де діть ся,
Усіх циганський піт пройма,
А ділові ладу нема:
Як не присудять — не годить ся:
Бо вже доводилось судить —
Так капостний народ не дуже щось боїть ся...
Ну, щό його робить?...
Возили ся, возили ся,
Та якось і вмудрили ся
Прояву осудить.
Зібрали ся пани, поприбігали люде
Дивити ся — щό буде.
А суд гуртом рішив:
»Щоб беззаконника провчити, —
Опреділити,
Щоб він з трьома жінками жив.« —
Дивуєть-ся народ та й дума: »от удрали!
Теперечки ж усі пропали:
Повішають дурних!«
Аж ні! поперед всіх

Повісив ся пройдисьвіт на осиці
(Видно, жінки були завзяті птиці!).
Та й що-ж ви думаєте? казус сей
Так налякав усіх людей,
Що більше вже ніхто із глузду не скрутив ся,
І досі не чутно, щоб хто на трьох жінках
В тім царстві оженив ся.

20. Охрімова свита.

Була в Охріма сіра Свита,
Так хороше пошита:
Із-заду вусики з червоного сукна,
На комірї мережечка така, що на, —
Хоч голові носити!
Дурний Охрім не вмів її глядіти,
Таскав, коли й не слід таскати.
Раз став він Свиту надягати, —
Аж дивить ся — рукава вже продрались.
От мій Охрім, щоб люде не сьміялись,
Налагодивсь латати.
А де-ж суконця взяти?
Охрімові не вдивовижу!
»Ми знайдемо!« він каже сам собі, —
»Рукава трохи обчикрижу
Та й поможу журбі.«
Зробив
І Свиту знов надів.
І хороше йому здається,
Хоч руки й голі до локіт;
Так он біда: куди він не поткнеться —
Усяк од реготу береться за живіт.
Розсердив ся Охрім, що з його так глузують...
»Тривайте ж — каже — коли так,
Зроблю ж я ось-де як..»

Нехай, дурні, собі пустують:
У них, видно, жуки у голові...
А ми втнемо рукавця і нові,
Хиба мудрація велика!»

Охрім догадливий був парубіка!

Прехорошенько взяв,
Підрізав поли він чимало, —
Як-раз, щоб на рукава стало, —
Покраяв та й попришивав —
І знов рукава, як рукава.

І ходить мій Охрім, неначе та проява,
Та й думає: »ось я-то молодець,

Удав ся хоч куди хлопчина!»

Дурний, дурний! а на йому свитина,
Неначе той німецький каптанець!

Оттак і з тим буває,

Хто чорт-зна де добро своє діває, —

А там як кинеться — вертить і так і сяк,

Неначе горобець у клітці...

Дивись, згодя — гуляє неборак

В Охримовій куценській Свитці.

21. Два кума.

»Здоров, Василю, пане-брате!»

— »Здоров, кумасю мій, Кіндрате!»

— »Чи ти ще там здоров та жив?»

— »Ох, братіку!» Василь завив:

»Мого ти лишенька не знаєш,

Що так питаєш!

Бог покарав мене: я погорів:

Уся худібонька пропала,

Неначе язиком корова ізлизала...

— »Отсе бач лихо! глянь... коли-ж воно і як?»

— »А так!

Неділь вже мабуть з вісім буде —
Сьвятками до мене зібрались добрі люде...

На беседі, вже звісно, попились...

От, як усі вже розійшлись,
Пішов я з каганцем до коней у повітку.
Бодай би й не ходить!...

Я, бач-ся, каганець усе ховав під свитку,
Та якось тее... зирк — горить!
І, батечку! як обхопило —
Усе до цурочки згоріло;
Сам трохи-трохи не пропав...

Та се й тужу вже восьмую неділю...

Бодай би я був не діждав!...

Ти-ж, куме, як?« — »Ох, не питай, Василю!

І я чимсь Бога прогнівив...

Колись я, братіку, правесенько ходив, —
Теперечки, дивись, до чого вже дожив ся!

Зовсім калікою зробив ся!...

До мене на сьвятках наїхало гостей:

Дядьки, брати та де-хто із людей...

Як милим гостям не радіти?...

Уся кумпанія гарненько підпила...

Поліз у погріб я дулівки ще вточити
(Дулівочка-первак — така смашна була!)...
Щоб іногді з огнем біди не наробити,

Поліз я по-ночі, хоча й п'яненський був...

Що-ж, пане-брате! біс мене як ихнув —

Я й покотивсь... ще як не вбивсь, не знаю.

Теперечки хоч плач — не плач,

Оттак, як бач,

На дерев'янці шкандибаю.»

— »Дурні!« озвавсь до них Трохим:

»Жалкуйте на себе, бо що за диво в тім,
Що в Василя все погоріло,

А в тебе ногу ізломило!
Погано п'яному і по-ночі й з огнем.»
— »Так щó-ж його робити?
Не все ж ходить і з лихтарем!«
— »О, бити б вас обох та бити!
Горілочки не треба вельми пити.»

22. Камінь та Червяк.

»Дивись ти, як хвинтить зачав!
Неначе й справді пишна птиця!«
Так Камінь, лежачи в пшениці,
На дощик верещав:
»А глянь, іще й радіють люде, —
Запевно всі вони дурні, —
Аж чудно, далебі, мені!
Ну, щó їм від того прибуде,
Як дощ поналива води?
Хоч опісля вже й не ходи:
І росяно, і кально, скрізь калюжі —
Погано та ще й дуже.
Та щó вже будемо робить?
Самому всіх не перевчить!
Я тутечки лежу відколи —
Звичайно, мов мене й нема;
Де не покинуть — все дарма,
А й слова доброго не чув собі ніколи, —
Бодай їм дихать так!«
— »Мовчи лиш, дурню, не базікай,«
Тут став казати йому Червяк:
»Сей дощик — радість всім велика.
Земля посхла була — от він її змочив;
Травицю трохи підживив;
Пашня зовсім була повяла,
Мов тая вяла риба стала, —

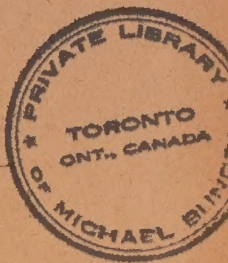
Він їй головоньку підняв,
А добрим людям щастя дав...
А з тебе що? лежиш, ледащо!
Такії лежні людям на-що?...
Лежи ж, коли лежати звик,
Та не базікай, дурню, дуже.»

Буває, інший чоловік
Все приндить ся, що довго слуге;
А що в йому?
Те, що й у Каміні тому.

23. Синиця.

Синиця славу розпустила,
Що хоче море запалить,
Що море, буцім-то, згорить,
Така, бач, є у неї сила.
За вітром слава полетіла
По всіх усядах і кутках,
По байраках і по садках,
Далеко — аж за сине море...
Усім, хто був на морі, горе;
А ну — до берега тікать,
Мерщій добро своє ховать
Од проклятущої Синиці. —
Як назліталось тії птиці,
Як назбірало ся звірей,
Людей. —

Дивити ся на чудасію!...
А пересудливі жінки
Побрали ще й ложки,
Бо мали ту надію,
Як море стане закипать,
Щоб юшки добре посьорбать,

Якої й з-роду не сьорбали
(Вони вже, бачте, позивали
Скрізь по обідах куштувать).
От, ждуть вони, стоять,
Усі баньки повітріщали...
»От-от уже почне кишть,«
Хто-небудь нищечком мовляє:
»Ось цитьте, зараз запалає«...
А море все собі гуляє,
І не кипить, і не горить.
Так що-ж Синиця? — Та мовчить!
І заналить не запалила,
А тільки слави наробила
Та з сорому й сховала ся кудись.
За сюю капостну дурницю
Полаяли Синицю
Та й розійшлись.
Яка-ж в сій байці, братця, сила?
А та: ніколи не хвались,
Поки гаразд не зробиш діла.

З року 1855-ого.

24. Вовк та Ягня.

На сьвіті вже давно ведеть-ся,
Що низчий перед висчим гнеть-ся,
А більший меншого кусає та ще й бе. —
За-тим, що сила є...
Примір не довго б показати, —
Та — цур йому! — на-що чіпать...
А щоб кінці як-небудь поховать,
Я хочу байку розказати.
У-літку, саме серед дня,
Пустуючи, дурне Ягня

Саме забило ся до річки —
Напити ся водички.

От, чи пило, чи ні — глядить:
Аж суне Вовк — такий страшенний
Та здоровенний!

Та так прямісенько й біжить
До бідного Ягняти.

Ягнятї нікуди тікати;
Стоїть, сердешне, та дріжить...

А Вовк, неначе комисар, кричить
(Він, щоб присікати ся, знайшов причину):

»На-що се ти, собачий сину,
Тут каламутиш берег мій
Та квапиш ніс поганий свій
У чистую отсюю воду?

Та я тобі за сую шкоду —
Ти знаєш, що зроблю?...
Як муху задавлю!»

— »Ні, паночку,« Ягня йому мовляє:
»Водиці я не сколотив,
Бо ще й не пив;

А хоч-би й пив, то шкоди в тім немає,
Бо я стою зовсім не там,
Де треба пити вам,

Та ще й вода од вас сюди збігає...«

— »Так се-б то я брешу?« тут Вовк йому
гукнув:

»Чи бач! ще і базікати стало...

Такого ще поганця не бувало!...

Здаєть-ся, ти й позаторік тут був

Та капости мені робив... Тривай же!

Ти думаєш, що я забув?«

— »Помилуйте!« йому Ягнятко каже:

»На світі я ще й году не прожив.«

— »Так брат твій був.« — »Нема братів.«

— »Так може батько,
Коли не лядько...

Або-ж хто-небудь з ваших був...
Хиба не знаю я, не чув,
Що ви усі мене б іззіли,
Як-би вловили?

Собаки й вівчарі твої,
Усі ви — вороги мої;
Од вас мені життя немає...

Ще мало я терпів?»

— »Так чим же я вам досадив?»

Ягнятко, плачучи, питає.

— »Цить, капостне! либонь не знає...

Ще й огризаєть-ся, щеня!
Що ти за птиця?! ти — Ягня!
Як сьміло ти мене питати?
Вовк може їсти захотів!...

Не вам про тее, дурням, знати!«

І — Вовк Ягнятко задавив...

На-що йому про тее знати,

Що може плаче бідна мати

Та побиваєть-ся, як рибонька об лід:

Він вовк, він пан... йому не слід...

З року 1856-ого.

25. Шпак.

Усяк до чого-небудь вдав ся:
Той робить те, другий — друге;
Всяк свого б берега й держав ся...
Еге!

Коли-б то так всяк шанував ся!

Так є ж такі дурні,
Що іногді за те беруть ся,

До того пнуть ся,
Чого й не тямлять. По мені —
Роби вже лучше те, що вмієш,
То й бачити-ме всяк,
Що ти що-небудь розумієш.

Один ще змалку вдатний Шпак
У Щиглика співать навчив ся.
Канальський Шпак так умудрив ся,
Що як почне було співать —

Диковина й сказать!

Мов справді Щиглик то співає.

От, слухає Шпака усяк,

Дивуєть-ся та вихваляє,

Шпаком розумним величає.

Радіє, аж плигає, Шпак!

Чого б йому іще й хотіти?

Кохать ся б дурневі та жити;

Таке життя другому б рай, —

Шануйсь та людям потурай,

Виспівуй на всі боки!...

Так он-що (я сказать забув) —

Шпачок зависливенький був.

Почув він (мабуть від сороки),

Що Соловейка хвалить всяк.

Шпакові се завидно стало,

Надув ся бісів Шпак.

»Коли ж моїх пісень вам мало,«

Він сам собі мовляє так:

»Тривайте, й я так заспіваю...

Ще може й красче... я вже знаю!

На бісового батька й Шпак!«

Зачав мій Шпак пісні виводить, —

Так ні — зовсім не те виходить:

Хоч вельми дуже запищить,

Хоч не до-прикладу хавчить,
Або нявчить, мов по-котячи,
Або мекече по-ягнячи.
Співав мій Шпак, співав,
Аж покіль всіх порозганяв, —
Ніхто і слухати не хоче,
Тікає геть та ще й бормоче:
»Дурний, не знать чого схотів!
Хоч-би сьміху вже не робив:
Співав би гарно по-щиглячи,
Ніж чорт-зна як по-соловячи.»

3 року 1858-ого.

26. Щука.

На Щуку хтось бомагу в суд подав,
Що буцїм-би вона такеє виробляла,
Що у ставу ніхто життя не мав:
Того заїла в-смерть, другого обідрала.
Піймали Щуку молодці
Та в шаплиці
Гуртом до суду притаскали,
Хоча чуби й мокренькі стали.
На той раз судьями були
Якїсь два Осли,
Одна нікчемна Шкапа
Та два стареньких Цапа, —
Усе народ, як бачите, такий
Добрячий та плохий.
За стряпчого, як завсїгда годить ся,
Була приставлена Лисиця...
А чутка у гаю була така,
Що ніби Щука та частенько,
Як тільки зробить ся темненько
Лисиці й шле то щуначка,

То сотеньку карасиків живеньких,
Або линів гарненьких...
Чи справді так було, чи може хто збрехав
(Хто ворогів не мав!), —
А все-таки катюзі,
Як кажуть, буде по заслужі. —
Зійшли ся судді, стали розбірать:
Коли і як воно, і що їй присудити?
Як не мудруй, а правди нігде діти,
Кінців не можна поховать...
Не довго думали — рішили
І Щуку на вербі повісити звеліли.
»Дозвольте і мені, панове, річ держать!«
Тут обізвала ся Лисиця:
»Розбійницю таку не так судить годить ся:
Щоб більше жаху їй завдять
І щоб усяк бояв ся так робити, —
У річці вражу Щуку утопити!«
— »Розумна річ!« всі зачали гукать.
Послухали Лисичку
І Щуку кинули — у річку.

27. Свиня.

Свиня у панський двір залізла;
Посновигала там
По всім куткам,
На сьмітнику кісток погризла,
Полежала в багні,
Як слід Свині,
В гної куйовдила ся пикою своєю...
Та із гостей ізнов прийшла
Така-ж, як і була —
Свиня свинею.
От, став свинар її питать:

»Що, свинко, бачила ти в пана?
Чи хороше там гостювать?
Яка була тобі там шана?...
Я чув колись, що у панів,
Мов у царів,
Срібло та золото скрізь сяє,
Що буцїм-би пани так хороше живуть
Та солодко їдять і шють.»
— »Та де там воно є!« Свиня йому мовляє:
»Брехня! не слухай! я ж була,
І їла і пила,
Всі заходеньки обходила,
І сьмітники
І сучочки,
А доброго нічого там не вздріла, —
То тільки вигадки дурні!«
Не хочу я нікого прирівняти,
Звиняйте, до Свинї...
Нї, далебі, що нї!
Я тільки хочу щось спитати:
Траплялось на віку менї
Такєє бачити ледащо, —
Подивив ся — не гідне ані на-що:
А як почне тебе судить,
То так оббреше, обчернить,
Та рознесе таку погану славу,
Що соромно й сказать...
Так я се й хочу вас, панове, попитать:
Еге, не грїх таку прояву
Свинею величать?

— 28. Вівчар.

Був на селї Вівчар Тарас:
Він панових овечок пас.

Став мій Тарас чогось журитись:

Сидить, головоньку схилив,

А панові боїть ся похвалитись,

Щоб пан не бив.

»Чого ти, брате, сьвітом нудиш?»

Питають ся його.

— »Ох, братці! лишенька мого

Аби-як не відбудеш!...

От, став хвалитись він, що є в болоті Вовк

І, на лихо йому, хапає овечок...

»Що-ж, брате, будемо робити, —

Ще й не таке нам діє Вовк!...

А пан за ві-що буде бити?...

Гуртом вони до пана всі пішли,

Усе по правді розказали.

Звелів їм пан, щоб Вовка стерегли

І, коли можна, щоб піймали.

Пильнують Вовчика, нема коли й заснуть,

А Вовка щось нема й не чуть...

Чого-ж се так, що у Тараса часом

Буває добрий борщ із м'ясом

Та з начинкою пиріжки?...

Дурні дядьки!

Ні один з вас не розчовнає!

Який там в біса зьвір!

На Вовка тільки поговір,

А овечок Тарас хапає!...

29. Лящі.

В гаю у пана був ставок;

Вода — як скло, на дні пісок;

Кругом цвіли волошки та васильки,

Червона каліна там росла,

Під гаєм пасіка була, —

Ну, рай та й тільки!
В ставу було чималенько Ляпців:
Ніхто їх не ловив
Ні волоком, ні вятірями, —
Життя Лящам,
Мов тим панам:
Гуляють, ляпають хвостами...
Приїхав раз з сусідом пан у гай
І Щук зведів у став понапускати.
— »На біса Щук пускаєш, пане-брате?«
Озвався сусід: »ось потривай!
Ти гірше тільки тим нашкодиш —
Усіх Лящів позводиш:
Їх Щуки заїдять«...
— »Даремна річ!« хазяїн став казати,
Та й усміхнувся після того:
»Жалкую, чом давніш не звів...
А ти-ж, сусіде, чув од ко́го,
Що я охочий до Лящів?«

30. Билина.

Сказав раз Куц Билині:
»Билинонько! чого така ти стала,
Мов рибонька вяла:
Пожовкла, не цвітеш,
Живеш, як не живеш,
Твоя головонька от-от поляже?«
— »Ох, Кущику! — Билина каже:
Я на чужині«...
Хто щиро поважа родину,
Свій рідний край,
Тому не всюди рай:
Чужина вялить, як Билину.

31. Цікавий.

Раз край дороги Влас копиці волочив.

Вродило сіно — весело й робилось...

От як над вечір сонечко схилилось,

Мій Влас полуднувати сів.

Глядять, — щось їде по дорозі...

Йому й байдуже, хто на возі...

Коли зближається — аж то Кіндрат,

Всесьвітній кум і сват.

»Здоров, Кіндрате!« Влас гукає:

»Куди се Бог носив?«

— »А на базар пашню возив,«

Кіндрат йому мовляє.

»Що-ж,« Влас пита: »чи справивсь молодцем?«

— »А бач, вертаюсь порожнем...

Та що балакати нам про тее...

Ось попитай, що бачив я!

І, матінко моя!

Я бачив в городі таке,

Що тільки в казці розказать.

Дивлюся — люде аж кишать...

Що, думаю, за чудасія?! .

Покинув віз коло Гордія,

А сам побіг, щоб поглядіть....

Всі кажуть: треба заплатити.

Віддав я копу — нігде дітись...

Та вже-ж було на що й дивитись:

Яких я бачив там звіврюк,

Довготелесих та страшних гадюк,

Комашечок... А овечата?

Подивишся — аж сьміх бере:

Такі малесенькі, як кошенята...

Хоч Німець грошики й дере,

Та вже-ж і диво, пане-брате!«

— «А бачив бугая, Кіндрате?»
Питає Влас: «учора був
У гóроді наш титар...
З ним їздив і Микола-писар...
Од них я чув,
Що є бугай над бугаями,
Неначе добрий віз з снопами»...
— «Який бугай? я бугая
Не вглядів якось, пане-брате»...
— «Овва! такий же ти, Кіндрате!»

Таких Кіндратів бачив я:
Уміють добре прибрехати...
Та цур їм! — лучче не чіпати...

32. Купець та Миші.

Один купець хороший дворик мав.
Щоб де було свій крам складати
Та всякую бакалію ховати,
Він у дворі комору збудував.
Купує мій купець, купує та складає;
Всього багато накупив. —
Усяк хазяїн добре знає,
Що іногді мишва проклята виробляє:
Купець се знав та й напустив
Десятка шівтора котів.
Коти засіли за мішками;
Мишва притихла; все як слід,
Бо де не виглянь — всюди кіт.
Гаразд управились з мишами;
Так друге лихо завелось:
Знайшов ся злодій між котами;
Мишей не чуть, а краде хтось.
Дознавсь купець, що пахне не мишами,

Не розпитавсь, та й став кричати :
— »Е, треба ж їм гаразд всім прочуханки дати!
Почувши се, коти не довго ждали,
Взяли та й повтікали.
Пронюхала мишва, що вже нема котів,
Та швидче до мішків —
І почала хазяйнувати, —
Не стілько їсти, як псувати.
Напорала мишва купцеві баринів,
Аж плаче він біля своїх мішків.

Дурний купець та й годі!
А на що-ж всіх порозганяв,
Коли один злодюга крав?
Як не піймав, то й не кажи, що злодій.

33. Торбина.

У темному кутку, де рогачі стояли,
Де віник ставили та трісочки складали,
Лежать Торбині довелось.
Давно її покинув хтось...
Лежить порожня Торбина,
Неначе драная ряднина;
Її і в руки не беруть,
А іноді і сьміттям приметуть.
Долежалась таки Торбина —
Настала й їй щасливая година:
Хазяїн взяв,
Повнісіньку червінцями й напхав.
Неначе пані на перині,
Лежить Торбина в гарній скрині!
І по селу й по хуторах,
І по купцях і по панах —
Пішла про неї слава всюди:

Її шанують хитрі люде;
На неї дивить ся усяк
Так весело та ласо так,
Як циганча на добре сало.
Та й що-ж? сього Торбині мало:

Розчванилась вона,
Глузує над людьми, базіка,
Вибріхує таке, що на,
Неначе пані превелика!

А люде слухають, мовчать,
Бо хороше червінчики бряжчать.
А як Торблянка спорожнилась —
Де в біса й слава тая ділась:
Без грошей торба — чорт зна що!

Велике діло, братця, гроші!
З грошима й дурні прехороші!
Є в дурня гроші — він і пан;
Є в його дорогий жупан —
І розум є; всі поважають,
На покуті його сажають;

Той йому сват,
Той йому брат;
Його в бояри, в куми просять
І першу чарочку підносять...

Сказать би дурням тим,
Що як капшук у них прорветь-ся —
Розійдеть-ся їх слава, як той дим,
І паньство пишнее минеть-ся!

З року 1861-ого.

34. Горлиця й Горобець.

Воркувала Горлиця у садку,
У куточку тихенькому, на бузку;

Жалкувала сизокрила, що вона
Не чула ся, як минула і весна,
Не вгляділа, як одцвів ся і садок,
І черешні і вишеньки і бузок;
Сумувала, що прийдесть-ся в-осени
Деся шукати ще іншої сторони.
Підлабузнивсь до Горлиці Горобець,
Наче справді запорозький молодець:
»Ой послухай, голубонько, не журись;
Ти на мене, молодчика, подивись!
Чи є в світі де такі молодці,
Як ми, славні та веселі горобці?
На все вдатні — до любовців, до пісень, —
Цьвірінькаєм, жартуючи, увесь день!
Ти не бій ся, голубонько, що зіма
Посиплеть-ся білим снігом... то дарма!
Нас з тобою тее лихо не зляка:
Перебудем під стріхою в козака.
А як гляне ясне сонце на весну —
Забудемо тую зіму навісну.
Порозтають ті білі сніги,
Покриють ся травицею всі луки,
Розіветь-ся калинонька і садок,
Розцвітуть ся і вишеньки і бузок;
Заспівають усі пташки, як в раю,
Привітати-муть голубоньку мою...
А ти, серце-голубонько, не журись
Та до мене молодчика прихились«...
— »Бодай тобі, Горобчику, не брехать.
А Горлицям твоїх брехень не чувать!
Не до пари голубоньці Горобець,
Хоч який він прехороший молодець:
Треба мені, сизокрилій, голубка,
Як хороший дівчиноньці козака.« —
Де не взяв ся сизокрилий голубок —

Як ухопить Горобчика за чубок!
Помняв його, поївечив, як хотів,
Оскуб його, молодчика, та й пустив:
»Отсе тобі, Горобчику, так не вчись,
До чужої голубоньки не тулись...«
Як дремене Горобчикок у садок, —
Болить його головонька і чубок.
Регочуть ся проклятії горобці:
»От-так наші добувають молодці!«
Засоромивсь осьміяний Горобець
Та й покинув ріднесенський табунець,
Полетів він сьвіт-за-очі у садки
Відшептувать головоньку і боки.

Я вигadaв, лежачи на печі,
Для вас сюю баєчку, паничі!
Ой, не будьте, паниченьки-молодці,
І ви такі, як отті горобці..
Пригортайтесь, козаченьки, до дівчат —
Хиба мало є хороших бровенят?
Дівчинонька, як квіточка, — з нею рай, —
А чужої молодиці не займай,
Бо налетить часом сивий голубок —
Боліти-ме головонька і чубок!

З року 1863-ого.

35. Мишача рада.

Задумала Мишва вчинить велике діло,
Щоб слава загула про них
По всіх усядах, щоб вдивило
Не то людей — котів дурних.
Мишей до біса назбігалось;
Чимало й Пацюків зібралось.
Старих і молодих.

От в кухві тій, що з борошном стояла,
Уся громада посідала —

Розслухать, що і як.

Найстаршенький Пацюк мовляє так:

»Отсе, зібрались ми, панове-громадяне,

Про от-що розсудить:

Пора б і мишам в сьвітї жити

Так, як живуть усі миряне.

А для того нам треба положить,

Щоб був порядок в кожному ділі —

Збирати раду що-неділі...

Чи так, чи може як?...»

— »Розумне діло! так, то й так!«

Гукнула разом вся громада.

— »А щоб була доладня рада,«

Старий Пацюк кричить,

»Закон постановить:

Пускати на раду всіх хвостатих,

А куцих не пускати,

Бо хто бував в руках проклятих,

З того добра не ждуть!

Чи так? рїшайте, коли чули!«...

— »Так тому й бути!« усі гукнули:

»Так!... куцих не пускати!«...

Мишва таку приміту знає:

У кого довший хвіст — той розум більший має,

А хто свій хвіст ізбув,

Той дурнем всюди був —

Чи то в якій-небудь приголі,

Чи на війні, чи у походї. —

От, через тиждень, в темну ніч,

Справдилась Пацюкова річ:

Була між ними перша рада.

Зібрала ся, як слід, уся громада:

Посіли; гомонять...

Аж гульк — і куций є між ними...
Ну, що його робить з дурними?
Ну, як утерпіть — не сказать?...
Пацюк углядів молоденький
Та зараз дядька штовх тихенько:
»А що-ж се,« каже, »як се так?
Відкіль се взяв ся неборак?
Чому-ж йому ніхто не вкаже?
Та се вже, справді, сором, глум!«...
— »Цить, язикатий!« дядько каже:
»Бо то-ж мій кум«...

36. Пан на всю губу.

В якійсь далекій стороні...
В Німеччині... в Туреччині... та ні!...
Таку ледачу пам'ять маю,
Що й не згадаю.
Далеко десь, серед чужих країв,
Пан на всю губу жив,
У розкоші, як пану подобає,
Суд'єю б то, чи що, служив
(Чи справді є там суд — хто його знає!)...
Жив, хороше і їв, і пив,
Нічого не робив,
Підписував, що скажуть люде,
Не знаючи, що з того буде.
Так живучи, про що тужить?
Два віки б жить,
Не сподіваючись умерти, —
Та от біда: як набіжить —
Не заховаш ся від смерти...
Настав той скорбний час —
І панів вік погас,
Сказати просто — вмер, та й годі, —

Спокійно, тихо, мов заснув...
Засумовали всі в господі,
Бо добрий господар він був. —
Як не живи, а на тім світі

 Про все одвіт оддай,
 На паньство не вважай,
Бо там не те, що у повіті...
Явивсь мій пан, стоїть і жде,
І думає: ну, що-ж то буде?...
Аж дивить ся — громада йде,
Усе старі, поважні люде.

— »Ну, брате, — кажуть: — як ти жив?
Добро чи зло робив?«

— »А що-ж, панове,« пан мовляє:
 »Нічого не робив!...

Мене усяке добре знає:
Суд'єю був, для себе жив;
Про все мені було байдуже«...

— »Ну, добре ж, — кажуть — милий друже,
Гаразд, що так ти жив.

А ну-те, братця, одчиняйте
Ворота в рай! земляче, йди!«

Промовили діди.
— »З якої речі? потривайте!«

Озвав ся сивий дід,
Що біля царини знаходивсь:

 »Ні, так не слід,
Щоб лежень та того сподобивсь!...«

— »Та ну-бо, — кажуть, — слід!
Яка б з його була робота,

Коли нічого він не вмів?
Він тільки б лиха наробив!«

— »Хиба...« промовив дід — і одчинив ворота.

Колись я в суді був і бачив сам
Як-раз такого пана там.

Хороший чоловік, мовляли люде,
Плохий, нічого не бере..
От, думаю собі, — і вмере,
То паном буде.

37. Бджола і Мухи.

Хтось Мухам набрехав,
Що на чужині красче жити,
Що слід усім туди летіти,
Хто щастя тут не мав.
Наслухались дві Мухи того дива
(Про се найбільше Чміль гудів):
»Тут — кажуть — доля нещаслива,
Дурний, хто досі не летів!
Покиньмо, кумо, Україну —
Нехай їй хріп!
Та помандруймо на чужину,
Аж до веселих тих долин,
Де доля красчая вітає,
І може плаче, нас ждучи..
Зіми там, кажуть, не буває, —
Гуляй, безпешно живучи!«
Так одна Муха-цокотуха
Базікала з кумою в-двох.
Коли поглянуть на горох —
Сидить Бджола та мовчки й слуха.
— »Здоровенькі були!«
Обидві Мухи загули:
»От добре, що зустрілись з вами..
А ну-те й ви збирайтесь з нами!«
На се Бджола сказала їм:
»Шкода! я рідну Україну
Не проміняю на чужину,
Нехай се щастя вам самим.«

А Мухи разом задзижчали :
 »Ось годї, не кажіть !
Жили ми тут — добра не знали,
 Бодай би так не жить !
Не то пани, дурні селяне —
 Усяке шкодить нам ;
Що-дня таке життя погане, —
Колись так буде й вам.«
— »Нї, я сього не сподіваюсь,«
 Сказала їм Бджола :
»Менї шаноба скрізь була,
Бо я без діла не тиняюсь.
 А вам —
Однаково щó тут, щó там ;
Ви нї на кого не жалкуйте ;
Обридло тут — туди мандруйте
 На втіху паукам.«

Я про охочих до мандрівки
 Давно сказать хотїв :
 Хто дома зледащів,
 Тому не жаль домівки.
Діди мовляли їм колись :
 Ідіте, ринде,
 Куди інде, —
 На-щó ви нам здались? —
Там може вас не знати-муть,
То й риндею не звати-муть.

38. Ведмідь-пасішник.

У темнім лісі, за горами
 Зібравсь усякий зьвір :
Вовки, лисиці з ховрахами,
Зайці дурні, шкодливий тхір

І ще там де-яких чимало
Безпешно в лісі панувало.
Була і пасіка у них..
Нехай, мов, люде не гордують,
Що тільки все вони мудрують
У хуторах своїх!

От, радить ся громада стала —
Кому б то пасішником бути?
Лисичка зараз і вгадала:

»Ведмедика кликнуть!«

Послухали і по-дурному
Постановили, що нікому
Так не впадає, як йому.
Не то розумний, дурень знає
І екаже сьвітові всьому,
Як скрізь Ведмідь той мед тягає, —
Так де тобі! і не кажи, —

Себе, мов, стережи!

Почав Ведмідь хазяйнувати,
У пасіці порядкувати:

Що-дня він мед тягав
Та в берлозі ховав.

Дознались, кинулись до його —
І меду не знайшли нічого..

До суду потягли,

Прогнали злодія старого

Та ще й приказ дали:

Заперти бісового сина
На цілу зіму в берлозі.
Ведмедику лиха година:

Зарив ся у лозі,

Дарма, про все йому байдуже,
Лежить та ласує медком.

»З тобою, — дума, — милий друже,
Нам тільки й жити двом.«

Таких ведмедів на приміті
Ще трохи є у нашому повіті.

39. Вівці та Собаки.

Один заможний господар
Надумав ся вовків злякати.

»Що — каже — той вівчар —
Собак дві сотні назбирати!«
Здасть-ся б і гаразд було;
Вовки полохатъ перестали, —
Так друге лихо піросло:
Свої Собаки шкодить стали.
Аж жаль бере, як розказать:
З Овечок перше вовну драли,
А далі м'яса забажали,
Та й ну що-дня Овечъ качать.
До осені звели отару...

Зосталось може з пару,
Та й тих упорали під темну ніч,
Щоб більше не кортіло.

На се коротка річ:
Дурний порядок — дурне й діло.

40. Вовк і Лисиця.

Лисиця десь м'ясця дістала.
Тихесенько прибїгла під етіжок —
Умяла більшенький шматок,
А менший у сїнце сховала
На другий раз, бо нужду знала;
Сама ж спочити прилягла...
Воно годить ся, попоївши;
Не молода таки й була —

Натомить ся, всю ніч ходивши...
Аж ось — у гості Вовк біжить.
»От — дума — і лягла спочить!«
— »Добри-день, кумо!« Вовк гукає:
»Той спить, хто щастя має!

От, кумо, лишенько мені
У сій поганій стороні:
Никав всю ніч, аж утомив ся —
Та й щó-ж! нігдє не поживив ся!
Чи до кошари підберусь —
Боюсь!...

Вівчар не спить, в сопілку грає...
Таке то кум твій щастя має.
А їсти, кумо, — аж-аж-аж!
Цілісіньку б іззів корову!«

Кума ж,

На сюю жалібную мову,
Так каже кумові своєму:
»Сердешний куме! ну й чому
Ти не прибіг до мене в-ранці?...

Оттут не козаки живуть — поганці!

Мабуть їм ніколи й заснуть:
Усе так пильно стережуть,
Що треба гаспидського митця,
Щоб одурить та поживить ся!...

Поїж сінця«...

А Вовчик не про сїно дума;
Коли-б йому шматок м'ясяця!
— »Нї, — каже він: — спасибі, кумо!«
Та й з тим голодний лицар мій
Пішов до-дому сам не свій.

Отсе-ж то тее: на, небоже,
Те, щó мені не гоже.

41. Вовк та Зозуля.

Надумавсь Вовк, що жить йому погано, —

Не з'їсть, не засне до пуття;

Що вік його минає марно,

Що треба красчого шукать собі життя...

Сидить він раз під дубом та й куняє,

Ніхто його не розважає, —

Аж чує — на вербі,

Між листям десь, Зозуля закувала:

»Ку-ку! добри-вечір тобі!

А що се, Вовчику, чи не журба напала?

Чи може підтоптався?»

— »Яке там підтоптався!« до неї Вовк озвався:

»Тобі усе, пань-матко, сьмішки!

А де-кому нї кришки:

Тут думка не аби-яка

Морочить козака.»

— »Скажи ж мені, нехай і я почую,«

Зозуля каже: »що і як,

Про що міркує неборак?»

— »Прощайте — от що!... помандрую,«

Мовляє Вовк: »покину вас усіх.»

— »От тобі й на! чи справді, чи на сьміх?»

Зозуля, сьміючись, питає:

»Вигадуєш ти, друже мій!«

Розсердивсь Вовк та й каже їй:

»Які там вигадки! либонь не знає,

Як кожен біс мене ганяє, —

Хотіли б навіть вбити!

Ні, годі вже мені терпіть

Таку лиху годину...

Понхаюсь, серце, на Вкраїну, —

Хороша, кажуть, сторона:

Життя таке, що на!

Там люде не страшні, шанують, привітають;

Собаки там нікого не займають, —

Живи як хоч, де хоч ходи,

Не сподіваючись біди.»

— «А вовчі норови ти де подінеш?»

Пита Зозуля: «тут покинеш?»

— «Бодай тебе, Зозуленько моя!»

Сьмієть-ся Вовк: «вигадуєш дурниці...

Хиба-ж вовки — лисиці,

І я — мов і не я?...

Був Вовком я і Вовком буду

До віку і до суду!»

— «Ой, Вовче, Вовче, не хвались»,

Промовила Зозуля: «стережись!

Ось не мандруй ти з-дуру,

Бо здіймуть з тебе шкуру.»

Не забувайте, земляки:

Є й між людьми такі вовки, —

• Про других — де тобі як виють,

А сами-ж лихо діють.

42. Гадюка і Ягня.

Під дубом у гаю жила Гадюка,

Непросипуща злюка:

Усе було сичить-сичить,

Щоб кого-небудь укусить.

Мале Ягнятко там гуляло:

Скік-верть, сюди-туди —

Та якось під той дуб і доскакало,

Не сподіваючись біди...

Гадюка кинулась та й укусила, —

От так, як бач,

Безвинного занапастила.

Ягнятко в плач,
А потім на травицю впало :
»Ох, за́-що ж, за́-що?« простогнало..
А бісова Гадюка знов сичить :
»Щоб тут гулять не сьміло!
Ти може затоптать мене хотіло, —
Вас треба вчить!«
Ягнятко більше не озвалось..
На сьвітї нажилось, награлось..
Затихло... спить...

Колись і між людьми чимало
Таких ягнят попропадало.
Тепер гадюкам час сказать :
Минули ся вже тіі роки,
Що розпірали бо́ки, —
Дай, Боже, Правді не вмірать!

43. Громада.

Одваживсь Вовк у Лева попросити,
Щоб старшиною до овець
Наставили його служити..
Лукавий молодець!
Попéреду він кинувсь до Лисиці,
Щоб тая нищечком у Львиці
Поворожила про його́.
Лисичка здатня до сьогó :
Крутнула хвостиком — і допомгло ся, —
Все до ладу й прийшло ся.
Став думать Лев, що може б і не слід,
Бо препоганий вовчий рід, —
Та треба ж іногді і жінці догодити..
Тут як би владить так,
Щоб який-небудь неборақ

Не здумав шелесту зробити:
Скрутив, мов, як хотів...
І Лев звелів
Кликнуть громаду на пораду.
Ну, чи громаду, то й громаду...
Зійшлись... ніхто нічого не сказав...
І Вовчик старшиною став...
А Вівці-ж що? хиба-ж вони послухали,
На раді стоячи? про їх же діло йшло!...
От те-ж то й лишенько! Овечок не було,
Бо не покликали — забули...
А слід побуть їм там.

Панове громадяне!
Се байка вам, —
В пригоді може стане.

44. Квіти.

У гарному будинку на вікні
Бриніли квіти у макітрі;
Тихесенько вони гойдали ся на вітрі,
Радіючи весні.

На другому вікні стояли інші квіти:
З паперу зроблені і шовком перевиті
На дротяних стебельцях, наче мак, —
Хто йде, дивується усяк...
Чого тепер не роблять люде!
Без коней їздять, — ще колись
І не таке диво буде:
От-от — дивись —
На місяць злізуть панувати
І там почнуть
По своєму порядкувати,
Ще й земство заведуть...

А покіль щó — повернем річ на квіти.
День парний був; у холодку спочити

Ховавсь усяк.

От, справжні квіти кажуть так:

»Ой, вітрику, наш милий друже!

Навій нам дощик мерщій,

Бо душно стало дуже

Скрізь по землі сухій.»

А тії, шовком вбрані квіти,

Сьміють ся з них:

»Кому-кому — ще й вам годити, —

Не бачили дурних!

Навій їм дощик із неба...

На-щó він здавсь, коли його не треба?

Поналива води —

Хоч не ходи.

Не слід їм, вітре, догожати,

Бо щó вони за квіти, треба знати?

Ще тиждень поцьвітуть,

А потім і посхнуть.

Ось ми не простою красою —

Сам бачиш ти —

І літом і зімою

Уміємо цьвісти.»

А вітер віє, повіває...

Вже близько хмара... дощик накрапає...

І з-разу зашумів —

Долину звеселив...

А тії квіти, шовком вбрані,

Попадали, неначе п'яні —

Пропала чвань!

Тепер — куди не глянь —

Скрізь по двору їх вітер носить.

Розумному, як кажуть, досить.

45. Лисиця і Ховрах.

- »Куди се ти, кумасенько, біжиш?
Дасш неначе з ляку драла, —
Гука Ховрах, — ні на що не глядиш,
Мене б то й не пізнала!«
- »Ох, голубе!« Лисиця застогнала:
»Бодай би вже й не жить,
Як оттаке терпїть!«
- »Що-ж там таке? Яка причина?«
Ховрах допитує куму.
А та йому:
»Напасть мені! лиха година!
Як кумові своєму,
Скажу тобі усе, по дружбі...
Отсе я, бач, була на службі,
Наставили мене суддею до курей;
Я їх кохала, як дітей,
Всьому порядок подавала;
І не доїм, і не досплю,
Усе, було, тружусь, роблю —
Аж з тіла спала.
Всі добрість бачили мою,
Бо всі жили мов у раю.
- Ні з кого по сей день не брала я й пірінки.
А що-ж за те кумі твоїй?
З очей прогнали!... Боже мій!
За що, про що, і за якії вчинки?
От справді, сьвіт тепер який
Бридкий!...
А все се лихо брехні діють.
Як здумаю — печінки тліють!
На мене хтось то набрехав
(Бодай би той добра не знав!),
Що я хабарики лупила...

А щоб я, куме, хліб так їла,
Коли хоч шаг з кого взяла,
Коли хоч раз душею покривила!
Скажи, чи я-ж коли така була,
Щоб сїї капости робила?«
— »А щó-ж, кумасенько моя,«
Ховрах мовляє так Лисиці:
»Був гріх, — частенько бачив я
У тебе пірячко на пиці«...

Бува у службі чоловік, —
Все стогне, каже: жити важко!
Неначе доживає вік,
Або останній руб на-справжки.
І віру ймеш йому під-час,
Бо знаєш, або й чув нераз,
Що жінку він узяв без віна,
І сам, сердега, сиротина.
А потім бачиш: той бідняк, —
Хто його зна, коли і як —
Землі накупить, хазяйнує;
А далі так собі панує,
Що на!... У суд не йти брехать,
А як утерпїть, не сказать,
Як той Ховрах мовляв Лисиці,
Що видко пірячко на пиці?...

46. Муха і Бджола.

Весною Муха-ледащиця
Майнула у садок
На ряс, на квіти подивить ся,
Почує Зозулин голосок.
От, примостилає на красолі
Та й думає про те,

Що як то гарно жить на волі,
Коли усе цвіте.

Сидить, спісиво поглядає,

Що робить ся в садку;

Вітрець тихесенько гойдає,

Мов панночку яку...

Побачила Бджолу близенько.

»Добри-день!« каже їй:

»Оддиш хоч трохи, моя ненько,

Сідай оттут мерщій.«

— »Та ніколи мені сидіти,«

Одвітує Бджола:

»Вже час до пасіки летіти, —

Далеко від села.«

— »Яка погана,« Муха каже,

»На світі доленька твоя:

Раненько встане, пізно ляже...

Мені б оттак — змарніла б я,

За тиждень би головоньку схилила.

Моє життя, голубко мила —

Талан, як слід:

Чи де бенкет, чи де обід,

Або весіллячко, родини, —

Такої гарної години

Ніколи не втеряю я:

І їм і ласую до-волі, —

Не те, що клопоти у полі

І праця бідная твоя!«

На річ таку Бджола сказала:

»Нехай воно і так;

Та тільки он що я чувала,

Що Муху зневажає всяк,

Що де ти не поткнеш ся,

Або до страви доторкнеш ся —

Тебе ганяють скрізь:

Непрохана не лізь.»

— »Стару новинку,« каже Муха,
»Десь довелось тобі почуть!...
Запевно дурень дурня слуха...
Велике діло — проженуть!
Не можна в двері — я в квартиру,
Або пролізу в іншу дірку —
І зась усім!«

Нехай ся байка мухам буде,
Щоб не сказали часом люде,
Що надокучив їм.

47. Осел і Хазяїн.

Один хазяїн мав леваду.
Самому ніколи левади стерегти,
Бо треба дать у полі раду,
Щоб діла не звести.
А тут ще нікого й наймати:
Робочий час — пильнує всяк.
Знайшовсь Осел-мастак —

Його й наняв левади доглядати,
Проклятих горобців та гав ганяти.

Осел був чесний неборак, —
Не гріх сказать, що слід би й людям так, —
Не то щоб щó — листка займать бояв ся.
Одна біда — що недотепний вдав ся:

Шкодливих горобців та гав
Він щиро так ганяв,
Що витоптав всі кавуни і дині,
Неначе буря рознесла.
Як глянув господар — і зо-зла аж посинів,
Вхопив рубель та й ну гатить по спині
Сердешого Осла.

А люде, сьміючись, піддакують ще з боку:
»Оттак йому, оттак, щоб знав,
Як з банштана робить толоку!»

А я б їм те сказав,
Що нічого Ослові дорікати,
Що лучче б розуму спитати
У того, хто наймав...

48. Собака й Кінь.

Був на селі Квачан-собака,
Кудлатий та товстий,
Хвіст здоровенний, як ломака,
І сам такий страшний.
Раз лежачи знічевя на травинці,
У холодочку під кущем,
Він розбалакав ся з Конем
Про те, про се, про всякі дурниці:
А далі річ на те звернув,
Що він у господарстві — сила,
Не те, що Кінь або кобила,
Усяк се може чув.
»Що-ж, Коню, ти? попихач головатий...
Диковина тим возом торохтїть;
Велике діло борону тягати,
Або снопи возить!
Он я: і череду у полі доглядаю,
Ввесь двір, кошару стережу,
До току побіжу —
Цілісїнькую ніч не спочиваю!»
На річ таку Собаці Кінь сказав:
»Се може й правда, хто вас знає;
На сьвітї всяк буває...
А я б тебе про от-що попитав:

Коли-б я не хотїв у полі працювати,
Коли-б я хліба не возив,
То щó б стеріг тогді кудлатий
І щó б він їв?»

І люде є такі ледачі,
Мудрують по-собачі:
Ми, бачте, сила, ми — стовби,
У нас, мов, золоті лоби,
Ми громадяне, —
А то все сучця копійчане,
Бадилля сьвітовé!..
Сказав би щось про Квачана такого —
І щó воно й до чóго, —
Та цур йому! бо ще порве..

49. Хмара.

Над селами, над нивами,
Лугами та долинами
Велика хмара йшла.
Нї жита, нї пшениченьки,
Ніякої травиченьки
Дощем не полила.
Від степу від широкого
До моря до глибокого
За вітром потяглась.
Над морем гуркотаючи,
Ввесь день не оддыхаючи,
Дощем вона лилась.
Діждала нічки темної —
І до гори зеленої
Присунулась спочить.
»Бач, — каже, — гóро милая,
Дощу не пожалїла я,

Нехай тепер шумить!«
— »Шкодá — гора озвала ся:
Сього не сподівала ся
Од тебе, сестро, я!
Над селами, над нивами,
Над тихими долинами —
Там славонька твоя!
На кожну стеблиночку
Пошлеш одну росиночку —
І віку додаси, —
А морю широченному,
Глибокому, силенному,
Води не надаси!«

Гора сказала правдоньку;
А я вам дам порадоньку —
Як жити до-пуття:
Кохайте щиро правдоньку —
І дасть вам Бог одрадоньку
Щасливого життя.

50. Деревце.

Ішов Панас із гóрода до-дому
З сокирою й мiшком;
Вертать ся довелось самому,
Прямуючи лiском.
Іде Панас, не розглядає,
Мiркуючи про щось
(Мiркує той, хто нужду знає), —
Аж чує — кличе хтось:
»Гов, дядьку!« хтось гукнув близенько.
Оглянув ся: »А хто там, — каже, — де?«
— »Се я,« — озвало ся тихенько
Деревце молоде:

»Як вгляділо я вас, тах аж зрадїло.«

— »А щó тобі?« пита Панас.

— »Є дїльце, дядечку до вас.«

— »Кажи, яке там дїло.«

Деревце почало казати,

Яке йому життя погане,

Що не росте воно, а вяне,

Що нїгде віти розпускають

Через отті дуби й осики,

Хоч пропади на-віки.

»А як-би я само росло,

Я б не таке було :

Я б виросло високе та зелене,

Усі радїли б через мене —

Вівчарики і орачі

У холодочку б тут лежали,

Ввесь день би пташечки співали

І спали б у-ночі...

Зробіте ласку, дядечку, велику,

Не жалуйте дерев старих,

Озьміть та вирубайте їх, —

Я дякувати-му до-віку!«

Достав Панас сокиру та брусок,

Налагодивсь — і полягли дерева...

Пропав лісок

Знічевя!

Тепер само-собі стоїть

Деревце молоденьке,

Сьміється, шелестить

(Раденьке, що дурненьке!).

День, два — не встигло погулять,

Вже й лихо стало докучать:

То сонечко пече, то вітер його пхає,

А іногді буває

Морóка і з дощем.

Раз якось хмара наступила,
Схопилась буря і зломил
Деревце бідне з корінцем.
— »Бач, божевільне, так і треба, —
От тобі й виросло до неба!«
Озвала ся сова:
»Самá дурненька голова,
Мовляв, біду собі купила —
Талан занапастила.
Гай, гай! росло б і розрослося,
І виросло б, набралось сили,
І хоч самому б жити довелось,
Біди б не склалось... Сьвіте милий!
Нам лишенько через таких,
Та жалко й їх.«
Моторнії сини й онуки!
Читайте байку — для науки.

З років 1889-ого і 1890-ого.

51. Мандрівка.

I.

Над річкою стояв великий гай,
Зімою — затишок, а літом — Божий рай;
Усяка пташечка, радіючи, співала,
Весну і літо привітала.
В тому гаю два Голуби були
І як брати любесенько жили, —
Дай Боже так і людям жити.
Чого б, здасть-ся, ще хотіти?
Кохати б доленьку свою
І воркувати мило, тихо, —
Так нїт же! і в гаю

Никає завидюще лихо.

Знайшов ся божевільний Шпак

І брата меншого він став дурить брехнею,

І так і перетак :

»Що ви пишаєтесь долиною своєю,

Коли ще більше світа є?

От хоч і я — життя своє

До вашого не прирівняю, —

Я більше бачив, більше знаю,

Бо дома не сижу;

Не брешучи тобі скажу :

У вашу сторону я в гості прилітаю,

А летючи сюди, усюди побуваю,

До всього придивлюсь

І розуму, як кажуть, наберусь.

У вашому гаю — що можна тут побачить?

Вівчар між нивами манячить,

Нічого дивного нема,

А там — подумай ти, небоже :

Стоїть тобі гора, на тій горі зіма,

А під горою літо Боже :

Скрізь зелено, усе цвіте...

Чого там не росте?

Від ласощів аж віття гнуть ся,

Не знаєш, до чого й сунуть ся :

Мигдалики і виноград, —

Їси, їси, аж рад.

Тут тільки й ласощів, що просо та пшениця...

А що таке, спитать би вас, жар-птиця?

Диковинки такі, як там,

І не приснять ся вам.»

II.

Наслухавсь Голубок шпакової дурниці,

Аж крильця трусять ся летіти до жар-птиці.

І став він братові казати:

»Я хочу, братіку, летіть побачить світа;

У нас іще багато буде літа,

Далеко всією облітати.

Почув би ти, що Шпак розумний каже,

Завидно стане хоч кому.»

Брат здивувався і так сказав йому:

»Шпак нісенітницю таку тобі розмаже,

Що й груші на вербі ростуть!

Шпаки, я знаю, брешуть дуже,

А дурні їм і віру ймуть.

Не гріх, не жаль тобі, мій друже,

Мене покинуть і майнуть?

Нас птиці осьміють, —

Жили, жили та й розлетілись...

Хиба-ж на те ми подружились,

Щоб потім плакати, жалкувати?

І день і ніч я буду сумувати:

Чи хмара набіжить, чи ворон де закряче —

Я думати-му: де-ж то він,

Голубчик мій? Серед чужих долин

Лежить в недужі може, плаче?

Не мати-ме покою серденько моє«...

А братік знов своє:

»Не на́-довго ж я чочу полетіти —

На тиждень чи на два, а потім і вернусь,

І знов ми будемо з тобою вкупі жити.

Не бій ся, братіку, я ж не боюсь:

Побачить хочеть-ся мені жар-птицю дуже.

Про все, про все тогді, мій друже,

Я розкажу тобі: де був,

Що бачив, що почув, —

Я облітаю всі куточки«...

— »Бог знає,« — каже брат, — »чи доживу«...

А сльози капляють тихенько на листочки

І падають россою на траву.
Не помоглось, — летіти та й летіти!
»Прискучило тобі зо мною жити,«
Промовив брат: »нехай і так,
Нехай сьмієть-ся Шпак...
Мене згадаєш, милий друже,
І пожалкуєш дуже, дуже«...

III.

Остав ся Голуб сам; сумуючи сидить;
А неслухняний брат летить, летить...
Де не взялась на небі чорна хмара
І блискавка, і дощ, неначе Божя кара.
Злякав ся Голубок
І на суху вербу спустился;
Як не ховався, як не тулив ся,
А все-таки як хлющ обмок.
Переполюх затиш і сонечко пригріло;
Він далі полетів, а лихо знов приспіло:
У полі пасіка стоїть;
Під деревом шишо розсипане лежить;
Голодний Голубок зрадів, не оглядів ся —
Під сіточкою опинив ся,
Бо то принадонька була.
Чи сіточка гнида,
Чи так воно вже склалось —
Хоч ніжку натрудив, хоч крилечко помнялось,
Одначе вирвав ся і полетів.
Одумать ся не встиг —
На зустріч знов біда велика:
На його кинув ся Шуліка;
От-от би Голубок пропав, —
Де взявся Орел — і ворога прогнав.
Нестало сили більш летіти;
У хуторі під тином він присів,

Щоб трошечки спочити;
Сидить, задихав ся, змарнів,
І трусить ся, і хниче.
Біда біду, як кажуть, кличе:
Десь хлопчик недалечко був,
На його цуркою шпурнув
І в голову як раз ударив дуже...
»Ой, де-ж ти, братіку, мій друже!«
Схопившись, крикнув Голубок —
І повернув у рідний свій куток.
Де й сила тая узяла ся:
Яка біда над ним стрясла ся,
А як стріла він легко полетів
Туди, у тихий гай, де Бог благословив.
»Ой, краю мій, мій раю!
Тебе я привітаю!«
Промовив він, спускаючись у гай.
Розвеселив він брата невзначай:
Всю ніч вони тогді не спали
І тихо, любо розмовляли,
Аж покіль сонечко не піднялось;
Жаль, що розказувать прийшлося
Не про диковинки, а про лиху годину.
»То Шпак мудрований хотів мене звести,«
Жалів ся менший брат: »голубчику, прости!
Тепер тебе до-віку не покину.«

IV.

На крильцях правдоньки я баечку пустив,
Щоб всякий знав і розумів,
Що в світі Божому нема кутка без горя,
Не тільки тут, а і по той бік моря.
Кому мандрівка сьміх, кому усе дарма,
Хто вітрить ся кудись шукать якогось раю —

Тому я приказку стареньку нагадаю:
Там хороше, де нас нема.

52. Диковина.

Ішли у город де-чого купити
Два чоловіка із селян —
Гордїй та Севастьян.
Гордїй умів на сьвітї жити,
Куток свій щиро поважав,
Далеко щастя не шукав, —
Шукають щастя нещасливі, —
Воно само його знайшло,
В своїм добрі, на рідній ниві
І виросло, і розцвіло.
От Севастьян — се друге діло;
Тому інаково щастило, —

Не близький сьвіт топтав:
Не тільки в Крим ходив — в Туреччині бував,
Далеко десь, аж біля моря;
Набрав ся розуму, довідався дива й горя;
Один був гріх: і не дихне,
Як не брехне.

»Що, каже, тут ми топчемося з тобою,
Мовляли, з хати до млина?
Он за балканською горою —
Чудесна, брате, сторона!

Жаль про одно, погана доля склалась:
Не знать кому вона досталась...
Згадав я огірки... які вони у вас?
Буває, нічого й кусати,
А там — не тільки більші нас,
Ще більші навіть хати!«

Зареготавсь Гордїй і став йому казати:
»Так як же його в біса їсти?

Сокирою рубать? гуртом чи щó б то гризти?»

— »Еге«, замняв ся Севастьян: »гуртом їдять.«

— »Диковина!« Гордій мовляє:

»Чого на сьвітї не буває!

От хоч і тут... чи бачиш той місток?

На дивовижу всім турецький огірок,
А наш місток диковина не тая,

Чи є в Туреччинї така?»...

— »Щó-ж там таке?» питає Севастьян:

»Який там Бог послав талан?»

— »Такий талан,« Гордій йому мовляє,

»Що де-кого до смерти налякає.

Правдивий чоловік і їдь, і йди,

Не сподїваючись біди,

А ну поткнись брехун — утне такую шкodu:

Розсунеть-ся — і той шубовесьть у воду.

Була торік тут приключка страшна:

Шубовесьтьнув пан один і старшина.»

— »Он воно як! се дивне діло!

Признать ся, де вже я не був —

Такого дива і не чув»...

Промовив Севастьян несьміло.

— »Ото-ж то й то!« плете Гордій:

»Місточок не аби-який!

Твій огірок — диковина сказати —

Нехай би як гарбуз, а то ще більше хати!»

Розсердивсь неборак: »який ти молодець!

Попереду ще треба знати,

Які там в біса хати —

Неначе курінець,

Такі, що ледві можна влізти,

Лягти або присїсти.»

Оттак балакають, їдуть,

Вже й потопили ся, аж ноги волочуть.

До города дорога й не далека,

Не забарить ся б перейти,
Та як на те така стояла спека,
Що й місця не знайти:
У холодку — і там парня, аж вялить,
Бо сонечко огнем неначе палить.
Ідуть... от-от місток... блищить уже й вода.
От, дума Севастьян, біда!...
»Та й душно ж!« каже він: »морока!...
А щό, бак, річка тут глибока?«
— »Найглибше під містком, сажнів у два води,«
Сказав Гордій: »а далі хоч бреди, —
Прехитра, пане-брате, річка,
Дарма, що невеличка.«
Одначе Севастьян придумав, щό сказати:
»Бач, курява яка, чобіт і не пізнати...
Ходім ми просто через річку;
Обмиєм чоботи і вийдем на травичку, —
І ближче, і чистіш.«
— »Еге, — додав Гордій, — і охвітіш!...
Брехню, як бачте, добре чеше
Мій Севастьян,
А інший неборак із городян
І Севастьяна перебреше.

53. Коник-стрибунець.

У степу, в траві пахучій,
Коник, влатний молодець,
І веселий, і співучий,
І проворний стрибунець,
Чи в пшениченьку, чи в жито,
До-схочу розкошував
І цілісінньке літо,
Не вгаваючи, співав;

Розгуляв ся на всі бóки,
Все байдуже, все дарма...
Коли гульк — аж в степ широкий
Суне злючая зіма.
Коник плаче, серце мліє:
Кинувсь він до Муравя:
»Дядьку, он зіма біліє!
От тепер-же згину я!
Чуєш — в лісі ворон криче,
Вітри буйнії гудуть?
Поратуй, порадь, земляче,
Як се лихо перебудуть!«
— »Опізнив ся, небораче,«
Одказав земляк йому:
»Хто кохав життя ледаче —
Непереливки тому.«
— »Як же в сьвітї не радїти?
Все кругом тебе цвїте,«
Каже Коник: »пташки, квіти,
Любе літечко на те;
Скочиш на траву шовкову —
Все співав би та співав...«
На таку веселу мову
Муравей йому сказав:
»Проспівав ти літо Боже, —
Вдача вже твоя така, —
А тепер танцюй, небоже,
На морозї гопака!«

54. Дїдок у лісі.

Пішов Дїдок у ліс по дрова;
Не забарив ся вязку нарубать,
Та як її на плечі взять:
Осика — не полова!

Як не мостивсь, як не ладнав,
А оберемка не підняв.

Сердега сїв, схилив ся,

Та й зажурив ся.

Згадалось все йому — і давня давнина...

А де тепер вона?...

Минулось все, неначе снилось;

Далеко десь туманом вкрилось,

Не буде знов;

Прожив той вік, мов поле перейшов,

Квітчастее, веселе та зелене...

Ох, доле, доле!... а тепер...

Дідок сльозу утер.

»Забула десь і тая смерть про мене,«

Зітхнувши тяжко, він озвався

І за верйовку знов узявся;

Аж чує — щось по листях шелеснуло,

Холодним вітриком дихнуло...

Коли глядить —

Страшенна Смерть близесенько стоїть...

Дідок оторопів, — і рученьки помліли,

І причуваєть-ся, неначе із могили:

»Я недалечко йшла,

На той сьвіт душу провела,

Аж чую — тут і ти озвав ся.»

Сердега так перелякав ся,

Що аж тремтить; як-би молодчий був,

То може б дременував.

»Звиняйте, тіточко, я... тее... вашу ласку,

Щоб допомогли мені підняти на плечі вязку,

Як не во гнів се буде вам.»

Буває трудно, гірко нам

На сьвіті тую лямку терти,

А все-таки ми боїмось умерти:

Живий живе гада
І смерть — найгіршая біда.

55. Гава і Лисиця.

Літаючи по дворах, Гава
Шматок ковбаски добула;
Хоч кажуть, що вона дурна роззява,
А до крадіжки здатня була.
От узяла та й полетіла,
Щоб недалечко, у ярку,
На самоті поснідать до смаку:
Усе було, ще ковбаси не їла.
»Спасибі, думає, розумним головам,
Що в світі потрудилися,
Усячину робить навчилися,
По-між людьми, як кажуть, добре й нам:
Що-небудь можна роздобути.«
Не впіла Гава носом ткнути,
Аж і Лисичка тут стоїть
І жалібно квилить:
»Голубко-кумонько! тебе я ждала, ждала,
Аж плакала, як виглядала,
Щоб голосочок твій почуть,
Хоч на хвилиночку про горенько забудь...
Ти може, серденько, того й не знаєш.
Як гарно, любо як співаєш —
І соловейко так не втне...
Розваж хоч трошечки мене!«
Прийшлося роззявитись дурному горлу:
»Кра! кра!« а ковбаса до долу,
Лисичка хап — і у куці мерщій, —
Оддячила кумі своїй!
Прокракала роззява, огляділась —
Чорт-ма куми і снідання нема...

»А щоб ти, каже, подавилась,
Лукавая кума!«

Прилащить ся підлиза хоч до ко́го :
Солодкії слова

Приманюють великого й малого, —
То вже така дурниця світова ;

Про се розумні знають люде,
Та що-ж ви будете робить, —

Хто маже — не скрипить, —
Так мабуть і до-віку буде.

56. Кіт і Баба.

У одному селі була
Весела баба Шелестиха.

»Аби я добренько жила,

А більш копи не буде лиха!«

Шуткуючи було і скаже, і моргне :

»Дивіть ся на мене!

Всім весело, як Шелестиха скаче, —

Не треба нам того, хто плаче :

Сльозами коровай не бгать«...

Весела Баба, що казать!

Раз на святках пішла куму провідать,

Погостювать і пообідать,

В беседі серце звеселить,

Дулівочки попить,

А на потуху

Варенуху.

Оставсь у хаті Кіт хазяйнувать,

Щоб мишам волі не давать ;

Сидів він цілий день під лавою даремно,

Аж покіль стало темно,

А бісова мишва нігде не шелестить ;

Розсердивсь на таку дурицю,
Нюхнув у гору — щось пахтить,
Він скочив на полицю
І з миски ковбасу під припічок поніс.
»Жди тих мишей, подумав, хай їм біс!
Се певно користіше буде,
Не даром же смакують люде«...
Аж двері рип у хату із сіней, —
Вернулась Баба із гостей;
Як глянула — аж здивовалась,
Не думала, не сподівалась,
Щоб збожевілів Кіт, —
Хиба пристріт!...
Швиденько свічку засвітила,
Сама на лаві сіла;
Під припічком мурло сидить,
А Баба головою хить та хить
І ну хазяїна журити:
»Так от як ти почав робити!
За те, що жив в тенлі, в добрі...
Гай, гай! сьміяти-муть ся кури,
Кричати-муть в дворі:
Ледашо-Кіт, злодюга-мурий,
Знущаєть-ся над бабиним добром...
Його із хати помелом!«...
А Кіт ковбаску уминає,
Неначе й не до його річ.
Бабуся знов: »і сорому немає!
Ковбаски захотів... який панич...
Се не панич, се чортова нахаба,
Се капость, се розор, а не користь«...
Дудукає п'яненька Баба,
А мурий їсть собі та їсть.
Що-ж допомоглось від бабиної казки?
Занапастив кільце ковбаски,

До половини може з'їв,
А то порвав і розкришив.

До прикладу я хочу так сказати:
Де треба настрашити, там нічого в кутку,
Як кажуть, прями на тонку
І теревені розпускати.

57. Горшки.

Був собі Горщик золотий,
Хороший, дорогий.
Прийшла Біда і Горщик той розбила;
Жаліли всі, вона не пожаліла, —
На те Біда!
Скрізь її знають — села й города.
Чого вона не виробляє?
Не тільки що горшків, людей не розбірає.
І опинив ся Горщик золотий
Між черепяними Горшками,
Щербатий і кривий,
З розбитими боками.
Всі насміхають ся над ним:
»Ану-лиш принеси водиці!«
А кухлик і собі: »шкода вже їм кривим
Ходити до криниці!
Був колись Горщик, та розмок,
Тепер нікчемний черепок«...
Не змовчав Горщик, обізвав ся:
»Я — черепок, та золотий,
А ти вже хто такий?
Хороший тим, що в боки взяв ся!«
Поважний Розум се почув,
Прийшов, дознав ся, що й до чого —
І бідолаху золотого

В шовкову хустку обгорнув,
А щоб не чванилась кумпанія погана,
Усіх покидав за вікно.

Розбите золото — скрізь золото воно,
А черепаха чвань — до-віку черепаха.

58. Гуси.

День за горою погасав;
Затихло все в гаю густому:
Гусятник-хлопець заганяв
Од берега Гусей до-дому;
Гукав їм »гайда!« і свистав,
Лозиною лїнєвих підганяв.

»Оттак ми дожились з дурною головою!
Оттак нас стали шанувать!«
Гелгочуть Гуси між собою:
»Нам тільки й сьвіта — мандрувать
Від хлїва до болота,
Та ще к тому така голота
Лозиною тебе жене, —
Я, мов, отаман — бійсь мене!
Де-ж вона в сьвітї — правда тая,
Коли таке дієть-ся з Гусьми?
Забула мабуть доля злая,
Відкіль наш рід і що за птиці ми.
Учені та розумні люде
Усюди славу рознесли,
Що наші прадіди — нехай їм легко буде —
Великий город Рим од ворога спасли«...
А хлопець слуха і сьмієть-ся:
»Тривайте, прийдуть празники —
І ваша славонька минєть-ся:
Хазяйка побере за вас коповики;

Пооппадають ваші роги
На-перекір старовині,
Лежати-мете ви на чирині,
Між стравою задравши ноги.»

Сказав би байку ще не так,
Та мій язик примовкнуть мусить:
Буває, вискочить гусак,
Почне сичать та ще й укусить.

59. Музики.

Десь у веселому краю
Зійшли ся у гаю
Ведмідь товстий та волохатий,
Всесвітній пасішник-ласун,
Завзятий Цап-стрибун
І телепень Осел ухатий,
Дурного розуму невдатний син,
Та передражник Мálпенко Мартин.
Сидять, балакають під липою густою —
Хто бачив що і де хто був,
Чи поблизу, чи може за горою,
Які новинки чув.
»Погано, братчики, без діла в сьвітї жити!«
Так Мálпенко Мартин розмову завершив:
»Признать ся, нігде правди діти,
І я гуляючи прожив;
Одначе, скрізь тиняючись, чимало
Всього побачить довелось...
Ох, трудно в сьвітї жити стало!
Пора і нам придумать щось...
Ви не турбуйте ся, — щоб довго не кортіло,
Я зараз хочу раду дати:
Музичить треба — от і діло,

Коли хотіли знать!
Зозуля накує музиці,
Сказати в добрий час:
Бенкет, весілля, вечерниці —
Покличуть всюди нас.
Нехай гуляють добрі люде
В своїй веселій стороні;
Їм хороше і нам користо буде...
Чи добре я кажу, чи може ні?«
— »Так! добре! будемо музичить!«
Ревнув Ведмідь: »розумна голова,
Не гріх і розуму позичить...
Робота гуртова.«
І стали на тому: щоб слова не змінати,
Не гаючись, се діло розпочати.
Днів через три вони в тому-ж гаю
Справдили вигадку свою.
Роздобули баса, цимбали,
І скрипочка і бубон є;
Прехорошенько посідали,
Та як ушкварили — ой, лишенько моє!
Хто в ліс, мовляли, хто по дроба,
Аж на весь гай луна гуде!
Ведмедів бас реве, неначе та корова
Із череди до-дому йде;
Цап на цимбалах паличками
І брязкотить і дзенькотить,
Трусне борідкою або хитне рогами,
Мекече, бурмотить;
Між ними грає, не вгаває,
На скрипку Мálпенко Мартин,
Кувікає, пищить, як іногді буває —
Залізе порося у тин;
Осел силкуєть-ся під кльоном,
Щоб всіх перемудрить;

І, як у дїжку макогоном,
У бубон стукотить.

Злетїлись гави і сороки,
Шпаки, чижі і горобці,

Регочуть ся, хапаючись за бόки:

»Ну так! удрали молодці!

Нехай їй біс — такий музиці,
Сполохала наш тихий гай,

Не можна вдержать ся нїякій птиці,

Хоч куди видно утікай«...

— »Ось цитьте-бо!« Мартин гукає:

»Почин невдатний іногді буває!

Тривайте, братчики, не так ми сидимо, —

От зараз я попорядкую«...

— »Щось та не так — і я вже чую,«

Озвавсь Осел: »ні, мабуть не втнемо.«

А Мálпенко йому: »та ну-бо, каже, годі!

Не знаєш ти: музиці грать —

Не горобців полохать в огороді...

Послухайте, кому і де сідать:

Ведмедику — під липою старою,

А Цапу треба під вербу,

Ослові — на горбу,

Я примощусь під бузиною.«

Заграли знов — ще гірш нема ладу!

Як-раз на ту біду

І Соловей тут опинив ся, —

Вони до його: »ну, мастак,

Ти здорово співають навчив ся, —

Кажі по-правді, щό і як?«

— »А щό-ж, він каже, вибачайте,

Ні те, ні се:

Хоч десять раз пересідайте,

Немає хисту — от і все,«

Почув я раз — старі сьміялись люде,
Що квач притикою не буде;
Питаю: як? — »А так, як бач,
Причина не велика:
Якая-ж із квача притика,
Коли він квач?«

60. Пеня.

Частенько між людьми буває —
Один свою біду на другого звертає,
А іногді ще так крутне:
Не можна на людей, так він на біса спхне.
Щоб не наскочити на лайку,
Я розкажу вам байку.

Жив-поживав козак заможний — Клим.
Вподобавсь він щасливій долі:
Де не повернеться, вона усюди з ним —
І дома і у полі.
Шановний, добрий чоловік;
За-те йому весь вік,
Сказать до прикладу, кувало і плескало.
І коники були, і пари три коров,
І плуг волів, і овечат чимало,
За огородом млин молот.
Довгенько щось, ще з-малечку, у його
Оверко наймит жив;
Моторний нарубок, дотепний хоч до чого,
Усе він знав, усе гаразд робив.
Ніякий чоловік з гріхом не розминеться, —
І в селах так, і в городах;
Хоч ходить кінь на чотирох ногах,
Та й той нераз спіткнеться!
Тяглась пилипівка, усе було як слід;

Прийшла Оверкові годинонька лихая :

Нізчимний борщ йому обрид,

Капуста і рулі та ще кулага тая ;

Скормного сердега забажав :

Десь він од паничів чував,

Що скóром здоровіше

Та ще к тому й смашиіше.

»Нехай же, думає, яєць я напечу,

Як буду у млинї сидіти,

Наїм ся до-схочу —

Не буде так кортіти.»

Дождавсь черги, пішов у млин

Та зараз-же і заходив ся

Зробить почин.

Із дроту дёржальце скрутить він умудрив ся,

Туди яєчко примостив,

Недóгарок в куточку засьвітив

І над огнем давай яйце вертіти, —

Розумного не треба вчити.

Млин меле, стукотить,

Оверко думає : »не треба і вечері«...

Аж тут хазяїн тиць у двері,

Роззявив рот, стоїть.

»А щó се ти, Оверочку, готуєш?

Пилишівки укоротив?

Біду чи щó на себе чуєш?»

Оверко й руки опустив.

»Я... далебі... і сам не знаю...

Зовсім отуманїв...

Як воно скоїлось — і не вгадаю,

Се біс проклятий спокусив.»

— »Та брешеш ти! я тільки вперше бачу,«

Десь у-горі озвалось чортеня :

»Перемудрив чортячу вдачу,

А на мене уся пеня.»

61. Півень і Перлинка.

Під тином Півень, біля хати,
Знічевя сьмітник розгрібав
І квокчучи там дещицю клював, —
Наїдку не було, а так — аби клювати.
У сьміттячку углядів якось він
Блескучу, кругленьку Перлинку,
І дорогу таку новинку
Узяв та й викинув під тин.
»Не хочу я таких дурних новинок,«
Промовив він: »на-що здалась вона?
За жменю сих цяцькованих Перлинок
Не дав би я і зернятка пшона, —
Нехай дурний індик ковтає,«
Так недотепа-неборак
Ганьбує те, чого не знає,
І думає, що добре так.

62. Лев-дідуган.

Лев-дідуган на сьвітї довго жив;
Багато лиха наробив;
На старість підтоптавсь, нема вже тії сили,
Що при здоровї мав:
І ноги трусять ся, і очі помутніли, —
Зовсім нікчемний став;
Лежить, одкинув хвіст і смерти дожидає,
А ще ричить і зó-зла позирає,
Неначе хоче настрашить.
Минули ся вже тії роки,
Що розпірали б́бки, —
Тепер усяк йому віддячить норóвить:
Колись він скрізь страшив, тепер у верболозі,

Як той горох, мовляли, при дорозі,
Хиба не схоче хто, той тільки не вскубне.
Кабан кликом під боки стусоне,
Жаднюга-Вовк рвоне його зубами,
Бугай товче рогами;
На-що вже Зайчик-стрибунець —
І той урве хоч хвостика кінець,
А капостній Лисиці
Аж весело креснуть його по шиці.
Недужий лиходій і стогне і харчить...
Аж бачить — і Осел біжить,
Щоб і собі хоч раз його вбрикнути;
Лев голову підняв, силкується гукнути:
»Ой, де-ж ти, смерть моя!
Закрий мені на-віки очі,
Щоб вже не бачив я
Зневаги тяжкої дурної поторочі.«
І справді тяжко, що й казати!
От до чого силенний Лев дожив ся...
Бодай би був не народив ся,
Як так життя своє кінчать!

Хоч соромно, а можна прирівняти
І де-яких людей
До тих звірей.
Не треба людям забувати:
Хто вік по-божому прожив,
Ніко́ли зла і кривди не чинив,
Того до смерти будуть поважати
І добрим словом поминати.

63. Осел і Соловей.

Раз у вишневому садочку
Лежав Осел у холодочку.

Побачив він між рястом Соловя

І став йому гукати:

»Здоров, співун! на-силу вглядів я;
Який маленький ти, а кажуть, що горлатий.

Ану лишень утни!

Казали у дворі індики,
Що ніби ти співаєш мастак великий,
Чи може брешуть вражії сини?

Ану, нехай і я почую,

Яку там пісню ти вдереш —

Веселую чи жалібну яку;

Тут сила не в тому яку, а як утнеш!..«

І Соловей почав співати,

Лунає пісенька на весь садок;

Лежить і слуха дурень головатий,

Неначе справді знає прок.

А Соловей аж горло надриває

І на всі заставки співає:

Щебече і свистить,

І тьохкає і торохтить.

На-що вже горобці — і ті попритихали

І прислухаться стали.

Замовк співун і на Осла глядить, —

Чи буде, мов, хвалить?

»Ну, молодець!« сказав суддя ухатий:

»Хороший птах:

Хоч невеличкий, та горлатий...

Ти мабуть виплодивсь не в наших сторонах.

Коли-б ти нашого наслухавсь півня,

Тоді б ще краще заспівав;

Хоч він тобі й нерівня,

А все-таки хоч трохи б переняв.«

Такої похвали співун не сподівався;

Як-би був знав,

То й не співав.

»Прощайте, дякую!» він до Осла озвав ся.
— »Прощай!» сказав Осел: »навідайсь ще коли,
Бувай здоров, небоже!«

Таких суддів, такої похвали
Не дай нам, Боже!

64. Шука й Кіт.

Один мордатий Кіт до Шуки учашав;
Пройдисвітка зубата знала,
Чого хвостатий кум бажав:
До берега частенько припливала
І щиро куманька свого
Карасиками шанувала,
А Кіт і не цуравсь сього,
Бо жирная мишва вже приїдять ся стала.
Раз каже Шука так йому:
»Возьми мене мишей ловити.«
Дивуючись, кум глянув на куму
Та й засьміявсь: »надумалась дуріти!
Не навтішаєш ся таким добром;
Карась і сам у рот тобі ускочить,
А хитрая мишва так іногді морочить,
Що треба бути мудрованим котом,
Щоб висидіть неначе неживому
І оком не моргнуть;
Буває, що всю ніч стрибаєш по-дурному
І ні однісінкій не вдасть ся вяз звернуть.«
А Шука на своє хилила:
»Ет, вигадки! велике діло миш;
На-що ярші — і тих нераз ловила...
Піду-бо я! хоч раз мене потіш.«
Ніхто не бачив, тільки зорі,
Як ласий кум і шустрая кума

Через садок попхались крадькома
І зачинились у коморі.

Кіт на полицю з'араз-же стрибнув,
Бо там давненько був,
А Щука — у куточку
Сховала ся за бочку.

От перед світом Кіт довідать ся біжить —
Аж Щука без хвоста лежить:
Прокляті пацюки одгризли.

»Бач, серденько, в яку біду ми влізли!
Хвоста й нема...

Ніхто не винен — ти сама,
Мурliche Кіт: »се справді штука!
Ну, що-ж його тепер робить?»

— »Голубчику, ратуй!« тут простогнала Щука:
»На світі дай мені пожить...

У став мерщій пусти мене, мій друже,
До світа тут не доживу...
Хоч і нема хвоста — байдуже,
Як-небудь попливу.«

Побачив Кіт, що діло препогане,
Що може і йому вона в пригоді стане, —
Узяв куму на спину примостив,
Поніс до ставу та й пустив.

Пішла між рибами про неї всюди слава;
Сьміють ся всі, карасики найбільш:
»Дограла ся! тепер мовчи та диш,
Безхвостая проява!«

На світі живучи, до-віку вчись;
Що наробила з-дуру Щука —
Се всякому наука:
Чого не тямиш — не берись.

65. Білочка.

Пухнату Білочку до себе Лев прийняв, —
На ві-що й як — того ніхто не знав,
Бо не довідались сороки-цокотухи;
Вони б усюди брехні рознесли,
Зробили б бугая із мухи:
»І так, і перетак, ми бачили, були...«
Дознав ся я, що Білочка служила,
Нічого не робила;
Було їй сказано: нікуди не втікати
І панову хандру потроху розважати.
Марудна служба, що й казати:
Аж жижки трусять ся скакати,
А тут сиди, очима моргай.
Наш вік біжить, не скажеш: потривай.
І Білочка свого діждала —
Старенька і беззуба стала;
Пора прийшла —
І службу відбула.
За те чумацький віз орхів наділили:
Хоч слово панове справдили, —
Аж любо глянути: орх в орх,
Цілісінькую б зіму, дякуючи, їсти, —
Та тільки що-ж? дивись на них:
Дали тогді, як нічим гризти.
Є приказка весела: їж,
Коли роток ще сьвіж,
А то, як прийде час, зов'яне,
Тогді ніщо вже не загляне.

66. Лев на облаві.

Жили у гушині глибокого байрака
Страшений Лев, всесвітній Лис,

Бурлака-Вовк і наш Сірко-собака,
Що із села помандрував у ліс
І розбишакою зробив ся, —
З людьми, чи що, не вжив ся.
Побратались вони, щоб по-сусідський жить,
Ніколи шкоди не чинить;
Умовились гуртом робити
Облаву потайну
І хто добуде що — все нарівно ділити;
Лев був за старшину.
Улучив Лис годиноньку щасливу,
У верболозі притаївсь
І якось там козу дурну і полохливу
Піймати умудривсь.
Упоравсь молодець проворний
І звістку другім дав, як слід;
Зрадили всі, що Лис такий моторний,
Що буде їм вечеря і обід.
Не гаючись, вони зійшлись на гору,
І каже Лев: »я зараз поділю;
Глядіть, щоб не було ніякого тут спору,
Бо перебору не терплю!
Беру я першу четвертину, —
По уговору се моя;
І другу тож собі кладу частину,
Бо хто між вами дужчий? я!
І третю слід мені... не мовте ні словечка:
Я — Лев, а не плоха овечка!
Четверту ж хто торкне або нюхне,
Той знати-ме, як дратувать мене!«...
І очі витріщив, і грива стала диба:
Ану, мов, огризнись...
»Нехай тобі і озеро, і риба,«
Подумали усі — та й розійшлись.

І я там був, і придивляв ся,
І кривду вилаять хотів, —
Лев заричав, а я злякав ся
І приказку десь загубив.

67. Шелестуни.

В одній долині, під горою,
Високий явор зеленів,
Край берега над чистою водою
Широкі віття розпустив;
Листочки з вітриком, жартуючи, шептались:
»Ану, голубчику, ще, ще, дихни!
Бач, братіку, які ми повдавались
Веселії шелестуни!
Як-би не ми з тобою шелестіли,
То хто б долину звеселяв
І з ким би ти тут, вітрику наш милий,
Гуляючи любенько жартував?
Що б тут було без нас? краса яка?
Бурян та осока;
Була б долинонька неначе пуста тая,
А подивись, тепер вона яка!
До нас возуленька у гості прилітає
І весело кує, як в тихому кутку;
Вівчарик на сопілку грає
Під явором у холодку;
Співає соловей, неначе у садочку,
А серед ночі, в тихий час,
Тут мавочки гуляють у таночку
І ясний місяць дивить ся на нас.«
— »Коли-б не ми, то й ви б не шелестіли,«
Коріння загули із-під трави:
»Коли-б ми вам не піддавали сили,
То не бреніли б ви«...

— »Чого сюди корінням озивать ся?»
Зашамотіли листя у-горі:
»Ви щó, а ми он щó! до нас вам не рівнять ся,
Лежали б мовчки у своїй норі«...
— »Тіпун вам на язык! раденькі, що дурненькі!»
Коріння знов озвали ся до них:
»І ви сами, і ваші витребеньки —
Розумному на сьміх;
Не розуміючи, лепечете, як діти;
Гріх зневажати нас!
Хоч у землі судило ся нам жити,
А все-таки ми дбаємо про вас.
Не красував ся б тут і явор сей високий,
Сказати в добрий час,
Такий рясний, хороший та широкий:
І силу і красу він має через нас.
Минеть-ся літечко, тогді по Божій волі,
Ми заснемо до дріггої весни,
І ви пожовкнете, лежати-мете долі,
Дурненькій шелестуни.
І після вас другії листя будуть,
Цьвісти-ме все, як і тепер цьвіло,
Возуля, соловей і вітрик вас забудуть,
Неначе вас і не було«...
І між людьми такі-ж бувають,
Як і на яворі, шелестуни;
Нехай же баечку вони
На вус собі мотають.

68. Танці.

За тридевять земель... забув, признать ся, де...
Був собі Лев-король силенний,
Такого не було нігдє —

Страшений, здоровенний :

Як-би наткнувся хто невзначай,

То певне вмер би з переляку ;

Одним він махом під случай,

Бувало, вбє скотину всяку.

Багатий дуже був той край,

Де він королював ; чого не забажай,

Всього було доволї :

Вовків в лісах, зайців у полі

І птиці повно у гаях,

Такої і такої,

І риби всякої, великої й малої,

В озерах і ставах.

Хороший, тихий край, усі розкошували

І добре крали.

У короля служив і Лис ;

Він над озерами був старшиною,

Щоб не орудовав ніякий біс

Над королевською водою.

Лукавий Лис — усюди Лис ;

Нераз про його може чули, —

Дотепний, мудрий, як той біс,

Куди б його не повернули.

З одним рибалкою він дуже подружив,

Хоч перед другими пиндючив ся спісиво.

Рибалка рибку дбав і у мішках носив,

А старшина товстїв і багатїв на диво...

Раз ласуни, як водить ся у них,

Поснідать добре захотїли ;

На сковородку положили

Десятків два карасиків живих,

Сметанкою, як слїд, пообливали

І на жарку їх шкварить принялись ;

Вони і в голову собі не покладали,

До чо́го дожились.

- Як-раз в той час король там опинив ся.
»А що, питає він, тут діється у вас?«
І на рибалку страшно подивив ся...
»Се хто такий? чого прибув до нас?«
— »Се, каже Лис, се мій... письменоводитель!«
— »На-біса!« Лев ричить: »де взяв ся? відкіля?«
— »Сусіднього села покірний житель,
Не бачив з-роду короля...«
Промовив Лис — і зирк на таганочок;
А там карасики шкварчать,
Справляють бідненькі таночок,
Аж хвостиками ляпотять.
— »Що-ж то таке?« про рибу Лев питає.
Лукавий Лис поважно докладає:
»Великий господар!
Се безголоса твар
Пред королем своїм ликує,
Радіє і танцює!«
— »Чого-ж се на сковороді,«
Допитується Лев: »а не в воді?«
Лис засмутивсь і ледві дише...
— »Дозволив я, щоб їм було видніше,
Побачить відсіля
Ясновельможнійшого короля!«
— »На що-ж огнем печеш?... брехнею припахав!«...
Лис тільки хвостиком виляє...
Лев витріщивсь на старшину
І заричав ще дужче: »ну?!«
А той круть-верть, неначе у капкані:
Мовчить, язик прильпе к гортані;
Рибалка трусить ся, стоїть, як пень,
Не розшолопає — чи ніч, чи день...
»Так от як ви!.. мошенники! поганці!«
Лютує Лев: »видумуєте танці?«
Так я-ж вас проучу, коли ніхто не вчив!«

І він обох на землю повалив...
Чи так то воно ждалось,
А он як склалось!

Карасикам сердешним довелось
На сковорóдці танцювати,
За-те ж і сим тепер прийшлось
У короля під лапами співати.
Так їм і треба, бісовим синам!
Не все-ж терпіть і карасям.

Щоб, розбалакавшись, не влізти «в проволочку»,
Я швидче ставлю точку.

69. Цуцик.

Раз на вікні, у панському будинку,
Патлатий Цуцик спочивав;
То ляже на бочок, то до-гори на спинку,
Або на лапки морду клав.
Як-раз проти вікна, звичайно під барканом,
Дворовий пес Бровко лежав
І думав: «бач, яким він паном,
Ледачий Цуцик, став.
Здоров був, Цуцику! знїчевя спочиваєш?»
Прийшовши під вікно, Бровко озвався.
— «Се ти, Бровко?... чого бо так гукаєш!»
Промовив той: «аж я злякавсь...
Ну, як же ти там поживаєш?»
— «На-що питать! либонь не знаєш
Собачого життя мого?!»
Сказав Бровко: «далеко до твого...
Живу собі, бо треба жити;
Двір стережу і день і ніч;
Всього доводить ся терпіти, —
Не так, як ти, панич;

Та ще к тому і їжа преногана,
Хлисиєш помий, коли дадуть,
А як не в лад загавкаєш на пана,
То ще й під боки натовчуть.«
— »Жаль, каже Цуцик, що-ж робити!
Буває всяк, —
Обуха батогом не перебити;
А от мені — хоч і до-віку б так...
Живу у горнищах, на килимах качаюсь,
Жартуючи на-сьміх;
Частенько з панночками граюсь
І лащу ся до них;
І мягко спать мені, і ласо можна їсти,
І бігаю не в бурянах;
Сухенькі лапки, хвостик чистий,
Не так, як твій, у репяхах«...
— »Ет, репяхами дорікаєш!
Сказав Бровко: »а пам'ятаєш,
Як у пекарні був щеням?
Чи так жило ся там?
Замурзаний під лавою тиняв ся«...
Веселий Цуцик засьміяв ся
І каже: »то колись було,
Та загуло...
Дивись тепер, а не рівняй малого!«
І він спісиво глянув на Бровка.
— »Як бачу, ти не робиш там нічого,«
Сказав Бровко: »за-що ж се честь така?«
— »Дурний Бровко! не розумієш, —
Звиняй, що так кажу, —
Я те роблю, чого ти не з'умієш:
На задніх лапках я по-вченому служу.«
— »Щоб ти сказивсь!« Бровко собі шепоче,
А вимовити не посмів,
Бо Цуцик дуже запанїв:

Скубне й Бровка, коли захоче.

Бровко мовчить, і я мовчу,

Води не сколочу...

Вам сьміх, мені гостинців вязка.

Чи гарна моя казка?

70. Хазяйка і Челядки.

Колись жила госпоженька старенька,

Багата і скупенька,

Два віки б то чи що хотіла жить;

Ввесь день клопочеть-ся і не приляже,

В-ночі не переспить.

»Ви б заспокоїлись,« було хто-небудь скаже:

»І докіль турбовать ся вам?

Нехай би вже унукам та синам.»

Бабусенька була розумниця велика,

Усе було одно твердить:

»Давненько сказано: своя рука владика,

Мене вже, серденько, не вчить.»

Були у неї дві Челядки;

Труднёнько було жить,

Обридли їм бабусині порядки, —

І у неділеньку приходилось робить;

Не те щоб погулять, нема коли й заснути,

Як добрі люде сплять;

Се б від такої тяжкої покути

Хоч куди видно утікать;

Поляжуть спать, — не вспе сон приснить ся,

Госпоженька вже й гомонить:

»Вставати час! на сьвіт благословить ся!

Вам тільки б спать, а діла не робить.»

У хаті півень був, здоровий та горлатий,

Челядкам він спокою не давав,

Раніш усіх заходить ся співати,
Неначе панії він щиро догожав.

Прийшла Челядкам думка злая,
Щоб вóрога де-небудь діть:
Притихне, мов, яга старая,
Пізніше буде їх будить.

»Де півень? де?« госпоженька питає:

»У-ранці був, недавнечко співав...

Шукайте! може він в чужім дворі гуляє!

Догляділи?! ви й раді, щоб хто вкрав!«

Челядки бігають, неначе-б то шукають,

Хазяйку, сьміючись, вони перекривляють:

»У-ранці був! недавнечко співав!« —

А півня й слід пропав.

Не довелось Челядкам довше спати,

Дурна надія — вийшло гірш:

Хазяйка ремствує, щоб часу не втеряти,

Будить їх стала ще раніш.

Старії люде правду кажуть:

Два хитрих мудрого не переважають.

71. Старець.

Ішов Старець по долині

З ламанцями у торбині;

Кругом поле зеленіло,

Хлібороба веселило.

»А у тебе, старче сивий,

Нема поля, нема ниви,«

Вітер тихо промовляє,

Жалю серцю добавляє.

Скрізь безлюдно на дорозі,

Шумлять верби по облозі,

Вітер віє-виграває,

Старець слізоньки ковтає.
Аж назустріч із-за жита
Вийшла Доля грошовита,
Любо-мило засьміялась
І до його обізвалась:
»Не плач, старче, не жури ся,
Глянь на мене, звесели ся;
Буде поле, буде хата,
Будуть коники-орлята,
І усякая худоба,
І розкоші, і шаноба.
Золотії бачиш гроші?
Із старого міхоноші
Вони зроблять пана, дуку,
Проженуть від тебе муку,
Тобі добре в світі буде,
Біля тебе будуть люде
На кишеню поглядати,
Медом речі поливати;
Пережив лиху годину —
Наставляй мерщій торбину.«
Кинувсь він... одна хвилинка —
Настобурчилась торбина;
Гроші сиплють ся, аж сяють,
Старцю серце звеселяють.
»Буде,« Доля обізвалась:
»Щоб торбина не прорвалась,
Бо тогді вже, як прорветь-ся,
Все пропало, все минеть-ся.«
— »Ні, не бій ся, Доле мила!«
Каже Старець: »торба ціла;
По-маленьку, по-тихеньку,
Ще, голубонько, хоч жменьку«...
Доля тихо засьміялась...
Торба трісь — і розірвалась...

Старець з-ляку торбу в полу,
Потім кинув ся до-долу,
Лап та лап — скрізь морозічок,
А хоч-би тобі шажочок...
»Доле ж моя, нене-доле!« —
Він голосить на все поле:
»Гроші мої, грошенята,
Де ви ділись, лебедята?
Ой головка моя бідна,
І голодна, і безрідна,
Тепер ляже в домовину
На порожню торбину!«...
І поплівсь він по дорозі...
Шумлять верби на облозі,
Вітер віє-виграває,
Старець слізеньки ковтає.

Моя байка, добрі люде,
У пригоді може буде;
Я додам вам раду щиру:
І при щасті знайте міру.

72. Ягня.

Моторні діти, дівоньки й хлопята!
Первобіт наш, веселі небожата!
Щоб знали ви, як в світі треба жити,
І стерегтись, чого не слід робити —
Я розкажу вам баєчку маленьку.

Було собі Ягня, потішненьке таке,
В кошарі не було такого,
Жартливе і швидке,
Не слухало нікого.

Раз, — чи само, або-ж підмовив хтось, —
Надумалось воно все стадо насмішити,

У вовчу шкуру одяглось
І ну скакати, аукати і страшити.
Регочуть ся, плигають і кричать,
Неначе-б то боять ся вовкулаки, —
Таке там стали вироблять!
Аж насторожились собаки,
А потім кинулись на вовчика гуртом,
Дали йому такої наминачки,
Що аж шматки посипались кругом —
Собаки не дають вовкам потачки.
Де й дів ся сьміх, підняв ся стон і плач,
На-силу бідного оборонили. —
Оттак, як бач,
Із жартів лиха наробили!
Всіх жаль бере — овечок і ягнят,
І журить ся вівчар, і плаче бідна мати,
Бо то не іграшки, не жарт —
В зубах собачих побувати.

Такого лишенька ніколи б не було,
Коли-б не слухали дурної волі;
Жило б собі Ягнятко і росло,
Радіючи на ріднім полі.

73. Жаби.

Обридло Жабам, як на гріх,
В болоті жити самотайно;
Ніхто їх не чіпав дурних,
Жили, плодили ся звичайно...
Так ні, ще треба, мов, не так,
І заходились: »квак та квак!
Чом короля у нас немає?
Усякий дурень може знає:
Орел — у птиць, Лев — у звірей,

Є королі і у людей, —

Хиба вже ми й не люде?

І докіль так ще буде?»

Розквакались, плигають, скрекотять, —

Приспіла чортова робота, —

Рішили зараз же послать

Найбільших десять Жаб на другий бік болота

Просить у Долі короля.

Над вечір посланці вернулись відтіля

І землякам гукати стали:

»Гей! ставте могорич! ми короля придбали!«

І знов клопочуть ся: як короля стрічать,

Як підступить, як привітать...

Аж чують, щось шумить... всі разом закричали:

»Король! король летить!« і повтікали.

Тут щось з розгону в воду бух,

А Жаби з переляку: »ух!«

Який же там король став Жабам у пригоді?

Такий король, що сьміх та й годі:

Здоровий-прездоровий пень.

Стоїть він ніч, стоїть він день,

Сплилось до біса Жаб великих і маленьких,

Старих і молоденьких.

Повитріщались, мовчки ждуть,

От-от, мов, озоветь-ся,

А пень стоїть, не ворухнеть-ся.

»Ну, щó, як-би йому гукнуть?«

Шепочуть Жаби: »починайте!

Ось цитьте, потривайте...

Чого се він такий чудний,

Неначе неживий?«

І зараз плиг одна, плиг дру́га... він нічого,

І Жаби годі вже мовчать,

Плигають сьміло і кричать,

А де-які позлазили на його,

Та ще й сьміють ся відтіля —

Не боїмось, мов, короля!

Додумались вони, що із такого дива

Не буде пива,

І почали вередувать:

»Не хочемо! не треба нам такого:

Ходім-те Доленьку благать,

Щоб короля дала живого,

Щоб він усюди походив,

Щоб жабячий народ, болото звеселив.»

І Доля Жабам догодила —

Лелёку королем зробила.

»От, кажуть Жаби, сей не так!

Хоч любо глянуть: і крилатий,

І довгоногий, і носатий,

І з-заду й з-переду козак!»

Не довго Жаби навтішались,

Бо виявилось те, чого не сподівались:

Лелёка з-разу холоду нагнав

І Жаб дурних клювати добре став, —

Найбільше молодих вподобав він ковтати:

Що-день — десятків два і поминай як звати!

»От тобі, кажуть, дожились!»

І знов благи Долю поплелись:

»Ой, Доле, змилуй ся в пригоді!

Напало лишенько та й годі:

Король просьвітку не дає,

Клює нас та й клює!»

— »А годі вам, не докучайте!

У вас усе недобрий час,»

Сказала Доля: »вибачайте!

Просили двічі — буде з вас.»

Прийшло ся Жабам горювати.

»Немає правдоньки і де її шукати?

Нум плакать, нум«...

І досі нумкають на глум.

Не гріх сказать, що й люде так, як Жаби,
Частенько дурощі снують,
А доснують ся до нахаби —
Тогді вже лихо тчуть.

74. Вередлива дівчина.

Була собі Галя,
Дівчинонька-краля,
І багата і вродлива,
Тільки дуже вередлива, —
Усякому зась.

Вона тее знала
І скрізь щебетала,
Як та пташка на просторі:
»На те, каже, шука в морі,
Щоб трусивсь карась.«

Багатая доля —
Веселая воля, —
Одна стежечку топтала,
Друга тирлич розсипала,
Куди вона йшла.

Труси мене, хлопче,
Козаче-молодче,
Щоб намистечко брязчало!
Так їй щастячко співало,
Як була мала.

Не все-ж дівовати, —
Сватів стали слати;

Чорнобривка гордувала,
Гарбузами наділяла,
Сорóмила всіх :

Той не до любови,
Не так вуси, брови,
Той носатий, той кирпатий,
Той невдатний, небагатий, —
Не треба таких !

Весна за весною
Летіли стрілою,
Дівчинóнька ряст топтала,
Загулялась, не вгадала,
Як стала марніть.

Гульня відцуралась,
З журбою спізналась,
І частенько серед ночі
Стали плакати карі очі
І серденько нить.

Чи куди б летіла,
Чи кого б просила,
Щó почати, щó робити,
Як самотній в світі жити —
Не знала сама.

У віконце гляне,
За ворітьми стане,
Щоб розважить свою тугу,
Чи не йти-ме козак з луку —
Нема та й нема.

Колись був слідочок —
Засипав пісочок,

Була стежечка горою,
Та глухою лободою
Вона заросла.

Сиділа, сиділа
Та й наворожила,
І як-раз після Михайла
За якогось шкандибайла
На-силу пішла.

*

Дівчатоньки-діти,
Ружевії квіти!
Я вигадав вам брехёнку,
Щоб головку молоденьку
Звеселить на час;

А ви собі сьмійтесь,
За вітром не війтесь,
Щиро правдоньку шануйте,
І не дуже вередуйте, —
Будуть люде з вас.

75. Паляниця й Книш.

Сиділа у печі хороша Паляниця;
На господиню стала гомоніть:
»А щоб їй так і сяк! і докіль тут сидіть?
У очі вилаю, бо не велика птиця!«...
— »Мовчи та диш!«
Озвав ся у куточку Книш.

Коли не людям байка пригодить ся, —
Не всяка стежечка без спориша, —
То може знайдеть-ся така паляниця,
Що іногді послухає книша.

76. Лисиця-жалібниця.

У тихому гаю Лисичка щастя мала,
Як у своїм добрі жила, гуляла:

Ніхто її там не лякав,
І в-день і в-вечері там соловей співав,
І пташки пурхали, зозуленька кувала;

Скрізь зеленіло, все цвіло;
Так гарно, любо там було.

Лисиця так Сові казала:

»От де по правді можна жить

І доленьку хвалить,

В добрі кохать ся, всіх любити,

Ніколи зла і кривди не чинити!»

Як-би ж то правдонька щербата не була,
То може й справді б так жила.

Раз, на калині недалечко,

Углядила вона гніздечко, —

Сиділи пташки там.

»Ох, каже, як не гріх котам

Таких малесеньких, безвинних не жаліти!

І їм-же хочеть-ся на сьвітї жити...

Ну вже коти! десь на́-лихо вони

Вродились, вражії сини:

Не тільки в-день — в-ночі поживу бачуть,
Не бачуть тільки, як горюють в сьвітї, плачуть...

Зажирливих пройди́сьвітів таких

Я перевішала б усіх«...

І жалібниця щось сказати ще хотіла,
Аж пташки із гнізда до-долу якось ляп —

Лисичка зараз хап та хап:

Прехорошенько всіх поїла...

Як жалібно співати почала,

А он на щό звела!

Лукавий чоловік словами нас голубить,

Неначе всіх і жалує і любить,
Для правди, для добра живе,
Як по воді пливе;
А близьче придивись ти —
І видно, що виля хвостом:
Помажу, мов, медком,
Солодче буде з'їсти.

77. Снігур та Синичка.

Снігур, в гаю гуляючи,
Синичку кохав
І, скачучи на дубочку,
Любенько співав:
»Биструшечко, вертушечко,
Синичко моя!
Чом не скачеш ти до мене,
Як до тебе я?«
Усміхнулася Синичка
І хвостиком верть:
»Нагадав хтось тобі лихо,
Як тій козі смерть!...
Нам з тобою, Снігурику,
Під снігом не жить, —
Буде мене в чужім краї
Ясне сонце грить.«
Минулося теє літо,
Настигла зима;
Сидить Снігур на дубочку,
Синички нема.
В гаю вітер повіває
І снігом снує;
Снігур сидить на дубочку
І плете своє:
»Биструшечко, вертушечко,

Синичко моя!
Чи згадуєш ти про мене,
Як про тебе я?«
Підморгують вражі Галки:
»От-так, перетак!
Розійшло ся коханнячко:
Та — в ріпу, той — в мак«...
Обізвалась у ліщині
Старая Сова:
»А що-ж, каже, на сїм світі
Усяке бува.«

Довело ся й мені бачить:
Не в однім дворі
Оттакії точнісенько
Сидять снігурі.

78. Будяк і Васильки.

Давно колись весела воля,
Гуляючи посеред поля,
Насіяла Васильків цілий лан.
Де взявсь Будяк, на пригорку розцвів ся,
Пишаєть-ся, неначе пан.
І просторікать заходив ся:
»Ой ви, Василечки, бадиллячко дурне!
Чи бачите мене?
Я висче вас, мене усюди видно,
Не тільки вам — усім завидно,
Красую ся, як на городі мак, —
На те-ж то я й Будяк!«
Василечки зашамотіли
І нічогоїсенько сказати не схотіли,
А він базіка знов: »на вас я подивлюсь —
І засьміюсь;

Химерні ви, малі, мене ж усяке знає:
Червона голова, ще й медом припахав,
Та тільки зась! мене
Ніякая скотина не нюхне!«
Не втерпіли Васильки, обізвались:
»Що-ж будемо робить — такі вже повдавались!
А все-ж таки і ми
Буваем між людьми:
Сьвітилочки нас на весілля просять,
Ще й стьожечками приберуть;
Нас на Йордань зімою носять
І на кутю на покуті кладуть.
Ти через лад пишаєш ся, Будяче!
Гляди, базікання ледаче
До лиха доведе...
Он-он косар іде!«...
Будяк спісиво подивив ся,
Ще більше розходив ся:
»Косар?! нехай лиш вражий біс
Поткне свій простий ніс,
То й знати-ме — варене, чи печене:
На те колючки є у мене!«
Іде Косар і може б проминув —
Будяк його колючками шпигнув;
Розсердив ся козак — і замахнув косою...
Пропала чвань з дурною головою!
Василечки ростуть собі, цвітуть,
Їх гріє сонечко і вітрик їх гойдає,
І нічка тихая росою умиває;
Кругом як рай: і бджілочки гудуть,
І пташечки, радіючи, співають,
Трудящу долю звеселяють,
І всім дарма,
Що Будяка на пригорку нема.

Давно на сьвіті ходить рада,
Що гріх пишати ся і других зневажать,
А треба пам'ятать:
Хто висче злізе, дужче пада.

79. Дідок і Вітряки.

Сидів колись Дідок під явором густим,
Зелене листячко неначе-б то шептало,
Що шелестів і він, як був ще молодим...
Було та загуло і снить ся перестало.
Стояли перед ним два хлопці Вітряки,
Поприбірали ся такими молодцями,
Що гляньте, мов, се ми, не прості козаки!
І почали вони молоти язиками.

»Гай, гай, Дідусику!« озвався один Вітряк:
»І сива голова, і борода велика,
І розуму набравсь, а все-таки бідняк
І в сьвіті Божому якась ти притика.
Он я надумав ся! побачиш, потривай,
Як гарно жити-му, аби була охота!
Достану грошенят — у мене буде рай:
Будинок, дворище, мальовані ворота;
Біля воріт тобі збудую хатку я,
І будеш ти гостям ворота відчиняти,
І жити-меш в добрі; головонька твоя
Не буде вже тогді під явором куняти.«
Не се Дідок сказав: »брєнить добро твоє
І гарно з-далеку будинок бовваніє...
Розумний бе на те, що справді в його є,
А дурень думкою, як кажуть, багатіє.«
— »Я розсудив не так!« верзє другий Вітряк:
»Щоб в сьвіті живучи, ніколи не блудити,
Підлажуйсь до людей, вертись і так і сьак,

А іногді умій солодку річ зліпити.
Хоч кажуть — хто мовчить, той ніби двох
навчить, —
Щербата вигадка: не можна мовчки жити,
Міркуй усяк про те, як язиком вертіти.
Ти думаєш своє, а вимовляй не те —
І потече тобі усюди тее млеко,
Вигадливий язик дорогу промете
І можна вибрать ся далеко-предалеко.«
— »Гляди,« промовив Дід: »на сьвітї є пристріт,
Такою думкою ти не хвались нікому,
Бо сказано давно: брехнею пройдеш сьвіт,
Та от біда яка — не вернеш ся до-дому.«

Дідок замовк, — сидить і голову схилив.
»От, думає собі, деь на-лихо взяли ся«...
Аж дивить ся згодя — нема вже вітряків,
Бо засоромились і мовчки розійшли ся.

*

Дідок сказав своє, тепер і я додам:
Моторна голова нехай свій розум має,
Шкода молоть брехню порожнім Вітрякам,
Бо мудра правдонька їм крилля ламає.

80. Кундель.

У полі тихому жив у норі Хомяк;
На самоті скучав він неборак!
Подивить ся кругом — багато поля
Комуь дала щаслива доля,
І глянуть весело, і любо походить,
Не те, що у норі сидить.
Оя двір стоїть багатиря гладкого,
Неначе городок;
Чого нема у його?

Будинок і садок...

Надумав ся Хомяк себе розвеселити —

І насадив маленький квітничок.

Порозцвітали гарно квіти:

Нагідочки, красолі і мачок,

Барвінок стелеть-ся і рута зеленіє;

Подивить ся Хомяк — аж серденько радіє.

Де взяв ся Кундель із двора...

— Гайсаючи по полю, —

Бодай би він не знав добра, —

Накинув ся на тиху долю.

»А що се ти тут народив?

І на-що квітничок розвів?»

Загавкав Кундель навіжений.

Аж затрусивсь Хомяк смиренний:

За що, про що, чого напав?...

— »Я думав, щоб...« Хомяк казати почав:

»Щоб горенько було чим розважати«...

— »Ти думав?!« Кундель став гарчати:

»А чи дозволено ж вам думати, Хомякам,

Неначе тим розумним головам?»

Злякався ще більш Хомяк, аж серце холодіє,

А Кундель гав та гав: »так знай же ти про те:

Коли в дворі цвіте,

То за двором ніхто цвісти не сьміє!«

По квітничку собака поскакав,

Усе понівечив і потоптав.

Став бідненький Хомяк і плакати і тужити:

»Ой, квіти, мої діти!

На що-ж я вас кохав?

На-що вас доглядав?

Хто-ж розважати-ме заплаканую долю?»

Аж дивить ся — іде по полю

Висока Правдонька і стала перед ним.

»Чого ти журиш ся?« вона спитала тихо:

»Чи плачеш ти за ким,
Чи скоїло ся лихо?»

— »Був квітничок у мене, а тепер...
Он, глянь, як Кундель навітшав ся!»
Хомяк до неї обізвав ся
І лапкою сльозу утер:

»Хоч би ти, матінко, як-небудь настрашила,
Щоб унялась собача сила«...
— »Ох!» каже Правдонька: »і я його боюсь,
Бо Кундель, бач, який здоровий, мов скотина;
Зустрінусь, аж трушусь, —
Нехай його страшить лиха година!»

Бодай-би Кундель той пропав!
На Хомяка нагнав таке він лихо,
Що той і приказку у норку заховав,
Аби, як кажуть, лихо тихо.

81. Ластівка й Шуліка.

Трудяца Ластівка край берега літала,
Земельку мокрую збирала,
Щоб хатоньку собі зліпить,
Щоб де було і їй і діткам жить,
Тихеньку долю веселити
І Бога і людей хвалити.
Сидів Шуліка на вербі
І так до неї обізвав ся:
»Дивуюсь я тобі, —
Нераз я придивляв ся,
Усе ти між людьми і не боїш ся їх,
Пройдисьвітів таких,
Не тільки що під стріхою співаєш,
Ще й у вікно літаєш...
От хоч і я — не в тебе вдавсь,

Шулікою на сьвітї зву ся,
А лиха від людей набравсь,
І зло бере, а все-таки бою ся;
Досадно стане хоч кому:
Тобі привіт, мені біда велика.»
А та йому:
»Я — Ластівка, а ти — Шуліка;
Я людям не чинила зла,
Де не була,
А ти подумай, пане-брате,
Яке життя твоє завзяте:
Весь вік курчат і пташечок хапав,
Ні ласки ні жалю не знав.»
Давно-давно мовляють люде:
Що добренько роби, то й добре буде.

82. Перекотиполе.

Котило ся через поле
Перекотиполе —
Довідать ся щастя й горя
Край Чорного моря.
Розходили ся поляне,
Аж серденько вяне:
Одні на сьміх піднімають,
Другі дорікають.
»Тю-тю, дурний, розігнав ся!«
Будяк обізвав ся:
»Чого тебе вража сила
Оттут розносила!«
А Півники-самохвали
І собі пристали,
Як горохом обсипають,
Сьміють ся, гукають:

»А куди, джигуне милий,
Наш орле безкрилий,
Несе тебе дурна воля
Із нашого поля?«
Полинь гіркий дорікає,
Сьміху добавляє:
»Буде пити меди й вина
У вражого сина.«
І Сон-трава не проспала,
Словечко сказала:
»Він з дурною головою
Не має покою.«
Одна тільки не судила
Фіялочка мила,
Козаченька привітала,
В поход виряжала:
»Добудь слави, нагуляй ся,
До мене вертай ся,
Я сплету тобі віночок,
Поведу в таночок.«
Мовчаливий Ковиль-сьвідок
Сказав на-послідок:
»Ось покинь ти, пане-брате,
Стрибання прокляте!
Славні бубни за горами...
Живи ти між нами.
Бо не счуєш ся, не вглянеш —
В болоті застрянеш,
А в болоті — з ким там жити?
Не зілля, не квіти,
Не червона каліна,
А погана тина.«

Перекотиполе чує
І далі мандрує,

Ні на кого не вважає,
Усім одмовляє:
»Не хочу я тут сидіти,
Між вами марніти,
Не такую треба долю
Перекотиполю.
Поборю ся з дужим морем,
Позмагаюсь з горем
І покочу скрізь по полю
Веселую долю.«
Прикотилась сьміла воля
До чужого поля;
Кругом море розлягло ся
І з небом злило ся...
Де на сьвітї тая сила,
Щоб змагать ся сьміла?
»Що-ж то буде?« Страх озвав ся
І в лози сховав ся.
Не так снилось, не так ждалось,
Як на-лихо склалось:
Розсердилось горде море,
Накинулось горе.
Одно филї-гори котить,
Об берег колотить,
Друге шкодить, зневажає
І жалю не знає.
Море кинуло в долину,
Мов тую пірину,
Горе вітром ізеушило,
Піском придавило.
Підманила, обманила
Надієчка мила,
Посьміялась чужа доля
З Перекотиполя.
Лежить воно, гірко плаче,

Чорний Ворон криче:
»Ратуй своє, рідна доле,
Перекотиполе!«

83. Лев і Комар.

Десь там, не в нашій стороні,
Під височенною горою,
Серед діброви в гущині
Вечірньою добою,
Поївши добре, Лев лежав
І гордовито поглядав.
Здоровий сам, кудлата грива,
На пиці широченний ніс, —
Не тільки миша полохлива,
Злякав ся б навіть і сам біс.

Близенько на вербі комарики дрімали,
Тихенько нічки дожидали.
Один Комарик молодий
Розхвастав ся перед старими:
»Он, каже, як розтяг ся біс рудий!
Господарює над дурними,
Бо нікому його провчить...
От я ні кришки не бою ся,
Аж сьміх бере, як подивлю ся,
Що перед ним усяка твар тремтить.«
На се озвався комар старенький:
»Гай, гай! раденький, що дурненький!
Дурне й базікання твоє:
Лев — сила, пан на всю діброву,
Захоче — і хвостом убіє
Не тільки комаря — корову.«
Комарик молодий своє дзинчить:
»Мене не настрашить,
Нехай хоч як хвостом молотить;

Нехай він сїм коров покотить,
А я от зараз полечу,
Дам йому лиха до-плачу.«
Комарик молодий спустив ся
І дратувати заходив ся.
Лев головою покрутив;
Комар йому на лобі сїв,
Лев лапою тернув по пиці,
Бо вже були таки дурниці;
Комар круть-верть — на ніс присїв,
Лев клацнув, не вловив;
Комар ще гірше умудрив ся
І в усї опинив ся.

Схопив ся Лев, хвостом крутнув,
На всю діброву кашлянув,
Аж галки крику наробили,
У лозах десть вовки завили
І пугач пугать став;

Повитріщались з ляку сови
І бідний зайчик драла дав
Аж на кінець діброви, —
А відливий Комар своє робив.

Лев і стрибав, і по траві качав ся,
І у кущі ховав ся,

Із сили вибивсь, аж упрів,
Не знав, що діяти з собою...

Комар сховав ся, Лев упав
І довго, лежачи, стогнав,

Неначе воював з великою бідою.

А на вербі сьміють ся у-горі
Ледачі комарі.

»Ну, молодець!« гукнув комар старенький:
»Утяв! дарма, що молоденький.«

Химерна баєчка пригодна і для нас.

Чого, подумаєш, на сьвіті не буває!
Маленьке лихо в інший час
І значним людям докучає.

З років 1891-ого і 1892-ого.

84. Сила.

Щоб хуторну хандру прогнати,
Один вигадливий Панок
Задумав до себе розумних наскликати
І сьвітом мудрости розбуркати свій куток.

На раду він покликав Кума,
Бо між розумними то був найкрасчий цвіт:
Він і мовчить розумно, і розумно дума,

Бо знав людей і бачив сьвіт.
Приїхав Кум — і почали судити:
»Оттак і так, Пан каже, хочу я;
Чи буде бобу решето, скажи ти?

Чи гарна вигадка моя?»

— »Цікаве діло! що й казати!»

Промовив Кум: »гаразд придумав ти;
Хоч небагатечко, а можна назбирати,
Бо дурнями, мовляв, хоч греблю нагати...

Ось нум лічить, чи прийдесть-ся до діла?

Панько Небреха — перша голова,

Вовчок та Мирний — се ще два;

Нечуй та Свистуненко Сила«...

— »Тю-тю на тебе!» крикнув Пан:

»На-біса ти до гурту пхаєш Силу?

Хиба за те, що дорогий жупан?..

А от і проминув ти Сліпченка Данилу!»

— »Цить!» каже Кум: »я не збрешу;

Не торохти, сховай слова завзяті;

Скажу я нищечком, бо піч у хаті«...

Той ухо прихилив, а Кум шу-шу, шу-шу...

»Хиба!« промовив Пан і засьміяв ся:

»Покличемо і Силу, коли так...

Розумний, Куме, ти удав ся!

Куди не поверни — мастак.»

Як радили ся, так і сталося;

Як квіточка, надія розцвіла;

Хоч небагатечко гостей зібралось,

А все-ж бесіда гарная була.

Як тихая вода, лились розумні речі

І вимовлялось те, чого ніхто не чув;

І Сила там між ними був —

Скакав, як дурень з печі...

»От тобі й на!« хто-небудь пристидить:

»Розумних кликали і дурня приліпили,

Правенько почали, та й покривили»...

Та годі вам, мовчіть!

Тут сила не в тому, що дурень Сила,

А в тім, що гроші — сила.

85. Зозуля й Горлиця.

Зозуля Горлиці жалілась,

Що доля їй недобрая судилась:

Мов сирота вона, тиняється сама,

Минає літечко, порадоньки нема.

»А діти?« Горлиця питає:

»Чи може хто гніздечко зруйновав?

Чого на світі не буває!

Хто, серце, горенька не знав?»

— »А цур їм, дітям тим!« Зозуля закувала:

»На-що здалось гніздо мені?

Ячка крадькома я другим підкладала, —

Нехай висижують дурні!

То все, голубонько, дурниці;
Нам літечко сьвяте
Судилось не на те,
Щоб у гнізді сидіть, як печериці.
Згадала я зозульників дурних, —
Бодай вони мандрикою вдавились!
Як куковала я, за мною волочились,
Тепер хоч-би один на сьміх «...
— »Ну, коли так,« їй Горлиця сказала:
»Ти, вітрогононько, на долю не звертай!
Все літечко кукукала, гуляла —
Тепер сиди, очицями моргай.«
Нераз Зозуля Горлицю згадала,
Як кулаками сльози утирала.

Дарую байку я зозулям молодим,
Не тим,
Що у гаях гульню справляють,
Дарую я своїм,
Що у цяцькованих корсетках похожають
І крутять розумом дурним.
Нехай вона на спомин буде,
Що не що-дня бува бридня;
Пшениченьку позабірають люде,
Останеть-ся суха стерня.
А в-осени підкрадуться морози,
На серце томлене накинеться зіма,
І не роса паде — поллються тихі сльози,
Що є, мов, каяття, та вороття нема.

86. Цяцькований Осел.

Додумався Осел, що він якась мина,
Зневагу від усіх доводиться терпіть,
Що надокучила така лиха година,

Що треба і йому хоч трохи краще жить.
Він чув, що там, над морем широченним,
Стоїть гора одна,
На тій горі, під дубом височенним,
Сидить всесвітній старшина:
По-вченому Юпітером він зветь-ся,
По-просто́му ж — Нечипір Громовик,
Як грімне, аж земля трясеть-ся,
Жахаєть-ся і звір і чоловік.
»Піду,« сказав Осел: »хоч що вже буде!
Побачимо, чи правду кажуть люде,
Що ніби-то відвага сльози льє,
А в добрий час меди і вина пе.«
Прийшов, на гору зліз, низенько поклонив ся,
А Громовик до його обізвавсь:
»Чого се ти тут опинив ся?
І як се ти сюди пропхавсь?«
— »Приволокла лиха година!
Сьмієть-ся з мене всякий біс,«
Жалієть-ся Осел: »усякая скотина
Дере передо мною ніс.
От хоч і коні: збруя, бляшки,
Коваль підкови їм кує,
Прикраси їм усяки є —
Побрязкачі, блискучі цвяшки,
А я... оттак, як бач:
Хвіст теліпаєть-ся та й годі!
Нема порадоньки, хоч плач...
Владико! змилуй ся в пригоді!«
Владика засьміявсь, аж ліс застугонів;
Покликав він Фортуниху Домаху.
»А ну-лиш, баже їй, порадуї бідолаху,
Щоб між людьми і він бренів;
Ти начепи йому на шию срібний дзвоник;
Нехай, радіючи, хвостом вертить,

Як у болоті ополоник,
І дзвоником брязчить.»
Зрадів Осел, у ноги повалив ся,
Фортуниху у рученьку лизнув
І так з гори чимчиковать пустив ся,
Що трохи шиї не звернув.
Побіг він навпростець, нічого не минає,
Чи нива, чи баштан — не розбірає,
Толочить і ламає.
На вигоні телят перелякав;
Ускочив у село — всяк очі витріщає,
А він брикає, хвіст задрив,
Аж куряву підняв, —
Собаки гавкають і дівтора тікає...
Цяцькований Осел придбав нову біду:
Де не повернеться — усе не до-ладу,
Чи шкоду втне — не подарують,
Почують, що дзвенить — палюгою частують.
Осел прислів'я нагадав,
А я до байки приладнав;
Нехай не забувають люде,
Що дурень всюди дурнем буде.

87. Лисиця й Виноград.

Прибігла раз Лисичка у садок;
Вподобавсь дуже їй привітненький куток:
І гарно погулять, і любо подивить ся,
То тим то сим там можна поживить ся.
Глядить —
На тичках виноград висить,
Густесенько, аж тички нахилє.
»От, дума, снідання смашне;
Усяка ягідка неначе привітає,

Неначе каже: їж мене.»
Та от біда яка: відкіль вона не гляне,
Де не зопнеться — не достане;
Облизує роток —
Хоч-би десяток ягідок.
»Бач, каже, люде як хитрують,
Неначе носом чують...«
А на вершечку поравсь Горобець:
Усюди він, проворний молодець,
Примазать ся уміє на-дурничку, —
На те вже вдавсь.
Побачив він Лисичку
І зараз обізвавсь:
»Здоровенька була, Лисичко!
Поласуй з нами, молодичко!
А виноград же то який!
У вашому гаю не виросте такий...«
Лисичка думає: цввірінькало ти сучий,
Без тебе знаю я... »Ні, каже, нам не йде, —
Кислючий-прекислючий,
Оскома нападе!«
Розсердилась вона і подалась до-дому,
Жалкуючи, що бігла по-дурному.
Так завидючий чоловік
На брехні верне свій язик;
Чого не втне, чи не достане —
Усе погане.

88. Фіялка і Буран.

Веселая весна була;
Зазеленів вишневенький садочок;
Пахучая Фіялка розпівіла
І звеселила свій куточок.

Де взявсь Бурян, насїяв ся кругом
І квітку бідную понївечив він дуже:
Не та краса і пахне буряном;
А Буряну про те й байдуже,
Ще й хвастать заходивсь,
Барвінкові хваливсь:
»А що, Барвіночку хрещатий,
Яка краса у нас цвіте!«
Барвінок так сказав на те:
»Цвісти між буряном — бодай-би не діждати!
На весь садок одна, та не люднá;
Дала красу веселая весна,
Та не дала їй долї.«
Прийшов Хазяїн, поглядїв, —
Давно в садочку був, загаяв ся у полі, —
Розсердив ся і косу ухопив...
Черк, черк — і весь Бурян зваливсь,
А в Буряні й Фіялка полягла...
На безталанну Барвінок подививсь
І жалїбно промовив: »одцвіла!«
У мене Правда гостювала
І баечку подарувала,
Щоб передав я всім,
Найбільше молодим:
Погане панїбратство шкодить
І доброго нї-на-що зводить.

89. Тїнь і Хлопчик.

Раз на лужку проворний Хлопчик грав ся,
Побачив Тїнь свою і засьміяв ся.
»От зараз, каже, я її вловлю,
На шапку наступлю,
Не счуєть-ся і не вгадає«...

І як метелик, Хлопчик полетів,
А Тінь попереду неначе утікає,
Щоб не вловив.
Женеть-ся Хлопчик дужче, прудче,
А Тінь собі ще лучче, —
Ніяк не дожене,
Бо сказано, мале — дурне.
Біг Хлопчик, біг, удовольнив ся,
Далеко бігти не схотів
І верть назад — як мячик покотив ся,
Задихав ся, почервонів;
Неначе пташка в клітці, бетъ-ся
Маленьке серденько його...
Коли глядить — а Тінь за ним женеть-ся,
Мов ловить дратуна свого.
Знов Хлопчикові закортіло:
»Ні, каже він, мене не доженеш!
От я вернусь, на тебе кинусь сьміло,
Тогді вже не втечеш!«...
Плиг... плиг... і знов повітрилась робота,
Дуріє молода охота.
Ганяв, ганяв —
І не піймав;
Розсердивсь він на ту дурницю
І покотив ся на травицю,
Оддыхать трошки, переждать.
Тим-часом сонечко за хмарку закотилось,
І Хлопчикові знов побігать захотілось,
І знов він став шукать,
Усюди розглядать, —
Туди-сюди головку повертає,
Де ділась Тінь — і не вгадає.

Як тая тінь, так щастя між людьми:
І бачили і знаєм ми —

Біжить воно за тим, хто не шукає,
А той, хто хоче, не піймає.

90. Солом'яний Дід.

Щоб Горобців шкодливих настрашити,
Вигадливий Хазяїн взяв,
Солом'яного Діда приладнав
Та ще й з лозиною, неначе хоче бити;
Горобчики сьміють ся у кутку, —
Вони, пройдисьвіти, дознались,
Що то химера, не злякались
І шкоду роблять у садку.
»Чи вам обридло в сьвіті жити?«
Озвавсь Пацюк: »он Дід стоїть,
Лозиною вас хоче бить, —
Тікайте швидче, дуросьвіти!«
А Горобці кричать: »найшов дурних!
Ми бачили ще не таких:
У панському саду стояли генерали —
Та й тим на голову сїдали,
А се солом'яник... Не боїмось,
Під носом пурхаєм і сьміємось.«

Такі Діди і між людьми бувають,
І нічогоїсьню не помагають;
А час би людям перестать
Солом'яного Діда пхать
І тільки горобців сьмішити;
Тепер не пугалом добру навчать,
Нам треба іншого бажать —
Живого слова правди і просьвіти.

91. Чабан і Комар.

У холодочку, під вербою,
Приліг Чабан спочить:
Кийок поклав під головою,
Собака у ногах лежить, —

Не боязко, заснути можна сьміло:

Отара стишилась, лінуєть-ся ходить,

Бо дуже сонечко пригріло,

І хоч-би що — собака не проспить.

Заснув Чабан, а лишенько не спало:

Гадюка вилізла з трави, сичить...

Комар углядів, жалко стало,

І Чабана він кинув ся будить;

Гудів-гудів, аж крилечка помліли,

А той не чує — спить;

Комар присів на лоб, щоб з усієї сили

Свій гострий носик устромить.

Чабан прокинув ся — аж перед ним Гадюка,

Він кием бух — і витяглась зміюка;

Пропав би був Вівчар,

Та визволив Комар.

Куди-ж він з переляку дів ся?

Ото-ж то й що! Чабан Гадюку вбив,

А Комаря, що прислужив ся

І в пору розбудив,

З просоння тріснув так, що аж прилип до лоба.

Така-то за добро шаноба!

Як перед більшим менший чоловік

До правди повернуть язик

Одважить ся, по стародавній мові,

Що хлібець їж,

А правду ріж,

Того й гляди — утнуть, як Комарові.

92. Скоробагатько.

Десь на шляху, біля діброви,
У хаті чепурній шинкарочка жила;
Про біле личко, чорні брови
Далеко чутка йшла.

Один купець, — забув як звати, —
Із ярмарку багато грошей віз
І до шинкарчиної хати
Він привернув і з воза зліз.
Вишнівочка-первак, хазяйка чорноброва,
Та ще к тому веселая розмова
Забавили його,

І він забув погонича свого.
Шинкарка язиком як на цимбалах грає,
Купець, прицмокуючи, не,
Погонич все на клунок поглядає,
Бо догадавсь, яке добро там є.
У хаті жарти, сьміх; Погонич пильно слуха
Та й думає: »багатим всюди рай!«
А біс йому в обидва уха
Все шепче: »утікай!

Багатирем ти станеш, будеш паном,
Розкошувати-меш весь вік...
І розум в голові покривсь чудним туманом...
Погнав він коненят і десь у полі зник.
Одумав ся гуляка, вийшов з хати,
Туди-сюди — було та загуло...
Купець заметушивсь: »ратуйте!« став кричати,
А ратувать і нікому було.
Побіг він, плачучи, шукати вітра в полі;
Нема ні чутки, ні сліда.
Не сподівав ся він такої злої долі,
Не снила ся йому така біда.
Літали в полі скрізь і вітра не піймали...

Рибалки шапочку край берега найшли,
І філі їм нічого не сказали,
До моря горе понесли.

За днями дні летіли і минали;
Пристарілось і те, що з-молоду цвіло;
Багато де-яких пісень переспівали;
Постало те, чого і не було.
Скоробагатько по горі скотив ся,
У городі на ноги став, —
На пустирі будинок уродив ся
І всіх причарував.
Меди і вина щастя розливало,
Скоробагатько панував,
Усе йому кувало і плескало,
І чорт дітей, як кажуть, колихав.
Як бджоли на той мед, злітались городяне
І ласо їли всі, і солодко пили,
Розумником його зробили громадяне,
Хоч казочку про шапочку й плели...
Що язики! не вимовчуть ніколи,
А добрі пироги —
Не вороги:
Не слід цурать ся хліба й соли.

*

Хотів сказати ще більше я,
Та перебила доленька моя:
Даремна, каже, річ, і рот тобі замажуть,
Сиди собі, не лізь,
Бо золотий обушок, люде кажуть,
Відчинить двері скрізь.

93. Хмелина і Лопух.

У одному хорошому садочку,
Геть-геть аж у куточку,

Стерчав кілок між лопухом,
А по йому Хмелина повила ся
І гарно так з ним обняла ся,
Неначе дівчина з хорошим козаком.
»З тобою ми, коханий мій кілочку,
Зустріли ся у добрий час,
До-віку жити-менш у тихому садочку,
Нехай всі дивлять ся на нас,«
Зеленая Хмелина розмовляє
І на Лопух спісиво поглядає.
А той сьмієть-ся у кутку,
Бо чув нераз брехню таку;
Хоч і Лопух, а мабуть знає,
Що здача козирів міняє.
Прийшов хазяїн, висмикнув кілок
І посадив дубок —
Нехай, мов, буде у садочку.
Хмелина пісеньку таку
Приспівує дубку:
»Здоров, козаченьку-дубочку,
Порадонько моя!
А як-же ждала я!
Тепер зрадїє наш садочок«...
І повила ся на дубочок.
Лопух не втерпів, обізвався:
»А щó, Хмелинонько, уже не жаль кілочка?
Недавнечко у тебе красувався,
Тепер прилипла до дубочка?«...
— »Хто б, хто гарчав,
А ти б мовчав,«
Одрізала йому Хмелина:
»Сухий кілок як пенъ стерчить,
А се-ж таки жива дубина —
Росте і шелестить.«

Так в світі хитрая людина
Усюди вєть-ся, як Хмелина:
 Чи то кілок,
 Чи то дубок —
Усе, мов, пригодить ся,
Аби було на ко́го вить ся.

94. Жук і Бджола.

Був ясний день, веселая година;
Раділи і садок і поле і долина;
Під лопухом у ямці Жук сидів
І сам собі тихесенько гудів,
Що день йому обрид, кругом усі товчуть ся,
Що дуже сонечко і світить і пече:
 І гаряче і боляче
І боязко йому, сліпуючи, поткнуться ся,
Бо день не на добро, а на лихо зведе...
Аж дивить ся — Бджола між квітами гуде,
 То на одну присяде, то на другу.
Щоб трошечки свою розважить тугу,
Жук, сьміючись, озвавсь: »здоровенька була!
І добренько, що в гості прибула;
А щоб, комашечко, ще долю веселеньку
 Потішимо, не помремо?«
 — »Хвалити Бога, живемо
І діло робим помаленьку,«
Бджола промовила йому:
 »Ти ж не летиш чому?
Побачив би, як все цвіте, радіє.«
— »Не хочу,« каже Жук: »і голова здуріє,
Аж зелено в очах від сонечка того;
 Нам красче, як нема його,
І хоч би не було, байдуже...
Тобі я, Бджілочко, дивуюсь дуже

І, коли хочеш, раду дам:
Умієш мед робить — і знай свою науку,
А то ще нате, мов, і вам,
Чому не брать таку солодку штуку!
Цікава дуже ти, нічого не минеш,
Усяку квіточку перебереш,
І треба і не треба,
Коли-б змогла, поперлась би до неба.»
— »Змолв ти, Жучку, недоладню річ,«
Бджола йому сказала:
»Твою головоньку покрила темна ніч,
І сьвіту Божого вона не розпізнала.
Турбують ся усі, турбую ся і я,
Нехай там буде капля і моя,
Нехай і Бджілку люде знають
І Бóжу мудрість величають...
Що-ж, Жучку, досі ти
Добув у темноти?
Собі нічого і нікому;
Цілісенькую ніч гайсаєш по-дурному,
А блисне сьвіт — ти лобом у вікно,
Не розуміючи, на що і що воно...
Шкода з тобою розмовляти,
Даремно час теряти, —
Ти — Жук, а я — Бджола,
Прощай!« і загула.
— »Куди тобі! яке казання вдрала,«
Промовив Жук: »розумна дуже стала!«
Так недотепний, темний чоловік
Не долюбляє ясної осьвіти,
Бо, як той Жук, до темноти привик;
А дай йому хоч зернятко просьвіти,
Не буде він, як жук, гудіти,
У його загуде, як Бджілочка гула,
Розумна правда і хвала.

95. Трандафіль і Свиня.

Свиня пропхалась у садок, —

Усюди треба їй, ледачій,

Усунуть свій зажирливий роток,

Бо сказано — свиня і робить по-свинячий :

В багні куйовдилась, ще й на квітник прийшла

Між квітами порить ся.

А по-середині Трандафіль там цвіла,

Хороша, повна, любо подивить ся.

Свиня до неї тиць — і кинулась назад,

Знайшла понура клад —

Обиду превелику :

Трандафіль поколола пику.

»Таку погань держуть у садку,«

Промовила Свиня : »та ще й на квітнику!

Що з того, що пахтить, коли у пику коле?»

Похрюкала і побрела у поле.

Так ясна правда для брехні,

Як та Трандафіль для Свині,

І перекір і закарлючка :

Хороший чоловік усім

І друг і побратим,

Поганому ж — колючка.

96. Дуб і Лозина.

Стояв високий Дуб серед долини

І гордовито всюди поглядав.

Сьміяв ся він з тоненької Лозини

І так їй раз, сказав :

»Яка химерна ти, нікчемная Лозина!

Твій батько Верболоз здурів :

Неначе ти йому не рідная дитина,

На-сьміх тебе тут посадив,

Захоче вітер буйний розходитись,
Як гайдамак у вражому селі,
Не знаєш ти, де з переляку дїтись,
Кладеш поклони до землі;
А щó-ж, як часом на долину
Сердита буря набіжить?
Рване тебе з корінням, як пірину,
Аж курява у-гору полетить.
От я — не ти... я — Дуб, се інше діло:
Не тільки вітра не боюсь,
Я з бурею змагать ся буду сьміло:
Нехай як хоче дме — не поклонюсь.»
І гордий Дуб від сьміху захитав ся.
На се Лозина так осьмілилась сказати:
»Поважний Дубе наш! великий ти удав ся,
На щó-ж маленьких зневажать?
Не всім однакова судилась в сьвітї доля:
Тому шумить, тому поклони бить;
На все, на все є Божа воля,
Усім під Богом треба жить«...
І добалакались... Над вечір лихо склалось:
Страшенна буря з-разу заревла...
Дуб стрепенувсь, загув, аж листя розліталось,
Лозина бідненька на землю прилягла;
Грім гуркотів, ognями розсипав ся,
Неначе страшний суд настав...
Змагав ся довго Дуб, стогнав, не подавав ся,
А далі затріщав, зломив ся і — упав...
Пробігло лишенько, у степ загуркотіло
І ясне сонечко долину осьвітило;
Лозиночка заплакана стоїть,
А Дуб поламаний лежить.

Хто величасть-ся і других зневажає,
Нехай про Дуба казочку читає,

На ум собі кладе :
Наука в ліс не заведе.

97. Перли і Свині.

На дворі, якось о-півдні,
Заможній чоловік насинав на рядні

Чимало Перлів просушити,
Бо в скрині почали жовтіти.

»Гляди!« озвав ся через тин

Кум Северин :

»Як доберуть ся Свині, потোকмачуть!«

Хазяїн засьміявсь, любив він шуткувать.

»Ім не судило ся сього добра вживать,

Так хоч нехай побачуть.»

Не в добрий час промовив неборак,

Бо вийшло он-де як :

Добрались Свині, все порозкидали,

З землею Перли помішали,

Поживи не знайшли,

Похрюкали й пішли ;

А другі їм на-зустріч : »що, сестриці,

Поласували добре там?

Пожива буде й нам?«

— »Та де там, — кажуть, — все дурниці :

Насипано блискучих камінців ;

Нам тільки клопоту хазяїн наробив,

Ми перерили все — хоч-би тобі гнилиця...

Вертайте ся, бо нічим поживить ся.»

Сьвята старовино ! про тебе я згадав ;

Правдивії слова твої не вмерли,

І я промовлю їх, щоб сьвіт не забував :

Коли ти маєш Перли,

То й розум май

І перед Свинями не розсилай.

98. Мальований стовб.

Обридла днів суєта людська,
Спустив ся він спочити в темноті,
І нічка тихая, мов чарівниця тая,
Прибрала ся у зорі золоті.
Широкий шлях замовк; ні пішки ні на возі
Ніхто його не турбував;
Заєнули верби на облозі,
І вітер задрімав.
Що-ж то таке між вербами біліє?
То Стовб мальований стоїть,
Стоїть і журить ся, і серце кам'яніє,
І сумно він у степ глядить.
Чи сьвіт не той, чи доля відцуралась?...
Все глухо там, нічого не чути.
Десь над болотцем чайка обізвалась,
Як обзивала ся колись давно...
Згадала ся йому щаслива година,
Як був він деревом, шумів і зеленів,
Як усміхала ся червона калина
І степ широкий серце веселив...
І причуваєть-ся — десь пісня за горою
Лунає: »Ой, гук, мамо, гук!...«
І сльози капють холодною росою...
Кругом його гуде безсонний жук.
На сей раз вибачайте, люде!
Се баєчка не вам;
Нехай вона на спомин буде
Мальованим Стовбам.

99. Орачі і Муха.

У полі Орачі на ярину орали,
І Муха там була,

І хоч її непрохану ганяли,
Одначе крадькома і їла і пила,
Бо звикла з-малечку кохать ся у чужому.
Над вечір Орачі вертали ся до-дому,
І Муха там на розі у вола.
Зустрівсь Комар на лузі край села
Та й каже, сьміючись: »добри-вечір, сестричко!
А ти вже тут чого, моя перепеличко?
Кума чи родичка кому?»

А та йому:

»Бов! бов! раденький, що дурненький!
Хоч довгий ніс, та розум коротенький,
Бо комарі не сіють і не жнуть...
Ти роздивись: у полі ми орали,
Раненько почали, увесь день не оддыхали.
Тепер до-дому час, з вечерею нас ждуть.»

Ми й між людьми чимало знаєм
Брехливих прихвостнів таких;
Вертять ся скрізь, щоб бачили і їх:
І ми, мов, тут — турбуємось і дбаєм!

100. Ведмедик.

На муріжку, серед двора,
Гуляла дівтора;
Гостинчики переглядала,
Що матінка понадавала.
»Нум у ведмедика гулять!«
Сусідній Хлопчик став казати.
— »Нум, нум!« всі почали кричати.
— »Ведмедиком лежати буду я,«

Вигадує Хлопця:

»Гарчати-му на вас, мов хочу похапати,
А ви кажіть мені: Ведмедика, цить! цить!

У рот гостинчики по-трошечку кладіть.»

Послухали, усі до-купи збились

І у ведмедика гуляти заходились.

Лежить Ведмедик і гуде,

А дїтвора у рот йому кладе.

По-трошку та по половинці

Пооддавали веї гостинці.

»Тепер ви кидайтесь Ведмедика побить,«

Навчас Хлопчик: »віточки беріть!«

І діти віточки побрали,

Ведмедика ганяти стали.

Ведмедик хитрий скік та скік,

Туди-сюди і, сьміючись, утік.

Ведмедика нема, гостинчики пропали,

І діти матері жаліть ся стали:

»Ведмедик, мамо, обдурив,

Гостинчики поїв«...

А в оченятах слізочки блищали...

— »А на-що ж ви йому давали?«

Сказала мати їм:

»Так вам і слід, дурним:

Ото з дурлигою не знайтесь

І у ведмедика не грайтесь!«

Так іногді і ми, як дїтвора,

Дурієм, нігде правди діти:

Ведмедикам надаємо добра,

А са́ми плачемо, як діти.

101. На току.

Раз Півень, риючись даремно у садку,

Побачив во́рох жита на току

І зараз кинув ся туди хазийнувати,

Ще й Курочку покликав помагати.

Прийняв ся Півень жито розгрібать
І буйні зерна вибірать.

Не довго довелось клювати,
Бо вийшов Господар із хати,
Гостей непроханих пугнув,

А Півень, мов на-перекір, гукнув:

»Курлю! який се чорт там ходить?»

Неначе доглядає, а не шкодить.

— »Ще й розкудачив ся, а киш відсіль!»

Гукає Господар і зó-зла кинув бриль.

Злетів на лісу Півень, sóрому не знає,

А Курочка пішла тихесенько сама.

»Ох, то-то, то-то, то-то, — промовляє, —
Свого нема«...

Навчас баєчка великого й малого,

Бо заповідано давно,

Що красче зернятко своє одно,

Ніж цілі вóрохи чужого.

І не на свій, як кажуть, коровай

Очей не поривай.

102. Вареники.

Веселий господар Демян

Любив гостей на бéседу скликати.

Він був багатший від усіх селян,

Всього доволі мав, було чим шанувати.

Вподобав ся йому найбільше Клим,

Земляк хороший, що й казати,

На все умів розумну раду дати,

Усі дружили з ним.

Прийшов він раз обідать до Демяна,

А у Демяна страва добрая була:

І маслечко і сало і сметана,

Гаразд, як кажуть, піч варила і пекла.

Поставили на стіл вареників макітру

І пляшку, свашку всіх мирян.

»А нум, мірошнику, молоть без вітру,«

Сказав, шуткуючи, Демян:

»Попереду підмажемо колеса,

Щоб млин не торохтів

І шестерня довготелеса

Не дряпала боків.»

Всесвітня свашка поклонилась,

І чарочка перцівочки вродилась.

— »Ну, по сій мові«, каже Клим,

»Дай Боже здрастувать усім!«

І прийнялись мірошники молоти:

Демян кладе, а Клим товче;

Від дружної роботи

Аж маслечко по бороді тече.

»Ох, важко!« Клим сказав: »перемололи дуже,

Не лізе більше, кіпч малий«...

— »Ану,« озвався Демян, »потїш мене, мій друже!

Ось, глянь, Вареничок бокастенький який«...

— »Хіба один«... промовив Клим лїниво,

Посилкував ся і змолів.

— »От, бач, один пролїз щасливо,

Ну ще!« Демян благає знов.

— »Ой, схамени ся, друже милий!«

Аж стогне Клим: »немає сили,

Я намолів ся до-схочу...

Не силуй, братіку, бо утечу!«

— »Нехай наш ворог утікає!«

Демян товче своє:

»Он на весіллі тісно як буває,

А прийде старшина — і місто є...

Щоб вовка ми у лісі не боялись,

Голубчику! ковтни ти старшину«...

Мірошники зареготались.

— »Для тебе, — каже Клим, — ковтну.«
І ще умяв один вареник.

»Ну, се вже, — каже, — побіденик,
Всі заставки запер,
Хоч хто, не влізе вже тепер.«

— »А може хоч з-вершечку ляже?«

Демян йому лукаво каже,

Вареничка узяв

І на тарілочку поклав.

— »Послухай,« каже Клим: »ти справді вже
глузуєш!

Схотів, щоб я пятами наживав?«...

— »Тривай!« гуде Демян: »не добре шеретуєш!«

І хапнув Кліма за рукав...

Схопив ся Клим і дременує із хати,

І у Демяна годі гостювати.

І переказував Демян, і сам просив,

А Клим і слухать не хотів.

Се байка вам, писаки,

Письменства рідного невдатні раки!

Не пхайте через лад тулеників своїх,

Коли не хочуть їх,

Коли, мовляв, дороги їм не гладять,

Бо часом і вони завадять

І одібють мирян,

Як ті Вареники, що пхав Демян.

З року 1893-ого.

103. Вовк і Кундель.

Бурмило-Кундель вирвав ся на луг —

На волі трохи погуляти,

Бо остогид йому ланцюг,

Обридло в куріні лежати.
Піткнувсь у чагарник... коли глядить —
На зустріч Вовк біжить.
Бурмило витріщивсь і став брехати...
»Стій!« крикнув Вовк: »чого сварить ся нам!
Ось не дурій, дай покій ти зубам!
Я хочу щось тобі сказати.«
Замовк Бурмило, бо злякавсь,
А той до нього знов озвався:
»Чим винен Вовк, що сїна не вживає,
Трави не їсть, мясця бажає?
А де-ж того мясця узять?
Не довелось Вовкам хазяйнувать,
Так по-неволі треба красти,
Щоб не пропасти;
Буває — ніч і дві і там і там нюхнем
І вернемось, як кажуть, порожнем.
Погане, я чував, життя собаче,
Не добре ж і Вовкам...
Ти знаєш, що надумав я, земляче?
Побратаймось на заздрість ворогам!
Не хочу знать ся з вовчою бідюю,
Піду і я з тобою,
І будем жити ми
Братами між людьми.«
— »А що-ж,« на се сказав Бурмило:
»Хоч і диковина, а добре діло;
Ми будем жити в куріні,
Спокійно і тобі і веселїш менї;
Тебе там будуть годувати,
Бо знати-муть, що Вовк не хижий, свій...
Ходїм мерщій,
Щоб часу не теряти.« —
Побачив Вовк на шії ретязок:
»Се що, пита, у тебе за значок?«

Бурмило став хвостом виляти :

»Се, каже, щоб... ланцюг чіпляти«...

— »Ланцюг?!« Вовк здивувався: »на привязи
живеш,

Туди й мене упхнеш!

Се, братіку, погане діло;

Ще не було Вовків дурних!»

Похнюпив ся Бурмило,

Стоїть ні в сих ні в тих:

»Така вже, каже, доля наша!

Аби, мовляли, борщ та каша —

Поїв,

І гавкай на Вовків.»

Вовк на Бурмила подивив ся

І вимовив: »бодай би не діждать

Тим ланцюгом брязчать!...

Прощай!» І в чагарник поплів ся.

Дарма, що Вовк, а добре розсудив,

Неначе хто навчив,

Що іногді з'їси і не до-волі,

За те живеш на волі.

104. Жвавий хлопчик.

Був собі Хлопчик дуже жвавий,

Моторний і цікавий:

До всього придивлявся

І пильно прислухався;

Що між собою скажуть люди,

Почує, довго не забуде.

Наслухавсь він, що дуже довгий сьвіт,

Куди не глянь — все сьвіт, ні тина ні воріт.

От, як діждали літа,

Придумав він побачить того сьвіта

І на комору зліз: як глянув — аж зрадів.

»От, думає, як би я полетів

Далеко, аж у степ... І! добре б нагуляв ся,

До вечера б до-дому не вертав ся;

Літав би я туди що-дня«...

Де не взялась Свиня

І стала чухать об драбину

Багном обляпаную спину,

Та так же тре, аж снасть тріщить,

А Хлопчик на Свиню »чу-чу, чу-чу« кричить...

Посупулась драбина і упала;

Свиня захрюкала і — драла;

А Хлопчик на весь двір заголосив,

Як крейда побілів,

Забув і довгий сьвіт, забув і степ широкий:

Страшний йому зробив ся дах високий...

Хотів уже скакати —

Була б тогді нахаба!

На щастя вийшла з хати Баба

І кинула ся ратувати.

»І як ти тут, питає, опинив ся?«

За Бабу Хлопчик ухопив ся.

— »Я, каже, зліз, драбина тут була,

А чорная Свиня прийшла

І чухать ся тут заходилась,

Драбина хить — і повалилась,

Зоставсь я у-горі... перелякавсь«...

»Ох, мій голубчику маленький!

Ще добре, що zostавсь!

От, як-би впав, і був би неживенький,

І горенько б тогді було...

Чого-ж тебе туди знесло?«

— »Бабусю!« каже він: »хотів я подивити ся,

Чи дуже довгий сьвіт.«

— »Гай, гай! дивив ся б із воріт,

А лізти високо малому не годить ся.

Ти може й сьвіт хотів би облїтать?...
Тепер минуло ся, а в-друге не минеть-ся;
Бач, в грудях сёрдечко неначе пташка беть-ся,
І рученьки і ніженьки тремтять.»

Скажу я вам, не тільки що дитині,
Як мудрий дїд мовляв менї колись:
Що вік живи, учи ся, стережись
І памятай, що є на сьвіті Свині.

105. Троянда.

Цьвіла Троянда у садочку,
А недалечко, у куточку,
Між буряном бренїв Будяк.
І каже він Троянді так:

»На-що се ти колючок начепляла?»

— »А ти на-що?» вона його спитала.

— »Я?» обїззавсь Будяк:

»Я, серденько, не проста штука,
Я — степовий козак!

Мені колючка, як шабляка,
Щоб ворогів страшить,
Щоб всїм було спокійно жить.

Вам більш нема ніякої роботи —

Цьвісти, пахтїть, а не колоти.»

— »Не все-ж колоть і Будякам,»

Троянда каже: »треба й нам,

Щоб Крученїї Паничі боялись

І до Троянди не чеплялись.

Сунеть-ся який біс —

Йому колючка в ніс,

Щоб не забув ся,

Як слїд Троянду шанувать,

А не знечевя обвивать.»
— »Хиба!» сказав Будяк і усміхнув ся.

Скомпонував я сей примір,
Для наших любих дочок;
Нехай вони його змотають у клубочок,
Як кажуть панночки, на-сувенір.

106. Ясла.

Був на селі козак Кирило Яловець,
Щасливий, дякуючи долі:
Хазяйство добре мав і повний гаманець,
Всього було доволі;
І ще одно він щастя мав —
Розумну жінку Бог послав;
Без неї чоловік — неначе блин без масла,
Як примовляє кум Гордій.
От заходив ся раз Кирило мій
Плести у хаті ясла.
На щό, на щό — на се дотепний був.
Ще і лози червоної добув,
Щоб виплітати у-перемежку
І на краях зробити мережку.
Радіє він — плете,
Не думає про те,
Що ясла будуть на пів хати —
Такі, що й в двері не пропхати.
Він може б так і не робив,
Та хтось із-за угла мішком його прибав.
»От ясла втяв! таких ніхто не має!
Чи так?» у жінки він питає.
А Мотря каже: »так-то, так,
Та тільки з хати як?»
Кирило засьміявся: »ми знайдемо дорогу!

Покличем кума на підмогу.«

А жінка знов йому: »торох!

Як по стїні горох...

Ти ж роздиви ся — ясла на пів хати!

Куди-ж їх винести? стїну рубати?»

І справді — кинулись нести —

Бодай було б і не плести:

Ніяк не вилізуть із хати!

Прийшло ся ясла розібрати,

У клуню однести

І на-ново плести.

Роби розумно, кажуть люде,

Не так, як робить Яловець,

Міркуй про те, що з того буде,

Який кінець.

107. Огонь і Гай.

Під Гаєм хтось Огонь покинув,

Чи подорожний там, чи косарі були,

Чи може вівчарі картопельку пекли —

Вітрець моторненький прилинув

І по-тихеньку роздував.

Розжеврив ся Огонь, аж іскри кидать став...

»Ой, Гаю! Гаю зелененький!«

Промовив він, пускаючи димок:

»Чи бачиш ти, який я вдавсь тепленький?

В холодний час нагрів би весь Гайок...

Мене покинули, мою забули службу:

Коли-б вітрець не був, то може б я погас.

Скажу тобі під сей веселий час:

Чому б з тобою нам не поєднати дружбу?

Всю пічку я б тобі сьвітив,

І видненько б було, хто б не ходив,

Чи звір який у гущині сховав ся,
Чи злодій у-ночі з сокирою підкрав ся;
І знали б нас, як двох братів,
І я б горів, і ти б шумів,
Не турбовало б нас ніяке лихо враже.
Чи правду я кажу — нехай вітрець нам скаже!«
— »А вже-ж що так!« піддакнув їм вітрець,
Усюди вдатний молодець.
Довгенько думав Гай, на брехні спокусив ся,
Не знаючи того, який Огонь дружок.
Вітрець їм зараз прислужив ся:
Мерщій поніс Огонь в Гайок
І на суху поклав полянку.
Сьвітив Огонь всю нічку аж до ранку.
По-переду він за сушню узявсь
І по-тихеньку став тріщати,
А як вітрець, підлиза, розгулявсь,
Тогді вже всюди став палати,
І братіка свого не пожалів:
І обпалив його і обсмалив.
Пропав Гайок, аж жаль було глядіти, —
Мов чорная мара стоїть;
Вже більш йому не зеленіти
І краю рідного не веселить.

Молодіж любая, надія наша, квіти!
Пригадуйте частіш ви баєчку мою;
Цурайте ся брехні і бійте ся дружити
З таким приятелем, як той Огонь в Гаю.

II. ЗАГАДКИ і ЖАРТИ.

А. ЗАГАДКИ.

І.

Щоб дітям веселіш було,
Пущу я загадку прехитру:
Пішов смерком я за село,
Щоб повернути млин до вітру.

Дивлюся — з поля щось біжить,
Неначе бісова отара,
Шумить, гуде і торохтить,
А курява така, як хмара!

От-от на мене налетить...
Я з переляку скоком-боком
Та у бурян — дух притаїть
І виглядаю одним оком.

Щось двоє з-переду гудуть,
За ними двоє ще женуться,
Біжать, ніяк не доженуть
І зó-зла аж об землю бються...

Курить мара, все трощить, мене,
Чи то лозина, чи цеглина...
Гаразд, що втік, а то й мене
Не обійшла б лиха година.

Пробігло... зникло у ліску,
А я на-втікача до-дому,

Та про оказію таку
І досі не хвалюсь нікому.

Колись се дітям передам, —
Нехай їх розум молоденький
Міркує і розкаже нам
Про той переполох дурненький.

2.

А нуте, діти, ось сїдайте!
Я загадку за хвіст піймав;
Подумайте і розгадайте,
Чи я диковину придбав.

Мовчала ніч; усі мовчали,
І соловейко задрімав;
На небі зірочки блищали,
За гаєм місяць виглядав.

Не спало трое у господі;
Не видно, де воно й яке;
Ви, діти, станьте у пригоді,
Вгадайте, щó воно таке?

»Пошли нам, Боже, день скоріше!«
Одно озвалось на стїні:
»Тепліше буде й веселіше,
Як блисне сонечко мені.«

А друге каже: »Нічко мила!
Коли-б з тобою довше буть;
Мене без тебе тільки і діла,
Що в боки пхають і товчуть.«

Мовляє третє: »Річ даремна,
Мене ніщо не веселить —

Чи то настане нічка темна,
Чи то веселий день шумить.»

3.

Раз у-ночі я в ліс ходив...
Скажу по правді, гріх брехати:
Я нищечком тогді хотів,
Щоб папоротнику дістати.

Не раз, не два я чув про те —
Хто його знайде, кажуть люде,
В ту саму ніч, як він цвіте,
Тому усюди щастя буде.

Поткнувсь я в ліс — і драла дав,
Бо з переляку чуб підняв ся..
Пробіг — і серед поля став
І довго-довго дивував ся.

Біліє щось... дивлю ся я —
Кавун... не бачив ще такого:
Такий здоровий, що хлопця
Не перескочить через нього.

Кругом все поле, як той мак,
Укрили золотії квіти,
Густесенько і гарно так,
Неначе біля мене діти.

Чи справді то кавун, чи ні?
Вгадайте, дівоньки й хлопята;
Чи може так здалось мені?
Гуртом порадьтесь, лебедята!

Як угадаєте — глядіть!
Гостинці будемо ділити,

А я вже знаю, як ділити:
Мені — кавун, а дітям — квіти.

4.

Мостивсь я в лузі на потіху
Веселу загадку піймать,
І повну торбу дітям сьміху
Мені судило ся набрать.

Зробив я хатку невелику;
Вітрець дмухнув — і хатка бух!
Я плюнув вітрові у пику
І заховав ся у лопух.

Дивлю ся — щось по лугу скаче
Та біля мене з-разу бух...
»Здоров, — гукає, — небораче!
Чого се ти заліз в лопух?»

Я хап лозину, потім сьміло
Під лопухом загомонів:
»Яке тобі до мене діло?
Я... заховавсь од комарів...«

— »Та ну-бо, — каже, — не обманиш!
Вилазь мерщій і не сварись;
Дурна́ надія — не приманиш
Того, що хочеш; схаменись!«

Почервонів я дуже, чую,
Неначе у окропі рак;
Дивлю ся на прояву тую —
Вона — хі-хі! і каже так:

»Хотів ти загадку піймати,
Щоб любих діток звеселить,

Так отже, коли хочеш знати,
Я — загадка, на-що й ловить!

Мале, химерне я на вроду,
А хоч кому на ніс плигну
І хоч яку тобі колоду,
Коли захочу, поверну.

А щоб ти знав, як мене звати,
До мене ухо прихили,
Скажу по правді, бо брехати
Ми з-роду вдатні не були.

Шу-шú, шу-шú, шу-шú... прощайте!«
Я так від сьміху й покотивсь...
Тепер ви, діти, розгадайте:
З яким я дивом там зустрівсь?

5.

Раз у бабусі Шелестихи
Я на тім тижні гостював
І любим діткам для потіхи
Химерну вигадку дістав.

І хоч кого вона здивує,
Такої ще не чув нігде:
На сей бік загадка мудрує,
На той бік казочка гуде.

На гарбузі, десь в огороді,
Козак Ньюхайлик проживав;
Що не придума — сьміх та й годі,
Всіх огородян потішав.

Раз, мов той дід серед левади,
Він хижку з лободи зліпив

Та ще з огудини дві ляди
Неначе двері притулив.

Будиночок на вдивовижу,
А диво те, щó там було,
Бо про Ньюхайликову хижу
Дізнало ся усе село.

Набрав яечок він корзину
І в два ряди порозкладав,
А по середині під стіну
В кубельці півня привязав.

Співає півень, не вгаває,
На диво сьвітові всьому;
Хто схоче — прийде, розмовляє
Та ще й підспівує йому.

Привикли люде потурати,
Розкукурікав ся співун,
І стали інші дорікати,
Щоб присмирив його тїпун...

Зліпила баба нам вареник,
Відкіль почать — не розбереш,
І не аби-який туленик,
А розліпить його не втнеш.

Як розгадаєте ви казку,
Свою калиточку труснїть
І бубликів велику вязку
Веселій бабі перешлїть.

6.

Котила ся тарілочка
По крутій горі,

Забавляла любих діток
У моім дворі.

Нам тієї тарілочки
Чому не любить, —
Хорошая, золотая
І як жар горить.

Прийшла баба — сама чорна
І чорний жупан, —
Заховала тарілочку
У синій туман.

Постихали співи й жарти
У дворі моім;
Золотої тарілочки
Стало жаль усім.

Зачинив ся я у хаті,
У віконці став
І про тую тарілочку
Співати почав:

»Туманочку, туманочку!
Поклонись зорі,
Покоти нам тарілочку
По нашій горі...«

Де не взяв ся із-за лісу
Невідомий птах,
Довгохвостий, гостроносий
На восьми ногах.

Тільки став я приглядать ся —
І щό і відкіль,
А він з-разу розігнав ся
І в вікно сусіль...

Я — на піч та у куточку
Зігнувсь, притаївсь,

І щоб птах той не нагибав —
Ряденцем укривсь.

Навіжений птах літає,
Не найде нігде
І тонесенько виводить:
»А де дідок, де?«

Закричав горлатий півень
І прогнав мій страх,
Я зрадів — і не побачив,
Де той дів ся птах.

7.

Не все нам бігать по орішки,
Жартуючи, у тихий гай,
Не все нам вигадки і сьмішки, —
Ще треба, діти, хліба край.

Моторна воля десь ходила,
У долі ласки добула,
Мене старого звеселила,
Розумну загадку дала.

Була весна у мене, діти,
Мого життя далекий рай;
Тогді втішали пташки, квіти,
Мене манив зелений гай.

Цьвіла весна... прийшли морози,
Кудись голубку понесли...
Жаль і тепер; старечі сльози
По бороді нераз текли...

Був на горі гайок маленький;
Туди частенько я ходив;

Стояв там явір зелененький,
Кругом широкий степ синів.

Дивлюсь я раз: по-під горою
Біліє лан, як полотно;
Якийсь дідок маха рукою
І сипле чорнее зерно.

Прийшов до нього я, вклонив ся,
Звичайненько піднявши бриль:
»Добри-день вам!«... Дід подивив ся:
— »Спасибі, — каже, — ти відкіль?«

— »Із хутора, — кажу, — гуляю...
Дідусю! хочу щось сказати«...
Він усміхнувся і каже: »Знаю,
Про що ти хочеш попитати.«

Дивуюсь я і серце мліє,
Мов засоромилось воно.
»Чого, питаю, лан біліє?
На що се чорнее зерно?«

— »На те, — дід каже, — лан біліє,
Щоб бачить, як лежить зерно;
Хто розуміє, той і сіє, —
Над сим працює сьвіт давно.

Коли-б тобі щаслива доля,«
Сказав ласкаво чоловік,
»Дала шматок такого поля —
Ти б, синку, сіяв цілий вік.«

Іду до-дому я і плачу,
Все хочу поля і зерна;
За слізьми стежечки не бачу,
Не бачу хутора й млина.

Почула мабуť добра доля,
Що той дідок тогді сказав,
Дала мені зерна і поля,
Щоб потім я не жалкував.

Тепер і я вже розумію,
Що натякнув той чоловік,
І досі, діти, сїю, сїю
І цілий сїяти-му вік.

8.

»Ой ви, діти — квіти наші!
Наварю вам горщик каші,
Поїсте ви до смаку,«
Мовить баба у кутку:

»Я щедруха, я гладуха;
В мене донечка красуха,
Кучерявенький синок —
Як той сизий голубок.

Я морозу не бою ся,
І хто мерзне — я сьмію ся:
Бабу гріє не кожух,
А веселий теплий дух.

Біля мене всі товчуть ся —
І веселі діти вють ся,
І старесенький дідок
Тут мурлика, мов коток.

Гей до мене! Є у мене
І варене і печене:
Буде людям, буде й вам,
А ледачим дулю дам.»

Гарно, хитро Баба каже,
По губах мов медом маже, —
Тому заськи, тому на...
Угадайте ж, хто вона?

9.

Була собі бабуса Гася;
Гладуху добре всякий знав...
Якась чудна вона вдала ся,
І досі я не розгадав.

Як прийде — люде в розтіч скачуть
І трусять ся, як загуде;
А як немає довго — плачуть
І виглядають, чи не йде?

Пішов я раз по полуниці.
Ще змалечку я був їдок:
Весь день збираю у травиці —
Одну у глечик, дві в роток.

Дивлюсь — до мене суне Гася...
Ну, чуба, думаю, намне!...
І відкіля вона взяла ся?
Неначе стерегла мене.

Підняв я поли, чимчикую,
Вона ж за мною навздогін;
От-от настигне... близько, чую...
Я до балтанника в курінь.

Розсердила ся дуже Гася,
Що не піймав ся їй дідок,
І так сльозами розлила ся,
Що аж товстий курінь промок.

На мене гримнула бабуся:
»Тривай, старий ласун, тривай!
Колись застукаю.. діжду ся...«
І — потяглась кудись за гай.

От вам і загадка знайшла ся:
То так, то сяк — і догожу.
Хто-ж вона справді, тая Гася?
Як не вгадаєте — скажу.

10.

Раз пішов я на отаву
І наткнув ся на прояву:
Довга-довга і страшенна,
Мов гадюка здоровенна,
Голова десь за горами,
Ноги вперлись між лісами.
Став я, хвертом в боки взяв ся
І до неї обізвав ся:
»Де ти в біса узяла ся
І чого тут розлягла ся?«
Чую — десь щось загуділо,
Буйним вітром зашуміло:
»Схамени ся, дурню сивий,
Прикуси язик брехливий!
Я не відьма, не проява, —
По всім сьвіті моя слава;
Мене люде поважають
І до мене учащають...
Ось устану, коли треба,
Підніму тебе до неба,
Через море перекину
У далеку чужину!...«
Засмутив ся я, злякав ся

І на-силу одбрехав ся :
»Вибачай, вставать не треба,
Бо не хочу я до неба, —
Там огнями зорі палять,
Мені бороду обсмалять,
А як часом покочу ся —
На шматочки розібію ся;
Любі діточки заплачуть :
Діда більше не побачуть.«
Я побіг, не оглядав ся
І у хату заховав ся,
А у хаті баба мила
Мені квапні наварила.
Їв я квашу солоденьку,
Здумав загадку стареньку;
Покіль другу скомпоную —
Розгадайте перше сюю.

II.

Десь у гаю родила ся,
У хаті опинила ся.
Була німа і нежива —
Тепер говорить і співа.

Хто з нею добре знаєть-ся,
До того обзиваєть-ся;
А хто не в лад її бере,
Аж по душі вона дере.

Буває, так зажурить ся,
Що й люлечка не курить ся,
В очах сльозина заблищить
І чуле серце заболить.

За те-ж як розкуражить ся,
Уся біда уляжеть-ся ;

Такий гармідер заведе,
Що й бас товстючий загуде.

Батьки і панімотоньки,
І хлопці, і дівчатоньки
Аж не потовплять ся — біжать,
До танців жижечки тремтять.

Усім, усім потішненько,
А закаблукам лишенько...
Колись і я її любив,
Колись навприсядки дурів.

Ох, діти — наші квіточки!
Пристаріли ся литочки:
Тепер не втямлють тропака...
Вгадайте ж, хто вона така?

12.

Веселий, ясний був деньочок.
Пішов я в поле погулять,
Щоб любим дітям на віночок
Волошок в житі назбірять.

Тихенько нива шелестіла,
Вітрець тепленький подихав,
Сіножать квітами пахтіла
І жайворонок десь співав.

Згадав і я весну, співаю...
Дивлюсь — сидить... зовсім козак:
Чуприна, вуси... не вгадаю...
Чи то мені здається так?

Я довго-довго придивляв ся...
Се може скарб мені явивсь?

І вже був трошечки злякав ся,
А потім годі — роздививсь.

»Здоров! — гукаю, — де ти взяв ся?
Та ще в зеленому брилі?»
Козак тихенько засьміяв ся:
»Я, каже, виріс із землі.«

— »Хиба-ж пристало козакові
Оттут сидіть? — промовив я:
У темнім лузі, у діброві
Вітає славонька твоя.«

— »Тут, каже, доля посадила,
Щоб всякий зневажав мене;
Вже аж чуприна заболіла:
Хто схоче, той і ускубне.«

— »Так що-ж, кажу, що посадила!
А ти б не слухав та й утік;
Весела воля дасть і крила...
А то надувсь, як той кулик.«

— »Де-ж тая воля, тії крила? —
Козак промовив сьміючись: —
Козацьку волю квочка вбила
І козаки на сьміх здались.

Шаблюк нема, гремить качалка;
Похід — у гості до куми;
Тепер жіночая кибалка
Страшніш турецької чалми.«

І він замовк, мов зажурих ся,
Над споринем похнюпив ніс;
Од вітру чуб зашевелив ся
І довгий вус його цовис,

Прийшлося терпіть лиху годину...
Хто-ж він такий, козак чудний,
Що всякий смиче за чуприну,
А він сидить-мовчить дурний?

13.

Скажу ще загадку таку:
У ночвах переплив я річку
І у долині, на піску,
Побачив хатку невеличку.

Без вікон хатка, без дверей, —
Як не мудруй, не можна влізти;
Вона ж повнісенька людей,
А ласощів — не переїсти!

Ну, як-би так мені туди?
Хоч би-ж тобі де-небудь щілка...
Я і туди, я і сюди —
Ніяк: ні з-верху, ні з причілка.

Дивлюсь — з лози іде Різак,
Його мале й велике знає:
Сокири нашої свояк,
По всіх усядах він буває.

Побачив, що я там хожу:
»Чого, питає, тут никаєш?»
— »Ох, мій голубчику! — кажу:
На-що питаєш? либонь знаєш«...

Він цюк — і хатку розрубав.
»Ну, каже, лізь, щоб не кортіло!«
Я так зрадів, аж закричав:
»От молодець! от гарне діло!«

І зараз всіх порозганяв,
Щоб ласощів не роз'їдали;
Хазяйнувати сам почав,
Аж зуби танцювати стали.

Я через приключку таку
Вподобав дуже хатку тую
І, дякуючи Різаку,
Що літечка тепер смакую.

14.

Не в чужому госуларстві,
А у нашім славнім царстві,
Де стоять гречані гори —
Уродились сьміхотвори.

У хазяйки припіканки,
Чорномазої круглянки,
Молодчики виростають,
Свою вроду виявляють.

Маслом боки добре смажуть,
Сметаною пику мажуть,
Потішають, спокушають,
Теревені розпускають :

»Будьте живі та здорові,
Всі родичі гарбузові!
Прибувайте, поспішайте,
Роти швидче роззявляйте!

Пляшки й чарки будуть грати
І тарілочки брязчати,
Затанцює шука з перцем
І цибулька з оселедцем!»

Гості слиночку ковтають,
Сьміхотворам потурають:
»Нумте ж порать ся нівроку,
Щоб діждати того року!«

15.

Химерний, маленький,
Бокастий, товстенський
Коханчик удавсь;
У тісто прибрав ся,
Чимсь смачним напхав ся,
В окропі купавсь.

На-смак уродив ся,
Ще й маслом умив ся,
В макітрі скакав...
Не довго нажив ся,
У дірку скотив ся,
Круть-верть та й пропав.

Хотів був догнати —
Шкодá шкандибати:
Лови не лови!
А як його звати —
Лінуюсь сказати,
А нуте-лиш ви!

16.

»Гоп! гоп! діти-молодята!
І дівчата і хлопцята!
Годі бігать і скакати,
Буду загадку казати:

Як була я молодою,
Грала в хрещика з весною

І між квітами росла,
Зеленіла і цвіла.

Добрі люде доглядали,
Шанували, поливали,
Щоб жила краса моя,
Щоб доладна була я.

Як підкрадеться-ся до мене
Те бадиллячко зелене,
Чи бурян, чи лобода, —
Через мене всім біда.

Всіх од мене проганяють,
Через тин перекидають,
Щоб нічого не росло,
Щоб пристріту не було.

Як великою вже стала,
Я сім плахт поначіпляла,
Довгі кісоньки взяла
У віночок заплела,

Куди треба, помандрую,
Скрізь і днюю і ночую,
Сьвіт увесь я обійшла
І на ярмарку була,

І нема того обіда,
Чи у пана, чи у жида,
Щоб і я там не була
І не їла й не пила.

Тільки я сердита з-роду!
Хто задивить ся на вроду,
Чи сунеть-ся цілувать —
Буде сльози продивать,

Діти-квіти! виростаєте
І мене ви розгадайте!
Прилетить веселий час —
Поцілую дуже вас.»

17.

По полю ходить, носом оре
І розкидає по сліду
Одним шанобу, другим горе,
Тому привіт, тобу біду.
Він оре скрізь: і на чужині,
І в нашій рідній стороні;
Колись і у моїй долині
Він дещо виорав мені.

18.

Бачить — не бачить,
Чути — не чує,
Мовчки говорить,
Добре мудрує;
Кривду соромить,
Правди навчає,
Часом жартує,
Сьмішки справляє, —
Люба розмова;
Дай Боже, діти,
З нею до віку
Знать ся — дружити.

19.

У лієї загадка гуляла;
Коваль пройди-сьвітку спіймав

І, щоб у лісі не гайсала,
Хвоста їй відрубав.

І невеличка, а зубата,
Аж кору з дерева дере,
Вродила ся така завзята,
Що, як підскочить, страх бере.

Залізний ніс, а хвіст вербовий,
У рот їй пальця не кладіть:
У лісі дуб який здоровий,
А як кусне — і той кричить.

Захоче — з-дуру зробить шкоду,
А іногді і насьмішать:
Устромить ніс свій у колоду,
Хвіст задере і сторч стоїть.

В руках умілих не пустує
І робить все, як слід робить:
Комору, хату вам збудує
І господарство звеселить.

На все здалась вона, гоструха;
Її давно вже знаю я;
Усяке діло майстра слуха, —
Оттак і загадка моя.

20.

На белебині до поля
Збудувала хату доля;
Тую хату знає всяк —
І заможний і бідняк.

По-падвірю вітер грає,
Голуб голуба ганяє,

В хаті панійка тонка
Крутить пана товстяка.

Баби з боку тее бачуть
І собі по лаві скачуть,
А дідок на них глядить
І ціпочком стукотить.

Нуте, діти, помаленьку
Розберіть тую брехеньку
Аж од пят до голови —
Хто хитріш — чи я, чи ви?

21.

Літає пташечка по полю,
Весь день турбуєть-ся, не їсть,
Шануючи трудящу долю
Собі і людям на користь;
На квітках ласощі збірає,
Потрошку в жменечку кладе,
У темну хатоньку ховає,
Веселу пісеньку гуде:

»Зелене поле, зелене,
Збирайте ся, гості, до мене,
Ведмедика ласого обдурю
І ласощів гостенькам наварю.
Ой, хто мою пісню вгадає,
Нехай мерщій рот розкриває,
А хто не втне —
Жаль мені: в рот не дам,
Мазну тільки ложкою по зубам.«

22.

Кучерява і вродлива,
Як голубка тая сива,
Іще змалку Дружка люба
Полюбила дуже Чуба.
Чи у полі, чи в дорозі,
Чи в теплі, чи на морозі —
Всюди, всюди Дружка люба
Нерозлучно біля Чуба:
У господі — на кілочку,
В церкві жде його в куточку;
Сьвітові звичаї знає:
Кого встріне — привітає,
Перед ворогом гордує —
Мов не бачить, мов не чує.
У бояри просять Чуба —
З ним гуляє Дружка люба;
На весіллі привітають,
Гарну квітку їй чіпляють.
А нехай Чуб пошуткує
І без неї помандрує —
Всі сьміяти-муть ся з нього:
»Он дожив ся Чуб до чого!
Мабуть дурощів набрав ся,
Що і Дружки відцурав ся
І, як дурень той, манячить!»
Бо миряне звикли бачить,
Що буває Дружка люба
Всюди, всюди біля Чуба.

От Вам загадка новенька, —
Нашептала Муза ненька:
Розгадаєте — зрадію,
Цілувати-му надію,
Що на мене щастя гляне,

І маленькі Галичане
Самотужки, по-тихеньку
Візьмуть Дружечку новеньку
І в мою господу тиху
Привезуть мені на втіху:
Нехай буде молоденька,
Бо моя уже старенька.

23.

Є на сьвіті чорна злюка,
Родом, кажуть, з Кременчука,
Як не брешуть язики.
Скрізь давно про неї знають
І прояві потурають
Хлібороби-земляки.

Мов гадюка хвіст волочить,
Все лютує, зуби точить
Деревляним язиком.
Треба знать, як з нею жити!
Ви б злякались, любі діти,
Поховали ся б притьмом.

Як ускочить в сад вишневий, —
Чи там буде цьвіт рожевий,
Чи бурян, чи лобода,
Чи красоля чепурненька,
Мята, рута зелененька,
Чи барвінок — всім біда!

А у полі... Мати, мати!
Як почне хвостом махати —
Хоч лягай та помірай.
Чи сіножать, чи пашниця,

Чи пахучая травиця —
Все їй треба, все їй дай.

Розпускає всюди славу,
Що спорудила отаву
Там, де все жило, цвіло;
І нема, нема нікого,
Хто б вкрутив їй носа злого,
Хоч і бачить все село.

24.

Мати доні молодій
Огородик наділила.
Розкошує доня мила,
Каже неньці — тісно їй:
»В земляній сижу коморі,
А коса моя на дворі.«

25.

Мале, забавненьке воно:
В дворі гуляє — в сьмішки грає,
Або підійде під вікно,
Стоїть і хлібця дожидає.

Буває, із двора чкурне, —
Ловить його — сьмішна робота,
Або дивується дурне,
Що перед ним нові ворота.

Про його добренькі слова
Людська приказка мовляє,
Що як ласкавеньке бува,
То від двох маток ласку має.

Колись то запряже бичка
І привезе гостинців санки :
І масличка, і молочка,
Або ще й сиру і сметанки.

»А ті-ж гостинчики кому ?«
Цікава дїтворá питає ;
Або менї, або тому,
Хто сю загадку розгадає.

26.

У полі ріс і розвивав ся
Козачки Нефорощі син,
Всесьвітнім став, з людьми спізнав ся :
Дивись — де хата, там і він.

Скрізь у господі порядкує,
Щоб добрим людям догодить ;
Що-дня по хатї він танцює,
Буває так, що аж курить.

Його усяка баба знає,
Та нам у баби не питає,
А вас загадочка питає,
Щоб знать самим, як його звать.

27.

Оттепер прийшла морока !
Білобокая Сорока
Десь далеко побула
І, гайсаючи по вітру,
Дуже загадочку хитру
На хвості нам принесла.

»Слухай, — каже довгохвоста, —
Загадка моя не проста,
Розгадай і не хитри.
Не між птахами літають,
А між вами проживають
Всім на диво дві сестри.

На світ разом народились
І ніколи не різнились,
Одинакові на вид.
Одна другу доглядає,
Одна другу обмиває,
Так як добрим сестрам слід;

Де одна, там друга буде,
І усюди добрі люде
Звикли бачить їх обох;
Як одна чого не вдіє,
Зараз друга підоспіє —
І пороблять діло в-двох.

Стануть їсти — знов любота:
Одна ложкою до рота,
Друга хлібець подає:
Одна другій догожає,
А не так, як скрізь буває —
Се моє, а се — твоє.

Під сердитую годину,
Одна смиче за чуприну
І товченики дає,
Друга при такій дурниці
Коверзить біля сестриці:
На́, мов, враже, і моє.

Одна робить все сьміліше,
І пошиє, і напише, —

Умудряєть-ся усяк;
Друга — рада б, та не вміє,
Мов соромить ся, не сьміє,
Мабуть їй судилось так.»

Хто вони і як їх звати, —
Треба, діти, розгадати,
Щоб Сороці догодить;
А то тая джеркотуха
І всесвітня брехуха
Нас і справді пристидить.

Б. ОДГАДКИ НА ЗАГАДКИ.

1.

Спитав я голубят моїх:
Що-ж воно бігло по дорозі?
Сьміють-ся діти — кіх-кіх-кіх:
»Дідусю, то колеса в возі!«

Тьху, недотепний дідуган!
Не знать чого перелякав ся,
Сховав ся з-дуру у бурян
І тільки сорому набрав ся!

2.

В ночі сумуючи, віконце
Благає Бога день послать,
Щоб засьвітило ясне сонце,
Щоб дітям щастя не проспять.

Нарипавшись у сінці з хати,
Бажають двері відпочить

І просять нічку покій дати :
Нехай, мов, лихо довше спить.

А *сволок* — все йому байдуже,
Усе дарма, чого тужить?
І не турбуєть-ся він дуже, —
Заліз під стелю та й лежить.

3.

Раз в тихий вечір, невзначай
Повеселіла моя хата ;
До мене, як в зелений гай,
Поприлітали пташенята.

»Оттак, дідусю, вибачай! —
Радіючи щебечуть діти : —
Шкода, гостинців не бажай,
Бо не достанемо ділити!

То не кавун білів в очах,
То *повний місяць* на просторі
Сьвітив над нами в небесах,
А золотії квіти — *зорі*.«

Так, діти, так! вгадали ви...
Тривайте ж, я посеред лугу
Збудую хатку із трави
І загадку прилажу другу.

4.

Що-ж я побачив, чи вгадали,
Із-під густого лопуха?
Химера, сьміх, коли-б ви знали!
Сказати просто вам — *блота*.

Такої вражої прояви
Я не шукав, сама прийшла;
Нікчемна твар, а хоче слави:
І я, мов, у »Дзвінку« була.

5.

Що, любі дітки, чи годить ся
Химерна загадка моя?
А ну-те-ж, будемо хвалить ся,
Хто розгадав — чи ви, чи я?

Думок нагнала баба тая, —
Щоб не забудь, скажу мерщій:
Гарбуз — то голова людська;
Козак Нюхайлик — ніс при ній;

Та хижка — рот; дві ляди — губи;
Веселий півень — то язик,
А два ряди яєчок — зуби;
Тіпун — правдивий чоловік.

6.

Золотую тарілочку
Всі знають давно:
То на небі сонце ясне,
На весь сьвіт одно.

Чорна баба — нічка темна:
Із давних давен
Покриває все на сьвіті,
Як погасне день.

Заховав ся, шуткуючи,
Дідусь-господар,

Щоб не з-разу догадались,
Що той птах — *комар*.

7.

Без мене може розгадали
Чудне балакання моє,
Бо на догад дотепні стали,
Та сількісь, я скажу своє.

Широкий степ — то *край наш милий*,
Що в світі Божому живе,
А білий лан — *папір* то *білий*,
Зерно — *писання світове*.

Дай Боже, дітки, тихій долі
Кохать і доглядати вас,
Щоб білий лан на ріднім полі
Ви засівали в добрий час.

8.

Хто-ж та баба дзиндзюриста?
То всесвітня *ніч* вариста,
І не тільки я, мерзляк,
Тую бабу знає всяк.

Як лиха зіма приспіє,
Білим снігом поле вкриє,
До бабусі дїтвора
Утікає із двора.

Як трусне мороз зімою
Шкарубкою бородою,
Бідний люд мерщій біжить
Безталаннячко погріть.

Хто-ж та донечка кохана,
І хороша і румяна?
То *багаття* золоте
Гарно жевріє — цвіте.

Хто-ж синочок любий, милий,
Мов той голуб сизокрилий?
Бреше Баба — не синок,
Ні, то прихвостень — *димок*.

9.

Що-ж то за баба, Гася тая?
Невже не можна розгадать?
То, діти, *хмара дощовая*, —
Не гріх і бабою прозвать.

Буває, скрізь все літо ходить,
А іногді нема й нема;
Раз добре зробить, раз нашкодить,
І плач і радість — їй дарма.

10.

Правду загадка сказала,
Мене трохи налякала:
То не відьма, не проява,
Бо про неї всюди слава;
То *всесвітня дорога*,
І далека, і розлога.

Її всякий добре знає,
Ніхто в світі не минає:
По дорозі щастя скаче,
По дорозі горе плаче, —

Так було воно і буде,
Покіль будуть жити люде.

11.

Якая-ж то порадонька,
Цікавая принадонька,
Що вміє плакати і співати,
І жартувати і потішати?

Таїла ся, ховала ся,
А *скрипочка* озвала ся,
І гопки загадка моя!
Сьміють ся всі, сьміюсь і я!

12.

Все несподівано на сьвітї:
Ти так, а вийде он-де як;
Шукав волошечок у житї,
А тут тобі приплівсь козак.

Старовину прийшлося згадати —
І сьміх і горе... ох-ох-ох!
То не козак сидів чубатий,
То був кудрявчик наш — *горох*.

13.

От бачте, як старий ласун
Плести вам загадки навчив ся...
Не хатка то була — *кавун*
До мене в гості прикотив ся.

А хто-ж Різак, такий мастак,
Що й хатку розрубать береть-ся?

Не чоловік і не козак —
Ножем він на всім сьвіті зветь-ся.

Я шутковать давно привик
І рад, як діти веселять ся...
Пошли вам, доле, довгий вік,
Не знать журби, а більш сьміять ся.

14.

Моя загадка-брехуха,
Стародавня щебетуха,
Теревені розпустила,
Перед дітками хитрила.

А діточки засьміялись,
Подумали й догадались,
Що веселі лизогуби —
То *блинчики*-друголюбн.

15.

»То-ж, діду коханий,
Вареник гречаний!« —
Кричить дїтвора.
Чому не вгадати!
Не бігать-шукати
Такого добра.

16.

Діти думали-гадали
І ніяк не розібрали.
В мою хатоньку прийшли,
На печі мене знайшли.

— »Ой, дідусю, не вгадали, —
Діти разом закричали, —
Годі в просі гріть ся, спать,
Поможи нам розгадать!

Ось-де пряничок чудовий,
Не аби-який — медовий.
Бач — і сами не їмо,
А тобі віддаємо!»

Взяв я пряничок, дивлю ся
І оближуюсь, сьмію ся..
— »Не вгадали ви? ото!
То-ж *цибуля*, більш ніхто!»

Здивувались дуже діти:
— »Тьху, погана!.. Так верни ти«...
А я пряник гам та гам, —
»Вибачайте, не віддам!»

17.

Хто-ж носом оре — чи вгадали?
Під жартом сховано добро;
Скажу, щоб довго не шукали:
Письменства нашого *перо*.

18.

Хто-ж то така
В сьвітї щаслива,
Мудра, правдива
І жартовлива?
Як не вгадали,
Стану в пригоді:

Річ коротенька —
Книжка та й годі.

19.

Раз двері рип: »Здоров, мій друже! —
Озвавсь коваль, — ану, пиши:
Ось загадка цікава дуже,
А ти ще трохи прибреши.«

— »Шкода, кажу, брехня не слава,
Годить ся загадка і так,
Бо не аби-яка проява:
Сокиру нашу знає всяк.«

20.

Невеличка витребенька,
А на розвідки трудненька,
Всюди тиче хитрий клин,
Каже: »хата« — аж то *млин*.

Голуб голуба ганяє —
Вітер *крила* повертає,
І не пані — *шестіря*
Камінь крутить, розганя.

Позбірали ся до-купи
Танцювать не баби — *ступи*,
Що товчуть ся над пшоном;
Дід — *мірошник* з молотком.

21.

Вдала ся загадочка гожа,
Аж губи облизав дідок.

Трудяща пташка — бджілка Божа,
А ласощі її — медок.

22.

Хто-ж така Дружка люба,
Що кохає дуже Чуба?
Знайте — нігде правди діти, —
То *смушева шапка*, діти.

23.

Сплів я загадку в клубочок,
Покотив її в »Дзвіночок«,
А кінців не поховав!
І дізнались по-тихеньку,
Що я вигадку маленьку
Про *косу* скомпонував.

24.

Хочу сей раз штуку втнуть:
Не скажу, як доню звуть;
Ви ж до загадки верніть ся,
З краю пильно придивіть ся.

25.

Одарка няня, що колись
Мене маленьким доглядала,
Мені, тихенько сьміючись,
Сю саму загадку сказала.

Ловив, ловив довгенько я, —
Ніяк за хвостик не піймаю.

»Не знаю, нянечко моя, —
Сказав я їй, — не розгадаю.»

— »Не розгадав? — от тобі й на!
Ти може думаєш — курчатко,
Чи щó? — промовила вона:
Нї, мій голубчику, — *телятко.*»

26.

Весела загадка сьмієть-ся,
Що із брехні спекла калач, —
Як сьвіжий — *віником* він зветь-ся,
А як пристаріє — *держак.*

27.

Не полудновав, не снідав,
Не вечеряв, не обідав,
Щоб Сороку вдовольнить.
Хоч набрав ся трохи муки,
А вгадав, що сестри — *руки.*
Так собі і запишіть.

В. А К Р О С Т І Х И.

І. Кому привіт?

Добрая Муза у мене одна.
Знаєте, діти, щó шепче вона,
Вірна, прихильна і давня дружина?
»Отчину жалуй, вважай на добро;
На тобі, друже, орлине перо;
Крий тебе в сьвіті щаслива година!

От і пиши ти, що буду літати
Всюди за ним я і ласки бажать
І доглядати, як рідного сина.»

2. Хто баба?

Сидить хитра баба аж на версі граба.
»Ой не злізу з граба! — дурить діток баба: —
Вловить мені тую курочку рябую,
А я подарую грушку золотую.»

3. Хто вона?

Лиха зіма сховається,
А сонечко прогляне,
Сніжок води злякається,
Тихенько тануть стане, —
Із-далеку бистресенько
Вона до нас прибуде,
Кому-кому любесенько,
А дітям більше буде.

4. Хто вони?

Гордовиті городяне,
Роботящі селяне —
Однаково люблять їх.
Шапку скине, хто зустріне,
Е багато — щастя плине
На розумних і дурних.
Як їх в світі не любити?
Тільки з ними добре жити,
А без них — ні в сих, ні в тих.

5. Хто хвастає?

»Я таке, що всякий знає,
Бо на мене сьвіт увесь
Ласо дуже поглядає,« —
Обізвав ся хтось і десь.
— »Красчі може є від тебе, —
Одмовля чийсь голосок, —
І приманюють до себе
Гарні очі і роток.
Роздиви ся, милий друже,
У кого краса видніш,
Шелестиш про себе дуже,
А мене кохають більш.»

6. Де-кому на догад.

Ой зійшла зоря небо звеселить,
Любо сьвітить ся над долиною;
Е на що глядїть, є кому сьвітить
Не над дальньою над чужиною,
А над рідною Україною.
Поплила вона у щасливий час,
Через Божий сад опустила ся
І на тихий край задивила ся.
Любо-милу всіх привітає нас
Краса ясная, не згасаючи, —
Аж радіємо, поглядаючи.

7. Хто сестра і брат?

»Глянь на мене, вітрику, чи гарно прибралась?
Рано до схід сонечка росаю вмивалась,
Е у мене листячко, пахучії квіти,
Чому-ж мені, вітрику, ой чом не радіти?

Красче в полі нашому над мене немає,
Аж до моря славонька про мене літає,
Із моєї сипанки смашна страва буде,
Поливку і маслечко дадуть добрі люде!«
— »Рівна, сестро милая, нам доля з тобою, —
Обізвав ся братичок десь за борозною: —
Скрізь по людях склала ся і про мене слава,
Он і в полі, вітрику, кипить моя страва.»

8. Що за птиця?

Між людьми як пташка веть-ся,
У людей і їсть і пе;
Ходить старець, просить, гнеть-ся,
А у неї всюди є.

9. Що зашкварчить?

Колись давно і десь далеко,
Один ледаченький козак
Весь вік прожив, як кажуть, легко,
Бо добре жити так.
Аж і йому поталанило,
Свиня навчила, як робить:
»Клади на сковородку діло,
А потім їж, як зашкварчить.»

10. Хто розмовляє?

»Ой я бідна удовиця, —
Стала хникать жалібниця: —
Он калина, — їй не так!
Кажуть, пісні їй складають,
А про мене забувають,
І ніхто нігде ніяк!...«

— »Стій лиш! Слава не брехуха, —
Обізвалась джеркотуха: —
Розбірає, що і як!
От я славі догодила,
Кашку діточкам варила,
А тобі не вдасть ся так.»

11. Хто бреше?

Колись я нудилось
У срібнім кайдані;
Розбила неволю
Чубатая п'ані,
А я на Україну
Тихенько нищечком...
Колись на Великдень
Одячу яечком!

12. Де-кому на догад?

Таку брехеньку мелють нам:
Е всюди щастя — тут і там,
Та де шукати — не вгадаю;
Я і на ярмарку питав —
Ніхто по правді не сказав,
А Бог послав — тепер я знаю.

ДУЛЯ.

Весела казочка.

Ой слухайте, діточки,
Дівоньки й хлопята,
Роскажу вам казочку,
Мої лебедята!

Десь то море синєе
Дуже зашуміло,
До нас тую казочку
Вітром докотило.
Мені тую казочку
Судилось піймати,
Щоб слухняним діточкам
Її розказати.
А любії діточки
Мене пошанують,
Медом солодесеньким
Гарно почастують,
Присмачками всякими
Добре нагодують,
Ще й грошей калиточку
Може подарують.
Возьму грошеняток я
Повнісїньку жменьку —
На базар ранесенько
Піду по-тихеньку:
»Ну лиш, гукну, слухайте,
Шевці, кравці-ланці!
Давайте з підківками
Дорогі сапанці,
Гарний брилик з стьожкою,
Штани з оксамиту,
Пояс каламаймовий,
З вильотами свиту!«
Приберусь гарнесенько,
У-боки возьму ся,
Моргну вусом сивеньким
Та ще й засьмію ся!
Обізвусь до парубка,
Щоб мені, старому,
Поміг підтанцьовувать,

Наче молодому :
»Труси мене парубче,
Щоб гроші брязчали,
Щоб любії діточки
Мене шанували !«
Гроші у калиточці
Будуть брязкотіти,
А любії діточки
Стануть розумніти ;
Потім, мої соколи,
Та й повиростають
І мене, старенького,
Іногді згадають...
Так слухайте ж, діточки,
Дівоньки й хлопята,
Роскажу вам казочку,
Мої лебедята !

I.

Гуляло море на просторі,
З далеких гір туман глядів,
Як сьвічечки блищали зорі
І місяць весело сьвітив.
Була безсонная година ;
Не спала ніч, ніхто не спав,
Не спала тихая долина,
Вітрець чубатий жартував ;
Десь деренчав деркач горлатий,
Бигикав чайчин голосок,
Посвистував кулик дзюбатий,
Дзинчав комар, гудів жучок ;
В гаю русалочки гуляли,
Вінок із квіточок плели,
Чогось на море поглядали
І як голубоньки гули.

Мов тая піночка легенька,
По морю казочка пливля;
Веселку хвилечка бистренька
Гулять на берег принесла.
Усі не спали, дожидали...
Вітрець підкрав ся і вхонив...
Не вгляділи і не вгадали,
Куди він казочку подів.
Всі засмутили ся... На морі
Сердитий вітер розходивсь;
Туман закрив веселі зорі,
За хмару місяць закотивсь.
Деркач замовк і дзюбку стиснув,
Присіла чайка на піску,
Комарика жук лобом тріснув,
Кулик сховав ся в осоку.
Русалки ручками сплеснули
І на травицю полягли,
До серця ручки пригорнули,
Вінок сльозами облили.

II.

В той смутний час збіравсь я спати,
Веселу думку колихав,
І щоб голубоньку приспати,
»Кота« по-бабачи співав:

»Люлі, люлі, люлі,
Прилетіли гулі,
Сірий котик зледащів,
Кохати не схотів.

Люлі, люлі, люлі,
Коту дамо дулі,
Пошаную доню сам
І з перлами квітку дам.

Де взявсь котик: »люлі!
Не хочу я дулі,
Буду доню колихать,
Буду пісеньку співать.»

Люлі, люлі, люлі,
Другим котам дулі;
Нехай донечка росте
І на щастячко цвіте.»

Аж чую — щось зашелестіло
І у віконечко — тук-тук...
Я засьміявсь: тю! розносило!
Се мабуть лобом тріснувсь жук.
І знов — тук-тук... Що за нахаба?
Дивлюсь у шибку — щось стоїть...
Чи дівчина воно, чи баба,
Чи хоче відьма настрашити?
Я прихилив ся у куточок:
»Чи відчинять, шепчу, чи ні?«
І чую — милий голосочок
Співає пісеньку мені:

»Через чужу долиночку
Вітрець мене котив,
Біля твого будиночку
Тихенько посадив.

Люблю я дуже сонечко,
А нічки не люблю, —
Відкрий мені віконечко,
Тебе я звеселю.

Гостинців повен клуночок
Тобі я принесла;
Сама я в подаруночок
Для тебе розцвіла.

Дідусю-господарику,
На мене подивись!
Коханий мій дударіку,
Подякуєш колись.»

Забув я страх і відьму злую,
Віконце сьміло розчинив,
На руки взяв веселку тую
І біля себе посадив.
Намітка темна покривала
Головку й личко... я відкрив...
Вона смутилась і мовчала,
Я рот роззявив і — зомлів...
Ніколи в сьвітї поторочі
Такої я не сподівався...
І де були у вітра очі,
Що у такую закохавсь?
»Ну, так! промовив я: красуля!
От тобі й вийшло — дурень дід!«
Сиділа біля мене Дуля,
Так-таки дуля, як і слід.
»На щó-ж ти, дочко, уповала?
Чого вітрець тебе приніс?«
Скривилась Дуля, плакати стала,
Присунулась під самий ніс.
»Не зневажай мене, мій друже!
В пригоді, каже, стану й я;
Все розкажу, — цікава дуже
Жартлива доленька моя.«
Багато дива нашептала
Чудна веселочка моя;
Сьміяла ся, за ніс щіпала,
Щоб не дрімав і слухав я.
Підкравсь Морфей, божок щасливий,
На очі нищечком дмухнув,
Наслав мені той час лїнливий,

І я не счувсь, коли заснув.
Минула ніч, і сонце встало,
Дивлюсь — веселочки нема;
Мені вже трохи жалко стало,
Що буде горювать сама:
Де-ж, думав я, невдатній дїть ся?
Покликав би — не добіжу...
До казки приказка годить ся,
Тепер вам казочку скажу.

III.

Жила-була в гаю Сорока.
Багато є сорок дурних,
Моя ж крикуха білобока
Була на погляд красча всіх.
Не вродою вона пишалась,
Не тим, що трошки довгий хвіст,
Що в гарне пірячко прибралась,
А був один химерний хист:
Вона — диковина сказати —
Вона уміла дулю дати.
Всі птиці стали вихваляти,
Дулівочкою прозивати.
Була про неї всюди слава,
В своїй долині і в чужій;
На щό вже недотепна гава —
І та завидувала їй.
Сорока робить, як захоче, —
Таке вже щастячко, талан!
Надумаєть-ся і стрекоче,
До себе кличе всіх мирян:
»Гей, чуйте! диво я придбала!
Не гайте ся, час дорогий!
Заморського чижа піймала —
Червоний чуб, хвіст золотий!«

Летять усі, щоб подивить ся,
Регочуть ся, аж гай шумить :
Між листячком не чиж вертить ся,
Сороча дулечка стирчить.
Раз на кумедію такую
Прийшлося Жар-птиці прилетіть ;
Побачила дурницю тую,
Сороку стала так страшить :
»Гляди, сестричко, ти чіпляеш
Дурненькі груші на вербі ;
Колись ти не чижа піймаеш,
А вхопиш облизня собі.
Он бовваніє ліс дубовий, —
До нього не далекий сьвіт ;
Там чарівник живе бідовий, —
По прізвищу він Самоцьвіт.
Шовкове піря, срібні крила,
Ніс золотий, як жар горить ;
Страшенна, невідома сила,
Як свисне — листя шелестить.
Нехай не плаче доля тиха,
Дурної дулі не складай,
Наткнеть-ся він — наробить лиха,
Тогді, голубонько, прощай !«
Сорока реготать ся стала :
»Ет, не такий страшний той біс,
Як ти його намалювала, —
Суну й йому під самий ніс !«
Сорока справді не вгавала ;
На-що їй милий той покой !
Гостей унять наwerbовала,
І вийшов сьміх, та вже не той.
Як-раз в той час, мов нарочито,
І чарівник туди попав ;
Він настовбурчив хвіст сердито,

Як свиснув — всіх перелякав:
Таку, мовляли, вилив кулю,
Що й досі всім вона страшна:
Перевернув Сороку в Дулю,
Так і остала ся вона.

Про неї слава не пропала,
І з того часу по сей час
Поганим знаком Дуля стала
По всіх усядах і у нас.
Не спить і досі зло сороче;
Сороці тільки Дулю дай,
Стрекоче, скаче, бить ся хоче,
Старовини, мов, не чіпай.
Не долюбляють Дулі й люде:
На сьміх туленик, а суні --
Хуртовина велика буде —
Така, що й Боже борони!

Все розказав я на потіху,
І казочці моїй кінець.
Моторним дітям — торба сьміху,
Мені солодкий буханець.

КВІТКОВЕ ВЕСІЛЛЯ.

Алегоричний жарт.

У вишневому садочку,
Під вербою, в холодочку,
Щоб лихо прогнать
І щоб долю звеселити,
Заходились наші квіти
Весілля гулять.

Не було б таких новинок,
Та хрещатенький Барвінок

Усіх здивував —
Він Фіялочку блакитну,
Наче панночку тендітну,
За себе узяв.

По-середині в таночку,
У зеленому віночку,
Танцює Будяк.
Кругом свашки і сусідки,
І Фасолі, і Нагідки,
І між ними Мак.

Наче справжньої музики,
Грають Півні та Індики,
Деренчить Гусак.
А Будяк всіх потішає,
Підморгне і примовляє:
»Оттак, квіти, так!

Танцювала риба з раком,
А морковця з постернаком,
Та не красче нас!
Ну те ж швидко, шпарко, квіти,
Молодих повеселити —
Один тому час!

Ой козаче молоденький,
Наш Барвінку зелененький,
Потіш Будяка,
І у парі з молодію,
Між своєю перезвою
Утніть тропака!

Нехай гляне Редька в дірку,
Переверне долю гірку
До-гори хвостом,
І музиченьку почує,

Потанцює, пожартує
З товстим Будяком.

Тільки й щастя, тільки й жити,
Покіль буде сонце гріти, —
Повянем колись!

Як там буде — знає доля,
А ще покіль наша воля,
Гуляй, не журись!«

Де взялись Чижі й Синиці,
Прищобетують музиці,
Ще пристав і Шпак.

Будяк скаче, не вгаває,
Підморгне і примовляє:
»Оттак, квіти, так!«

III. ЛІСНІ, ДУМКИ, ОЛІСИ

і таке инше.

I. Пісня.

Скажіть мені, добрі люде,
В кого я вдала ся, —
Ще на сьвітї не нажилась,
А в журбѹ вдала ся.

Чи вийду я у садочок —
Важенько зітхаю...
Чи співала б, чи летіла б —
І сама не знаю.

Чи вийду я до річеньки —
Упять зажурю ся...
Все дивлю ся в степ широкий,
Та й не надивлю ся.

За хвілею хвиля друга
Шумить і женеть-ся,
А у мене душа тужить
І серденько беть-ся.

А як зійде місяць ясний
Гулять з зіроньками, —
Все я плачу, сердешная,
Дрібними сльозами.

Ясний місяць з зіроньками
Тихо розмовляє...

А у мене молоді
Розмови немає...

Скажіть мені, добрі люде,
Що мені робити?
Ой як мені на сьм світі
Без кохання жити?

Чого б, бач-ся, журити ся —
Життя золотее:
І батько є, і матінка,
А все щось не тее...

Коли-б мені дали крила,
То я б полетіла,
Голубкою на рученьки
Миленькому сіла.

Сказала б я: кохаймо ся,
Мій милий козаче,
Милуймо ся, цілуймо ся, —
Бач, дівчина плаче!

Скажіть мені, добрі люде,
В кого я вдала ся?
Ще на сьвітї не нажилась,
А в журбу вдала ся.

Тоді б же я, добрі люде,
Вас би не питала:
Жила б собі, співаючи,
Та й горя б не знала!

2. Думка.

Як за лісом, за пролісом
Ясне сонце сходить,

Як за морем за далеким
Десь воно заходить, —
Я згадую инший ранок,
Инший вечір бачу,
Та й думаю: було колись,
Тепер не побачу.
Я згадую тогді про степ
Широкий, пахучий,
Та й думаю: і я тогді
Неначе був луччий.
Там був простір, всюди воля,
Жилось, як хотілось;
Молодому безпечному
І лихо не снилось.
Вийдеш собі — любо глянуть:
Кругом все співає...
Куди ідеш, чого ідеш —
Ніхто не питає.
Небо ясне, степ — як море,
Трава зеленіє,
Льон синіє, гречка пахне,
Пшениця жовтіє.
По пшениці теплий вітер
Хвилями гуляє,
Молодую пшениченьку
Неначе гойдає.
Над берегом чайка скиглить,
Діток доглядає;
На толоці вівчар в брилі
На сопілку грає.
Там синіє Дніпр широкий
З жовтими пісками,
З високими берегами,
З темними лісами...
Шумить, біжить стародавній

І буде шуміти,
А мені вже самотному
Та й не молодіти..
Годи ж мої, орли мої,
Скажіть, де ви ділись —
Чи ви в лісі, чи ви в морі
З лиха притаїлись?
Озвіте ся, верніте ся,
Я вас пришаную,
Як дівчину коханую
Я вас поцілую! —
Нема чутки, нема вістки,
І не озовуть ся, —
Тільки в степу речі мої
За вітром несуть ся..
Видно вже вас, годи мої,
Та й не дожидати:
Двічі, мабуть, козакові
Не парубковати..
Нехай же вам, годи мої,
Легесенько йкнеть-ся,
Та з іншими, та з красчими
Хороше живеть-ся!

3. Хутір в степі.

Серед степу широкого,
Там на Україні,
Стояв хутір невеличкий
В зеленій долині.
Як тепер-от живо бачу
Будинки з садочком;
Коло двору дідусь ходить
З грушевим ціпочком.
Небо ясне, степ — як море,

Трава зеленіє,
Льон синіє, гречка пахне,
Пшениця жовтіє.
По пшениці теплий вітер
Хвилями гуляє —
Молодую пшениченьку
Неначе гойдає.
Над берегом чайка скиглить,
Діток доглядає,
На толоці вівчар в брилі
На сопілку грає.
По пашнях лелека бродить...
Байрак бовваніє....
У дідуся сивенького
Аж серце радіє.
Щиро дідусь Бога славить,
Бога вихваляє,
Що і його, милосердний,
В світі не минає.
Бо жив дідусь із бабою
І гарно і мирно,
Хозяйствено і байдуже,
І во всім примірно.
Іздив дідусь із бабою
В хорошім берлінї,
Їли славно, славно пили,
Спали на перині.
Звав ся дідусь Степан Хомич,
А баба Варвара —
Трохимовна по батьонці,
Хорошая пара!
Пані собі здавала ся —
Баба невеличка,
За-те була молодою
Гарна молодичка!

Знавав колись дідусь лихо
В молодії літа —
Була нераз через Варю
Його спина бита.
За те дідусь — — — —
Та й не одну харю,
Всіх розігнав, королем став —
І взяв собі Варю.
Та й зажили вони важно,
Стали багатіти,
Стали у них і грошики
В скрині брязкотіти.
Були у них і волики,
Мались овечата,
І корови і телятка,
Були й коненята.
І садочок вишневенький,
І дулі родили,
І кислиці і ягоди,
І бджоли гуділи.
Була земля, було сїно,
Кабанів кололи;
І два млина на вигоні
На вітрі молили.
Була птиця усякая
І де-яка справа:
І долотце і сокира,
І хатина брова.
І хліб в скиртах коло клуні,
І плужок і рало,
І озерце по-за двором
Об берег плескало.
Там, по волі, у садочку
Соловейко свище,
А від хати прямо в полі

Видко городище.
Дарма, що степ глухий собі,
Та він серцю милий :
Вийдеш, глянеш — всюди видко
Ліси та могили.
Там шлях веть-ся, мов гадюка,
Череда рябіє,
А там хутір чепурненький
Весело біліє ;
Жайворонок над травою
Крильцями тріпає ;
У діброві соловейко
Голосно співає...
А приволля ! а роздолля !
Думок — ціле море
Про чубатих наших дідів,
Про їх щастя й горе.
Люблю тебе, степе милий,
І буду любити,
Покіль в грудях серце беть-ся,
Покіль буду жити !

4. Ярмарок.

(Перша редакція.)

Стоїть город під горою,
На бік похилив ся,
Мов у степу на чужині
Козак зажурив ся.
Спитай Грицька, спитай Панька —
Усяк його знає,
Бо в городі, бачте, часто
Ярмарок буває :
На Миколу весняного

Та на Маковія,
А в-осени на Покрову
Та ще де-якій.
На Покрову під ярмарок
Колись був і я там,
Запхнув кулак у кешеню, —
Киш-киш, грошенята!
А чого там — батю-багю! —
Чого там немає!
Давка, гомін і скуботня,
І жид жида лає!
Біля ятки сидить сліпечь,
Лазаря співає,
А там москаль зустрів дівку
Та й пишком моргає;
А панночки, як маківки,
Біля крамниць ходять,
А за ними паниченьки
Чередую бродять...
І намісто, і дукачі,
І перстні там сяють;
Про калачі гарячії,
Про сбітень гукають!
І ремінці, і чоботи,
Кремінці і цв'яшки;
Ложки, миски, стовбунчики,
Чарочки і пляшки.
Дьоготь, смола і колеса,
І всякої снасти;
Коней, бичків, корів, волів
Усякої масти...
І тараня, і горілка,
І русапет з квасом;
Калган, перець, бадьян, синька
І пироги з мясом;

Галун, сїрка і кармазин,
І чорний бурлака,
І бублики з перцем, з маком,
І дециня всяка :
Голкі, ниткі і калїя,
Шапран і гвоздика,
Бразолїя і кориця,
І риба велика...
А ласощів? батю-батю!
Буде з паровицю!
Як-би дали попоїсти,
Віддав би ягницю...
А вже б певне налускав ся...
Та й як не бажати?
Інджир, ріжкі, медяники
І групі плескати,
Хви́гя-миги і чорнослив,
І горіхи всякі,
І картопля печеная,
І в решеті раки.
Є і пиво, і мед бравий,
І ренського в-волю...
Як-би сила та відвага,
Поборов би долю!
Чого вона, спієивая,
Сидить за горами,
Чому вона однаково
Не братає з нами?
Зачим один виспівує.
А другому лихо?
На що один гуля, гремить,
Другий плаче тихо :
»Доле ж моя, нене моя,
Де ти, озови ся!
Ой на що-ж ми любили ся,

На-що розійшли ся?
Щось без тебе, доле моя,
І пиво не петь-ся,
І гарячий бублик з маком
Якось не жуєть-ся.»

5. Ярмарок.

(Друга редакція.)

Тече, шумить Дніпро славний,
Дорога весела:
Луги, піски, ліси, гори,
Городи і села.
Городище стоїть висче,
А Власівка низче;
Чого мені в Городище, —
У Власівку близче.
В Городищі спотикачі,
Тини й перелази,
А Власівка ярмаркує
На рік по три рази;
Тут немає перекору,
Ми сами хороші, —
Гуляй, душа, без кунтуша!
Гиля, гиля, гроші!
Очі скачуть, всюди бачуть...
Чого там немає?
Сьміх та гомін, співи, жарти,
І музика грає.
Цокотухи, бублейники,
Перекупки з міста,
Охвицери і півники
З медового тіста;
І гарячі гречаники,

І пироги з мясом,
Вишнівочка, наливочка,
І шаплики з квасом;
І тараня, і чехоня,
І горох, і хляки,
Туленики, крутеники
І в решетї раки;
Відра, вікна і колеса,
І ночви, і скринї,
І корови, і овечки,
Кавуни і динї;
І линтварі, і чоботи,
І бруски, і цьвяшки,
Горшки, миски і макїтри,
Чарочки і пляшки, —
Усього тобі доволї:
І збіжжя, і снасти,
Ще й весела хатиночка
Шинкарочки Настї.
Чорнявенька сластьониця
Жарок роздуває
І до себе шуткуючи
Гостей закликає:
»Привертайте, не минайте,
Сластьоночки плачуть,
Пухнатенькі, рум'яненькі,
Сами у рот скачуть.«
Поглядає циган ласо,
Сьмієть-ся, бормоче:
»Закупив би все печиво —
Кешеня не хоче.«
А там бренять під ятками
Усякі розкоші:
Бакалія і ласощі
І брехні хороші;

Калган, перець, бразолія,
Бадьян і кориця,
І калія, і кармазин
І дрібна дурниця:
Намистечко, сережечки,
Мальовані ложки,
І гаплички, і гудзики,
І перстні, і стьожки;
Солодкії хвиگی-миги,
Гостинці німецькі,
Інджир, ріжки і горіхи —
І наші, і грецькі;
Демикотон і китайка,
Очіпки парчеві,
І пояси, і хусточки,
І шапки смушеві;
Пайстра, плаhti і намітки,
Шовки, оксамити,
Черевички цяцьковані
І роблені квіти.
Паняночки-весняночки,
Як мак, процьвітають,
А за ними паниченьки
Орлами літають;
Тиняєть-ся і гульвіса,
Кусає орішки, —
Продаю, мов, добрі люде,
Витрішки і сьмішки;
Як індик той всюди ходить
Багатир спісивий,
Що захоче, все купує
Вередун щасливий.
Біля яток дідок сивий
На бандурі грає
І про свою скупу долю

Тихенько співає:
»Доле моя, доле моя!
Чом ти не така,
Ой чом же ти не така,
Як доля чужая?»

6. Паняночка.

Була наша паняночка
Хоч куди дівчина:
Моторная, звичайная,
Гарная дитина.
Не гордая, розумная,
Хороша на вроду, —
Ви таку миловиду
Чи й бачили з-роду!...
Вона й сама, лукавая,
Про се добре знала, —
Свою косу шовковую
Тричі заплітала;
Заплітала, прибірала,
У дивник гляділа;
Холодною водицею
Біле личко мила.
А те личко — мов зіронька
Темненької ночі,
Та ще к тому чорні брови
І ясні очі.
Стан правенький, мов тополя,
Щічки — мов калина,
Шийка — наче крейдяная,
Губоньки — малина!
Подруженьки-голубоньки
Дивують ся Галі,
А цвієники мовчать собі,

Чорт-ма й жарту далі...
Сидять собі та моргають,
Тільки й мають мови:
»Дивись, каже, які очі,
А глянь, які брови!«
І я, було, дивлюсь довго,
Та й не надивлюся,
А щоб чого не сталося,
Візьму й одвернуся...
Бодай би ви, дівчатоньки,
Та по моїй мові,
Були собі щасливенькі,
Та жили здорові!
І на-що ви повдавались
Такії прекрасні,
На-що блищать ваші очі,
Як зіроньки ясні?
І на-що ви поміж людей,
Мов тії синиці,
Все снуєтє та робите
Такії дурниці,
Що парубок сьвітом нудить,
А ви, молоденькі,
З його туги, з його лиха
Сьміять ся раденькі?

7. Туга дівчини.

Ой у полі на просторі,
В зеленій долині —
Тече річка, мов слізонька
По милій годині.
Коло річки по бережку
Дівчинонька ходить,
З далекої доріженьки

Та й очей не зводить;
По дорозі, по далекій,
До Чорного моря,
Полетіла розмовонька —
Та й не знає горя.
А хоч знає, хоч не знає,
Так нехай згадає,
Що без його дівчиноньці
І шану не має.
Розсердилась стара ненька,
Стала доню бити,
Що не хоче немилого
Козака любити...
За хвилию — хвиля друга
Шумить і женеться,
А в дівчини душа тужить
І серденько беться.
Ходить вона по бережку
Та й пісню співає;
Голос її, мов сироти,
В полі замірає:

»Шумлять верби в кінці греблі,
Що я насадила,
Нема мого миленького,
Що я полюбила.

Хиліте ся, густі лози,
Куди вітер віє;
Дивіте ся, карі очі,
Відкіль милий їде.

Хилили ся густі лози,
Та вже й перестали;
Дивили ся карі очі —
Та й плакати стали.

Глибокій криниченьки,
Короткій ключі, —
Та вже-ж мені докучило,
Миленького ждучи.

А хоч довгі, хоч короткі, —
Треба досягати;
Мені свого миленького
Треба дождити«...

Пожурилась дівчинонька
Та й пішла до хати...
Без милого порадоньки
Нікому подати.
Була пора золотая,
Весела година,
Жила вона без лишенька,
Як мала дитина.
Та горенько! тії тижні
Минули ся рано...
А на світі з недолею
Нам жити погано!

8. Пісня.

Летить голуб по-над полем,
Спочинку не має,
І долини, і діброви,
І луги минає.
Ні в садочку вишневому,
Ні в лісі густому,
Не живеться, не сидить ся
Йому молодому.

Сидить козак край дороги,
Коня понасає,

До голуба, до сизого
Тихо промовляє:
Ой куди ти, сизокрилий,
Куди поспішаєш,
Що й долини, і діброви,
І луги минаєш?

Хиба й тобі, мій голубе,
Не жалко нікого?
Хиба ніхто не кохає
Тебе молодого?...
Ой спусти ся, сизокрилий,
Оддиш із мною —
Полетимо в інше поле
Разом із тобою.

За горами, за ярами,
На іншому полі,
Пошукаємо з тобою
Щасливої долі.
Ми знайдемо, мій голубе,
Зелені діброви,
І долини квітчасті,
І чорнії брови.

Ми знайдемо в темнім лузі
Червону калину,
І сизую голубоньку,
І гарну дівчину.
Сизокрила голубонька
Тебе приголубить,
А гарная дівчинонька
Козака полюбить.

9. Вечір.

Чи згадуєш, дівчинонько моя,
Як згадую без тебе я,
Той вечір тихий над водою,
Як сумували ми з тобою,
Що Бог нам доленьки не дав?...
В садочку соловей співав,
За гай спускалось сонце ясне,
Плескалась рибка на воді...
»От скоро й Божий день погасне,« —
Сказала ти тогді
І загадалась, зажурилась,
Головкою на рученьку схилилась, —
І на рукавця із очей
Сльоза тихенько покотилась...

Бажав я бачить сьвіт, людей, —
Та й бачив сьвіт, з людьми спізнав ся;
А все туди нераз душею рвав ся,
Де соловей в садку співав
В той вечір тихий над водою,
Де сумували ми з тобою,
Що Бог нам доленьки не дав...
Неначе там я щастя поховав!

10. Журба.

Стоїть гора високая,
По-під горою гай,
Зелений гай, густесенький,
Неначе справді рай.

Під гаєм веть-ся річенька...
Як скло вона блищить;

Долиною зеленою
Кудись вона біжить.

Край берега, у затишку,
Привязані човни;
А три верби схилили ся,
Мов журиуть ся вони,

Що пройде любе літечко,
Повіють холода,
Осиплеть-ся їх листячко,
І понесе вода.

Журю ся й я над річкою...
Біжить вона, шумить,
А в мене бідне серденько
І мліє, і болить.

Ой, річечко, голубонько!
Як хвилечки твої —
Пробігли дні щасливі
І радощі мої...

До тебе, люба річенько,
Ще вернеть-ся весна;
А молодість не вернеть-ся,
Не вернеть-ся вона!...

Стоїть гора високая,
Зелений гай шумить;
Пташки співають голосно,
І річечка блищить.

Як хороше, як весело
На білім сьвіті жить!..
Чого-ж у мене серденько
І мліє, і болить?

Болить воно та журить ся,
Що вернеть-ся весна,
А молодість... не вернеть-ся,
Не вернеть-ся вона !...

ІІ. Зіронька.

Як тільки ясний день погасне
І ніч покриє божий мир,
І наше лихо трохи засне,
І стихне людський поговір —
Я йду до берега крутого
І довго там дивлюся я,
Як із-за лісу, з-за густого
Зіходить зіронька моя.
Багато зірочок блискучих
Розсипано по небесах,
Неначе квіточок пахучих
Скрізь по долинах та лугах, —
Одна вона усіх ясніше,
І красче всіх, і ближче всіх;
Її вітрець не покодише
У тихих небесах сьвятих.
Горить, як сьвічечка у Бога,
Не відає й не чує, як
Оттут, край берега крутого,
Сумує іноді козак.
Була у мене молодого
Ще ясна зіронька одна,
Та вже од вітру од лихого
Погасла, ясная, вона...
При їй жилося веселіше
І нічого було тужить,
Без неї стало і темніше,
І важче на сьім сьвіті жити...

Ой, зіронько, моя ти любко!
Ще-ж на світі зосталась ти:
Світи ж мені, моя голубко,
Серед мирської темноти!
Як тільки ясний день погасне
І ніч покриє божий мир,
І наше лихо трохи засне,
І стихне людський поговір, —
Ти із-за лісу, з-за густого,
Зіхось на небо погулять;
Тебе край берега крутого
Що-дня я буду виглядять,
На тебе, ясну, дивить ся,
З тобою тихо розмовлять,
З тобою плакати і журить ся,
Щасливу долю викликать...

12. Моя веснянка.

Ізнов прийшла весна красна,
Ізнов зазеленіло поле,
І розвилась верба рясна...
Чом ти не розцвітаєш, доле?
Чого така-ж, як і торік —
Ідеш похила, невесела,
Мов подорожній чоловік
Через чужі долини й села?
От скоро вже і журавлі
Поприлітають в степ широкий;
Забовваніє у брилі
Вівчар в степу серед толоки;
От незабаром і садки
Зелені розпустять віти,
І розцвітуть квітки-маки,
Співати-муть веснянку діти...

Коли-ж з тобою, доле, ми
Повеселїшаєм, як діти?
А бач-ся й можна б: між людьми
Чому б і нам не порадіти?
Погляньмо: всюди красота;
Холодну землю сонце грїє;
Цьвіте мир божий — процьвіта;
У полі жито половіє...
Нї, не співають нам, доле, нї!
Нам тільки слухать, як радїє
Усяка пташка на-весні —
І ждять — коли то хлїб поспіє...

13. До ворожки.

Ой лишенько, бабусенько,
Серденько болить!
Навчіть мене, голубонько,
Що йому робить?
Куди гляну — серце вяне:
Красен божий сьвіт,
Бренять всюди паняночки,
Як королїв цьвіт...
Піймав би я любесеньку —
Принади нема:
Нема грошей-побрязкачів —
І вдачі кат-ма!
Поворожіть, бабусенько,
Дайте грошенят —
Куплю собі поле й хату,
Коней-соколят;
Приберу ся в оксамити
На диво панам,
Стукну-брязну підківками,
Словами додам!

Буде в мене принадонька —
Пташки налетять,
Клювати-муть принадоньку;
Мене звеселять...
А то лишко, бабусенько,
Принади нема:
Нема грошей-побрязкачів —
І вдачі кат-ма!

14.

Ой не цвісти калиноньці
В зеленім гаї,
Не гуляти козакові
У ріднім краї.
Ішов козак дорогою
Не в Крим, не по сіль,
Зустріла ся пригдонька —
Вдовина постіль.
На білій подушечки
Головку поклав, —
Забув тую дівчиноньку,
Що дома кохав...
Ой не цвіте калинонька
В зеленім гаї,
Плаче нишком дівчинонька
У своїм краї.
Ніхто в світі жалю її
Не чув і не знав,
Тільки тая тополенька,
Де голуб сїдав.
Під тією тополею
Травиця росте,
Між травою зеленою
Барвінок цвіте.

Дівчинонька барвінкові
Вянуть не дає :
Що-вечора тихесенько
Сльозами полде...
Високая тополенько,
Зеленій, шуми!
Цьвіти, цьвіти, барвіночку,
З весни до зими.
До віку вас дівчинонька
Буде доглядать,
З вами тугу розважати,
Долю викликать...

15. Розмова.

Із-за гори місяць ясний
На луг поглядає ;
Край берега дівчинонька
Тихо походяє.
Вона ходить, як зіронька,
По темному лугу
І співає-розважає
Дівочую тугу :
»Де-ж ти, милий, голуб сизий,
Мій коханий друже?...
Ой, не шуми, дібровонько,
Не розцьвітай, дуже!«
Вітер віє по діброві,
І пісня лунає ;
До дівчини луг широкий
Гуде-промовляє :
»Ой жаль мені, дівчинонько,
Ой жаль мені дуже,
Що ти мені приспівуєш —
Не розцьвітай, дуже!

Ой не буду розцвітати,
 Бо нема для кого, —
Заорали доріженьку
 До лугу старого.«
Одмовляє дівчинонька:
 »Не жури ся, луже, —
Є у тебе дібровонька,
 Шумить вона дуже;
Буде тебе розважати,
 Як і розважала,
Холодочком повівати,
 Щоб трава не вяла.«
До дівчини луг широкий
 Гуде-промовляє:
»Не все тее поле знає,
 Що в лузі буває...
Дібровонька — сестра лугу,
 Дружина — калина;
Нема в світі, дівчинонько,
 Як вірна дружина.«

16. Христос воскрес !

Христос воскрес! Радійте, діти,
Біжіть у поле, у садок,
Збирайте зіллячко і квіти,
Кладіть на божий хрест вінок!

Нехай бrenять і пахнуть квіти,
Нехай почує Божий рай,
Як на землі радіють діти
І звеселяють рідний край.

На нас погляне Божа Мати,
Радіючи з святих небес...

Збирайтесь, діти, нум співати:
Христос воскрес! Христос воскрес!

17. На новий рік.

Іще один старенький рік минув...
Молодший дід між давніми дідами —
Роскаже все, що бачив в світі, чув,
Шанований і щастям і сльозами...

І думкою туди не долетиш,
Куди від нас його сховала доля,
На віки зник, не сподівайтесь більш,
Вже рік новий дала нам божа воля.

І люде знов, як водить ся давно,
Турбують ся, щоб гостя звеселити;
Радіють всі, готують мед, вино,
І цяцьками вбірають гільце діти.

Наш милий гість! Дай, Боже, добрий час!
Як ангела, тебе ми привітаєм;
Із божих стран ти прилетів до нас,
На тебе ми надію покладаєм.

Зроби нам все, як слід і до-пуття;
Вітаючи над нашою землею,
Пошли нам час спокійного життя
І осіни нас правдою святою!

18. Благання.

Боже наш, Боже наш! Дай нам пожити,
Часу не гаючи, чесно робити;
Душу потішити ясеними днями,
Не спізнавать ся з горем, сльозами;

Жить, не орудувать духом злорадства,
Щиро бажаючи мира і братства,
Щоб вимовляла ся наша розмова
Тихою правдою доброго слова.

Боже наш, Боже наш! Дай нам пожити,
Совісти ясної не замутити
Темними діями, злими страстями,
Грішними думками і словесами;
Розуму нашому не гордувати,
Мудрою радою всіх наділяти
І, процвітаючи, край звеселити
Доброю славою, щастям просвітити.

Боже наш, Боже наш! Дай нам пожити,
Правди благаючи, тихо терпіти
Всяку пригодоньку, злобу людськую,
І низпошли ти нам милость сьвятую:
Серцю прихильному зради не знати,
З теплою вірою щиро кохати,
Нам шанувати ся, других жаліти,
Чорною славою їх не плямити.

19. Писанка.

Моторнії діти, бувайте здорові!

На крильцях весни я прибув...

Збірайтесь послухать моєї розмови,

Я писанку вам роздобув.

Орлята-синочки! Чечіточки-дочки!

Цілісеньку ніч я не спав;

Мережечки всякі, кругом поясочки

Та ще й золотцем малював.

Чудове яєчко! Маленький замочок

У дверечки я приладнав;

Не простий білочок, не круглий жовточок
В середину я заховав.

Лежать там рядочком дві божії квітки:
То розум і правда сьвята!
Кохайте, шануйте до-віку їх, дітки,
На спомин науки Христа.

У першую квітку головку вбірайте —
І добренько буде вам жити,
А другу до серденька ви прикладайте —
І будуть вас люде любить.

20. Веснянка.

»Весна прийшла!
Тепло знайшла!«
Кричать дівчатка й хлопчики.
»Цьвірінь! цьвірінь!
Журбу покинь!«
Клопочуть ся горобчики.

Приліз дідок,
Зліз на горбок,
У хаті бути не хочеть-ся.
Тепляк дмухнув,
Крилом махнув,
По бороді лискочить ся.

Все ожило,
Все розцвіло,
І рій дітей привітненьких
На той горбок
Несе вінок
З фіялочок блакитненьких.

Бренить дідок,
Як той мачок,
Крапчастий і повнесенький;
Кричать, гудуть,
Далеко чуть,
Таночок голоснесенький:

»Весну шануй,
Не спи, воркуй,
Наш голуб зозулястенький!
Не вянь, рости,
Красуй ся ти,
Королику квітчастенький!«

»Цьвірінь! Цьвірінь!
Журбу покинь!«
Підспівують горобчики,
І я зрадів,
Помолодів,
Як ті дівчата й хлопчики.

21. Після жнив.

Була весна, минає літо,
Бог погодив все перебуть;
Скосили сїно, зжали жито,
Вози риплять, добро везуть.
Благаю щиро: »Дай же, Боже,
Довгенько стежечку топтать,
Щоб діялось усе як гоже,
Щоб зла і ворога не знать;
Щоб в полі нива хліб родила,
А дома добре піч пекла,
Щоб ясна правда душу грїла
І доля тихая жила!«

22. На перелазі.

Минає заспаная ніч,
Уже на сьвіт благословить ся;
Про Новий Рік весела річ
От-от усюди розлетить ся.

Старий Сатурн не спить, сидить
На перелазі »для параду«,
Де слідом день за днем біжить
У тую вічну леваду.

І рік старий туди приплівсь,
Аж ледве ніженьки волочить;
Звичайно дідові вклонивсь
І мостить ся, щоб перескочить.

»Тривай!« Сатурн загомонів:
»Попереду признай ся, сину,
Чи все гаразд ти поробив,
А то намну тобі чуприну!«

І каже той: »Робив я те,
Чого бажала в сьвіті доля;
За щó-ж чуприну намнете,
Коли моя не винна воля?«

Сатурн на його придививсь
І гнівно по косі заляпав...

»Ти, каже, і брехать навчивсь!
А хто-ж то ніс тобі подрянав?«

— »Се... так Чайченко удружив, —
Промовив той і засмутив ся: —
Пошелестіти захотів
І просторікати заходив ся.

Поетів наших осьміяв,
Чорнилом ліру їх обляпав;
Я дуже заступать ся став,
А він, завзятий, ніс подряпав.»

Старий Сатурн зареготавсь:
»Ну, добре ж, каже, любий сину!
Хоч трохи лиха і набравсь —
Не жаль, бо за свою родину.

Ну, перелазь! Гляди ж мені,
Шануй ся там, у царстві славнім!
Вклонись кумі старовині,
Усім бувальцям стародавнім.»

І крехчучи старенький рік
За перелазом опинив ся;
»Прощайте!« він гукнув і — зник...
Був і нема, неначе снів ся...

*

Туман розвіяв ся, як дим;
Рум'яний ранок виглядає
І сьвітом золотим своїм
Ліси і гори обливає.

Устало сонце; Новий Рік
До нас поважно виступає,
А Кенир-дід, мов молодик,
З гори віршує-посипає:

»Зійшла »Зоря« на Новий Рік
І ясно сьвітить в поле наше.
Пошли вам, Боже, довгий вік!
Нехай радіє щастя ваше!

Нехай вам доленька сама
Дарує всякую пашницю,

Людей дотепних до письма
І гарних творів паровицю!

Дай, Боже, жити без біди,
Не убивать, як кажуть, муху,
А любо пить вино, меди
І на потуху варенуху!»

23. Не плач, поет!

Не плач, поет, хоч як там трудно, тяжко буде!

Не плач, не треба сліз твоїх;

Плаксивих дум тепер нігде не люблять люде,
І лишенько чуже — їм сьміх.

Всім веселіше жить, коли кругом сьміють ся,

Бо горя скрізь доволі є,

І через золото, он кажуть, слъози ллють ся. —

На щó-ж ще горенько твоє?

Не плач, поет! жалійсь про все собі самому,

Неси в могильний свій скиток...

»Він, — скажуть, — гореньком не докучав нікому,
Йому хвала, йому вінок.»

24. Щедрівка.

Погас учора день,
Заплакав Рік Старенький;
Сьогодні розсвіло —
Сьмієть-ся Молоденький.

Старенького нам жаль,
А плакати не годить ся,
Бо Молоденький Рік
Почне на нас сварить ся.

Що дав Старенький Рік,
Те бачили і знають;
Що ж Молоденький дасть —
Сьогодні не питають.

І празникує люд,
Вигукує раденький:
»Прощай, Старенький Рік!
Здоров був, Молоденький!«

Віршую діткам я
Бажаннячко маленьке,
Щоб Рік Новий приніс
Яечко золотеньке.

А у тому яйці
Щось буде торохтіти,
Цікаву дітвору
І тішить і манити.

Ми возьмемо його,
Підкинемо у-гору;
Яечко полетить
На кам'яну гору. —

Кіть-кіть, об камінь хрусь,
Щось відтіль пурх по квіткам...
Аж гульк — з гори сусіль
Талан моторним діткам.

25. Зімня пісенька.

Діти наші, квітоньки,
Хлопчики і дівоньки!
Нум гуртом співають;
Ви тягніть тонесенько,

Буду я товстесенько
Окселентовать :

»Зімонько-снігурочко,
Наша білогрудочко,
Не верти хвостом;
А труси тихесенько,
Рівненько, гладесенько
Срібненьким сніжком.

Ми повибігаємо,
Снігу накачаємо
Купу за садком;
Бабу здоровенную,
У ночі страшенную
Зліпимо гуртом.

Зробим очі чорнії,
Рот і нє червонії —
Буде як мара.
День і ніч стояти-ме,
Вовка проганяти-ме
Від свого двора.

Зімонько-снігурочко,
Просимо, голубочко,
Щоб мороз стояв.
Бабу товстобокую,
Відьму вірлоокую
Пильно доглядав.

Гляне ясне сонечко
В весняне віконечко,
Бабу припече;
Де й мороз той дінеть-ся,
Геть від баби кинеть-ся,
З ляку утече.

Баба буде плакати,
Будуть сльози капати,
Знівечуть кожух;
Голова покотить ся,
Баба заколотить ся
І в калюжу — бух.

Висохне водиченька,
Виросте травиченька,
Розцвіте садок, —
Ми тогді весняночку,
Любую паняночку,
Приберем в вінок.

Подаруєм квіточку,
Із васильків скрипочку —
Грай, серденько, грай!
Звесели і воленьку,
І трудящу доленьку,
І весь рідний край.»

26. Nocturno.

С. Ф. Русовій.

На небі ніч і всюди ніч чорніє,
І місяць десь в далекім небі спить...
Чого-ж квилить душа і серце мліє? —
І ніч мовчить, і все кругом мовчить.

Не знає ніч, що діялось учора,
Не відає, які бачить сни
Померклий день Содома і Гомора...
Засни ж і ти, перо моє, засни!

27. Миколі Лисенкові.

Ювілейне привітання.

Земляче коханий,
Наш голубе сивий,
Тобі наш привіт!
До правди прихильний
Прожив ти на сьвіті
Пів-сотеньки літ.

На рідному полі
Співучую долю
Вподобав ти нам
На втіху сучасну,
На спомин унукам,
На славу дідам.

І дякуєм щиро,
І щиро бажаєм
В веселий сей день,
Щоб вітер не зносив,
Пісок не заносив
Народних пісень.

Пошли тобі, Боже,
Вік довгий і ясний,
Бандурі не спать,
І рано і в вечір
Наш затишок темний
І нас звеселять.

28. Над Дніпром.

Шумить Дніпро славний і досі шумить;
Всього надивив ся — і щастя і горя;

З далекого краю біжить він, біжить
До рідного степу, до Чорного моря.

Була колись доля... Траплялось тогді
І слави чимало, багато і шкоди...
Минулось, забулось... по бистрій воді
Гуляють берлини, свистять пароходи.

Над берегом є там крутая гора,
На ній бовваніє самотня могила;
Усі її знають — старі й дівчора:
Земля Кобзаря там на віки покрила.

Співав колись щиро, і пісня його
Орлом бистрокрилим літала усюди;
На божому світі дізнавсь він всього —
І слави, і ласки, і кривди Іюди...

Тече Дніпро славний, як голуб гуде;
Сніє туман у широкому полі;
Стоїть над горою хрест божий і жде
Апостола правди і доброї долі.

29. У степу.

Ол. Ам. Тищинському.

Хоч доля привела у город суєтливий,
Добра і зла прикрашений вертеп,
Я все-таки люблю сїножаті і ниви,
Люблю широкий, тихий, рідний степ.

Там ясная зоря, як радість, привітала,
Літала на коні там молодість моя;
Про щастя, про любов надія там шептала, —
І любо слухалось, і щиро вірив я.

Даль степова кругом, як море, там синіла
І з-далеку брентів густий зелений гай;
Чи добрий чоловік, чи доля насадила —
То був наш тихий, невеличкий рай.

Була там пасіка, стояв курінь маленький,
І пасішник-дідок там віку доживав;
І дуже я любив його куток тихенький:
Там, оддыхаючи, про все я забував.

І о-півдні і в-вечері, бувало,
На таганку кипить маленький казанок,
І приязно мені, притовкуючи сало,
Про давню давнину розказував дідок.

Збирала ся туди гулять молодіж наша;
До півночі в гаю пісні лунали, сьміх;
Вечеряли гуртом — і дідусева каша
Була смашніша нам присмачок дорогих...

Та... не бува, сказав хтось, двічі літа...
Прийшла біда — і час смутний настав:
Підкрала ся кипшєня грошовита,
Хтось без жалю всеслий гай зрубав —

Понівечило все чинєсь життя ледаче!...
І дуже, дуже жаль тепер мені,
Душа болить, тепер там ворон кряче,
Та ятіл приліта довбать гнилії пні.

Де пасіка була — трава зазеленіла,
І не курить уже там любий таганок;
В густій траві сховала ся могила,
В могилі тій забутий спить дідок.

Колись не так було: ще ранньою весною
Зліталиє пташечки і солові співать..

Остала ся одна береза сиротою
Самотньої могили доглядать.

Схилила ся вона, до-долу віття гнуть ся;
У головах старенький хрест стоїть;
Настане ніч — з берези сльози ллють ся,
І вітрик по траві тихенько шелестить...

О, скільки є могил, де спить життя козаче!
Та де ж вони? Де їх тепер шукать?
Ніхто, ніхто над ними не заплаче:
І плакати нікому, і плакати не велять...

30. Веселий переспів на Новий рік.

Котивсь гарбуз по городу,
Шукаючи свого роду,
Розігнав ся, покотив ся,
Аж у Львові опинив ся.

Туди-сюди розглядає,
На всі заставки гукає:
»Гов! чи живі, чи здорові
Всі родичі гарбузові?«

Обізвалась »Зоря« ясна,
Його донечка прекрасна,
А за нею і »Дзвінок«,
Говорливенький синок.

Гудуть брати у куточку,
Що шанують сина й дочку...
Будьте ж живі та здорові,
Всі родичі гарбузові!

Просить долю, діти-квіти,
Щоб Новенький Рік прожити

У добрі, у тихім щасті,
Без журби і без напасти!

31. Пташка.

Жила в мене пташка в цяцькованій клітці.
Було їй доволі зерна і водиці;
Співала коханка, себе розважала
І томлену душу мою звеселяла.
На дворі лютує зіма-лихоманка,
А в мене у хаті щебече веснянка,
Аж серце радіє, неначе я чую
Весну мою давню, весну золотую...
Раз якось весною, у ясну годину,
Я виїс в садочок веселу дружину;
На яворі вибрав найкрасчю вітку,
Повісив між листям будиночок-клітку.

»Співай, моя пташко, гуляй на просторі,
Щоб сонечко чуло, щоб бачили зорі!
Як вечір настане і годі співати —
Вертай ся до-дому вечерять і спати.
Як літо поверне до теплого краю,
Тебе, моя любко, я в хату сховаю!«
І дверці одкрив я; вона полетіла,
З вершечку на явор, щебечучи, сіла
І дуже зраділа, так любо співала,
Ще красче, ніж в хаті, мене привітала;
Веселая воля на неї дихнула —
І пташка у поле стрілою майнула.

Нераз за горою день божий ховав ся
І ранок румяний росою вмивав ся;
Ходив я в садочок що-дня виглядати,
А пташки моєї нема, не чувати.
І літо минуло, і осінь приспіла,

І листям пожовклим всі стежки покрила,
І вітрик в садочку не так уже дише,
Порожнюю клітку сердито колише,
Зіма-лихоманка морозцем дмухнула —
А пташка-коханка про мене забула:
Десь іншої долі шукать полетіла...
Веселочка-воля! кому ти не мила?...

32. На Великдень.

Усім, усім сьвятих небес
Сьвятий привіт: Христос воскрес!
Давно діди його мовляли,
Друг друга щиро привітали.

Летіли роки, сотні літ;
Линяв людської слави цвіт;
Руйнуючи земні митарства,
Міняли ся царі і царства.

Живе, не вмере сьвятих небес
Сьвятий привіт: Христос воскрес!
Ростіть, цвітіть, навчайтесь, діти,
Вважать добро, людей любити.

Поглянувши на божий сьвіт,
Твердіть ви ще один привіт,
Щоб рівно йшла життя дорога:
Душа моя величить Бога!

33. До дітей.

Летить літо боже на крилах своїх,
Щоб всюди пригріти усіх кругом сьвіта.
Багато проходить надій молодих
І все так проходить від літа до літа.

Вродила вас доля по божому житть,
Спізнати ся з людьми й побачити сьвіта,
Не счуетесь, як і весь вік пролетить,
Як буде головонька снігом покрита.

Так слід тому бутть, і до снігу того,
Дай Боже, усім Вам тихенько дожити,
Хорошого в сьвіті дознать ся всього,
Як сами учили ся, других навчити.

34. Олександрові Кониському.

На 35-і роковини його письменства.

Прожити вік — не поле перейти,
Не дощову годину переждати.
Весною нам судило ся цвісти,
А в-осени вже треба старувати.

На довгій ниві нашого життя
Трапляють ся — бадиллячко і квіти.
Блажен, хто вмів робити до-пуття,
По-божому, не марно в сьвіті жити.

І ти, йдучи, бадилля не ломав,
Бо і воно росте по божій волі;
Як слід ти йшов, квіток не потоптав,
А сїяв сам весь вік на ріднім полі.

І дав ти їх чималенький снопок,
Щоб чим було про тебе нам згадати,
І ми сїмели із них тобі вінок,
Щоб з славою любенько повінчати.

Благаємо, щоб дав Бог добрий час,
Як молодим на рушничку Вам стати,
Щоб довго всі раділи через Вас —
Свати, й брати, і Україна-мати.

35. Під калиною.

Нічка тиха Україну
Одвідать прийшла,
У садочок до калини
Гостей привела.

Стояв козак з дівчиною:
»Ох, каже, біда!
Люблю тебе, як рибоньку
Холодна вода.«

Усміхнулась дівчинонька:
— »Чом не будь біди,
Коли кипить дурне серце
В холодній воді!«

Одмовляє козаченько:
»Ой як же не будь,
Коли твої карі очі
І в воді печуть.«

Розсердилась дівчинонька:
»Прибріхувать звик!
Нехай тобі тричі сяде
Тіпун на язык.«

Моргнув усом козаченько:
»Ох, лихо мое!
А я-ж думав — серце буде
На віки твоє.«

Одказала дівчинонька:
»Ось годі тобі!
Тогді буде, як виросте
Гарбуз на вербі.«

Засьміяв ся козак жвавий :
»Знайду щó зробить !
Перекинусь вітром буйним —
Гарбуз полетить.«

Одрізала дівчинонька :
»А, тобі напасть !
Хто шуткуючи кохає,
Бог щастя не дасть...«

Засмутив ся козаченько :
»Не слід так казати, —
Пошли, Боже, нам з тобою
На рушничку стати.«

Та й заговкла дівчинонька
І козак заговк...
Потім... глянули... схилились...
І тихенько чмок...

Обняв любо дівчиноньку
Козак молодий :
»Отсе, каже, краще буде,
Ніж гарбуз дурний !«

Засьміялась дівчинонька :
»Не будь брехуном !
Коли любиш, люби серцем,
А не язиком.«

36. Думка.

Турбуєть-ся наш невсипущий сьвіт ;
І день і ніч і йдуть і їдуть люде,
Нагадують про слово давніх літ :
Те бачили — побачимо, щó буде.

Сказать би їм: було і поплило,
Коли і щó там буде — не вгадаєм,
А те, щó є і всюди поросло,
Ми бачимо що-дня і добре знаєм.

Там гордий лїс на весь майдан шумить,
А там червяк билині корінь точить,
Там щастя де-кому добро сулить,
А там біда сльозами злидні мочить.

А там дукач гладкий смакує як!
Всього кладе повнісїнькую ринку,
Ще й цуцику дає, щóб знав він смак,
А там бідняк гризе суху скоринку.

Там пан-гаман по сто рублїв дає
Пройдисьвіту, щó речі медом маже,
А хто шепне про горенько своє,
Тому »Біг дасть« ласкавенько він скаже.

І жаль менї, квилить душа моя,
Що бачуть те і терплять люде;
Усе одно і всюди чую я:
Так і давно було, то так воно і буде.

37. Епітафії.

I.

Зів'яв нежданно первий цвїт,
Бажання молодої долї:
По правдї жить на ріднім полі,
Кохать людей, науки сьвіт...
Усе, усе тепер покрила
На віки темная могила...

II.

Прийшла пора — і ти по-божому умер ;
Ми, плачучи, тебе засипали землею...
Одну правдиву річ напишемо тепер
Над темною, як ніч, господою твоєю :
Колись минеть-ся все, переведеть-ся рід,
Забуде рідний край заплаканую долю,
Могила западе і зникне її слід,
І кісточки твої розкидають по полю...

III.

Жив, жив, а все-ж таки умер.
Що-ж скажемо тепер
Над домовиною твоєю? —
Свинею жив і вмер свинею!

ІV. ДО МИРОВОГО.

Жарт на одну дію.

Л Ю Д Е:

Ганна Голубиха — жінка заможного чумака
Василя Голуба.

Пундик }
Дереза } сусіди-хуторяне.

Данило Гармаш }
Нечипір Стовбун } козаки, знайомі Ганни та
Кіндрат Глива } її чоловіка.

Гордій — наймит Пундика.

Кирило — наймит Дерези.

Діється в селі при великому шляху, недалеко
города.

Сюжет позичений.

Хата заможного чумака. Просто проти публіки —
двері; з лівої руки довгенький стіл, застелений
скатертиною; побіля столу ослони. На сцені, поки-
що, немає нікого. Музика грає прелюдію до тієї
пісні, що співати-ме Ганна.

I.

Ганна Голубиха (сама).

Ганна (*виходить весела і співа*).

Ой казали вражі люде,
Що я заміж не піду. —

Насіяла василечків
У зеленому саду.

І васильки мої,
І Василь при мені,
Враг його батькові —
Сподобав ся мені.

Ой Василю, Василечку,
Василю, Василю!
Купи мені намистечко
На білую шию.

Враг її батькові,
Яка дзинджюриста:
Купив я їй сережечки,
Ще хоче й намиста.

За копійку оксамиту,
А за шаг намиста,
Нехай кажуть вражі люде,
Яка дзинджюриста...

І васильки мої,
І Василь при мені,
Враг його батькові —
Сподобав ся мені.

Ніхто не баче, як сирота плаче, а всяк баче, як сирота скаче!... Отак і зо мною: людям завидно, що мені трапилась доля щаслива та хороша і вірна дружина. — »Отсе, кажуть, яку плахту напяла, якими коралями шию обмотала, наче королівна!... Гаразд, що чоловік дома не сидить«... А я собі думаю, сьміючись: брехали б вашого батька дочки й сини та й ви з ними.

Пішла слава, пішла слава,
Пішли поговори

Та про тую дівчиноньку,
Що чорнії брови.

А я того поговору
Не дуже бою ся —
Куплю плахту й сережечки,
Озьму й приберу ся.

Зустрінь-ся козаченько —
Любо подивить ся,
А я з його посьмію ся —
Нехай йому снить ся!

Заспіває чорноусий,
Стоя під вербою:
Вийди, вийди — поговорим
У-двох ізо мною.

Козаченьку божевільний,
Не стій, не диви ся, —
Піди стидкий, піди бридкий,
Піди — схамени ся!

Та що мені тії поговори! нехай що хочуть
сокочуть — мені байдуже. Аби жив та здоров був
мій чоловік, а про тих, що брехнею живуть... (*зне-
важливо махнула рукою*) нехай вони стеряють ся!
Завидно їм, що мені судилось у добрі пожити, хо-
роше походити... За хорошим чоловіком, як кажуть,
жінка молодіє. Та й чому-ж мені справді не
порозкошувати, коли Бог послав достатки? Ми-
неть-ся молодість, прийде старість — тогді вже
не до того буде: їж, кажуть, поки рот сьвіж, бо
як завяне — ніщо не загляне...

II.

Ганна, Данило, Нечипір і Кіндрат.

Данило. Здоровенькі були, Тимохвіївно!

Ганна. Ох мені лихо! — Як же ви мене злякали, нехай вам абн-що!

Данило (*сміючись*). О, бодай вас! Щоб-ж тут за страх; чоловік поздоровкав ся, а ви й жахаєтесь!

Нечипір (*люб'язно*). Неначе тая куріпочка... Отсіі жіночки такі повдавались полохливі...

Кіндрат (*усміхаючись*). Еге, полохливі...

Ганна. Вам сьмішки...

Данило. А вам ні крішки!... (*Сміючись*) О, щоб вас муха вбрикнула...

Кіндрат. Еге, вбрикнула...

Ганна. Коли ж ви несподівано увійшли та й гукнули.

Нечипір. Я ж кажу, що сії жіночки мов справді куріпочки: на самоті то й похожає, й квокче собі, а тільки що-небудь шелесне — зараз пурх з переляку!

Кіндрат. Еге, пурх з переляку!

Ганна. Ви вже почнете вигадувать — і не переслухаєш! Ось сядьте лишень та посидьте, щоб усе добре сідало. (*Гості садовлять ся за стіл.*)

Данило. Та нам гаять ся не можна: треба зарані до міста прибути.

Кіндрат. Еге, зарані.

Ганна. Та вже-ж на хвилиночку можна... Ось я в один мент горілочки та сметанки трохи...

Нечипір. На такі річі, братці, перебору не роблять.

Кіндрат. Еге, не роблять.

Данило. Та на-що вам, Тимохвійвно, турбовать ся.

Ганна (*становлячи на стіл горілку, чарку й полумисок сметани*). Не велика турбація; у мене все на готові є.

Нечипір. Що то вже, як хороша хазяйка...

Данило. У хаті, як у віночку...

Нечипір (люб'язно). Сама як квіточка...

Кіндрат (всьміхаючись). Як маківочка...

Ганна (наливши чарку й підносячи Данилу).

Не ви б казали, не ми б слухали.

Данило (підвівши ся, звичайненько відхиляє Ганнину руку з чаркою). Ну те ж — ви...

Нечипір. Чи давно, бач, Василь поїхав?

Ганна (пригубивши, знов підносить чарку Данилу). Ще позавчора: повіз трохи соли продати та де-чого купити.

Данило (випивши горілку й оддаючи чарку). Кхе!.. Добра кладни́ківка! (Уломивши хліба, закусує з сметаною.)

Ганна (частуючи Нечипора). Се ж Василева любима.

Нечипір (підвівши ся, звичайненько відхиляє Ганнину руку з чаркою). Е, Василь має смак добрий!

Ганна (крутить головою, що мов не хоче). Коли-б не я, то й не знав би він смаку.

Нечипір (випивши й вертаючи чарку Ганні). Кхе!... Правду кажете, Тимохві́вно: жінки знають чимало усякого зілля. (Вломивши кусочок хліба, закусує з сметаною.)

Данило. А як вареної наварять! Аж губи злипають ся — така смашна!

Ганна (наливши й підносячи Кіндратові). Бачте, на все жінки! Щоб ви робили, як-би жінок не було?

Данило (всьміхаючись). Сиділи б, мов тії пугачі в діброві.

Нечипір (шуткуючи). І смаку б не знали.

Кіндрат (підвівшись, звичайненько відхиляє Ганнину руку з чаркою). Еге, і справді не знали б.

Ганна (*крутить головою — не хоче пригубити*). Не було б сього, було б друге.

Кіндрат (*винив горілку й вертає Ганні чарку*). Кхе! І справді було б друге. (*Уломивши кусочок хліба, закусує.*)

Данило (*насьмішкувато*). Або краще, або гірше.

Ганна (*ставлячи на стіл пляшку й чарку*). Ось не мудруйте лишень та закусуйте.

Нечипір. Спасибі — буде, Тимохвійно, з нас.

Кіндрат. Спасибі — буде. (*Усі встають і виходять на авансцену.*)

Данило. Чи ви бак чули, Тимохвійно, новинку?

Ганна. Яку се?

Данило. А про тую химерну пригоду, що між паном Пундиком та Дерезою скоїлась?

Ганна (*цїкаво*). Ні, не чула... Що-ж там таке?

Нечипір. Глек розбили...

Данило. Біс хвостом крутнув та й хуртовину таку підняв, що...

Ганна. Отсе новинка! Через що-ж се?

Нечипір. Кажуть би то — через дулю.

Кіндрат (*всьміхаючись*). Еге, через дулю.

Ганна. Отсе мені дивно!

Данило. Отже бачте — не знать що, дуля, та й наробила колоту.

Нечипір. Ні така ні сяка приклучка, а скільки клопоту — так як тії чоботи, що Василь приспівує частенько (*співа без музики*):

Чоботи, чоботи ви мої,

Наробили клопоту ви мені!...

Данило (*перебиває Нечипора*). Ось годі, не совай ся Нечипоре, — не з твоїм хистом співати

сю пісню, не втнеш! (До Ганни) Як, бач, вона там починаєть-ся? Заспівайте лишень, Тимохвіївно!

Ганна (засміявшись, співа з проводом музики).

Отсе ж тії чоботи, щó зять дав,

А за сії чоботи дочку взяв.

Чоботи, чоботи, ви мої!

Наробили клопоту ви мені!

Ой за сую вражюю шкапину

Оддала я рідную дитину.

Чоботи, чоботи, ви мої!

Чом діла не робите ви мені!

На річку йшла — чоботи рипали,

А з річки йшла — чоботи хлипали.

Чоботи, чоботи, ви мої!

Наробили клопоту ви мені!

Данило (до Нечипора). А щó, бач, Нечипоре? Не так, як ти — мов той чміль гудеш!

Кіндрат. Еге, мов чміль...

Нечипір (любязно всміхаючись). Оттак бач! Де-ж таки мені рівняти ся до такої канарочки!

Кіндрат. Еге, справді канарочки.

Данило. То-ж бо то й що!

Ганна (раденька собі). Словами голубите...

Нечипір. Одначе час нам, братця, рушать, щоб не спізнити ся.

Данило. Коли рушать, то й рушать.

Кіндрат. Еге, рушать.

Нечипір. Прощавайте ж, Тимохвіївно, спасибі за ласку... відтіля вже разом з Василем заїдемо.

Ганна. Ідьте здорові.

Данило. Нагомонїли вам повну хату... Зоставайтесь здоровенькі. Спасибі вам.

Кіндрат. Спасибі, зоставайтесь здоровенькі.

Ганна. Прощайте, щасливо. (*Гості пішли; Ганна провозя їх до дверей.*)

III.

Ганна Голубиха (сама).

Ганна (*прибирає все з стола*). Нагомоніли повну хату та й зникли; потупали долівку — тільки й діла, що прибірай після них у хаті, — мовляв Данило, як у віночку... Де вже воно буде, як у віночку після таких вовкодавів. (*Чути з на-двіря чийсь кашель і гомін.*) Здається, щось гомонить на дворі... Ізнов хтось приїхав. (*Дивиться в вікно.*)

IV.

Ганна й Пундик (одягнений по зїмньому — у вовчій шубі, бекеші й теплих чоботях, за ним з батоном у руках Гордій).

Пундик. Здорова була, Ганнусю!

Ганна. Здрастуйте, добродію!

Пундик (*до Гордія*). А ну лиш, праворненько розперізуй, та не кидай одежі так, як ти звик — по чортиному. (*До Ганни*) Ну, так що, Ганнусю, ти ще-ще? га?

Ганна. Та ще, добродію!

Пундик. Ото й діло! Виходить — живемо, нікого не гнівимо, і люде нас поважають. Так, чи що?

Ганна. Воно й так, та не зовсім, добродію! Один поважає, а десять зневажає.

Пундик (*тяжко зітхає*). Ох-ох-ох! Так, моя мила, правда! Погано, як і один поважає, а десять зневажає, а ще досадніше, як десять поважає, а одна собака зневажає.

Ганна. Про одного б і байдуже!

Пундик. Ох ні, моя мила, — одна паршива

вівця усе стадо портить. (*Ходить по хаті, бурячись.*) Чи ти знаєш, Ганно, куди і чого я їду?

Ганна. Що у город — то я знаю, а чого — про те вже вам, добродію, знать.

Пундик. Ох, бодай би й не знать. (*З якоюсь таємністю й обуренням*) Я їду, моя мила, до мирового, позов подавать... Позов на пана Дерезу...

Ганна (*дивуючись*). Позов? на пана Дерезу?! Що се ви, добродію, кажете? Чи справді?...

Пундик. Так, моя мила, так... (*Злобно*) На пана Дерезу!...

Ганна. Та то-ж ваш щирий приятель! Ви ж з ним з однієї чарки запекану пете!...

Пундик (*голосно й з досадою*). Який він мені в біса приятель!... Був колись приятель... А тепер собака! От-що!... Знать я його не хочу!... От-що!

Ганна. Що-ж за причина? Чи ви полаялись, чи що?

Пундик. Полаялись, моя мила, на віки полаялись!

Ганна. Отсе, дивна річ!...

Пундик. Дивна річ? (*З чуттям, у якому знати каяття*) Так, моя мила... Скоїлось лихо.

Ганна. Через що-ж се й як?

Пундик. Ох! Багато казати, та нічого слухать. Через чорт зна що! От як се було, я тобі розкажу. Молотили у Дерези в клуні жито... Ну, з ранку до півдня усе молотили... Ну, змолотили чимало, згорнули зерно до купи та й пішли обідать... Ну, а мої свині якось — чортяка їх заніс — улізли в клуню та й давай їсти жито; Дереза якось навернув ся в клуню і вгледів... А він такий: як розлютується, то й сьвіта не бачить... Чую — кричить він на людей: »Бийте — гу-

кає — дрючком!« Свині пишять, а люде їх дрючками гатять!... Я туди: »Що се ти — кричу йому — шибеник, робиш! Та я тебе і з шіям і з насінням! Дереза ти собача!...« А він круть-верть (*крутить рукою через руку*), та через тин мені дулю. »Ось, каже, тобі на!« Неначе жаром мене обсипав... »Та я тобі — гукаю, — на бік її скручу! Всохне вона тобі на віки!« А він своє: »Ні — каже ядовито — се тобі до смаку: сьвіжа, прямо з дерева!« Разобидив мене, каторжний, так, що й сказати не можна! (*Злобно*) Та я його, собаку, зараз до мирового! І налигачем його потягну!...

Ганна. Чи таким же поважним панам, як ви, до-ладу таку бучу зводити? Що люде скажуть!...

Пундик. А що-ж, я йому корить ся, чи що, буду? Се він ще й по пиці мене захоче тріснуть... Ні, я йому сього не подарую! До мирового його! До мирового, собаку! Буде він у мене очима лупать перед городянами!

Ганна. А на мою думку, добродію, то лучше не бігти до того суду: і гроші потратите, і ладу не допитаєтесь... Красче переждіть сюю заверюху, — може воно й так перемелеть-ся!...

Пундик (*зітхнувши*). Ох, не перемелеть-ся, моя мила, не перемелеть-ся!...

Ганна. Та ви тільки подумайте, добродію: цілий вік прожили в мирі і согласії, мовляли, а се вже на послідку й горщик, як кажуть, розбили... І самим лихо, і людям сьміх...

Пундик. Я се й сам, моя мила, добре знаю... але... кріпко ж мене разобидив, честь мою зацятнив.

Ганна. Та то вам так здаєть-ся, добродію: ви полаялись несподівано, та й годі — хто лаєть-ся, той і мирить ся.

Пундик. Ох ні, моя мила, не тим воно пахне! (*Походивши трохи*) Послухай, Ганнусю: чи не можна б яєшничку... з сальцем, з сальцем... так, знаєш, як я люблю, — щоб шкварчала.

Ганна. Чому не можна, — я зараз на припічку. (*Пішла.*)

V.

Пундик (сам).

Пундик (*ходить по хаті*). Правду кажуть: милий мій покою, люблю мені з тобою. Ніт же! Насяде на тебе іногді пригода, мов тая мара, й шкребе тебе по серцю; рад би від неї відкараскаться, та не можна... І жалко, і стидно... (*Сіда біля столу.*) Чи є де на світі такий куточок, де б можна було прожити свій вік без сварки, без скорбот — тихо, люблю, де б не було таких собак, як Дереза? Ні, нема мабуть нігде такого куточка... Трудно козакові прожити без пригодоньки... (*Задумався. Музика тихенько гра ретурнеля до пісні:*)

Стоїть явір над водою,

В воду похилив ся..

На козака пригодонька —

Козак зажурился...

(*Простівавши. Пундик знов задумується.*)

VI.

Пундик і Ганна.

Пундик (*пробуркавшись*). Се ти, Ганно?... А щоб, моя мила?

Ганна (*шукаючи перцю*). Та се я перцю забула ся взяти.

Пундик. Ото й діло! годить ся й перчиком трошки потрусить: смашніше буде... (*Чути з надвіря голос Дерези.*) А цить, моя мила!... (*стурбо-*

вав ся, прислухаєть-ся.) Хто се там?... — Неначе...

Ганна. Може хто-небудь заїхав... (*Пундик пильнійше прислухаєть-ся; Ганна підходить до вікна; в сінцях чути голос Дерези: »Коней під повітку... Понакривай попонками, підложи сінця.«*)

Ганна (*заглянувши в сінці*). Пан Дереза приїхав! У хату йде!

Пундик (*не знає, що робить, метушиться, бігас по хаті*). Не... вже?... Отсе так... Як же тут?... Сховай мене, моя мила... у хижу мене, у хижу!...

Ганна. Що се ви, добродію, вигадали! Як же можна?!... Потім на все село піде слава, що Ганна ховала у хижу пана Пундика!

Пундик. Куди-небудь мене... Під одежу мене, або-що...

VII.

Пундик, Ганна й Дереза.

(Дереза, одягнений по зймньому: в вовчій шубі, смугавій шапці, в бекеші й теплих чоботях; повагом розчиня двері. Пундик, побачивши Дерезу, хутенько біжить до другого кінця столу й садовить ся, стараючись не повертатись лицем до Дерези. За Дерезою йде Кирило з батоном у руках.)

Дереза (*звіходячи*). Ну, здрастуй, моє золото, здрастуй!

Ганна. Здрастуйте, добродію.

Дереза (*побачивши Пундика, всьміхаючись, говорить до себе*). О, і Пундик тутеньки. Буде тепер кумедія — хоч на тіятер. (*До Кирила*) А ну лиш, роздягни мене! (*Роздягаєть-ся і говорить*) Ну, моє золото, як же ти тут поживаєш? Веселенька, здоровенька?

Ганна (*всьміхаючись*). Та ще живемо помаленьку; буває й весело й смутно.

Дереза. Значить, моє золото, часом з ква-

сом, порою з водою? (До Кирила) Одежу к еторонці... (Зітхнувши до Ганни) Так, моє золото, так: на віку, як на довгій ниві — усього трапить ся. Житейське море вічно волнується: одна хвиля другу настигає (живнувши на Пундика). Один пан другого з'обижає...

Пундик (говорить мов-би до себе). Сам, собака, других загризає.

Дереза (до Ганни). Послухай, Ганнусю, чи не можна б, моє золото, яєшню, знаєш, по-моєму — в очко, в очко?

Ганна. Добре, добре, я й вам спечу. (Пішла з Кирилом з хати.)

VIII.

Пундик і Дереза.

Дереза (сїдає з другого кінця столу, здіймає з себе дорожню пляшку і становить на столі; потім виймає срібну чарку й теж становить на столі). Поки те та се, треба запіканої чарочку випити. (Бере пляшку.) А ну, моя золота, спутнице-нерозлучнице, прильни к устам. (Живнувши на Пундика) Нехай нашим ворогам буде тяжко!...

Пундик (з досадою бубонить). Тобі, собаці!

Дереза (наливає й підносить до губ). Хоч не так тяжко, як завидно... (випиває й з приступком ставить чарку на столі). Кха! Настояща животкова!...

Пундик (сплюнув, бо в його, мовляв, аж слина котить ся). Не подавив ся б ти...

Дереза (таким голосом, мов жалкує). Колись було у-двох пемо, а тепер...

Пундик (тяжко зітхаючи). О-ох!...

Дереза (з іронією). Та воно й лучче: розходу менше; лучче самому випити, ніж чорт-зна

кому доведеться.

Пундик. Гм, Дереза проклята...

Дереза (взявши пляшку, бовтає коло вуха і прислухається). Чи не зробить би, як каже наш повітовий лікар — *repetatur*. До города ще далеченько — намерзнешся. (Наливає.) Дери, кажуть, лика, покіль дереться; пий, пане-брате, покіль петься! (Випиває і становить на стіл чарку.) Кхи! Хто не, той кривить ся (кивнувши на Пундика), кому не дають — той дивить ся!

Пундик (знов плюнувши). От, лигає...

IX.

Пундик, Дереза і Ганна (вносить яєшню).

Дереза (устає й підходить до Ганни). От і чудесно: випили, тепер закусимо.

Пундик (підбігає й бере миску з сковородою). Се не тобі, се мені!

Дереза (однімає). Цу-цу-на, собако! Се мені приготовлено!

Пундик (не оддає). Сам ти собака! Геть!

Дереза (однімає). Сього не буде!...

Пундик. Буде!

Дереза. Не буде!

Пундик. Геть, кажу тобі!

Дереза. Не дам я тобі!

Ганна. Ох, лихо! Вони ще очі один одному повишікають!

Пундик. Оддай, шибенику, оддай!

Дереза. Зась тобі, не дам!

Пундик (кричить ще дужче). Одлай... ублю!

Дереза. Здохнеш попереду!

Ганна. Ось послухайте ж бо! Годі бо! Мисочку розірвете, руки попечете!

Пундик (не слухаючи Ганни). Не дам я...

се мені!

Дере́за. Бре́шеш, се мені! (*Миска розломилася і впала; Пундик і Дереза розскочилися.*)

Ганна. Ох, мені лихо! (*Утікає з хати.*)

Х.

Дере́за і Пундик.

Дере́за (*задишаючись*). Так, як той Трезор — хап, хап, хап!

Пундик. Гм... Сам ти такий! Визьвіривсь, як скаженюка!

Дере́за. Бре́шеш, ти попереду визьвіривсь!

Пундик. Їж же тепер, жаднюка! (*Показує на черепя.*)

Дере́за. Ні, ти їж, розбишако! (*Обидва сидять на прежніх місцях.*)

Пундик. Ти, як та гадюка — їдом їси.

Дере́за. А ти так, як той розбишака... Гм... Стида чорт-ма!... А ще дворянином величається!

Пундик. Одчепись од мене, оса!

Дере́за. Заткни ти попереду своє горло!

Пундик. Щоб тобі заціпило! (*Який час сидять мовчки, деколи поглядаючи один на другого, але зирнувшись, зараз одвертаються, найпаче Пундик.*)

Дере́за. Чого се я, справді, сижу, голову схиливши, неначе той явір над водою! Стоїть того діло, щоб журить ся? (*Бере пляшку й чарку.*) А ну, моя золота спутнице, прильни к устам! (*Наливає й підносить до губ.*) Ти у мене одна веселиш серце. (*Випив.*) Кхи! Суций цілющий бальзам!

Пундик (*спльовує*). От розносив ся з своєю запеканою, як з писаною торбою!

Дере́за. Чп є де в світі такі дурні та божевільні, як ти, пане Пундику, та я?

Пундик. Таких може й мало, як ти!

Дереза (*бере люльку й набиває тютюном*).
З тобою бо й говорити не можна: надмеш ся, як той пугач.

Пундик. Одчепись од мене, бо знов налаю!

Дереза. А я вже хіба й не зумію? (*Закурює люльку*.) Слухай сюди, пане Пундику! Не дмись, і я не буду.

Пундик (*буристь ся*). Сього не буде...

Дереза. Чому не буде? Як схочеш, то й буде. Невже тобі кортить до мирового, очима лупать перед добрими людьми?

Пундик. Може хто й буде лупать, а я не буду.

Дереза. З тобою, видно, говорити — усе одно, щό воду у ступі товкти.

Пундик. Ти мене розбидив, сорому мені наробив...

Дереза. А ти — які похвали на ввесь хутор оглашав? (*Передразнює Пундика*) »З пірям і з насінням!« Се-б то посягательство на благополучіє ближнього... Будеш же знать у мене!

Пундик. Ні, ти у мене будеш знать! Я тебе з пірям і з насінням!

Дереза. Знов?! Ну, так я-ж тебе одпроважу в нову гостинницю, нарицаему »містом заключенія« (*ядовито*): там не те, щό у Ярославській солянку їсти...

Пундик. Не боїмось! Попереду тебе одпровадимо.

Дереза. Не стоїть же з тобою й говорити!

Пундик. Я й слухати не хочу.

Дереза. Гм! Жуки у голові!

Пундик. А у тебе клоччям набита. (*Обидва який час мовчать.*)

Дере́за (до публіки). Я його урезоню іншим маніром. (Налива чарку й одсовує її трохи далі від себе.) Ох-ох! Що там мої коненята? Треба піти подивитись. (Кивнувши на Пундика) А тим часом бальзам чи не подійствує. Як буде поміч, то можна, як мовля наш лікар, і *repetatur* зробити. (Пішов з хати, приспівуючи: »Та стоїть явір...«)

XI.

Пундик (сам).

Пундик (глянувши, чи пішов Дереза). Не бійсь, злякав ся, та й підлизуєть-ся: боїть ся, щоб з пірям і з насінням... (Придивляєть-ся до наливої чарки.) Біс її приніс з запеканою. (Сплюнув.) Ніколи ще так не хотіло ся. (Озираєть-ся та прислухаєть-ся, чи не йде Дереза.) Випить би... (Помаленьку простягає руку до чарки, потім з-разу — назад.) Ні, коли-б не з його чарки собачої! Біс його приніс! (Сплюнувши) Слина як на те-ж так і котить ся. (Помовчавши трохи і скося глянучи на чарку) Випити б, матері його ковінька, щоб не кортіло! (Помаленьку простягає руку до чарки, озираєть-ся й прислухаєть-ся.) Чи пить, чи не пить? (Сплюнув.) Пить!... (Бере чарку.) Чудно якось, серце так і колотить ся... Що буде, то буде — випю! (Хильнув чарку в рот і потишеньку кхекнув.) Кха... Неначе не пив з-роду. (Полюбовавши ся чаркою, поставив на стіл.)

XII.

Пундик і Дереза.

(Дереза увиходить повагом, приспівуючи: »Та стоїть явір над водою, а воду похилив ся.« Пундик, почувши голос Дерези, хутенько сідає на своє місце.)

Дереза (наближившись до стола, лукаво скри-

вив ся). Мороз добрячий! (Глянувши на порожню чарку й буцім би то здивувавшись) О! аж запіканка вимерзла. Се штука! Неначе той Німець, що штук-манір робить: ковть та й нема четвертачка. (Сідає на своє місце й говорить на-бік) Колись бувало ми з паном Пундиком не такі ще штук-маніри робили: було як почнемо ковтати вишнівку — одну й другу пляшечку осушимо. (Зітхає) О-хо-хох! Було колись, та минуло ся!

Пундик (до себе). О-хо-хох! Минуло ся!

Дере́за (до себе). А як було розкуражимося — любо, весело. Вхоплю, було, скрипку та й почну награвать... »А ну, — було каже пан Пундик, — ужар лишень журавля!« От я й почну було (співає):

Та внадив ся журавель, журавель,

Та до наших конопель, конопель,

Таки, таки дибле,

Конопельки щипле,

Таки, таки журавель,

Таки, таки цибатий!

А я тому журавлю, журавлю

Києм ніжки переблю, переблю...

Таки, таки дибле,

Конопельки щипле і д.

(Пундик спершу тільки плечима ворухить, але де-далі все більше запалюється: коли ж Дереза за другим куплетом, пританцювуючи, наблизив ся і взяв Пундика за руку, — обидва затинають взятого гопака, все приспівуючи: „Таки таки, журавель“...)

Пундик (ледве дише). Годі, цур йому... утомив ся...

Дере́за. І я трохи.

Пундик (усміхаючись). Підвів ти мене, бо-

дай тебе...

Дереза (*веселий*). Та ну, годі... Воно вже на те йшло... Ось слухай, що я тобі скажу!

Пундик. Ну, ну, кажи.

Дереза. Помиримось! Докіль оттак будемо...

Пундик (*трохи нахмурившись*). Ти мене обидив кріпко.

Дереза. А ти вже мене хіба ні? Слухай, пане брате: обое рябое! Вдаримо лихом об землю, — помиримось.

Пундик (*глибоко подивившись в очі Дерезі*). Помиримось, нехай йому біс! (*Обнімають ся й тричі цілують ся, приказуючи :*)

Дереза. Прости мене, братіку.

Пундик. І ти мене.

Дереза. В-друге...

Пундик. І в-третє.

Дереза (*бере Пундика за руку*). Тепер, друже мій, ходім на поклон до нашої спутниці-нерозлучниці. (*Бере пляшку й наливає.*) А ну, моя золота собесіднице!... Ороси серця наші (*підносячи Пундику*). А ну лиш, зроби іще штук-манір... Хе-хе-хе!

Пундик. Хі-хі-хі... Та ну годі, не бреш! То вона тогді вимерзла (*не*). Кхі! Коли-б ти знав, який я радий — як на сьвіт народив ся.

Дереза. І я радий... То така, коли-б ти знав, туга-печаль напосіла, що й нехай йому хрін!

XIII.

Пундик, Дереза й Ганна.

Пундик (*до Ганни*). О! жалуйте, моя мила, жалуйте!

Ганна. А я йду і краду ся — так ви мене налякали.

Пундик. Не бій ся, моя мила, кончено діло — утихомирилось!

Ганна. І давно б так, — а то я далебі думала, що ви собі очі повипікаєте яешнею — і їсти не їли, і миску з сьвіту звели...

Пундик. Годі, моя мила, не згадуй, цур йому й пек!

Дере́за. Розділи й ти з нами радість! (*Наливає й підносить Ганні.*) Погладь нам, моє золото, дорогу.

Ганна. Спасибі, я не пити-му.

Пундик. Хоч губоньки вмочи, — так годить ся, моя мила.

Дере́за. Не соромтесь, моє золото... прошу із моїх власних рук.

Ганна (*бере чарку, одпивши трохи, кривить ся й вертає чарку*). Не хочу більше.

Дере́за. Ну-бо — на сльози, чи що?

Ганна (*випивши*). Отсе, нехай їй, яка пекуча!

Дере́за. Настояща запіканка.

Пундик. Цілющий бальзам!

Дере́за. Тепер — на коней, та й гайда додому. Моя жінка сьогодні пироги пекла, та я не дожидав ся.

Пундик. Ото й діло. Треба поспішати. (*Одчиня двері й кричить:*) Хлопці! гей!

XIV.

Ті самі, Гордій і Кирило.

Дере́за (*затикаючи пляшку й ховаючи в кишеню чарку*). А ну, Кирило, швиденько наготуй одержу!

Пундик (*до Гордія*). А ти чого баньки видупив, швидче! (*Гордій і Кирило кидають ся до шуб і сердито штовхають один другого.*)

Дереза. Чого-ж ви там мордуєтесь? Тю-тю дурні!

Кирило. Нехай не доторкаєть-ся до нашої одежі.

Гордій. Чого-ж він штовхає?

Ганна (*всьміхаючись*). Вони ще не знають, що панська сварка минула ся.

Пундик (*всьміхаючись*). Годі вам дуріти! Пани помирили ся, помиріть ся й ви!

Дереза. Резон! Помиріть ся зараз, при наших очах!

Кирило. Коли мирить ся, то й помиримось.

Гордій. А вже-ж так.

Дереза. Ну-те-ж поцілуйтесь, як слід товаришам, а дома й могорича запете!

Пундик. Та ну годі! Кумедію вигдавав! Давайте одягати ся.

Гордій (*всьміхаючись*). Нехай ми дома поцілуємось.

Кирило. Як могорича пити-мемо.

Пундик. Ото й діло. Давайте одягати ся. (*Пундик і Дереза одягають ся. Гордій і Кирило допомагають кожному своєму пану.*)

Дереза (*аж пихкає, бо дуже шуба важка*). Фу!... То-то літечко сьвяте.

Пундик. Хоч в одній сорочці котись.

Дереза. А тепер, покіль одягнеш ся, втомиш ся так, що нехай йому хрін!

Пундик. Сидиш на саях, неначе тая копиця.

Ганна (*збираючи черепа з миски*). І день такий короткий... Покіль туди-сюди повернеш ся — і діла не поробиш, а вже сонечко й над вечір хилить ся.

Пундик. А як ніч настане — нудота така, що нехай їй хрін!

Дереза (*шуткує*). Граєш, граєш тую храповицьку музику, аж боки заболять.

Пундик (*всьміхаючись*). Аж їсти захочеш од лежні.

Дереза. А то, було, літом — намятаєш? Заберемось у жито та й лежимо під сіткою...

Пундик. А жита ж то, жита які були!

Дереза (*шуткує*). Хоч двадцять станових, то не побачать, як заховаєш ся!

Пундик. А годі нам, брате, базікати! Нум їхать! (*До хлопців*) А ну, хлопці, біжіть, подавайте коней! (*Гордій і Кирило виходять з хати.*)

XV.

Дереза, Пундик і Ганна.

Дереза (*виходячи*). Ну, прощай, Ганнусю!

Пундик. Прощай, моя мила!

Ганна (*вклоняючись*). Їдьте здоровенькі, прощавайте.

Пундик (*біля самих дверей*). Не жалуй за мискою: три мішки борошна, моя мила.

Дереза (*вже переступивши порог у сінці*). Льону, моє золото, льону, пінона привезу.

Ганна (*проводжає їх*). Спасибі, дай, Боже, вам здоровля!

XVI.

Ганна Голубиха (*сама*).

Ганна (*одягає кожущанку*). Гостей випроводила; здається, нікого вже сподівати ся... Піду лишень на часиночку до куми: так дуже просила, що й не можна: »Глядіть, — кажуть, — кумонько-голубонько, не гайтесь, а то й варена пристигне«... Там уже мабуть ждуть, не дождуть ся. (*Збираючи сіти, жартовливо приспівує:*)

Ой не стій під вікном,
Не махай рукавом,
Бо як мати-му час,
Сама вийду до вас.

Ой чи се той Микита,
Що з вильотами свита?
Під віконцем зігнув ся —
Чи не вийде Маруся...

І Маруся виходить,
І орішки виносить...
Чи орішки кусати,
Чи Марусю цілувати?

(За остатнім куплетом пішла.)

Завіса спадає.

П Р И П И С К И.

Леонід Глібів.

Леонід Глібів провів дитячі і хлопчачі літа в дворі Порфира Родзянки, котрий не жалував кошту на его науку а мав у себе велику бібліотеку. В тім дворі заховували ся рідні звичаї, особливо відбували ся з такими звичаями всі сьвята. Малому Леонїдові, або, як его з-малку звали, Льоликові, коли завважано, що він любить забавляти ся квітками, поручено доглядати садового квітничка і додано прізвище „квітчастого короля“, так і витали его звичайно: Здоров був, Льолику, квітчастий короліку!

До гімназії вступив маючи вже 13 літ, та хоч привчив ся дома від настоятеля парафії латинської а навіть грецької мови, зачав публичну науку таки від 1-ої класи. В 15-ім році життя зложив свій перший віршик „Сон“. Товариші дали сей віршик учителеви російської мови, а той похвалив Глібова, обіцяв вірш дати надруковати і порадив назвати его „Малиновка“. Се заохотило автора до дальшого складання.

На своїх поезіях став в „Черниговскім Листку“ підписувати ся *Кенир*. Так названо було его батька, коли привіз з міста на хутір такого кенира (канарка), що всі сусіди приходили слухати его співу; відтак се прозвище перейшло й на сина.

Коли сьвятковано ювілей Глібова, в львівській дитячій газетці „Дзвінок“ надруковане було віршоване „Щедроване дітей Дідусеви Кенирови в 50-літню річницю его праці літературної“. В тім вірши п'ятеро дітей, три хлопчики і дві дівчинки, приходять до поета з вінком розхіднику, з бажаннями і, в подяку за его загадки, з своєю загадкою такою:

Се загадка не проста:
Пять слів в ній — чи не доста?
На перше слово дайте карб:
Значить воно в життю найбільший скарб.
А друге слово сумне є,
Значить таке, що вже не є.
А третє дітям знайоме доволі:
Щось близьке до льолі.
Четвертим весною городець буває,
В котрому дівчина грядки поливає.
А п'яте — що за причина!
Не знать, чи цар чи хлопчина.
А все разом то звенить
Наче згадка давних літ,
Коли Ви, Дідусю милий,
Дітським оком ще гляділи
На сей сьвіт.

За сей привіт байкар сердечно дякував дітям, та ще написав і віршем відповідь „За щедрівку пісенька“:

Колись в годину давню,
Нераз журив ся я,
Що молодість кохана
Не вернеться моя.

І де вже їй вернути ся!
До Бога десь пішла...
Спасибі їй, голубоньці,
Моторною була.

Під вечір віку тихого
Повеселішав я:
До мене несподівано
Прийшла весна моя.

О, як забилося серденько!
Від-разу я пізнав
І щиро гостя милого
Обняв, поцілував.

Голубко, зоре ясна
Моєї темноти!
Яка-ж, моя веселочко,
Старенька стала ти.

Де-ж ділись тії квітеньки,

Що вбрана ти була?
Хоч-би одну малесеньку
Мені ти принесла.

Голубка усміхнула ся:
„Минув квітчастий час,
По людях я розкидала,
Щоб згадували нас.

Я за тобою скучила,
Побачить тя прийшла,
Веселих щедровальників
До тебе привела:

Се — говорухи нашої
Богдась веселий син,
І казочку і баєчку
Тобі розкаже він.

Все з книжкою він но-
сить ся,

Як голубок гуде,
А як захоче спатоньки,
Під голову кладе.

А осьде Володимирко

Бажає привітати
За те, що ти родиноньку
Навчавш поважати.

Побачить, каже, хочу я,
Який там той дідусь,
Я поцілую рученьку,
Низенько поклонюсь.

І Галя, щебетушечка,
Віночок принесла,
Аж плакала голубонька,
Щоб я її взяла:

Поперед всіх я, тїточко,
До діда побіжу
І на його головоньку
Віночок положу.

А се тобі Одарочка,
Співушечка моя:
Люби її, мій голубе,
Як полюбила я.

Вона співає пісеньку —
Послухай ти її —
Про дні твої щасливі
І радощі твої.

От і Тарас моторненький
До тебе поспішав,
Твоїх веселих загадок
Багато переняв.

Одну щедрівку загадку
Для тебе він зложив,
Щоб ти, *король квітча-*
стенський,

На світі довго жив."

Я посадив на покуті
Усіх гостей моїх,
І рад, і сльози котять ся,
І привітаю їх.

„Богдасю, мій голубчику!
Учись, усім читай;
Нехай про мене згадує

Наш любий рідний край.

Нехай радіє правдонька
І кривда чеше ніс,
А на других моргаючи
Сьміється хитрий лис.

Козаче Володімирку,
Мій явір золотий!
Рости і розвивай ся ти
Високий і густий!

Хто поважа родиноньку,
То Божий чоловік,
Йому і честь і славонька,
У Бога довгий вік.

Тарасику! цілую я
Головоньку твою.
Обрадував ти серденько,
Прогнав журбу мою.

Дай, Боже, більше ро-
зуму,
Щоб ти, що треба знати,
Мотав на вус, уміючи,
Як будеш вуса мати.

Ти, Галю, моє серденько,
Живи, цвіти, радій!
Зустрінеш нашу славонь-
ку —

Віддай віночок їй.

Настане час, замовкну я —
Тоді ти знов прийдеш
І на мою хатиночку
Віночок поклади.

Коханая Одарочко!
Співай мені, співай!
Та пісенька нагадує
Далекий тихий рай.

Співай, моя голубонько,
Є може й наш талан;
Одна сльозина щирая —
Я над панами пан!

Дай Боже, мої гостоньки,
Щоб все до нас плшло,
Щоб, де ми не поверне-
мось,
Пристріту не було;

Щоб наш „Дзвінок“ як
квіточка
І розцвітався і цвів,
Манив не тільки пчїлочок,
А навіть і чмелїв.“

В сій пісеньці є (в 18-ій строфі) і відгадка діто-
чої загадки: Здоров був, Льолику, квітчастий королику!

В сїм виданю помінені всі українські твори Глі-
бова, окрім найпершої єго поезії „Останова правда“,
оракула „Ворожка“ та двох мішаною мовою писаних
комедій „Типическія сцены съ живыми картинами“
і „Веселые люди или кровь не вода“ („Хуторяночка“),
котрих нема і в першім повнім виданю київського ви-
давництва „Викъ“, — бо „все згадане тут має дуже не-
велику вартість літературну“. Розклад у мене такий
сам, як у „Віка“, тільки розміщене декуди инакше
і пропущені деякі невеликі та маловажні уривки.

І. Байки.

Матеріали: 1) Основа южно-русскій литератур-
но-учений вѣстникъ Петербургъ 1861, I (10), II (1, 13),
III (5), IV (2, 8, 34), VII (15, 24); 1862, VI (27, 33), VII
(11, 28, 29). — 2) Байки Леонида Глібова. Видання дру-
ге уповнене [Чернигів]. 1872. (1—50.) — 3) Байки Лео-
нида Глібова. Видання третє. Київъ. 1882. (1—50.) —
4) (Дзвѣнокъ) Дзвінок, письмо ілюстроване для дїтй
і молодежи. У Львові 1890, 1891, 1892, 1893. — 5) Зоря,
ілюстроване літературно-наукове письмо для родин. У
Львові, 1890, 1891, 1892, 1893. — 6) Байки Леонида
Глібова. Выдавъ Олександръ Глибовъ. У Черниговѣ.
1895. (Містить вибраних 88 байок.) — 7) Твори Лео-
нида Глібова. У Києви. 1904. Выдавництво „Викъ“.
№ 14. — Текст сих видань має тільки дрібні, але
в „Основі“ нераз і дуже значні рїжницї. Я брав за під-
ставу видання 4) — 7), але деколи узгляднїв і давнїйші.

3. Лебідь, Щука і Рак. Стор. 9, стр. 9 з д. хура =
фіра, віз.

4. Мірошник. Мірошник = мельник. — 11, 10.
сують (росс.) = сунуть.

8. Жаба й Віл. 14, 12. одубіти = згнути, здох-
нути.

10. Прохожі та собаки. 15, 2. левада = лука, сї-
ножать (близько обійстя). — 7. лїса = лїска, плетені

з лози ворота. — 13. цїнок = палиця. — 20. уняти ся (росс.) = вгамувати ся, утихомирити ся.

II. Миша і Пацюк. Пацюк = щур.

13. Вовк та Мишеня. 17, 10 з д. пахтіти = пахнути. — 18, 3. становий = начальник поліції в частині повіта. — хвинтити = бундючити ся, дутися. — спісиво (росс.) = пишно, гордо. — 6. тараня = риба подібна до коропа (живе в Балтійськ. Чорнім і Каспійськ. морі, в осени збирає ся величезними громадами у берегів а на зимівку підпливає в ріки; ловлять її дуже багато, солять на запас і сушать; на Україну привозили її з Криму чумаки). — 7. калавур = страж, варта; гукає: калавур = кричить: івалт! ратуйте!

14. Зозуля й Півень. 19, 2. жар-птиця = казочний птах. — 6. знїчевя, знечевя = нечаяно, несподівано, ні з сего ні з того.

15. Лев та миша. 20, 8. тенета = сіти. — 18. митець = майстер.

16. Співаки. 21, 22. сількісь = байдуже, все одно.

17. Лев та Вовк. 22, 10. поготів = тим більше.

18. Хазяїн та Шкапа. 23, 1. стрижча = однорічне лоша (у котрого стрижуть гриву).

21. Два кума. 27, 6. повітка = обора, шопа, піддаше. — 11. цурочка = патишок. — 24. погріб = пивниця. — дулівка = наливка на грушках-дулях. — 25. первак = першого настою.

25. Шлак. 33, 10. диковина = дивовище. — 15. плигати = скакати, вискакувати. — 19. потурати = попускати, уступати.

26. Шука. 34, 6 з д. стряпчий (росс.) = урядник що пильнує виконання законів.

27. Свиня. 35, 10 з д. сновигати = никати, вештати ся. — 5. куйовдити ся = мостити ся, рити. — ппка = морда, рило.

31. Цікавий. 39, 6 з д. довготелесий = з довжезним тілом (телеса = тельбухи, требухи). — 3. кошенята = котята. — 40, 3. титар = старший брат церковний.

35. Мишача рада. 45, 1. кухва = куфа, бочка. — борошно = мука.

37. Бджола і Мух. 49, 10 з д. риндя = свиня.

38. Ведьмідь-пасішник. 49, 2 з д. ховрах = ов-

рах, суслик (зв'їратко з громади гризунів, подібне до свища або бобака).

40. **Вовк і Лисиця.** 51, 6 з д. умяти, уминати = заїдати, теребити. — 52, 10 з д. гаспидський = чортівський. — 2—1. Отсе-ж то... не гоже = Сї два верші є лише в виданю з 1872. р.

45. **Лисиця і Ховрах.** 59, 13. руб = рубель, карбованець. — на-справжки — на-правду, справді, дійсно.

46. **Муха і Бджола.** 59, 4 з д. ряст = ростинами поросла земля, ростини. — 2. красоля = ростина на-стурція.

47. **Осел і Хазяїн.** 61, 19. мастак = митець, майстер. — 21. гава = ворона. — 2 з д. рубель = жертка до придавлюваня снопів або сїна на возї. — 62, 1. піддакувати = потакувати. — 3. баштан = огород засаджений динями, огірками і т. п.

48. **Собака й кінь.** 63, 10. суччя копійчане = суче (сухе галузе) не варте більше як копійку.

51. **Мандрівка.** 69, 5 з д. шуліка = драпежний птах до яструба подібний але о половину менший. — 70, 3. хникати = пхикати, пхинькати. — 18. невзначай (росс.) = несподївано.

52. **Диковина.** 73, 19. охвітніш = мильше, лїпше, безпечнїйше.

53. **Коник-стрибунець.** Стрибунець = скакунець. — 73, 1 з д. вгавати = переставати.

54. **Дїдок у лїсї.** 75, 21. оторопіти = остовпіти, злякати ся. — 2 з д. лямка = тягло, шлея; лямку терти = тягнути тягар.

56. **Кіт і баба.** 77, 7 з д. на потуху = на закінченє, напослед. — 78, 13. пристріт = уроки. — 6 з д. нахаба = напасть. — 5. розор = руїна, знищенє.

58. **Гуси.** 80, 1 з д. коповик = 50 копійок. — 81, 3. чирїнь = черень, огнище. [?]

59. **Музики.** 81, 15. телепень = всьо що телепає ся, серце у дзвона. — 84, 5. притика = кілок що припинає ярмо до дишля.

60. **Пеня.** Пеня = напасть, наклеп. — 85, 2. нїзчимний борщ = голий борщ, без приправи. — 3. рулі = мамалига? — кулага = лемішка[?].

61. **Півень і Перлинка.** 86, 4. дешиця = децо.

62. **Лев-дїдуган.** 86, 2 з д. норовити (ся) = зма-

гати ся, завзяти ся. — 87, 17. потороча = відміна, помана.

63. Осел і Соловей. 88, 16. прок = товк, путє.

64. Щука й Кіт. 89, 7 з д. вяз звернуть = вязи (шию, карк) скрутити. — 4. ярш = йорш, риба з роду окунів. — 1. шустрый (росс.) = меткий, звинний.

67. Шелестуни. 94, 5. тіпун (росс.) = пипоть, прищ.

68. Танці. 96, 9. таганочок = триніжок. — 7 з д. капкан = лапка, пастка.

69. Цуцик. 97, 17. баркан = паркан. — 98, 7. обуха батогом не перебити = головою муру не пробеш.

71. Старець. Старець = жебрак. — 100, 10. з д. ламанці = кусники хліба.

72. Ягня. 103, 10. потачка = попуск, попуст.

73. Жаби. 105, 12. лелека = бузько.

74. Вередлива дівчина. 106, 9 з д. тирлич, терлич = така рослина, зілє. — 107, 11. ряст топтати (59, 4 з д.) = жити.

78. Будяк і Васильки. 111, 22. просторікати = багато балакати. — 112, 9. сьвітилка = молода дівчина, сестра або своячка молодої, що в часі шлюбу тримає горіючу сьвічку або, після давнішого звичаю, меч зо сьвічкою.

79. Дідок і вітряки. 114, 4. Тепер повинен наступати ще верш: Бо не чутно того, хто дума і мовчить: — єго нема в виданю 7), але єсть в 3) і 4).

82. Перекотиполе. 120, 3. В „Дзвінку“ (1893, 19) наступають на докінченє ще отсі верші:

Козаченьки молодії, | Орли золотії!

До вас байку докотила | Порадонька мила,

Щоб і ви не забували, | Як діди казали:

Не жалкуй на тую долю, | А на дурну волю.

84. Сила. 122, 6. хандра = нудьга. — 1 з д. піч у хаті = є злишні (чужі, непотрібні) люде.

85. Зозуля й Горлиця. 124, 6. мандрика = корж (пляцок) з сира, муки і яєць. — 19. цяцькований = оздобний, прикрашений.

86. Цяцькований Осел. 126, 1. ополоник = пуголоватиця, головач (молода жабка, котра що-ино ви-позла з ікри).

89. Тінь і Хлопчик. 129, 15. дратун = той, що

дражнить ся, дровичь ся. — 20. плиг = скік!

90. Солом'яний Дід. Дід = страхопуд, опудало.

95. Трандафіль і Свиня. Трандафіль = повна рожа, троянда, центифолія. — 137, 6. куйовдитись = 35, 5 з д. — 11. понура = хмурий, дивлячий ся в-низ. — клад (росс.) = скарб.

102. Вареники. 144, 8. шестерня = прилад в млині (гл. 188, 9 з д.). — 145, 4. побіденик = бідак, бідолаха, неборак. — 14. шеретувати = луску, лущину на зерні здирати. — 22. туленик = рід книша.

104. Жвавий Хлопчик. 148, 9. снасть = основа, руштоване.

105. Троянда. 150, 6. сувенір (франц.) = пам'ятка.

106. Ясла. 150, 14. блин = млинець, налисник. — 20. у-перемежку = поперемінно. — 6 з д. мішком (росс.?) прибив = загаяв, стримав[?]. — 151, 10. клу-ня = стодола.

107. Огонь і Гай. Се „передсмертна байка“, скомпонована 24-ого жовтня 1893, отже на 5 днів перед смертю.

II. Загадки і жарти.

Матеріяли: 1) Дзвінок, 1890, 1891, 1892, 1893. — 2) Твори Л. Глибова. У Києви. 1904. Выдавныцтво „Викъ“.

А. Загадки. 5. 158, 1. огудина = бадиле, гичка. — 7. корзина (росс.) = кошик. — 10. кубельце = гніздечко. — 5 з д. бублик = обарінок, колачик.

6. 159, 3 з д. сусіль = нараз, в оден миг. — 160, 1. нагибати = надибати, найти.

7. 160, 15. край = окраєць, окрайчик, кусник.

9. 163, 14. полуниці = трускавки. — 17. гле-чик = збанятко.

10. 164, 16. хвертом в боки = оперти обі руки на боки, так що виглядає ся як буква Ф.

11. 166, 8. закаблуки = зап'ятки, обцаси.

12. 166, 17. погулять = перейти ся. — 167, 18. кулик = птах з родини бекасів. — 8 з д. качалка = валок. — 6. кибалка = жіноче убране на голову, чіпець. — 5. чалма = турбан.

13. 168, 7. ночви = корито.

20. 173, 6 з д. белебинь = горбок.

22. 176, 2. самотужки = самі від себе, з власної волі, власними силами.

Б. Одгадки на загадки. 8. 183, 17. дзіндзюриста = джіндзюриста, кокетлива. — 3 з д. шкарубкий = шерсткий. — 184, 4. жевріти = жарити ся.

12. 185, 8 з д. кудрявчик (росс.) = кучерявець.

В. Акростіхи. Акростіх = такий вірш, де початкові букви творять якісь слова чи речення.

Дуля. 194, 4 з д. — 196, 17. Сі верші суть властиво вступом до іншої поезії, до „Казки про рибака і рибку“, котру Глібів взяв ся перекладати з Пушкіна, але виготовив лише четверту часть (73 верші). Я того уривка не подаю, а вступ до него, котрий єсть оригінальним твором Глібова, уміщаю при казці „Дуля“, до котрої він також надає ся. — 195, 22. ланець = обірванець, обідранець. — 9 з д. каламайка = пестра (пасмениста) матерія вовняна. — 197, 7 з д. гуля = голуб (в діточій мові). — 199, 3 з д. Морфей = бог сну у стародавніх поганських Греків і Римлян. — 200, 18. химерний хист = чудна (дивна) здібність. — 201, 12. облизня вхопити = з нічим (з довгим носом) відійти. — 202, 2. лити кулю = теревені правити, торочити.

Квіткове весілля. 203, 6 з д. перезва = обряд весільний: на другий день по весілю свояки молодої ідуть на гостину до хати родителів молодого, причім співають ся відповідні пісні.

III. Пісні, думки і т. и.

Матеріяли: 1) Основа. Петербургъ 1861, I (9, 10), II (8), XI - XII (1); 1862, V (12), X (13). — 2) Дзвінок 1890, 1891, 1892, 1893. — 3) Зоря 1890, 1892, 1893, 1894. — 4) Твори Л. Глібова. Київъ 1904.

3. Хутір в стелі. Сей вірш і 7. Туга дівчини я викроїв з недокінченої поеми „Перекотиполе“ і надав їм заголовки; також 2. Думка, 4. Ярмарок і 6. Паняночка суть уривки з „Перекотиполя“, виняті вже самим автором і друковані яко окремі вірші. По-за сими віршами лишає ся тої поеми дуже мало, і оно меншої ваги. — 209, 25. берлин = більша карита подорожна, поїзд. — 210, 5. Сего верша поет не докінчив чи не дописав в первотворі. — 6. харя (росс.) = писк, пика.

4. Ярмарок. 212, 10. давка (росс.) = тіснота, тиск. — 12. ятка = будка (ярмарочна). — 23. сбітень (росс.) = гаряч, напюток з гарячої води, меду і корі-

ня. — 10 з д. стовбун = рід високого горшка. — 3 з д. русапет = ? — 2. бадьян = бодян, рід анижу. — 213, 5. калія = індіго, синя краска. — 7. бразолія = трісочки або волокна з певного дерева, даючі темносиню краску. — кориця = цинамон. — 15. інджир = ? — 17. хви́ги-ми́ги = всяка грецька бакалія.

5. Ярмарок. 215, 4. чехоня = риба з родини коропів. — 6. туленик = 145, 22. — 12. линтвар = шкірка ягняча. — 216, 13. демикотон = рід бавовняної матерії. — 17. пайстра = вибійка, мальованка.

6. Паняночка. 217, 1 з д. цвеник = хвастун, хвалько, чванько.

7. Туга дівчини. 220, 2. ключ = жердка, тичка.

22. На перелазі. 234, 4. новий рік = поет має на гадці новий рік 1892. — 6. Сатурн = бог часу у стародавніх Римлян. — 7 з д. по косі = Сатурна виображали з косою чи серпом. — Чайченко = приbrane назвиско писателя Бориса Грінченка. — 235, 6 з д. Зоря = літературна часопись, що виходила у Львові в роках 1880—1897.

25. Зі́мня пісе́нька. Зі́мня = зимова. — 238, 2 окселентовать = вторувати.

26. Nocturno (власт. Notturmo або Nocturne) = нічна пісня, серенада.

29. У степу. 241, 9 з д. Тищинський = шкільний товариш і приятель Глібова. — 242, 7 з д. ятіл = дятель.

36. Думка. 249, 7. сулить (росс.) = обіцяти. — 9. дукач = богач.

37. Епітафі́ї. Епітафі́я = напис на надгробнику.

IV. До мирового.

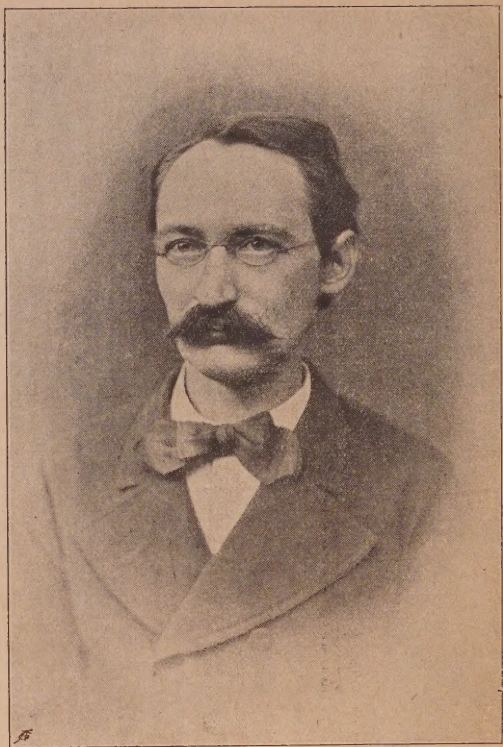
Матеріяли: Твори Л. Глібова. Кийвъ 1904. (Сей „жарт“ написаний в році 1862. в Чернигові.)

I—V. Мировий = розсудчик, розсудець, судья. — 252, 13. сережки = ковтки, заушниці. — 253, 20. сокотати = торочити, нащикувати. — 22. стеряти ся = здуріти, з глузду зсунути ся. — 254, 5. куріпочка = курочка. — 10 з д. мент = момент, хвилька. — 255, 8. бак = пак, таки. — 10 з д. варена = горівка зварена з корінем, родзинками і т. п. — 256, 13. авансцена (франц.) = перед сцени. — 20. глек

(горщик 260, 7 з д.) розбити = посварити ся. — 257, 8. шкапина = кінська шкіра. — 259, 1. портити (росс.) = псувати, нівечити, паскудити. — 260, 12. на-лигач = воловід. — 261, 19. ретурнель (власн. рі-торнель) = передгра, межигра або послігра до арії (співу).

VI—XVI. 262, 5. попона = дерга, коц, капа. — 10. хижа = комора. — 263, 11. очко = часть начи-ня. — 9 з д. настоящий (росс.) = правдивий. — животковий = добрий на живіт. — 264, 5. repetatur (лат.) = треба повторити. — 266, 8 з д. солянка = страва на взір кваска, тільки густійша і з рибою. — 268, 4. четвертак = срібна монета, чверть рубля або 25 копійок. — 272, 8. становий = 18, 3.

ТВОРИ
КСЕНОФОНТА КЛИМКОВИЧА.

Ксенофонт Климкович.

КСЕНОФОНТ КЛИМКОВИЧ.

Ксенофонт Климкович уродив ся 31. січня 1835. року в Хотимирі, місточку городенецького повіту, де его отець був сьвящеником-адміністратором. Прадід прийшов з України і дістав в селі Чернелици значну частку землі зо свободою від панщини. Отець переніс ся опісля на сталу посаду до малого сільця Струпкова. До шкіл ходив Ксенофонт в Станіславові і вже в гімназії закрів ся любовою до руської та й став писати вірші в рускій мові. Але не маючи охоти ані здібности до математики, в висших класах покинув школу; якийсь час студював дома літературу, етнографію і гісторію славянську, а в році 1856. вступив до фінансової дирекції в Станіславові. Та хотя зложив два іспити з відзначенєм і за ревну службу діставав нераз похвали, не міг добити ся платної посади; длятого по чотирох роках приймив діюрну в старостві, причім розвивав серед молодежи живий рух народно-руський. В році 1862. переніс ся до Львова на помічника в редакції газети «Слово», а в р. 1863. заложив літературно-політичний місячник «Мета» і став небавком по-притім видавати «Руську Читальню» з перекладами повістей і драм, особливо російських і польських; міще в «Слові» невдовзі покинув. Коли ж «Мета», переіменивши ся в р. 1865. в чисто політичну часопись, в осени того-ж року упала, він, оженивши ся, став для кусника хліба в р. 1867. вторим редактором панславистичної часописи «Славянская

Заря» в Відни і писав в російській мові і в російським дусі против свого переконання. Однак »Заря« не устояла ся довго, і він в р. 1868. вернув до Львова, де дістав посаду в асекураційнім товаристві а потім в рустикальнім банку. З'єднав ся знов з народовцями і видав по німецки брошуру з протестом против тенденційного способу сьвяткованя Поляками 300-літньої річниці Люблинської унії. В рр. 1870.—1872. редагував заложену віцемаршалком сойму Лавровским а прямуючу до польско-рускої угоди газету »Основу«. По єї упадку усунув ся цілком від політичної роботи, а в остатних роках життя займав ся перекладанєм Шевченка і Марка Вовчка на німецку мову. Умер 19. мая 1881. р.

Климкович, wraz з Володимиром Шашкевичем і Заревичем, мов друга руска трійця, привернули до галицко-руского письменства виперту звіттам народну мову і оперли її на українській основі, переймаючи язикові форми і вислови як і правопись українських письменників та завязуючи тісніші взаємини з Україною. Але не виробивши собі солідним поведенєм вповні поважного у всего загалу рускої суспільности становища, змогли тільки одну єї частину, особливо більшість молодежи, притягнути до себе. Хотя не мало здібностей змарнували, они приготували ґрунт до дальшої, успішнішої роботи на народнім поли. Сам Климкович складав вірші найбільше в молодім віці, з котрих тільки деякі були друковані; пізнійше писав лиш деколи вірші патріотичні і принагідні, за-те з'єднав собі більшу славу яко публіцист. З єго поезій найбільший розголос мали »Великі роковини«.

І. Галичанка.

Доки-ж, віщу зажурéний,
Жаль посмертний будеш снити?
Русь ожила, мир вскрешений,
Час і пісням раз ожити!
Плач не збудит миру сили
Ї ділам добрим, уми й руки;
Сон омліня в сон могили
Уколишут хорі звуки.

Днесь най твоєї співлі філя
Зашумит як річна нута,
Жерелиця з-внутр ущіля
Чудним жезлом видобута.
Лиши дробен дощ сльозити;
Розколиш ми піснев душу,
Єслись годен напоїти
Твоев піснев горя сушу.

По-що тихі ужаліня?
Долю в голос виклич з гробу,
Чорним смутком твого піня
Пристижи ми білу дóбу.
Метай серцем і учúтем,
Як бе вихор синї води;
Хто звик бурі, тихопутем
Найсмілійше плине в лоди.

Полин житя вчини медом,
Раба пану створи паном,

Самолюба студи ледом,
Обоятність грій вульканом.
Но де хмарная розпука
Гніздит в груди, смотрит з твари,
Сверкни лучем з небес лука —
Ясним громом стріль в ті хмари.

Та чей старих віщів луни
Збудит гудьба перунова,
Мрак задуми знов роздуне
Піснь дивненька, нута нова.
А галицька чорна доля
Стрясе тоску й німе горе;
Оклик гримне з слави поля,
Слава гукне з моря в море!

2. До вітчини.

О вітчино нещасних билій,
Над все на сьвіті дорога!
Хоть по віках тяжких насилій,
Втоплéна, вийшла-сь з рук врага,
Хоть і надії обманені —
Надії заклад ще не зник:
Одно лишилось ти до нині,
Що згубі не влягло нї змінї,
Одно, одно ще — твій язик.

І доки мова не загасла,
Гріб народа не поGREбе;
Но ті, котрим імя ти спасла,
Скажи, чи любят вни тебе?
Ні! ти любовов їх ображéна,
Сли їм чужа любимиця
Або і красша соплемéнна

Для того тільки улюблена,
Що — матерньов їм видит ся.

Що-ж нудит ділом тя любивших
Тепер твою презріти річ?
Сли від безумно їм грозивших
Злякались прізвища »невідж«,
Назад їх к собі притягнути
Не надій ся, бо шідлий встид,
Ще благородний встид учути
І в час на правий путь вернути,
Слабим душам їх запертит.

Не печались, солодка мати!
Не згас життя огонь сьвятий
Ще, доки можеш віддихати
Житєм любящих тя дітий,
Що юністю віддихають
І совістю сил, о чім
Тим, що к землі ся вже хилляють
Й з сил власних на твої рішають,
Постарілим не снит ся їм.

В тій совісти неколибимій,
Тій повоскресній спадщині,
Що наші труди ще любимій
Успіх принесут вітчині —
Злучім ся разом, милі други,
І покажім, зібравшись враз,
Що суть великі наші круги,
Що ми не власних мнїній слуги,
Но обща мисль громадит нас.

Противники ся не сомніють
О успіванію — а ви?
О, сли они з завязтку піють,

То ми співаймо лиш з любви;
А піснь буде то величава,
Не так, як ї співає блуд,
Бо нам съвятая рідні справа,
Бо нам не стисне грудь обава,
Що змінниками нас назвут.

Чей-чей з'явит ся дух сред тіня,
Мов звістник зарної доби,
Що всім укаже путь стремління,
Що съвіт новий создасть з місьби;
Но ви, нїм дух ся той добуде
В сельській приятній тишині,
Де не заслишний крик осуди,
З свободної щебечте груди
Серцям біющим вітчині!

3. Акульхо.

Останки збитих племен Кавказа
Гніздат вже з птаством на горах;
Розпука, в мечу не взрівши спаса,
Глядит спасеня в затворах.
Но дармо, дармо! Де гніздат птиці,
Де просмикают лиш гади,
Там Росиянів съвітят рушницї,
Там орел стяга їх сяде.

Вже, де Акульха щіль околена
Крутоберегим Коїзом,
Сияє в сонцю ціла долина
Побідоносців желїзом.
А на Акульха третій вершині
Там рій свободних Чеченців
Чоло успішно ставит долині

З крайнов відвагов — стратенців.

Третій то місяць, як грают громи,
Як на гніздище опоки
Лискают кулі, тріскают бомби,
Падають смерти вироки.
З гори вічають на пушок гуки
Лиш ручних дулен вистріли,
Но право цілят праведних руки,
Сли їм неправість на ціли.

Два скал поверхи добули кровю
Вірні прапорам солдати,
Но нїм на третім застромят зброю,
Ждуть ще кєрвавші утрати.
Бо сли надармо коплют ся міни —
Сли єї штука недужа:
Що не зділає рийка кєртини,
Лишено храбрости мужа.

Тиждень і другий скала стучає;
Що-ж скалі діють обєди?
Чеченцям дивно; совіт рішає:
»Ідїт цікавші на звїди.«
Пішло їх доста; тихо і легко
Відомов стежков ступають —
Неосторожні! — зайшли далеко,
Неосторожні! — втікають.

А вслїд за ними шеф батальйона,
Що держав стійку в оддали,
»Урра!« воскликнув, крикла кольона,
Гонят біжущих — дїгнали.
З гори на стрічу кулі не свиснут,
Бо брат лякаєсь за брата,
А разом з братьми враги ся тиснут —

І стежка з входом вже взята.

Сиплють ся війська ; мов буря вис,
Завив страшенно бій всюди ;
Тут вже Чеченців скала не криє,
Тут наставляти тра груди.
Де ропнут кулі, де блиснут штики,
Всюди смерть дику розносят,
Дико борющих голосят крики,
Жалісно зойки голосят.

Ніхто не хоче врага щадити,
Ніхто не просит пощади,
Ніхто не мислит бути побитий,
Заким послідний упаде.
І ляг послідний храбрый защитник —
Димит ся кровю височа ;
Побідоносці числят побитих,
В мертвих — не було їх воджа.

А водж російських лютий з-за того :
»За отсех трупів всіх разом
Дайте ми трупом воджа одного —
Тогди владієм Кавказом !«
Слідят ; і знову зачались бої
По всіх печерах опоки,
І в кождій жертві смотрят лиш тої
І платят кровю всі кроки.

Но де печера зяє з убоchi
Виходом к річній глубині,
Там жмінка лепских при своїм воджи
В славнім засьєє днесь чині.
»Спасімо воджа ! — совіт голосит —
Хто вільний, з волі най гине ;
Водж найде в горах ще живих досить

Для увільнення родини!»

Гнеть десь з заулків дошки і трами
Зносят і кваплят ся доти,
Аж сплав на-швидці збитий кілками
Вийшов готовий з роботи.
Тепер всі разом єго таскают
Над улеть строму до низу
І, почіплявшись, з ним ся кидают
В рвучий, кипящий Коізу.

Бовтнули води, бризли піною,
Плав, сред филь прудко несущих,
Вицлив мов чайка і плив рікою
З веселим криком пливущих.
І мов родина, врагом гонима,
Рідного батька хоронит,
Так всі до купи стислись плечима —
Грудь всіх одну чей заслонит.

Ворог, здумілий, весь вже в погоні:
Всі чати стійку лишили,
Берегом сунут довгі кольони,
Донці в брід кіньми поплили.
Води лїниво плавців таскают;
З берега сего і того
Пельотонові огні крехтают —
Мимо всіх згубят одного.

Тепер з скалини, де край опоки
Хиляєсь в пропасть урвисту,
Наднесли жваві, олені кроки
Чеченця постать плечисту.
Сям і там шпуриє орлячі зори —
Мов на велику родину
Глянув він гордо на свої гори,

А люто глянув в долину.

Вказавши смирно сильнов рукою,
Де гибли витязі роду,
Заскрежав зубом, загрозив метою,
І — грянув в биструю воду;
І винурившись плине що-живо
І ділит фалю від фалі
І вибережя досяг щасливо,
Скочив на беріг — та й далі!

Врагів не було нігде в поблизі —
Всіх лівля воджа заняла;
І всі Чеченці згибли в Коїзі,
Раді, що лєсть ся удала.
Бо нім послідний згинув хоробрий,
Заким ще ликла го філя,
Зареготав ся, видівши добре
Бігшого в гори — Шамиля!

4. Пора згадки.

»Зачим ти зір твій відвертаєш
Та й голову так понурів?
Мабуть слідів тепер шукаєш
По тих стежках, кудась ходив?»

— На сьвіт не зрит мое вже око,
Бо задивилось в внутрині,
Бо там десь у внутрю глибоко
Заблис той сьвіт, що смерк ми вні.

»Коби-ж то милі лиш спомніня!
Но в їх числі буде й таке,
Що помножїт твої терпіня —
Для сущности покинь згадки!»

— Пробач! весело я гадаю

Препобіджених скорб і страт:
Згадавши прежні, побіджаю
І ті, щó нині мя болят.

»Коли ти щасте ся згануло,
Від чого-ж твар твоя сумна?
Ще бути може, щó вже було,
Хотяй тепер его й нема.»

— Но знай, при споминок сьвітилі
Сумний лиш радість носить стрій,
Хто так змужнів, щó вже не в силі
Віддатись слабости надій!

5. При жерелі.

Як оногда, так ще нинька,
Де вільха буяла,
Журчит тая кирниченька,
Щó колись журчала.

Ту-м в дітинних літ утісі,
Котру не відплáчу,
Снив відрадно при тій вільсеї,
Щó ї днесь не бачу.

Єще нинька, як оногда,
Все одно ся діє:
Тота віє прохолода,
Тото сонце гріє;

Корчів стілько, як бувало,
Цьвітів цвите стілько...
Чого-ж тямці ще нестало?
Нестало тя, вільхо!

Слухам хибло твого шуму,
Чолу тіня твого,

Снам розради про задуму,
Мені — дїтства мого!

6. Теща.

»Вийди, Татарко, жіночко мила,
Та угости нас з дороги;
Лиш нї дорога мене втомила
Нї кїнь мій змучив си ноги.

Но він добичу неоцінену,
Дорогі несе подарки —
Я невільницю веду втомлену
Для тебе, панї Татарки.

Буде ти щира про всю вигоду,
Бо она твоєї віри;
Як твоє щастє стане до міри,
Чей не затужиш до роду.

Вийди, Татарко!« — Вийшла миленька,
Як та зоря всіх зьвізд слава,
Як яр весела і молоденька,
Стрійна як чічка, як пава.

І к приїзжому витягши руки,
Всьміхнулась і пригорнула,
Мов щоб забути всі дні розлуки,
Й про мужа чагу забула.

А їй прихожій та по-при коні
Нагадки ся звідкись взяли...
Й нужденні лиця скрила в долоні,
Бо то їх сльози заляли.

»Ой панї моя — щось ми ся гане, —
Я сиротина нещасна

Рада би знати, дорога пане,
Чи-сь така добра, як красна?

Дай що, най роблю, най хоть із труду,
Коли до смерти ніколи
Свобідку любу вже не забуду,
Пізнаю, в кого-м в неволи.»

Три їй роботи завдала паня:
Очима стадо пасати,
Руками прями від нездріманя,
Ногов дитятко люляти.

Вже-ж погонила стадо численне,
Сама присіла на поли,
Що там, свободне, необмежене,
Мовби глузилось неволи.

Нить весь їй з пальців по веретену,
Очима стада глядає,
Ногов колише малу дітину
Та й крізь плач думку співає:

«Ой люлю, люлю, малий Татаре,
Люлю по дочці мій внуче,
Спи, малий пташку, нїм взяти пари
З гнізда в світ вилетиш, круче!

Но нїм з сестрою б тя оженили —
Виздихай, зятя стадино,
Спопелїй, тещи-няньки куделе,
Скаменїй, донї дітино!»

Підслухав служка, дав зараз знати:
»Чи чули, панї ласкава,
Як вам заклїяла ворожа мати —
Служниця ваша лукава?»

— »І як-же кляла, як-же повіла?«

— »Бодай подохла стадня,
Бодай куделя ваша згоріла,
Здубіла ваша дітина!«

Лиш вислухала, вже-ж як лютиця
Бігла карати негідну,
І відмахнула і через лиця
Вдарила матінку рідну.

»Не давно-м, доню, служити стала,
Чим дослужила-м вже карі?
Не тільки-м, доню, тя годувала,
Але й не біла по твари.«

— »О мати моя! чи ти мя лаєш?
Чи то мя мучит сон-мара?
Як же-сь пізнала, що називаєш
Доненьков жінку Татара?«

— »Раз зрізувала-сь, доненько мила,
Барвінок-зіле в неділю
Й пізнала-м з ручки, котров єсь біла,
Бо-сь втяла пальчик при зілю.«

— »О мати моя! дорога мати,
Чим твої сльози утерти?
Скинь твої руби, надій ті шати
І пануй з нами до смерти!«

— »Мильні ми руби ніж твої строї,
Мильша ми служба в родині
І смерть солодша, ніж серед чужої
Землі панованє нині.

З-відси умчит ся гадка тужлива
В тоту далеку країну,

Де я колись так жила щаслива,
Де я нещасна не згину.

Умчит ся звідси, а як знов стане,
Так чим-же неню в полонї,
Чим ох! утішит, коли огляне
Гірший неволї встид донї!»

Донька — як хуста, якби з недуги,
Якби гріх мучив небогу...
»Мужу Татаре, клич твої слуги,
Рядь їх в далеку дорогу:

Най пражут к мажи коні чим ранче,
И везут її в землю родинну,
Най твоя теща з жалю не плаче,
Бо я ти з жалости згину!»

7. Співак.

(З Іетого.)

»Що гомонит се край воріт
Й на мості роззвучає?
Співак би? Най вийде, кажіт,
І тут нам заспіває.«
Король те рік, дїтвак помчав;
Дїтвак вернув, король сказав:
»Веди сюди старого!«

— Здорові були цар і двір,
Пани і красавиці!
З небес не більше сьєє зір,
Як тут в-округ столиці.
В горниці ясного двора
Хоть очі жмур, тут не пора
Із дива забувать ся.

І зажмуривши ся при грі,
Як ні розлив напівн,
Аж моторніють лицарі,
Глядят в подолок дівн;
Цар полюбив так піснь сесю,
Що золотий ланцух співцю
Велів дати в заплату.
— Ланцух, королю, не мені,
Най лицарям послужит,
Об грудь которих на війні
Твій враг ратища крушит;
Хоть дай го своєму канцлеру,
Най золотого тягару
Він, як других, прийме ся.
Я от співаю, як той птах,
Що жив, аби співати;
Та піснь, що родит ся в грудях,
Платит над всі заплати.
Но ласка дати що, то одна:
Що є найлучшого вина
Із золота напитись.
Приймив і вихилив пугар:
— Солодка ж ти волого!
Щасливий дім, де тільки дар
Значит, як сей, не много.
Ви в щастеньку згадайте мя
І дячте Богу, як ось я
За сей напій вам дячен.

8. 3 єврейських співанок Байрона.

І. Рання смерть.

Тобі, померша в молодії дні,
Най камінь не приляже гробу;

Нехай живу́ща рожа на весні
Твою могилу в квіти приоздобить,
Циприс нехай росте на ній.

А над ручай, що поблизько журчить,
Йти-ме смуток по смеркови,
Щоб непотішну голову склонить,
Прислухатись із-тиха твому снові,
Неначе-б то мертве — лиш спить.

Вступись! чого вже плакати там!
Од слез мертвому не прочнути.
Дарма, чи-ж заборонить те слезам?
А се-ж і ти, що думаєш забути,
Тобі в очах мокро, — ти плачеш сам!

II. Слава поляглого.

Поляг; но славу ти посів.
З-за того пісня хороводу
Ізраїльських голосить дів,
Що ти ізбранний муж народу,
Чий меч побив нам ворогів,
Чий спис нам хоронив свободу.

Хоч ляг, будь жив у вічний час,
Бо гибель волю не вхопила,
Бо, що пролив її наш спас,
Не випе кров тоту могила:
Вона сплине на вільних нас,
Щоб, як твоє, нам серце било.

Твоє ім'я для нас в війні
На кличу військам знадобить ся,
Тебе славити-муть пісні
При арфі в Сіона сьвітлицях;
По тобі наші слези... Ні!
По тобі плакати не годить ся.

III. Розорене Єрусалима.

На остатній горі, де Господній був храм,
Я дивив ся, як Сіон упав від Римлян.
По остатній раз сонце ему заходило,
Его зарю червонеє пламя затьмило.

Я дививсь, як съвятиню озарив пожар,
І близької неволі не помнув тягар;
Я лиш бачив, як поломінь жже хором божий,
Та й оковану руку, що мститись не може.

На тім холмі, що я давно-давно спрощав,
О чи раз, коли сумрак наляг, я стояв,
Та чи раз на тім холмі глядів перед смерком,
Як заходяще сонце сияло на церков.

На тім холмі в день горя стояв, но той раз
Я не бачив, як в вечір луч сонця погас.
Га! чому замість него не блиснули громи,
Чий удар всяку силу мов трость слабу ломить?

Преніколи бодай не постанув болван
На той олтар, де перше Господь пановав!
Хай ругають ся з юдських дітей! до остатку
Твій нарід лиш до Тебе молити-месь, Батьку!

IV. На ріках вавилонських.

На вавилонських ми ріках
Сиділи й плакали на долю,
На те, що звалений у прах
Салим наш вражою рукою,
І що дочки его в слезах
Тонуть за соромну неволю.

Коли ми в жалоощах оттак
Дивились на привільні ріки,
Веліли нам співать... Но як

Співать невірним псалмів лики?
Хто б сьмів на арфі їм заграть —
Рука усьни ему на віки!

На вербах висить хай собі
Ся гуся, що свободним грає;
Заяк Салим попавсь журбі,
Над ї дорожнього немає;
І палець не коснесь єї
На те, як — ворог забажає.

V. Видіне Бельсазара.

Король сидить в палаті,
Засїв его ввесь двір,
І сьвіч горить багато, —
Був велеліпний пир.
А що к обрядам віри
Призначив божий люд,
З тих чаш на царськїм пирі
Вино поганці пють.

Пируючим в ті пори
Являється рука,
І пише на мраморі
Неначе на пісках.
Всі дивлять ся і бачать
Слід пальця на стїні
І руку ту, що значать
Якісь знаки дивні.

Поблїд король з тривоги,
Утіх знехать велїв,
І голос мав судрогий,
І позір остовпїв.
»Самих мудрійших скличте
З-край сьвіта, кїлько є,

Хай скажуть, що́ ся причта,
Що́ втіху нам трує?»

Хоча який з Халдеї
Бересь за толк, — не йме;
Мов видьмище лихее
Стоїть письмо німе.
І Вавилон, хоч знає
Всялякому письму,
Щоб був такий, не має,
Хто б толку дав сьому.

А був чужий в народі
Невільник молодий;
Він чув о тій пригоді,
І зголосивсь туди;
І прочитав, лиш з'очив
Письма таємний знак —
Читав він тее сночи,
А рано й сталося так:

»Роззівилась могила,
В ній ляже Бельсазар;
Вага перехилилась,
За мало важив цар.
Пурпуру в трумну кинуть,
Трон гробівцем будé,
Загорне Мед країну,
На троні Перс сядé.»

VI. Иродове горе.

Болить, Марямно, горе, як болить
Те серце, що тебе убило;
Де пімста — нині лютий жаль кипить,
Де шал — сумліне впять ожило.
Ох, якби знала, втратонько моя,

Яка в душі моїй тривога,
Змилованє твоє вблагав би я,
Хотя й дарма вблагати Бога.

Ох, чом же наймит тєє ізробив,
Що заздрість вирекла шалена!
Менї тепер розпука мстить за гнів,
І грозить меч, що ти ражена.
Замерла ти, з тобою рай увесь,
І серце мучить жалість встекла:
Дарма воно, сьвята, ік тобі рвесь,
Мов окаянник з свого пекла.

Її немає! сирота мій трон,
І щастя мого не видко,
Заяк вчахнув її прелютій скон,
Дів Юди найкраснійшу квітку.
Мій гріх — і мій хай буде ад!
Хай серце рвати-ме розпука;
Одна єму — та й сам я виніват —
Зосталась невсипуща мука.

9. О, хто малим не полюбив...

О, хто малим не полюбив
Тоту, що го родила, мати,
І батька, що за ним ходив,
І кут рідного дому-хати —
О, хто малим не полюбив!

Но відки в хлопчику-дитині
Взялось пізнанє вітчини,
Взялась така любов к родині?
Нечим то взяли ся вони,
Но відки в хлопчику-дитині?

Все, від-коли узнав я Русь,
Огнем в душі моїй затліло,
І я за діло-піснь берусь —
Малий уже берусь за діло,
Все, від-коли узнав я Русь.

Я пламень-серце, пламень-душу
Тобі, родино, доки жив,
Нести у жертву хочу — мушу,
Бо через тебе получив
Я пламень в серце, пламень в душу!

10. Пропалий престол.

Згадаймо, що було колись,
Чого тепер вже не бувати —
Коли на руський мир увесь
Корони сьяли і булати!

О, від таких мабуть сьвітил
Нестало бути мраку-тіни,
Як блисло девять збруйних сил
І девять княжих володіній.

Такий в ту пору був у нас
Князь Всеволод, пан на Волини.
Престол его сияв в той час
До спливу Припети й Горини —

Сияв престол туди на схід;
Сияв на запад від востоку,
До пограничних ляцьких від:
По Вислу, Вислок і Вислоку.

Сияв на сївер, аж де Буг
Не щез в ятвяжських борах з вида;

Сияв до синіх гір на юг:
На вєлитських верхах Бєскида.

А посеред наш край — як рай,
З Дністром завітним, як Дунаєм...
Та! ще й тепер той самий край,
А вже престола — то не маєм.

Вже на князя тебе не стать,
Моего сироти-народу...
Престол, вінець, берло, булат —
Пропало все, як камінь в воду.

Пропало — а чи буде знов?
О, не питай, мій край-родина!
Тобі остало ся одно:
Горяче серце твого сина.

А де таких найдесь синів
З таким-же серцем — мільйони,
І в-двоє тільки рук до діл —
То, знай, варт більше від корони.

II. До зірки.

Ей, як вона собі розкішно сяє —
Та зоренька з-під голубіх небес!
Чи там би рай, де доля пробуває?
Чи там утік, як від землі він щез?

Ей, певно там съвяте собі роздоле:
Цвітуть сади і річеньки бренять,
А де в людях найдесь коханків двоє,
То в парі все, як двоєчко горлять.

Ей, крила! Зірko, хто мені дасть крила,
Щоб із землі до тебе, гень, махнув?

Та! — може й ти, от, лисая могила,
Де хто на ній оплакує ману!

12. Привіт

в річницю вінчання цїсарської пари.

Якого дня се ми дожили!
Як инше нинї а тогди!
Вже ми не клоним, як клонили
Журних голов своїх діди.
У нас жите, у нас і радість;
Ми хочемо і можемо жить,
Бо нас не гне дїдів злонадість,
Бо наша правда вже не спить!

Ми впять, народ в своїй країні,
Народним тїшимось житєм,
І славословим тее *нинї*,
Себе де Руськими зовем.
А хто не скаже, щó за труди
Ми перебули тільки час,
Хто не віщує, щó з нас буде,
Коли тепер побачить нас?

Не помнїм те, щó нас томило;
Се кожний чує, кожний зна.
Но спробиш, щó нас підоймило?
Двигла нас Австрія! Она
Гнобленим цїлими віками
Дала жите і волю знов,
І доки нас, зискала з нами
І вдяку вічну і любов.

Нехай змущають ся народи,
Глядять в мятєжи лучні дні,
Най роздирають узол згоди,

Най ворогують нам; ми ні!
Ми вірно все будем стояти
При тій державі, що у тій
Злопадостній порі як мати
Явилась нам: ми вірні їй!

Однака в щастя днях і горя,
Незломна як судьби печать —
То наша вірність, то підпора,
На ній і сьвіт би мож создать.
То наша вірність, наша слава —
Одно, чим Русин днесь богат;
Й богатша всіх держав — держава,
Де тії скарби оцінять.

За те хвала Тобі на віки,
І сильно вірні бють серця,
І громкі голоси утіхи,
І вдяка, вдяка без кінця:
Бо Ти поняв, Цісарський Роде,
Ти оцінив той скарб, що в нас,
Дав зріти нам зьвізду свободи,
Дав мир, дав правду, дав гаразд!

А ми вгадали нашу долю,
В царі пізнали свій покров, —
І в полю битви чи в спокою
Однака движе нас любов.
І в знак любви отсеї нині
Горячий вносимо привіт:
В вінчальний день Царській Родині,
Царю, Цариці — много літ!

13. Видіне.

Як стану думати з відради,
Так видить ся мені:

Що тії верби — виногради;
Що тої мраки — ні;
Що тее небо — южне небо;
Що сонце — сьєє так;
Що ворон хоркавий — не те бо;
Що щó я сам? — козак!

І все, щó є лиш наоколо,
Куди не розглядай,
Село і гóрод, лїс і поле
Сьмієсь, як божий рай —
Той рай, щó потеряли люди,
Шукають — не найдуть;
Бо щó? — его шукають всюди,
А він — ось нате! — тут.

Отут, де ми сей сьвіт пізнали
І милу вітчину,
Де ми колись-то волю мали,
Де ми.... уже не втну!
Бо, щó не снило ся нікому,
Менї сплелось як-раз:
Наш край — то рай, а ми? ет, щó ми!
Шкода его для нас!

14. Де-кому.

Ей, зле, козаче! — Тільки й глянь,
Як без поради гірко плаче
Краснійш від милої твій край...
А ти сьмієш ся? — Зле, козаче!

Відай, конечно, не на сьміх
Тебе Твоя родила мати;
До діл тебе Госпóдь зберіг —
До діл великих... щó й казати!

До діл, яких тепер вже нїт,
Неначе все у грїб запало —
І тее время, і той сьвіт,
І тїї люди, щó бувало.

Коли-ж та в кїм явить ся спас,
Щоби поправ сю смерть велику,
Щоб все опять було у нас,
Як в-старину, як з-передвіку?!

Були б, було би — та нема,
Бо духа кріпкого хоч годї,
Бо і свободи там дарма,
Де лиш гуляють по свободї;

Де діло — люльку закурить,
Кресать по вулиці в підкови;
Де подвиг — сьміливо смотріть
У карі оченька і брови.

Чи не гадаеш ти оттак:
Що тїї брови, тїї очи
Є ось на тее, щоб козак
Теряв без діла днї і ночі?

Щоб як в похмїлї прогуляв
Козацький вік свій, мов годину?
Мов розмах шаблї, не лишав
Слїду по собі, лиш — могилу?

Ей, зле, козаче! — Тільки й глянь,
Як мати рідна гірко плаче
І кличе: сину, помагай!
А ти не чуєш?... Зле, козаче!

15. Сьвятославова долина.

Було раз лютив ся на братій
Губитель не-брат Сьвятополк;
Вже Гліба, Бориса не мати...
Однак, що лютив ся як вовк,
Нехай де брата славу чути,
Його в тій пісні не спімнути!

Уже, розбитий в лютім бою,
З житєм уходить Сьвятослав,
А той, неситий побідою,
Погоню ворог-брат післав
За братом, що уходить в гори,
Як той вигнанець будь-которий.

Но князь-біглець там каже: »Годі!
Нехай судьбу розгодить бій.
Не скрие встид в чужім народі,
Хто край, мов трус, покине свій.
Через Бескид ще шлях отвертий,
Можу спастись — ні, краще вмерти!«

Се богатир, хто для отчизни,
Про слави пламенну любов,
В борбі не тямить крови, життя;
Но хто є той, хто душу-кров
Як довг жертвує для родини,
Бо не поможе їй, то — гине?!

Так ляг на горах, де границя,
З товаришами Сьвятослав.
Скала і зілечко-травиця
Іпили кровцю, що прольав,
А та, що кости схоронила,
Уже ні сліду, де могила.

Но дух його у збруї ржавій,
Як сумрак ляже на Бескид,
На найвисшій його вершаві,
В руці сулиця, в другій щит,
І в милий край вдививши очі,
Стоїть на сторожі по-ночі.

Стоїть — на сївер позирає,
Стоїть — подивить ся на юг :
Чи спить-жيه, чи жив-конає,
Чи пробудивсь народ в-округ ;
Чи паном став над ворогами,
Чи все вони йому панами ?

Покий будь духу твому, княже !
Жива ще Русь, здоров народ,
І ворог вмерти не докаже ;
Та як-би, княже, люд не тот,
О тобі і твоїй долині
Вже не було б і тямки нині.

16. Моя туга.

Квітки, куди око глядить,
Трава, так як шовк, зеленіє,
Жук грає, дуброва шумить,
В дуброві лящать соловії.

А вже-ж, бо настала весна,
Всему вона сьвіту засьяла,
В сам цьвіт розубралась вона,
Як дівка, та ще й заспівала.

Весно ! ти зелена весно,
Зачим тебе маю витати ?
Від всіх тобі дяки повно,
Бо всім ти ласкава як мати.

Мотиликам дала квітки,
Квіткам нову барву-сукманку,
Садкам щебетюшки-пташкі,
Пташкам нові пісні в гортанку.

А що-ж принесла ти мені,
Весно? — Ох! в мені розбудила
Тугу по тодішній весні,
Як Русь було прасни проснила.

Цьвіла і співала, як ти,
Бо тішилась, що волю має,
А волю в два літа пусти,
Літ десять глядай — не вертає!

Чи вжеж-ж би нам пільги нігде?
Ніяк вже не вийти на волю?...
Тож думка за думкою йде
Та й сльози одна за одною.

17. Мужик і Сова.

Байка.

Біда, як вдасться вам мужик,
Котрий, чи в гостях чи на радї,
Коли возьме раз правду на язик,
То мовби хріну дав понюхати громаді.

Такий достоту був Іван.
Чи вїт, не вїт, чи пан, не пан,
Як вам насядеть-ся Іван,
Як є за що (а те буває). —
То наче дойда доїдає.

Вже Йвана всім було от-доти!

»Пек-Осина!«

Озвавсь раз вїт із неохоти:

»Не вже-ж хйба громада вся — дурна,
Даватись так під ніс колоти!...«

— »А цур йому! сякий, такий!«

Озвались мужики,

Що знай сьвятими не родились:

»Хйба се в його ми наймились?...«

Та й рада в раду

Прогнали Йвана із громади.

Та ну, поплів ся

Іван з села на палиці верхи;

А трохи був уже лихий.

Махаючи, й не обіздрів ся,

Коли і як зайшов у ліс.

А в тому лісі... що за біс

Кричить такими голосами?

Міркує Йван, а вже-ж цікавий знай!

Та й поміж гйляками

Підходить назирцем.

»Щезай!«

На дереві сидить собі сова,

А коло неї, бідолахи,

Всілякі птахи:

Мов на торзі де жидова,

Ворони і кавки,

Сороки і сойки,

І воробці, ба і синиці —

Кат-зна які все птиці,

Так і звивають ся, кричать,

Да і скубуть, та і глузують...

»А ушша-га! от поратую

Хйба сову, нехай не напастять,«

Міркує Йван; вони ж не ждали, й полетіли.

»Чого се від тебе вони хотіли?«

Питається сови.

— »Нехай їм чорт! або я знаю!

Та от якби не ви,

Були б мене таки живцем тут з'їли.

Ні-в-чім я їх не з'обиджаю,«

Зітхнувши каже му сова:

»Та я лиш хрущики з'їдаю

Та мишеньки, нещасна голова!

А то відай за те вже плачу,

Що й потемки нераз їх бачу...«

— »Гай, гай!« пробовкнув наш Іван:

»Нехай же робить, що хто хоче:

Неправду словом не клопоче,

Хай тільки дивить ся — то й очі

Завадять тим, що знай не без доган.»

18. На вічну пам'ять Тарасови.

Сходило сонце, заходило:

Воно не гріло, не світило —

Його не бачили у нас...

Явив ся віщий наш Тарас,

І бач! заплакана родина

Всьміхнула ся у перший раз,

І нині стало жити в нас:

В умі засяяло, бється в груди —

Є гадка, є серце, є люди!

Співав еси, наш кобзарю —

Пісня загреміла;

Вчула пісню Україна,

Слухала і мліла.

Співав еси віщим словом:

»Було горі й буде!

А хто винен сьому горю?

Самі винні люди!
Самі винні, що ворогам
Дались на поталу:
Ті Москвою повернулись,
Ті Ляхами стали;
Нікчемнійші із нікчемних
Відцурались роду...
Самі винні, що втерiali
Широку свободу!
Бо свободи хто забagne —
Згине, а досягне;
Нікчемнійший із нікчемних
Волі не забagne!»

Співав еси, наш кобзарю —
Пісня загреміла;
Вчула пісню Україна,
Слухала, горіла.
Бо ти співав віщим словом:
»Схаменіть ся, люди!
Була з-давна доля славна,
Ще славнійша буде!
Схаменіть ся! обійміть ся!
Більші стануть сили,
Як ті війська, що колись-то
Трупом кладовились.
Схаменіть ся! просвітїть ся!
То й засьє воля,
Красча тої, що у зброї
Гарцювала в полі!
Гаразд було, а минуло —
То й лихо минеть-ся;
Сама впала Україна,
Сама й подвигнеть-ся!»
Заворушилась родина,

Стала жити знову.
Хто-ж се вдіяв таке чудо?
Півець — рідним словом!
Твоя отсе, наш Тарасе,
Твоя отсе слава!
За се-ж тебе вся родина
Батеньком назвала;
За се-ж колись твоя слава
Піде на край світа,
Що ти збавив від затрати
Свій люд — свої діти;
Що сиріток розійдущих
Зібрав у громаду,
Що ми таки своєму лиху
Дамо колись раду...

Дамо йому раду, дамо — хоть-би всюди,
На світі, край світа, зникчемої люди,
Здоптали всю правду, зрекли ся свободи;
Дамо йому раду, хотя-б всі народи
Невольні на вольних хотіли вставати:
Дамо йому раду, як схочемо дати!
Хиба що остатній із руського люду
Одцураєсь роду і правду забуде,
Забуде одвічний завіт України, —
Тоді хай загине! хай люд той загине,
Сліду не оставить... хай звалять ся гори,
Дніпро нехай висхне і виступить море
И затопить ті люди — бездушні потвори!
Но доки на горах, край моря і в полі
Народ наш великий, пропащий без долі,
Живе-проживає милуючи правду —
Дамо собі раду, дамо собі раду!
І — з попелу фенікс — з тієї руїни
Таки ще воскресне доля України!

19. Великі роковини.

I.

Віків десяток по-над Русью
Неначе блискавка майнув...
На сьвіт — на шлях отсей дивлю ся,
Часу бувалого глядаю, —
Нема! і тільки слід, що — був.
Нівроку-ж його, як чвалає!
Як-би не мідяна підкова
На тих чоботях, що́ узув
На нього чоловік, а то би
Ніхто й стопи його не чув.
Та ні! Ударила година...
Се роковий ударив час;
Се руських віків десятина,
Серед опівночи на нині,
Остання вже година в нас
Була, та й попрощалась з нами!
Прощай! без вдержки, без прогону,
Із всіми тисячу літами,
Що по-над наш майнули край;
Благословенства і проклону
Повно тобі в отсїм »прощай!«
Прощайте дії, що́ з нащадку
Одна подія зазначила!
Що від Варягів аж до нас
Томила нас чужая сила;
Що Русь по руськи не процвила;
Що Бог не дав свій добрий час;
Що від Варягів аж до нині
Ми все чужі в своїй родині,
А чужина як дома в нас...

А велич, і слава, і воля, і сила,

І все, чим колись-то нас доля манила,
Все щезло без сліду — без помину тут;
А там, де осталося — пам'ятник кладуть!
Хвалабіг за тее! Хоть що і пропало,
Одно, не аби-що, таки нам осталося:
Живий то пам'ятник — великий наш люд.
Хвалабіг за тее! — На нашім обрії
Вже зіронька правди замріла, і мріє,
І докіля руськії люде живуть,
А в серці їх віра, любов і надія,
А в крузі їх рідні пророки-витії
Вістують, що божої ласки йде час, —
Вона не померкне, вона не погасне,
Аж сьвітло займеться велике та ясне:
То сонечко правди — народній наш спас;
А велич, і сила, і воля, і слава,
Чим, иншим народам, їх доля ласкава,
Поклоняють ся сонцю, що зійде у нас!

II.

От і сьогодні нам зійшла,
Як тисяч літ що-день сходила,
Досьвітня зоря; знов зійшла, —
Зійшла, на край сей подивилась,
На край замрачений в тумані,
Що розстелив ся скрізь гень-гень,
Із-від Дону та аж до Сяну,
Із-під Кавказу за Карпат,
До Чорноморя від Есмані, —
Та й, подививши ся, опять
У небо, наче капля в море,
Вернула ся...

О ясна зоре!

Коли до Господа вернула,
Молись Йому за сей наш край:

Нехай зми́луєть-ся; нехай,
Чого літ тисяч в нас не було,
Вернеть-ся впять — наш тихий рай!

III.

От де наша батьківщина,
Де наш край-родина:
Рідні собі, як брат-сестра,
Галич-Україна.
Се-ж одного батька діти;
Та двох орлів крила
Під два можли панованя,
Сиріт, схоронили;
Схоронили збиткованих
Тими ворогами,
Що і тепер ворогують...
Та що вдієш з нами?
Хоть сирітство не каліцтво,
Та вже-ж і не втіха:
Оттак собі його зносиш,
Бо легше від лиха;
Оттак собі його зносиш,
Лішнього не знавши;
Оттак тільки Бога просиш:
Щоби не так завше;
Щоби яка небудь доля,
Аби не щербата!...
Брат молить ся за сестрицю,
Сестриця за брата;
І, далеко друг від друга,
По Дністру, Дніпрови,
Посилають собі вісти
У тій рідній мові,
Що малими діточками
Мати научила,

Що говорить нею нині
Велика родина.
А родину розлучити —
Ніхто не розлучить:
Не розлучать гори, море,
А не то, що Збручі;
Не розлучать госуларства,
Берла і корони;
Не розлучать хіньські мури,
А не то кордони
Розлучили б!...

IV.

Що? не правда?

Чеснії панове!
Може кому й лячно стане
Слухати таке слово?
Ні! — Хай буде тому лячно,
Хто дума лукаве.
Но ми зла не помишляем,
Наше діло — праве.
Коли ж праве наше діло,
То і мова права;
Коли ж права наша мова,
Що-ж тоді обава?
Встид і ганьба! — А цуратись
Українця-брата
Тому, що він за кордоном? —
То ще гірш, — то зрада!
Хай кричать ті, що їм лячно;
Марні ваші крики!
Хиба-ж того нам лякати ся,
Що наш рід великий?
Хиба-ж то ми, Боже милий,
Тому винувати,

Що оден нам батько-мати,
Що ми рідні братя?
Нї! Хай собі лякають ся
Москалі з Ляхами,
Що нас мають за нї-за-що,
А днуть ся над нами;
Що топтають нашу правду
І нашу свободу, ---
Вони нехай лякають ся
Великого роду.
Вони нехай лякають ся,
А то ми — ніколи!
Та-ж ми, братя, не хочемо
Валити престоли,
Ані від них одриватись,
І при чужім троні
Шукать того, що у свого
Маєм по закону.
Та-ж всі знають, що цар — сьвятость
У нашім народі;
Та-ж се ясно: без народу
Бунтуватись годі!

V.

Цвите собі Україна
Як луг на зарінку,
А Галицькі наші іори
Неначе з барвінку
Зеленіють... Та що з того,
Що і два престоли?
Степ на гори не стягнути,
Ані гір на поле!
Нехай цвітуть, зеленіють,
Де їм красче всього;
Хай слухають, кого слухать

Суджено від Бога;
Та хоть берла — не булави,
Орли — не соколи,
Якось доля зладнаєть-ся,
Аби тільки воля.
Аби у нас сьвічний розум,
Панство нам байдуже!
Вже, щó було а минуло,
Нікто не відтужить:
Хоть най править панахиди
За померших душі,
Хоть най собі, як сам хоче,
Головоньку сушить.

VI.

Бувальщино, тисячлітня,
Коротка годино!
Хиба-ж ти нас, діток рідних,
Розуму не вчила?
Хиба-ж ти нас не навчила,
Як нам пануватись?
Хиба-ж отсе гаразд такий,
Самим панувати?
Панували і ми колись, —
Гаразду не було;
Панували і ми колись,
Та от-що: минулось!
Минуло ся, минуло ся
Та й вже й не вернеть-ся...
Не те гаразд, пане брате,
Щó буде й минеть-ся!
Не за тее-ж батьки наші
Колись побивались;
Не за панство кров козацька
Лилась, розливалась;

Не за примху ті могили
Росли густо в полі;
Нї! ми бились, побивались
За людську волю.
А та воля — се гаразд наш,
А не — бутне лихо;
А тій воли красче цвісти
По-тиху, по-тиху!

VII.

Бувальщино! довга, люта,
Кривава година!
Дякуємо за науку!
Ти нас научила,
Що там тільки гаразд-щастє,
Де є згода в хатї;
Що там хата як палата,
Де люде як братя;
Де не знають: хто велика,
Хто мала людина;
Де як пчоли всі працюють
Для добра родини...

Мій роде великий, з'убожалий роде!
Прийми отсю кличу: »до згоди! до згоди!«
Прийми отсю другу: »любім ся, родино!«
Прийми отсю третю: »працюймо без впину!«
Згадкаймось, любім ся, працюймо — щоб діло
Народне прозябло, зацвило, доспіло,
Щоби-то, як других літ тисяч родині
Минеть-ся — щоб була щасливіша, як нинї!

20. На ниву.

Ой брязчала колись шабля,
А тепер — кайдани!

Лягла спати наша воля...
Коли-ж вона встане?
Коли-ж вона загостює
До нас та й побуде,
Та й засіє щастє-долю
Всюди, всюди, всюди?

Коли-ж воля появиться?
Ох, мабуть ніколи!
Зледащили робітники,
З'яловило поле;
Нема кому заорати
Ані зволочити...
Ой заспала наша воля, —
Нікому збудити!

Спи! Знайшлись би, що збудили б,
Та нема з-за чого:
Тебе ніхто не пізнає,
Ані ти нікого...
Спи, — бо діти сплять в могилі,
А отсе вже — внуки:
У них спина до поклонів,
До кайданів руки;

Голови лиш тільки й видко,
Хто висче здіймає;
Серця — люд свій полюбити —
Серця в них немає.
Спи, — бо скоро подивиш ся
На провідців люду,
Скажеш собі: »лучше спи я!«
Та й заспиш до суду.

Хай же воля спить, — но, братці,
Нам молодим годі,

Доки в нас є дух і серце,
Сила й жизнь в народі;
Доки тіло не застило,
Дух до діла коле,
Встаньмо, люд наш проведімо
На батьківське поле.

Не на поле, де шаблями
Січуть та рубають,
А на ниву ту, де орють,
Зерном засівають;
Не на поле, де кров льється
І стають могили,
А на ниву, що піт росить,
Щоби люде жили:

Щоби жили, красувались,
Дужчали, сьвічніли —
Оттаке-то, братці милі,
Перед нами діло.
Нумо взятись за се діло,
Часу не марнуймо,
А зародить щастє-доля
Буйно, буйно, буйно!

Тогді й воля наша встане
З вічного просоня,
Встане й верне, як до своїх,
Наша вольна воля;
Встане, верне, й розгледить ся:
А в краю — як в раю!
»Ні вже,« скаже: »по вік-віки
Рай мій не втеряю!«

21. Тарасови на вічну пам'ять.

(У п'яті роковини його смерті.)

Нема нам пільги, відколи
Свого пророка поховали...
Ото могила!... Дні печали
Мов чорні хмари натягли
На голубе родиме небо.
Повеселішали б — не йде бо
Веселе сонечко до нас:
Найкрасчий луч його погас;
Води живої здрій запертий —
І стало в нас неначе мертво,
Бо вмер великий наш Тарас!

Умер!... чого вже й плакати нам,
Коли крім нас ніхто не плаче?
Ні, вже не склédеться иначе,
Що так вже склалось... Ворогам
На втіху сльози ті, а нам —
Від їх нам пільги не прибуде.
Не плачте, братія! ми люде,
І він був чоловік, і вмер...
Тепер не плачте, бо тепер
Не сльоз, а сили духа треба,
Щоб од напасти не пропáсть...
Моліть, хай змилується небо
І духа сильного нам дасть,
Тоді і пекло переможе,
Зітрем накорінок ворожий,
Бо дух — то пламенний грім божий!

Поникла віща голова,
Горяче серце ізгоріло,
І — жив на-віки, бо жива
Душа не вмерла, не зітїла.

Не ввесь умер він, — не зовсім
Півця в могилу заховали:
То земнеє землі оддали,
А душу в душу ми приймим!
Читайте ж, братія, читайте
Сьвятих пісень його завіт:
Живее слово полюбіть,
Живої сили набирайтесь,
Не мріте — за-жива не мріть!...
По тім, хто вічно жив, не плачте,
А жийте самі ви, і бачте,
Щоб не заплакав він на вас:
Що ви не збавили Вкраїни,
Що вороги сьміють ся з нас;
Що духа дух такий не спас,
Що через діток мати гине!...

І над Невою й над Аралом
Сьвята нам кожда пядь землі,
Куди нога його ступала;
Но є сьвятійша від її
Земля — дарма вже, що топтали
Її Ляхи та Москалі! —
Вона сьвяतिною нам стала:
Бо він родив ся в тій землі,
Бо в тій землі його могила,
Бо се земля, де й ми родились,
Де важко так жилось дідам,
Як важко внукам дихать нині...
Не дайте ж рідної сьвятині
На глум, на посьміх ворогам!
В ту землю, що наш Бог дав нам,
Ви не вводіть чужого бога!
Не бійтесь ворога чужого:
Хотя й рука в його залізна,

Та ба! на глиняних стоїть...
Свою ви правду бороніть:
Тій правді ворога не грізно.
Хотя-б великий був як сьвіт,
Упаде, бо не вдержать ноги,
Що топчуть сьвятощів чертоги...
Лиш самі ви їх не топчіть,
Щоб не прогнівали ви Бога!...

Щасливий кождий Славянин
Од українського народу...
В кого є діло — та з чужим;
А нас Славяне з сьвіта зводять —
Ті загребуші Москалі,
Що із неситими Ляхами
За з'їжу руської землі
Гризуть ся... От-які Славяне!...
То ніби нам розвяжуть руки,
А духа нашого кують:
За рідне слово йдем на муки —
Нас не за бунти смагав кнут...
Боронять сьвічку засьвітити
Нам за того, хто ними вбитий
За те, що свій будив він люд!...
Пождіть! — прийде ще божий суд
І час великої молитви:
Колись від Татер по Кавказ
Та від Єсмані до Дунаю
Такий відправим парастас,
Що внуки й правнуки згадають...
Хиба-ж на сьвіті мало нас?
Хиба-ж і дух козачий згинув?
Хиба-ж дарма співав Тарас?...
Нї! — ще не вмерла Україна!

О кобзарю наш, Тарасе!

Духу ясний, щирій!
Чи Ти нині в божім раю
Живеш гень край миру,
Чи над Дніпром Ти витаєш
В рідній Україні —
Коли чуєш, озови ж ся,
Батьку наш єдиний!
Чи гаразд Тобі та сьвічка,
Що ми засьвічаєм
В серцях наших? чи завгодно
Тебе поминаєм?...

Буде сьвічка та горіти
До скінчення сьвіта,
Доки в тої Україні
Ростуть рідні діти!

Буде сьвічка та горіти
До божого суду,
Доки люде загребуші
Кривдити нас будуть!

Буде сьвічка та горіти
Й тоді, як брат з братом
Обіймуть ся всі Славяне...
Боже! дай діждати!

22. В 25-літній ювілей

вступлення на трон цісаря Франціска Йосифа I.

Розмежна вдарила година...
Що звістує сей мідний глас?
Ото минула віку четвертина,
Заяк запанував у нас
На славнім прадіднім престолі
Габсбургів найяснійший син,

Франц Йосиф цїсар, господин
Австрійских людів щастя, долї.

Відкіль цїсарска булава
З престолу Рудольфа сяла
Над народами, не видала
Царя славнїйшого дїя.
Дїя всесвїтняя не згане,
Щоб хто так чудно панував,
Боровсь, мужав ся, одоляв,
Як Ти, наш Цїсарю, наш Пане!

Згадати нинї — ляк і страх!
Усобиця жаром горїла,
Борба народняя кишїла
В розлогих Австрїї краях.
За волю народи ставали,
За рівнїсть, братнюю любов,
За все, що найкрасше, а кров —
Їх братня кров — струями лялась.

Бо не за правду всі стояли,
Хоть право власне берегли,
Права їх в-перехресть ішли:
Мертві живим в дорозї стали.
Тогдї й пішли на суд желїза,
Яким правують ся раби,
Де той, бач, винен, хто слабій,
Тот прав, хто слабшого зарїзав.

Тогдї могучий володїтель,
У віку сили й краси,
Цар-лицар, появив ся Ти,
Щоб єнїр крївавий одолїти,
Смирити розбуялий люд,
І други й недруги почули

Желізну руку, й затрухнули...
В желізі ж бачили свій суд...

»До діла viribus unitis,
Отсе вам заповідь моя!«
Сказав еси, — і Австрія
Зачала на-ново родитись,
Зачала позбувати сніть
Порядків давних в суді, в праві,
В просьвіті, в промислі... Державі
Цьвітучій чудував ся сьвіт.

Однак нераз і проміж цьвіти
Повзе слизький, зрадливий гад.
В ладі не завсїгди є лад,
Не все те золото, що сьвітить.
Настиг і проби час, і тут
Мов жало правда прокололась:
Що вірних людів радний голос
Не заступити чим небудь.

Поля Італії багріли...
Се кров, що народів сини
За честь царя і вітчини
З-під серця храброго вточили.
Ти бачив дорогий урон...
»В народах вся моя потуга,«
Проголосив еси: »в колюгах
Підпору тільки має трон!«

Ніколи звияжні народи
Так весело не віддихли,
Як ми побіджені, коли
Учули заповіт свободи.
Ти показавсь як богатир
Великий, справдешній, єдиний —

Таких, знай, пам'ятка не гине,
Бо в серці носить їх весь мир!

Десяток літ і ще три літа,
Як віча народні ідуть:
Конаєть-ся великий труд
Над впровадженнєм заповіта,
Що вийшов з уст царських Твоїх;
Поборюють ся перешкоди
Всілякі, що й самі народи
Один одному ставлять їх.

Не винен Ти, — і ми не винні,
Що наші народні права,
Що Русь, мов на шляху трава,
Подоптані еще й до нині:
Бо все ще голову зм'я,
Задушена та недобита,
Підносить, хоче поглотити
Народність нашу, наше Я.

Ми віруєм і уповаєм,
Наш Цісарю і Пане наш,
Що Ти всім людям захист даш,
Що поділ правди рівним паєм
Возьмеш Ти в десницю свою,
Проміриш рівну всім свободу
І право всякого народу
Упевниш в кожному краю.

Тоді і наша Русь-родина,
Клеветана чорнійше всіх,
Явить ся біла наче сніг,
Найкрасша перла діядима,
Лучиста, мов погідний день;
Тоді весь гурт її народу

За цісаря і за свободу
Піде і в воду і в огонь,

Як доси йшов, — і піде знову,
І не утоне й не згорить,
Бо віра нашу Русь держить,
Бо вірить Русь в цісарске слово...
Прийми ж сей іскренний привіт,
Наш Пане ясний, наш Королю,
Щоб на Даниловім престолі
Ти царював ще много літ!

23. Гомерової Іліяди

спів І.

(Зазив до музи. — Ганобна відправа Хриза. — Помір війська. — Ахиль скликає раду. — Віщанье Кальхаса. — Завязуєть-ся суперечка межі Агамемноном і Ахилем.)

Нуте-ж Пелієнка гнів, Ахилі, оспівати,

[богине,

Пагубний гнів, що Ахейцям стосотнього лиха

[накоїв,

Многі у Ад неосвітній хоробрих повгонював душі
Витязів, їх же самих порозкидував псам на поталу
Й óвсьому хижому птаству — та Зеєва ж діялась

[воля —

З тої доби, як у-перве на сварці оба роз'єднались:
Людоловець Атрієнко й витязь Ахиль боговитий.

Хто-ж се з богів, що привів їх обох до

[завзятої распри?

Летине чадо, син Зеїв! — бо він, на криля

[розізлившись,

Пошість лиху у обозі рознітив, і гинуло військо,

Тим що Атрієнко кріль та зганьбив богомільника
[Хриза.

Раз ось прийшов було сей ік насадам скористим
[ахейським

Бранку дочку визволяти, багатий підносячи окуп.
Маючи посох в руках золотий, а на нім Аполлонів
Божий вінок повивав ся, — усіх умоляв він

[Ахейців,
Двох же Атрія синів особливе, начальників війська:

»Ой ви, Атрієнки, й ви, озбройовані пишно
[Ахейці,

Хай вам отсе помагають боги, що в Олімпі домують,
Город Пріямів розбить і щасливо до дому вернуть ся,
Тільки-ж кохану дочку одпустить і приймить

[подарунки,
Зейвого сина шануючи, далеко-стрілого Феба!«

Ото-ж веї інші тоді й зголошались при-
[хильно Ахейці,

Що шанувати б жерця та блискучий же й окуп
[узяти.

Лиш Агамемнона серцю отсе не було до вподоби;
Злющо відправив його та ще й слово добавив

[нагальне:
»Діду! аби я тебе не застав між опуких

[насадів,
Ні щоб загаявсь тепер, ні упять же сюди

[приволік ся:
Бо анї посох тобі анї бógів вінок не поміг би.

Бранки не пущу скоріш, аж до старости літ довікує
В Аргосі, в нашій домівці, від батька і роду далеко,
То за верстаттю ткучи, то мое звеселяючи ложе.
Йди ж собі геть, не роздрочуй мене, щоб вернув
[ся здоровий.«

От-що він рік. А дідуся налякавсь і велїня
[послухав

Мовчки й побрів узбережєм невгавно шумячого
[моря,
Геть ідучи від насадів, та у голос тоді й помолив ся
Фебу могучому, синові пишної-волосої Лети:

»Слухай мене, Срібнолукий, що навкруги
[Хризи колуєш,
Киллю сьвяту стережеш і могуче в Тенеді царюєш!
Сминтіяче! скоро хоть раз до вподоби хором
[твій убрав я,
Скоро хоть раз я й спожожив тобі що-найситні
[бедриці
З кіз та биків, то й мені-ж се одно увולי ось
[бажане:
Сльози мої покарай на Данайцях стрілами твоїми!»

Так говорив молячись, Аполлон же почув
[і услухав.
Грозен зійшов від узвершин Олимпа, лютуючи
[в серці.
Лук у запліччя йому й сагайдак наоколо затвірний,
Та аж дзвеніли стрілки за плечима сердитого бога,
Скільки ні рушивсь. Оттак він ішов, мов та ніч
[наступала;
Потім же сів від насадів оподаль та й вислав
[постріле:

Бренькотом страшним тоді й залунало від
[срібного лука.
З-разу ж еще лиш у мулів попав та в собак
[дармоходів,

Але опісля і людем влучив він загибельну стрілку;
Заодно й густо бувало горять умерлецькі багатя.

Девять же день пролітали крізь обіз сі
[богові стріли.

А на десятім Ахиль попроскликував військо у раду.
Се ж наустила йому білораменна Гера богиня,

Жаль бо їй стало Данайців, глядівши їх ворошню
[гибіль.

Скоро ж зійшли ся старші та у раду усі
[згуртувались,

Вставши тоді з-поміж них проглаголав Ахиль
[бистроногий:

»Нині, Атрієнку, нам, наблукавшись доволі,
[гадаю,

Треба б до-дому вертать ся, хотівши щоб смерти
[минути.

Атже-ж і мор і війна вже у-заспіл нівечать
[Ахейців!

Ото-ж хиба б віщуна, хоть якого й жерця запитати,
Або й сногаду якого — бо й сон же від Зєя
[буває, —

Хай би сказав, із-за чого отсе Аполлон так
[озлив ся:

Чи з-за обіту наказує, чи з-за сотенної жертви?
Може що чаду з ягнят та кізлів забагаючи ситих,
Чей і захоче опісля від нас відвернути погибіль.»

Сей, оттаке проглаголавши, сів, а з-між
[сидячих встанув

Тесторів Кальхас, що був наймудрійший з усіх
[птахогада.

Знає бувало усе: що і єсть, що й було, що і буде.
Сам, на ходу в Іліон, проводирив ахейським

[насадам,
Тим-що містець був віщун, одарований ласкою

[Феба.
Доброжичливо отсей речувати зачав, та й говорить:

»Зєєві милий Ахилю! звелиш же мені
[вповістити

Повід, з-за чого озливсь Аполлон, далестрілий
[владика?

Я вповіщу. Але ти обіцяй і мені забожи ся,

Що і словами готов захистити мене і руками.
То бо, я думаю, мужа розсердим такого, що кріпко
Веїми Аргосцями править, кого й послухають

[Ахейці.

Вельми бо дужчий король, розізлившись на
[простого кметя.

Бо хоть здаєть-ся, що жовч на-разу вже у нім
[прокипіла,

Все-таки він у-в утробі своїй переховує злобу,
Аж і вконає опісля. Гляди ж, чи мене й захорониш.»

Зараз йому одвічав і промовив Ахиль

[бистроногий :

»Зовсім дуфаячи, сказуй, яке ні було би віщанье!
Йй Аполлону, любимцеві Зея, которому, Кальхас,
Молиш ся ти, що Данайцям його обявляєш

[вироки, —

Йй-же, на тебе ніхто, покіль жив я і на-світ

[дивлю ся,

Біля опуких насадів важкої руки не підійме —
З овсїх Данайців, — ніхто, хоть-хотя й Агамем-

[нона вкажеш,

Що й величаєть-ся нині з усїх найможнійших

[у війську.»

Ото-ж відваживсь тоді і промовив віщун

[неомильний :

»Ні з-за обіту наказує, ні з-за сотенної жертви,
А із-за того жерця, що зневажив його Агамемнон,
Волю не давши дочці і багатий відкинувши окуп.
Так за отсе й покарав Далестрілий, та й ще

[покарає,

Ані важкої руки не відверне скоріш від помору,
Аж чорнооку дочку до сердешного батька

[відпустять

Дармо, без окуп, й докіль у Хризу не вишлють

[святиї

Жертви сотенної. Тільки й тоді й ублагаємо бога!«

Сей, оттаке прогололавши, сів, а між ними

[підняв ся

Витязь Атрієнко, широковладній король Агамемнон.

Лютій був. Серце його, наоколо аж чорне від жовчи,

Злістю наповнилось вельми, а очі мов поломя

[съяли.

В Кальхаса найперше позір лукавий внялив

[і промовив :

»Лих ворожбиту! мені ще ніколи добра не

[віщав ти.

Завше від серця-душі ти і рад наворожити лихо.

Гідного й слова еше ні сказав ти коли, ні удіав.

Ото і нині звітуеш, мов божу вирочню, Данайцям,

Наче-б то й справді на них Дальострілий наверстує

[кару

Ніби за те, що за дівку Хризівну я окуп блискучий

Взять не хотів Та уже-ж, бо ще більше хотіло

[ся дівку

Взяти до дому: єї й препочтив би самій

[Клитемнестрі,

Жінці, що дівкою взяв, бо нічим і не гірші від тої

Ані урода і зрост, ні дотепність єї, ні робітність.

Але і так я готов відослати єї, як се треба.

Сам я волів би раднійше, щоб нарід мій жив,

[ніж погібнув.

Тільки сегодня-ж мені і придбайте ралець, щоб

[один я

З-поміж Аргосців не був без дарунку. Воно б не

[подібно!

Атже-ж ви бачите всі: мій ралець дістається

де-инде.»

Зараз йому ж і Ахиль відвічав, богатир

[бистроногий :

»Славою гордий Атрієнку, зисколюбивійший з овеїх!

Відкіля-ж візьмуть для тебе ралець веледушні
[Ахейці?

Атже-ж громадський який щоб був запас у нас,
[я не знаю.

Здобич усю, в городах нажаковану, ми паювали;
На-ново ж пай відбирати в народу ще й більш
[неподібно.

Ото-ж ти богові бранку віддай, а опісля Ахейці
В-трое і в-четверо ми нагородим, як Зей нам колися
Трою, варовно збудований город, здобути pomoже. «
Тут-же йому й Агамемнон король, відвіча-
[ючи, каже:

»Ні вже! хоть скільки й удалий еси, боговитий
[Ахилю,

Хитростью ти не підлазь: ні змудруеш мене, ні
[намовиш!

Хочеш либонь, подарунок маючи свій, щоб один лиш
Я, та не мавши, сидів? та щоб бранку віддав я,
[ти раїш?

Добре! — як инший дарують ралець веледушні
[Ахейці,

Розміркувавши як слід, щоб дарунок для мене
[був згожий;

А не дарують вони, то і сам я прийду і напавши
Візьму чи твій, чи Аясів ралець, чи ралець Одисія,
Та й відведу. Та не рад же і буде, кого навіщу я.
Але-ж бо, правда, об сім ми еще поговорим опісля.
Нині же чорний насад скотимо на широке море,
Здібних гребців доберемо, сотенну накладемо
[жертву

І гарнолицю саму в корабель уведемо Хризівну.
В него ж начальником сядьте хто-небудь із

[раднього люду,
Чи Ідомен, чи з Аясів котрий, чи Одис боговитий,
Або і ти, Пелів, пайстрашнійший з усіх лицарюго,

Йди й уласкав Стрілобога, сьвяте ісповняючи діло.»

Глянув Ахиль бистроногий на него й озьві-

[рившись каже:

»Ох ти захланнику хитрий, одітий невестидностю

[зовсім!

Як же розказів твоїх послухати-ме хто із Ахейців,

Чи за здобичю іти, чи на острі із ворогом бить ся?

Я ж не з-за себе прийшов, щоб оттут списо-

[носних Троянців

Все воювати, вони против мене нічого не винні:

Ніколи ані волів, ані коней моїх не займали,

Ані у Фтії моїй, буйнопашнім краю людоживнім

Не подоптали хлібів, бо між нами які пролягають
Гори чорніючі лісом і хвилі ревучого моря.

Але з-за тебе, невестидо, прийшли ми, тобі ужожаєм,

За Менелаєву честь, і твою, ти собача личино,

Трою воюємо; сам ані журиш ся ти, ані дбаєш!

Ще-ж бо і гроиш ся ось, що у мене заграбиш

[дарунок

Той, що зароблений тяжко, ахейські сини дарували.

Рівного твому ральця я ніколи й не мав, як Ахейці

Иноді пишно-цвітучу троянську розкинуть оселю.

Завше, хоть більшу і тяжчу трудної війни половину

Руки мої підіймають, а скоро до паю прийдесть-ся,

Лучший дарунок тобі, а я, і малим вдоволившись,

Впять ік насадам іду спочивати, охлявши у битвах.

Нині ж у Фтію пійду, бо далеко зноснійше до-дому

Впять на закривлених човнах вернуть ся, ніж,

[думаю, осьде,

Ганьбу від тебе приймивши, тобі й умножати

маєтки.»

Зараз йому на одвіт людовладець гукнув

[Агамемнон:

»Що-ж! то й біжи, як тебе закортіло! Тобі я не

[скажу

Тут задля мене остать ся; при мені остануть
[ся інші,
Що пошанують мене, а найпаче сам Зей проми-
[слибіг.
Ти з королів, вигодованців божих, мені найне-
[мильший,
Тільки і знаєш одно: перешір та війну та бороте.
Що хоробрійший еси, то від бога якогось се маєш.
Овсім; до-дому іди й з кораблями й з усім това-
[риством;
Там і царюй Мирмидонцям: про тебе я й справді
[не дбаю;
Гнів твій мені не жура, а грозить — то погрожу
[я от-як:
Скоро що Феб Аполлон та жадає у мене Хризівни,
Я у своїм кораблі і з своїми таки дружбитами
Вишлю єї, а до тебе прийду й гарнолицю Бризівну
З намета візьму я сам, твій дарунок, щоб добре
[ти тямив,
Скільки я можністю висхий тебе, і щоб кождий
[бояв ся
Рівним мені величати себе й заходить ся зо мною.«
Так і сказав. Та улютивсь Пелієнко; лицар-
[ське серце
В грудях його волохатих на двоє еще вагувало:
Або — щоб острій та ясний добути свій меч,
[щоб у боку,
Й стрічних усіх розгромивши оттут Атрюка й
[порубати,
Або — й досаду смирить, вгамувавши озлоблену
[душу.
Втім, як сю думку еще ворочав він у мислях
[і в серці
Й з піхви витягував меч величезний, явилась
[Атена:

З неба зіслала її білораменна Гера богиня,
Люблячи рівно обох, і обом благоволячи в серці.
Стала в заплічю, за русі Пелієнка кучері ймивши,
Тільки йому й показалась, невидима будучи другим.
Зжах ся Ахиль і, назад обізрівшись, Палладу

[Атену

Зараз пізнав: та страшенно ясніли богинині очі.
До неї він і промовив, польотним озвавши ся

[словом:

»Що се ти, Зейва дочко, Єгіохівна, тут

[появилась?

Чи Атрюка Агамемнона хочеш побачить лукавство?
Ото-ж я й кажу тобі, та гадаю, що й сповнить

[ся тее:

Гнеть, через гордість свою, та оттут і загубить

[він душу!«

Зараз йому й відрекла синьоока богиня Атена:
»Твій гамувати я гнів, як послухаєш, тут прилетіла
З неба; післала мене білораменна Гера богиня,
Люблячи рівно вас двох, і обом благоволячи в

[серці.

Ото-ж покинь нападати, й меча не діткай ся

[рукою,

Тільки словами налай, щоб як-небудь зігнати

[досаду.

Я ж обіцяю тобі — та воно і вконаеться певно: —
Скоро у-трое тобі, та таких-же й блискучих

[дарунків,

Ось заплатять за обиду; уймись лиш і нам

[повинуй ся.«

Ій на отсе бистроногий Ахиль, одвітуючи,

[й каже:

»Бачу, що треба, богине, заховувать заповідь вашу,
Скільки б од гніву душа не розжівріла; краще

[і буде.

Того, хто слуха богів, і вони знай услухають радо!«

Рік і на черені срібнім затис ваговиту руку,
Й зараз свій меч величезний у піхву вігнав,

[не ослушний
Слову Атени. Вона же упять на Олимп понесла ся
До Єгіохових дворів, де й пніші домують бокове.
А Пеліїв та на-ново доганими дуже словами
Лаять Атрієнка став, вже ніяк не уймаючи гніву.

»Ти винопою, з обличем собаки та з оленя
[серцем!

Ані до битви коли з боевим узброїти ся людом,
Ні на засідку пійти в товаристві хоробрих Ахейців
Ти не такий-то поквільний, ти сего боїш ся, як
[смерти!

Атже-ж бо й лекше воно по широкім обозі ахейським
Грабить дарунки в того, хто тобі щось против-
[ного скаже.

Цар-людоїда еси, й над ледачими, видно, пануєш,
То бо, Атрієнку, нині б остатню уквів ти пакість.
Тільки-ж я й кажу тобі і великим поклятем

[клену ся:
Берлом отсим, що уже ані листя ні гіля ніколи
Більше не пустить, як раз свій оземок оставило
[в горах,

Й не зеленіти-ме знову, як з него желізо счімхало
Листе й кору обстругало, а нині ахейські синове
Носять в руках, правосудці, що пильно сторожать
Зейвих законів, — отсе-ж та велика тобі ось

[присяга:
Буде колись, Ахиля побажають ахейські синове
Всі до одного, а ти ані здужаєш сам, хоть кази ся,
Поміч їм дати, як колися від Гектора рук, людоубця,
Гинути будуть ватаги; і душу розшарпаєш в собі,
Сердячись сам, що Ахейця найлучшого не

[шановав ти!«

Тее сказавши Пелієнко, й до землі

[кинувши берло,

Цьвяхами скрізь золотими набиване, сів собі также.

Супротив, сидячи, лютивсь Атрієнко. Тут-то аж

[Нестор

Звучноголосий, пилоський, привітливий схопив

[ся речник.

В него солодша від меду із уст виливала ся мова.

Два покоління уже миломовного людського роду

Перевели ся, що з ним і родились ураз і зростали

В Пилосі пишнобутнім, а він панував і над

[третим.

Мудро гадкуючи сей речувати зачав ось, та й каже :

»Пробіг! велике ось горе ахейську навидує землю!

Веселий стане Пріям, і Пріямові діти зрадіють,

Втішать ся вельми Троянці усї і окріпнуть на духу,

Скоро почують, що ви ось оба зачинаєте распрю,

Ви, що найперші з Данайців есте і на радї і

[в битвах.

Повинуйтеся менї, та-ж оба ви молодші від мене.

Витязям ще й не таким, та куди вже від вас

[хоробрійшим

Був я товариш, а ради моєї вони не цурались.

Нї, вже таких я не бачив потому і бачить не буду

Лицарів, як Перитой, та Дріас полководець,

Та як Кешій, та Ексадій, та й сам Полифем

[богостотній,

Чи як Єгеїв Тезій, богатир з невмираками схожий.

Люде були, між людьми, що годує земля,

[найсильніші,

Дуже могутчі були, та могутчих вони й воювали

Чуд горележніх, велику собі добуваючи славу.

Був я товариш і їм — бувало і Пилос покинув,

Апійську землю геть-геть оставляючи, скоро

[запросять,

З ними ішов воювати і сам. Оттаких то ніхто вже
З люду, що нині виводить земля, замогти не
[заміг би ;

Радугу ж мою уважали й вони й послушали веління.
Ото-ж і ви повинуйтеся, бо ради послухати —
[лучше.

Ти, хоть могучий еси, не займай у Пелієнка дівку :
Годі займати ралець, що йому й дарували Ахейці.
Ти же, Ахилію, уймись і не сьмій пакословить
[крілеви

Лайкою, чести бо тої, що він, не доскочив ні жоден
Кріль-берлоносець, хоть Зей прославив до-тепер
[не одного.

Хоть хоробрійший еси та і мати богиня родила,
Все таки він вельможнійший, і старший оттут
[над усіми.

Ти же, Атрієнку, й сам удержися від гніву, —
[се я вже
Прощу тебе, та і вибач за гнів Ахилеві, котрий
Всім нам Ахейцям найкріпша у лютому бою
[застава.«

Зараз йому відвічав і промовив страшний
[Агамемнон :

»Справді доладне те все, що ти ось, дідусю,
[говориш ;

Але-ж бо сей чоловік перевисшити хоче всіх
[інших,

Всім верховодити хоче й старшувати оттут над
[усіми,

Приказ давати усім — послухати ж не я ось
[гадаю.

Вже-ж, що хоробрим його учинить сподобили
[богове,

То із-за того б йому і позволено править
[зухвальства?«

Річ же його перебивши, Ахиль боговитий
[промовив :
»Трусом по-правді мене та ледачим тоді б і
[назвали,
Скоро б у всякому ділі і слові тобі попускав я.
Іншим оттак і старшуй і наставнич, мені ж
[не приказуй
Нічого, на-даль бо й я послухати тобі не гадаю.
Ще одно скажу, отсе ж затверди собі в пам'яті
[добре :
Бить ся, з оружем в руці, із-за дівки не буду ніколи
Ані з тобою, ні з иншим яким, — одбирайте,
[що дали ;
З инших же статків, що єсть біля чорного мого
[насаду,
З тих нічогісенько ти против волі моєї не рушиш ;
Або, як хочеш, — поваж ся, нехай би й отсі
[подивились,
Як-то та чорная кров по спису запосочить ся
[з тебе !«
Так сварувавши вони й пакословивши різько
[той тому,
Встали оба і розрушили сойм у насадів ахейський.
Ось Пеліїв ік наметам пішов і рівнистим насадам,
Вкупі з Менетенком він і своїми пішов дружбитами.
Ось же й Атрієшко, в море скотивши насад
[скороплавий,
Вибрав і двадцять гребців, і сотенну поставив
[на йому
Богові жертву, та потім уже й гарнолицю Хризівну
Ввів у насад. А наставником вліз Одисій
[многомислий.
Ото-ж вони, повсідавши, й пустились по
[мокрому шляху.
Війську ж Атрієнко зараз звелів охарити ся хлюбно,

То й очищались вони, та закалу у море метали.
Потім сотенні жертві Аполлонові, вибравши ситих
Кіз і биків, спожегали на березі дикого моря;
Чад же до неба здіймався, димовим оповитий

[туманом.

Так ось і порались сі у-в обозі. Між-тим

[Агамемнон

Не занежав і завзятку, що перше грозивсь Ахилеві.

Згодом Талтибія він й Єврибата покликав, та

[й каже

Ім, що у його були скликачі і послугачі пилні:

»До Ахилія ви, Пелієнка, йдіть до намету

[обидва,

Й заруч узявши сюди гарнолицю приводьте

[Бризівну.

Скоро ж що він не давав би, то прийду і сам

[я та й візьму,

З ворохом прийду, скажіть, та гірше-ж для

[його і буде.»

Мовлячи тєє післав їх, додавши нагальнее

[слово.

Сі ж та нерадо й пішли поуз беріг ревучого моря;

Ік мирмидонським шатрам та насадам вони

[пришагали;

Там і застали його близь намета у чорного човна

Спдячим. Їх помітивши, не радість Ахиль

[показав їм.

Сі ж побоялись оба, й короля шанувавши, оподаль

Стали: ні слова сказати, ні спитати його не

[посьміли.

Ось аж він сам зміркував се в душі та й до

[них обізвав ся:

»Зєя послове і люду, здорові були, звістувалці!

Близче прийдіть; ви нічого не виппі: вина —

[Агамемнон.

Він то по дівчину вас, по Бризівну, сюди присилає.
Добре. Іди ж, богородній Патрокло, та виведи дівку
Й дай їм, нехай одведуть; та обидва-ж най
[свідками будуть,

Перед богами блаженними, й перед людьми-
[мерляками,

Й перед своїм королем біснуватим, колись як
[упять-же

Стане потреба мене, ратувать од сромотної згуби
Військо останнє.... А вже-ж бо шаліє він, ум
[погубивши!

Сам анї бачить, не знаючи прежнє згодити
[з прийдучим,

Як би йому у насадів цільма й воювали Ахейці!«
Тее сказав, та послухавсь Патрокло
[сердечного друга,

Зараз і вивів з намета прекрасно-обличню Бризівну
Й дам їм. Вони ж пошагали упять до насадів
[ахейських.

З ними у-купі і дівчина йшла невесела. Ахиль же
Від товариства в сльозах одлучив ся, та й сів
[одинокий

Одаль, край сивого моря, і глядя у темну пучину
Й руки підносячи, гірко благав він сердешную
[матір:

»Мати! коли ж ти мене породила таким
[маловічнім,

Чейже мені та хоть славу повинен би дати
[Олімпійський

Зей, з високости грімучий; а він ні о-ціцько
[не вславив.

Ось бо мені Агамемнон, Атрієнко широко-владній,
Ганьбу вчинив: бо владає дарунком, що в мене
[і видрав.«

Тее казав плачучи; та учула велебная матір,

Що у безодні морській, у старенького батька,
[сиділа.

На-верх, неначе імла, й підоймилась із сивого моря,
Й сіла собі коло його, ільючого сльози, близенько,
Гладила ніжно рукою, взивала, та й так говорила:

»Синку! ти плачеш? чого? що за жаль

[нападає на душу?

Все розкажи, не затаюй, хай будемо знати обоє.»

Йй же, зітхаючи тяжко, Ахиль бистроногий

[і каже:

»Знаєш; зачим же тобі, коли знаєш, еше й

говорити?

Ми нападали на Теби, сьвяте Єтіонове місто,

Пожакували усе, і полон привезли до обозу.

Тут поміж себе, як слід, ахейські сини й розділили,

А на ралець Атрієвому вибрали гарну Хризівну.

Згодом і Хриз, богомільник далеко-стрілющего Феба,

Примандрував ік насадам одягнених мідью Ахейців

Бранку-дочку визволяти, багатий підносячи окуп.

Маючи посох в руках золотий і вінком Аполлона

Вкруг оповитий, оттак та усіх і благав він Ахейців,

Найпак обох Атрієвих синів, шикувальників

[війська.

Інші ж отута усі й заявили прихильність Ахейці,

Що шанувати б жерця та блискучий же й окуп

[узяти,

Лиш Агамемнона серцю отсе не було до вподоби;

Злющий відправив жерця та ще й слово

[нагальне промовив.

Дід, розізлившись, упятъ і побрів. Аполлон же

[услухав

Просьби молячого діда, що богові дуже був милий;

Згубне пострілье й післав між Аргосців, та

[купами військо

Гинуло без перестанку, й літали ті богові стріли

Скрізь по широких обозі ахейським; а нам та
 [аж знахар
 Добре учений, містець, об'явив Аполлонову волю.
 Тут-то Атрієнка й пірвала лютість. Як-раз
 [ізхопив ся
 Грозячи словом, що ось-же воно і вконало ся нині.
 Бранку ж на бистрім насаді роззбристиоокі Ахейці
 В Хризу післали тепер, та владиці й приноси
 [відвозять.
 Але недавно до мене прийшли скликачі та й
 [з намета
 Бриза дочку одвели, що ахейські ж сини й
 [дарували.
 Ти ж, як-що й можеш сама, заступи ся за
 [доброго сина,
 Йди на Олимп та у Зея й благай, як колися
 [що й справді
 Серцю його угодила хоть словом еси, хоть і вчинком.
 Часто, бувало, я чув, як у батька в хоромах
 [говориш
 Та й похваляєш ся тим, що од Кроненка
 [хмарочорняги
 Ти, та одна з невмирак, одвернула сромотно
 [пригоду
 Раз, як звязати його захотіли другі Олімпійці:
 Гера, було, Позидаон, а з ними й Паллада Атена.
 Ти ось, богине, прийшла та й од вязал його й
 [увільнила,
 Гнеть на Олимп, на високий, призвавши
 [сторукого в поміч,
 Що Бріарієм боги, а всі люде зовуть Єгеоном.
 Силою сей бо своєю та навіть од батька став
 [дужчий.
 Ото-ж як сів він такий, біля Кроненка, славою
 [гордий,

Так, побоявшись титана, блаженні боги й не вязали.
Нині отсе й нагадай та й підсядь, обіймивши
[коліна;

Може й прихилить ся він, та Троянцям до
[помочи стане,

До корабельних кормил же й до моря й
[придушить Ахейців,

Гублячи смертю; щоб овсі своїм королем
[наситились;

Знав би і сам Агамемнон Атрієнко широковладній
Шкоду свою, що Ахейця найлучшого так

[обезславив.»

То й одвічала Тетида, рясні проливаючи

[сльози :

»Сину мій! чом я тебе й згодувала нещасного
з-роду?

Ох, та коли-б у насад пробував ти без сльоз
[і невразний!

Але-ж коротка година твоя та й не дуже далека,
І скоросмертній еси та еще й безталанніший

[з овсїх.

Мабуть в недобру годину тебе й породила

[в хорємах!

Слово ж за тебе сказать я до радоблисного Зєя
Піду сама на Олімпі сніговерхий, то може й

[послуха.

Ти ж від-тепер у насадів, у бистропоходніх,

[просижуй,

Гнів до Ахейців ховай а від битви удержуй

[ся зовсім.

Зєй, та учора еще, до безвинних пішов Єтіопів,
Край Океана, в гостину, а з ним і боги всі посполу.

В день же дванадцятий він на Олімпі упять

[завітає.

Ото-ж тоді я і заїду у мідяний Зеїв будинок,

В ноги йому поклоню ся, та думаю, що й ублагаю.»

Тее сказавши, пішла, а його і оставила

[там-же

В серці ховаючим злість за хорошо-вперезану дівку,
Що силоміць тамтой, против волі, й відвів.

Одисей же

Хризи доплавав, сотенну привозячи богові жертву.
Зараз вони, та як тільки в глибокую пристань

[всугнули,

Звитком вітрила звили, та й у чорний насад

[поскладали,

Щоглу ж на ложе своє положили, спутивши

[на линвах

Хутко, потому й судно, та на веслах до суши

[пригнали,

Камяні котви вергли, почепили на увязь причали,

Стали тоді вилізати й самі на морське узбережє.

Одаль-стрілющому Фебові вивели жертвенне стадо,

А накінець і Хризівна із бистрого вийшла насаду.

Зараз її до сьвятині повів Одисей многомислий,

В руки сердешному батькові дав, та до його

[й промовив:

»Хризе! мене ось прислав верховодець

[царям Агамемнон

Дочір віддати тобі, та й сотенну Фебові жертву

Вдіяти ось за Данайців, еднаючи ласку в владики,

Що й насилає тепер на Данайців болюче скараньє.»

Рік, та й віддав у поруче. Кохану ж дочку

[обіймивши

Радий був дід. А тимчасом і славную богові жертву

Шиком у пишно-будовного олтаря поуставляли,

Руки умили і в жмені набрали ячменю і соли.

Голосно Хриз помолив ся за них, підіймаючи руки :

»Слухай мене, срібнолукий, що навкруги

[Хризи колуєш,

Килю сьвяту стережеш і могутчо в Тенеді царюєш !
Ти ось і перше уже та услухав моєї молитви,
Й пошань мені учинив, поразивши ахейськеє

[військо.

Ото-ж і нині мені ще й отсе уконай ти бажанье :
Нині сромотною погибіль уже одверни від Ахейців !»

Молячись тєє казав, Аполлон же молитви

[й услухав.

Після ж, оттак помолившись, ячменем посипали

[й сілью

Й шиї скотам підогнувши, порізали та й осьвіжили,

Стегна сейчас одсікли, та й нарізавши сала,

[покрили

Двічи кругом, а верх того ще й іншого мяса

[поклали.

Дід і палив на дровах, та й вино узливаючи чорне,

Скроплював. З-боку хлопята в руках пятизубці

[держали.

Стегна спаливши, як слід, та уперш печінок

[скоштувавши,

Дрібно скришили й останне, усе на різни

[настромили,

Важно на них уpekли, та тоді й постягали готове.

Потім, отак потрудившись, бенькет заготовили

[славний.

Їли, й нічого на спільнім пиру для души не

[забракло.

Та як уже і напою і страв наситились до-схочу,

Хлопці упять-же, вином аж до краю наповнивши

[жбани,

Кубками всіх обнесли, зачинаючи з правого боку.

Так пирували ввесь день, задобряючи бога

[співаньєм ;

Гарну співаючи пісню, похвалну, молодці ахейські
Славили Феба, а той, та душею радіючи, слухав.

Геть аж як сонце зайшло та і сумерки вже
[наступали,
Позасипляли вони, у причал почувать полягавши.
Тільки-ж у-ранці, як вставши зійшла рожеперста
[Зірниця.

Вже і вертались вони до широко-обозного війська.
Гнеть їм попутнього вітра й післав Аполлон
[промінчастий.

Щоглу поставили в-сторч, позавішали білі вітрила.
Зараз і вітер середне надув, та й темнюща пучина
Вельми, в поході судна, округ сволка його
[зашуміла;

Бистро воно і побігло, рисуючи борозди в плесі.
Та як вернулись назад у широкий же обіз
[ахейський,

Зараз і чорне судно узтащили на край суходолу,
Више піску й підняли, та й колоди товсті
[підкотивши,

Порозходились вони і самі по шатрах та насадах.
Той же та гнівен сидів у насадів, у
[скоропоходніх,

Плеканець божий, Пеліїв Ахиль, богатир
[бистроногий,

Ані на раду не йшов, що для витязів славу еднає,
Ані до битви: один, загризаючи приязне серце,
Гайно сидів він, дарма що й бажав сам і гомону
[й битви.

Та як дванадцятий раз від тогодня зійшла
[вже Зірниця,

Впять до Олимпа тоді пувували й вічисті богове
Овеї посполу, а Зей приводив. Не забула й Тетида
Синову просьбу. Із твани морської вона
[підіймилась

Та на великеє небо у-ранці й пішла до Олимпа.
Кроненка там і застала, очистого, різно від інших

Сидячим аж на найвисчім вершку на шпилястім
[Олімпі.]

Сіла у його в-близу, й обіймивши ліворуч коліна,
Правою ж до підбороддя його дотикаючись ніжно,
Молячи, так до владики, до Кроненка Зея, й казала:
»Батечку Зею! одна з невмирак, як тобі

[я вгодила
Словом чи й ділом хоть раз, то й моє уконай
[ось бажанье:]

Сина мені звеличай! Вже і так скоросмертнійший
[з овсїх

Єсть він, а пинї йому верховодець царям,
[Агамемнон,

Ганьбу вчинив, бо владає дарунком, що в його
[і видрав.

То звеличай же його, Олімпійський совітниче, Зею,
Та одолїньє у битвах Троянцям даруй, аж Ахейці
Сина могó ушанують і славу його ще й умножать.»

Тее рекла; але їй не одвітував Зей

[хмарогонець,
Мовчки сидїв. А Тетида, як перш обіймила

[колїна,
Так і держала обнявши, та впять же в-друге
[їй запитала:]

»Ото-ж до-певна мені обіцяй, та й кивни

[уволивши,
Або й одмов — ти боязни не знаєш, — хай

[знати-му добре,
Скільки отсе я богиня з усіх нешанобнійша

[їй буду.»
Тяжко зітхаючи Зей хмарозборець до неї

[і каже:
»Пакосне ж діло і єсть бо! мені обуздати

[прийдесть-ся
Геру, як ся та роздрочить мене доганяючим словом.

Завше вона і без того мене при богах невмираках
Ганить, що в битвах Троянцям та я їй помагаю
[бо, каже.

Йди ж ти тепера із-відсіля геть, щоби що їй
[не пізнала

Гера, а я та вже сам постараюсь, щоб тее вконав я.
Бач, я тобі їй головою кивну, щоб піймила ти віри.
Се ось богам невмиракам від мене єсть дуже
[великий

Знак: ні я сам не відкличу сього, їй необманне
[те слово

Та їй не вконать ся не може, як що їй прикивну
[головою.»

Рік, та бровами, аж синіми, чорними

[Крб́оненко їй такнув,

На голові ж, на влади́чій, безсмертній, вічисте

[волоссе

Як шевельнулось у-верх, аж Олимп величезний

[затряс ся.

Порадувавши оттак, розійшли ся. Вона

[після того

З ясного неба упять у глибоке спустила ся море.

Зей же в будинок пішов. Та богове усі їй повставали

З сідал своїх, зустрічаючи батька; ніхто не

[одваживсь

Ждати грядучого: поспіль насупротив його і

[вийшли.

Він і засїв собі там на престолі. Та знала ж

[і Гера,

Достерегла бо вона, як у-перше із ним радувала

Діда морського дочка, срібнонога богиня Тетида.

Зараз до Кроненка Зея їдкими словами їй озвалась:

»Хто се з богів та упять-же їй змовляв ся

[з тобою, хитряго?

Завсїгди мило тобі, заховавшись од мене оподадь,

Суд потаємний судить, та ніколи мені ще і слова
Ти не сказав добровільно із сього, що сам загадаеш.»

Ій одвічав після того отець і людей і
[безсмертних :

»Геро! не овсі ж мої ти попадь ся увідувать речи:
Поважкі будуть для тебе, — дарма що мені ти

[й дружина.

Скоро коли подобає що-небудь учути, ніколи
Ранче од тебе ніхто ні з богів ні з людей се

[й не знає.

Но як захочу що й сам, в стороні од богів,

[порішити,

Вже ні запитуй об сім, ні цікаво й сама не

[розвідуй.»

Впять одвічала йому волоока владичиця Гера :

»Кроненку вельми жорстокий! які се ти речи

[говориш ?

Я ж ні питаюсь тебе, ні сама не розвідую зовсім.

Завсїгди мовчки усе ти й обдумаєш сам, що

[й захочеш.

Тільки я дуже боюсь, чи тебе не намовила нині
Діда морського дочка, срібнонога Тетида богиня.

В-ранці ж сиділа з тобою, й коліна твої обіймала.

Ій ти, як бачу, й кивнув, Ахиля звеличати

[поклявшись

Певне, та й перед насадами сила згубити Ахейців.»

Ій та упять-же одвітував Зей хмарогонець,

[і каже :

»Злиденна! завсїгди зуздриш, що годі й укрить

[ся від тебе.

Вдіяти ж нічого ти не удієш, моему лиш серцю

Більше ненавистна станеш, та гірше-ж для тебе

[і буде.

Скоро ж що й єсть воно так, то мені і завгодно

[се, значить.

Ти ж онїмівши сиди та мого глаголу і слухай,
Бо і боги не допоможуть тобі, скільки єсть на Олімпі
Хоть і прийшли б, як на тебе наложу незборені
[руки!«

От-щоб він рік; та зляклась волоока

[владичиця Гера;

Мовчки сидїла вона, одправляючи ласкаве серце,
Й сумно в хоромях у Зея зітхали боги Уранійці.
Тут та зачав речувати Гефест, знаменитий

[художник,

Матір сердешну свою, білолікту втішаючи Геру:

»Справді бо пагубне діло се й буде, та

[вже й нестерпенне,

Скоро що ви за вмирак оттаку підіймаєте сварку
Й межи богами вчиняєте галас такий, що з

[бенькету,

З доброго, щезне й веселість, коли окошаєть-ся лихо.

Я ось тобі і доражую, мати, й сама ти се знаєш:

Батька сердешного, Зея, бач слухати треба, щоб

[знову

Він не озлив ся та впять не зворушив би

[нашого пиру.

То бо, як-що Олімпієць, поблискач небесний,

[захоче,

Скине й з престолів, бо, звісно, багато

[сильнїйший і єсть він.

Лагідним тільки до його отсе й обізви ся ти

[словом,

Зараз тоді ласкавійший і буде на нас Олімпієць.»

Тее сказав, та схопивши ся митью, він

[кубок двудонний

Матери милій підніс, та всуваючи в руки й

[промовив:

»Витерпи, мати моя! перенось, хоть і гірко,

[твій смуток,

Хай я, сердешна, оттут і не бачу твоєї зневаги.
Бити-ме; я ж та не годен і буду тобі, хоть

[досадно,

Поміч подать: небезпечна бо річ на Олімпського
[стати.

Він, та уже і давнійш, як тебе ратувать я

[поквапивсь,

За-ногу ймивши мене та з порога небесного

[й шпурив.

Коміть всю днину я падав, та враз із заходячим

[сонцем

В Лемносі впав; не багато й души щось остало

[ся в мині.

Там недошибка мене й підіймили прихильно

[Синтяне.«

Рік, та всьміхнулась на те білораменна

[Гера богиня,

Й кубок від сина свого, усьміхаючись, до рук

[узяла.

Він же і інших богів, та від правого боку зачавши,

Всіх частував, зачерпаючи нектар солодкий із

[жбана.

То й підняли невгамований регіт блаженні богове,

Видя, як жваво кульгавий Гефест увихавсь по

[кімнаті.

Так та всю днину вони й пирували, аж

[дó-захід сонця,

Гойно: нічого на спільнім пиру для души не

[забрало,

Ані прекрасної гуслі, що й була у руках Аполлона,

Ані-же муз, що співали на-очередь голосом гарним.

Але як тільки зайшло промінїюче сонічне

[світло,

Всі й розійшлись на спочинок, усякий до

[власного дому,

Де пресловутий обініж кульгавий Гефест і
[поставив,
Хитростью свого містецтва, для кожного инший
[будинок.
Зей же на ложе своє пошагав, Олімпійський
[поблискач,
Де і звичайно він спав, як солодка чепилась
[дрімота:
Там опочив він, а побіч і золотосідальна Гера.

СТАНОВИЩЕ РУСІ

супротив Польщі і Московщини.

Сумна подія, яка з початком сего року викинулась було на овиді славянського мира, іменно ворохобня в краю польськім, і котора зо всіми страшищами — тою неминучою обстановкою кривавої борби — так завзято продовжала ся, приближається нині вже ік своєму кінцеві, не менше неуспішному, як через цілий століток, се-б то від 1761. року, коли на престолі польськім засів було король Станислав Понятовський, кінчили ся звичайно всі конфедерації, інсуреції та революції лядської акційної партії, котора й складається тільки з поступової части лядського народу; не менше неуспішному, як отсе в старій скрізь позапестованій половині сьвіта по нинішній день звичайно кінчать ся свободні рухи не то щó партій, а то навіть одностайні рухи народів, скоро лиш ті рухи не входять в розчот взаємної гусударської політики. Небавом і отся подія перестане бути предметом дневної поговорки, а стане власністю історичної памяти; но дія людська не зупиняється: вона поплине дальше своїм бистрим потоком. Дай же, Боже, щоби ті народи, которі в теперішній лядсько-московській борбі проливом богатирської крови або хоч закріпавленнем племінного чувства страдали, а від ко-

горих єдино розвязка сего славянського питання залежати-ме, — дай, Боже, кажемо, щоби славянські народи із сего найновішого факта піймили науку народньої справедливости, якій вони в своїх симпатях і ділах доконче слїдувати повинні, коли добро всеї Славянщини без чужої помочи і без повторення прикрих історичних опитів розвинути ся має. Особенно жичимо сеї науки Ляхам, іменно же поступовій, відзисканнем народно-политичної независимости займаючій ся партії, которая й досї треваючи в гріхах своєї бувальщини, через неузглядненне історичної науки не тільки собі, но й всему народові своєму великої біди набавляє. Для узискання сеї науки представляє теперішня лядсько-московська борба дуже наручну тему; тому і буде предметом сих строк: поясненне сего питання із малоруського становища, до чого вже давнійше браття Славяне Русинів завзивали.

[I.]

Відколи завязала ся борба Ляхів з Москалями, було отсе предметом неперестанніх толків, по чийй сторонї правда? Занималась розвязкою сього питання западня німецько-волоська Європа, занимались нею й прочі Славяне, і виходив за-всїгди майже однакий одвіт: Ляхи бажають свободи, Москалі думать Ляхів, отже правда по сторонї лядській. І в самім ділі публичня опинія народів європейських і народів западно- і южно-славянських, отже публичня опинія європейської більшости, зачала вступатись за Ляхами супротив московської перемоги. Європейські держави спромогли ся навіть на дипломатичну інтервенцію в користь Польщи, з котрої і вийшло те, що три держави, не вмючи прийти до такої згоди, якої

доконче потреба, щоби свої вимоги в користь Польщі у московського правительства силою перти, примушені будуть уступитись з поля дипломатичної акції, а оставивши Росії легким коштом побіду моральну, замість допомогти справі людській, ще їй завадили, бо Ляхи, сподіваючись завше на європейську поміч, ослабили себе неперестанними жертвами до крайности. Нині після третього одвіта московського кабінетя політична ситуація така: Австрія зарікаєть-ся навіть самої гадки про оружню інтервенцію, яку їй підсували; Наполеон бачить, що нема йому в Європі досить сильного союзника, про-те ледве щоби сам схотів за Польщу підіймати московську війну; Англія нарешті, котра в тій справі не видить свого інтересу, рада з клопотів свого небезпечного сусіда і готова кожної хвилі умити руки від усього.

Но відложім тимчасом на бік пояснення причин тих, з яких вступаєть-ся за Ляхами публична опинія не-славянської Європи, і тих, з яких іменно обзивають ся за ними народи славянські. Нам треба перше всего пояснити, поза-кілько сей вирок, що в теперішньому лядсько-московському спорі правда по стороні Ляхів, єсть справедливий. Придививши ся до него близче, не можемо ніяким побитом безусловно йому притакнути, а тоді вже зовсім ні, як-би показалося, що публична європейська опинія представляла собі в сьому питанню лиш одних Ляхів яко народ бажаючий для себе волі, і лиш одних Москалів яко народ, чи яко правительство, котóre душить волю одних тільки Ляхів.

Як-би се так, що тут заходила б справа меж двома народами славянськими, лядським і московським, з котрих перший бажає свободи, а другий

свободу дратує, тоді й не трудно б рішити, по чий стороні правда. Видить ся нам, що тоді не найшлось би народу в Славянщині, котрий не вступивсь би за обидженого слабшого брата; тоді й розвязка сего питання могла би легко наступити, бо й сівєрий великан, котрий супротив чужих западніх опікунів Польщи грозно скалить зуби, мусів би доконче перед ворошньою гадкою славянського гурту уступити. Но діло не те. Лядсько-московський спір не єсть справа двох народів, страждущого і гноблящего; єсть-то спір двох ігемонів славянських над третім братнім народом. Один з тих ігемонів, силою дужчий, переміг було давно ігемона слабшого, володівшого над людом третім, і панує однаким побитом над знівеченим ігемоном і над його ілотом. Знівеченому ігемонові надоїла вже ілотська доля; він рветь-ся за волею так само, як колись-то від його рвав ся неволений через него народ руський. Отсе єсть гранична точка, до котрої сягають іще симпатії славянських народів для знівеченого ігемона, а навіть симпатії колишнього його невольника. Но Ляхи переступають сю граничну точку; борючися за свою волю, обявляють вони, що для них нічого не значить воля без пановання, і що границі їх панства сягати мусять по-за край того люду, котрий колись-то всіми силами зо своїми панами боров ся, а з котрим вони до нинішнього дня не хотять помиритись.

Се коротка, но вірна характеристика лядсько-московського спору: єсть він зовсім ігемонської натури. Коли кому видить ся, що тут за надто увеличенно представлене стремленне Польщи за верховодством, то ми тимчасом вскажемо тільки на відозву лядського ворохобного уряду з дня

30. липця сего року. Говорить ся там проміж инше так: Хочемо Польщи в границях з року 1772.; Польщу без Литви і Русї навіть подумати годї; нема і не може бути ніякої Польщи без отсих польських провінцій! — Міг було ворохобний уряд признати ся явно, що Польща не може бути самостайнім панством, що вона тільки в союзї з другими славянськими людьми, як рівна з рівними, гараздувати могла би; міг отже ворохобний уряд лядський виповісти гадку федераційного союзу славянських людей під яким небудь иншим іменем, ніж Польща, которе, не знаю як у других Славян, но у Литви й Русї нині ще зовсім ніякої віри не має. Но зачим же той уряд, замість гадки о якій небудь федерації самостайніх людей, приводить на ум старосьвітську Польщу, котора Литву й Русь польськими провінціями, а не краями самостайніх людей уважала? З нагадкою шляхетської республіки стає разом на умі цілий ряд страшищ із непомерклої ще бувальщини, з якою теперішнє, всьому сьвіту відоме, нетолерантне поступованне Ляхів супротив народности руської дивну становить гармонію. І має ж така Польща бути приманкою для руського народу, щоби він покинув свій дотеперішній союз державній, до которого він колись-то своїми змогами причинив ся, коли він в тій новій Польщі ані більшого щастя, як тепер, ані навіть поруки до такого розвою, як в теперішнім союзї державнім, для себе не бачить? Но про те ще поговоримо пізнійше.

Переконавши ся загально о тім, що межі побудками теперішнього лядського руху найголовнішою єсть охота до пановання над людом литовським (білоруським) і руським, вже не мо-

жемо, ба навіть ніхто із безсторонніх Славян не може безусловно виповісти своєї симпатії в користь теперішньої лядської борби. Придивившись до тих органів, котрими виражається ворошня гадка поєдиноких людей славянських, в самім ділі нігде безумовного признання правди Ляхам не добачаємо. Южно-славянські, особливо же западно-славянські дневники оказували вправді Ляхам найживіші симпатії, котору-то живість пізнати можна із не конче великої розбірливости сих вістей, якими, по словам одного англійського кореспондента, Ляхи весь політичний горизонт Європи омрачили; но вони ограничали завсїгди свої симпатії там, де ходило Ляхам о старшование над Литвою і Русю. Требувала того сама консеквенція, коли вже Ляхів брали в опіку против ігемонії московської, щоби й других людей, против їх волі, ігемонії лядській не предавали. Як-що може вони з меншою живостю заступали Русинів против Ляхів, ніж сих против Москалів, то походить відси, що вони теперішній спір славянський яко справу двох славянських людей против третього ігемона уважали. Се однакже єсть не конче справедливо, бо той спір єсть спором двох ігемонів, в которім головне питання становить третій народ. Цілу річ можна б далеко справедливше осудити, дивлячись на неї із становища сего третього народа, із становища руського. Дивлячись на неї із того становища, могли було славянські органи багато дечого більше в обороні руського народу сказати; але-ж ніяк було їм стати на те становище, тим більше, що руський народ в теперішньому славянському спорі чинно виступити не міг, а самі Славяне, як таки признають ся, ще не гаразд багато про наш народ

і його снаги знають. Се єсть однакже факт, що журналістика славянська з гадками, які висказали знакомиті заступники людей славянських, в розлад не прийшла. Говорили єї заступники з холоднішою кров'ю о лядсько-московському спорі, длятого жаловали всі, що є такі причини, по котрим сего спору не минути. Врешті вони не відказували Ляхам своїх симпатій, тільки вміли їх завсїгди обмежити, і так: Палацький сказав, що він не бачить спасення Славянщини в якій-небудь ігемонії; отже не бачить його в московському царі, іно в Славянщині самій, то єсть в розвою її способностей; но він не може також бачити його в Польщі, котра, встаючи за волю, стремить і до пановання в Києві. Рігер бачить головну перешкоду для удачі теперішнього лядського руху в тім, що Ляхи в обєм лядсько-московського питання втягають також 15-миліонний народ руський; він каже навіть, що се лядсько-московське питання інакше розв'язане не буде, як тільки, коли народ мало-руський по сему ділу свою гадку заявить; він узнає ту околнність, що сему народові своєї гадки тепер заявити годі, і висказує отсе желанне, щоби московський цар сам розв'язав се питання на користь народа (мало-) руського.

Ткалац уважає теперішнє повстаннє в Польщі великим нещастєм для Славянщини, іменно тому, що Польща о своїх силах тєє питання рішити не зможе, хіба-б тільки з помочю Європи, которій однакже, як знаємо, ніколи так о відбудованнє Польщі, як більше о ослабленнє Росії ходило. Польща з Москвою уговорюватись не схоче, бо вона їй не вірить; отже було б задачею Славян, стати розсудцями в тім спорі і су-

дити по правилу: Ляхам, щó лядське, Москві, щó московське. Но лядською власністю не можна признати ані Литви, ані країв Русї, хоч вони колись до польської республіки належали і хоч-би шляхта була там скрізь польскою. З другої сторони не прийде знову й Москва при своїм дотеперішнім поступованню так само ніколи до щіли, як і Польща з своїми забаганнями.

З гадкою сих трійох славянських авторитетів соглашають ся й прочі в сїм спорі не замотані славянські народи.

По крайній мірі органи славянської опинії, розбираючи се питання, ограничали також свою симпатію для Ляхів, коли прийшло ся виректи суд о старшованню Ляхів над руським народом, і тільки свою опозицію против московського правительства різче заявляли. Не було ж ані Ляхам ані Москалям таке заявленне славянської гадки дуже по-нутру. Лядська журналістика мовчала на таку мову своєї славянської ровесниці і виявляла свій гнів тільки насупротив висказаної гадки помянутих трійох знакомитостей, а публіцисти московські на-відворот сердилися на славянські журнали, но супротив тих славянських авторитетів заховували дуже шановне мовчання. Єсть-то найліпший доказ, що так Ляхи, як і Москалі побачили, що їх ігемонські стремлення не стрічають ся з признанням Славян.

[II.]

Тепер же придивім ся, як думає о сїм лядсько-московським спорі той народ, которому старшованне тих двох ігемонів найбільше в знаки даєть-ся, т. є., як думає в сій справі народ малоруський.

Славянська народопись так само, як і історія Славян не переступила йще преділів науки, щоби стати ся власністю великого гурту, так само, як котра небудь вітва людського знання; про-те й не диво, що народ руський, котрий по числу душ і по обему заселеного ним краю займає з-черги друге місце в семї славянській, буде може не одному Славянинові менше відомий, як Німцеві котре небудь із мікроскопічних панств свого бунда. Не диво й тому, бо сей народ, утративши з-давна свою політичну незалежність, будучи і в народньому згляді від побратимчих народів занепащений, фігурує тільки на мапі московської імперії, або на реставраційнім плані лядської республіки яко їх часть інтегральна. А все-таки єсть-то собі народ, маючий свою питому, чисто славянську, вдачу, заповняючий своєю, не аби-якою, дією великий пробіл в історії Славянщини і обіймаючий в собі всі вимінки до самостайнього існування між народами. Будучи розділений межи дві держави, потяглись і його політичні інтереси в дві противні сторони, що однакже при теперішнім смутнім його положенню зовсім йому не вадить, а навіть противно, діюючи один на одного, до тим певнішого підрацювання із сього сумного положення причинити ся мусить. Нещастним побитом довелось було так, що сей народ позбавлений був не тільки своїх історичних, але й природних прав. Недавнім часом відзискала часть народу, підчинена австрійському панству, своє природне право, а неминучим наслідком сього буде відзискання сього-ж права і тою частю народу, котра остаєть-ся при імперії московській. Таким самим путем, сподівати ся, піде і відзискання історичних прав народу, которі

з нинішнім днем анї в Австрії навіть не признані, бо Галичина ще не уважається нинї руським краєм, ревиндикованим Австрією з титулу угорської корони, котрої владїлці з волї народу колись-то в тїм краю панували, но, судячи по лютівій уставі, уважається вона скорїйше так само провінцією лядської республіки, як і воеводства краківське й сандомирське, котрих частини, на укїр политичньому подїлові за часів Польщи, з тогдишнім воеводством руським тепер одну провінцію з одним спільним соймом складають.

Так само плісніють десь в московських архивах ті уговори, котрими вольна гетьманська Україна, вибивши ся з-під кормиги лядської, добровольно й не безумовно перейшла в состав московського царства, а українська автономія єсть нинї *tabula rasa* в тій нормі правління, під котрою наш народ стогає. Значня часть історії руського народу єсть уже в найновїйших часах пояснена працями таких своїй народности вірних і в народї високо поважаних знакомитостей, як приміром наш Костомаров; небавом ніхто з образованих людей руського народу не зможе себе ізвиняти незнанням рідної історії; довідається о ній і вся Славянщина, а тоді руський народ сміліше заговорить в своїй справі, бо й він буде мати право до симпатій славянських людей, по крайній мірі таке саме, якого поживають в так гойній мірі Поляки. Поки-що заключається діяльність руського народу в границях скромнїйших.

Хіснувати зо всіх способностей, які народові подає його теперішнє положення политичне, в цілі дальшого народно-политичного розвою, працювати неутомимо над просвітою цілого гурту

народнього, щоби відзискати опять з самого народнього кореня ту силу, котора через відступленне його висчої верстви затеряла ся, то єсть сама переднійша й головна задача тих людей, которі сей народ і його діяльність репрезентують, а той обовязок вкладає на них загально-людський поступ і людська осьвіта, которими вони гурт свого народу випередили. Найменше ж може бути задачею сих заступників народніх, думати вже нині о відбудованню якої політичної особности, або навіть, слідуєчи за приміром лядської акційної партії, брати ся сбіроч за таке діло, не знаючи, що на те скаже народ, або й знаючи, що народ тому противен. Виконати совістно задачу теперішности, а не братись до діл призначених до сповнення часам будущим, то єсть головне правило, которе поступова часть руського народу ніколи з очей не спускає. Сего жадає від неї свідомость реального патріотизму, которий один зберегає народи від таких нещасливих подій, які від цілого майже століття навіщають народ польський, а приспоряє народам щасливішу долю.

На яким же праві опирають Ляхи й Москалі свої претензії до руського народу? Обоє опирають їх на двояким праві, природнім і історичнім. Тут треба перше придивитись, чи так одно, як і друге з тих двояких прав може мати однаку важность в спорах народів, а потому розібрати, по-за кілька претензії Ляхів і Москалів до руського народу суть правні або безправні.

В загально-людській житні багато дечого діється не по правді, отже й не диво, що й поняття права буває дуже релятивне, стосуючи ся до менше або більше загального погляду людського. Маючи те на увазі, здається з-разу до-

сити трудно, винайти норму, ведля котрої наро-
дам в спорах народів з народами або державами
вирок давати належить. Но потягнувши границю
межи інтересами держав а інтересами народів,
усувається ся трудність, і сама логика тоді го-
ворить, що право державне тою нормою бути не
може. Так народ, як і держава єсть товариським
організмом, з тою тільки різницею, що один ор-
ганізм єсть твора природня, а другий штучня.
Отже в стосунках між державами єсть правом
людська установа, котора не конче йще обіймає
в собі засаду справедливости, ісключну засаду за-
гально-людського права; така установа одміняєть-
ся звичайно з одміною часів і людей, і вже по
тій причині не може бути в ділах загально-люд-
ських за норму принята. Так складаєть-ся за-
гальне право європейське і з засад загально-люд-
ського права і з права сильнійшого. Но послідня
засада в стосунках народів з народами не може
бути правом, так само, як і в загально-людським
праві вона єсть безправем.

Природне людське товариство, яке розуміємо
під словом народ, єсть не що инше, як тільки
моральна особа. Як для поединчої людини (особи
фізичної), так і для цілого люду (особи мораль-
ної) може тільки право загально-людське бути
справдешнім правом, отже лиш ведля сего, а не
ведля якоїсь самовольної установи, котрою ніби-
то руководять ся в єввіті дипломатичнім, хоч
рідко їй підчиняють ся, належить давати вирок
в справах народів з иншими народами, або на-
родів з державами, коли такий вирок має бути
справедливий. Обичайна засада повинна бути
євятощами для публичної опинії; та засада на-
дає народам силу моральну супротив держав, між-

тим як держави руководять ся супротив народів силою фізичною, отже й насилієм.

Кожний народ має повне право, зберегати своє суттє і розпоряджати своєю судьбою в границях йому прислужаючих, отже й право, вступати по добрій волі в союзи з другими народами, т. є. вступати в состави державні. Се право народне можна признати правом природнім, котрим насиліє виключається. Історичне право народам властиво не прислужає, хиба лише о стілько, по-за кілька воно опирається на сїм праві природнім і своєю повагою його освящає.

Історичне право єсть властиво правом того штучного товариського організма, которе розуміємо під словом держава; про-те його тут далше розбирати не будемо.

Тепер розберім, чи правні суть претензії народу лядського й московського на народ руський.

Що Ляхи й Русини суть народами самостайніми, те не може бути ніяким питанням. Ведля тенденційних аргументацій лядських становлять вправді Русини з Мазурами один народ, іменно народ польський, но то єсть тільки маневра, котрою вони своїм несправедливим претензіям хотять надати позір якогось права. Було би то право, яке прислужає народам против сепаратистів свого таки народу. Сепаратизм народній псує той природній організм людського товариства, яким єсть кождий народ, а се тому, що кождому народові прислужає право зберегати своє суттє, отже й зберегати від сепаратичного розслаблення. Но таким позором не збаламутять Ляхи Слявянщину. Ще може довелось би їм збаламутити Французів, слухаючих прелекцій Духинського в парижській колегії, та ба! і там уже починають слухати

не одних тільки Ляхів; Французи читають нині письма нашого Костомарова, переведені на французьку мову.

Отже Ляхи яко народ не мають до Русинів, яко до народу, так само, як і вони, собі самостайнього, ніякого природнього права. Їх претензії єсть чиста напасть, бо право історичне, по-за кільки його в справах між народами уважати можна, єсть те-ж по стороні Русі, іменно: Русь за польського пановання як і за найдавнійших часів була все самостайнім народом: ніколи відщепенцем народу лядського в згляді народньому. О історичньому праві Польщі яко держави не може бути й гадки, бо Польща яко держава вже нині не существує на сьвіті, а з кончиною особи, все одно, чи фізичної, чи моральної, перестає й право, привязане до самої особи. Врешті ті народи, що колись польську державу составляли, мали би право впять її, по добрій волі, скласти, а все-ж таки була би то вже нова особа. Но скоро тим народам до сього діла не стає спільної волі, то нехай старають ся Поляки, коли можуть, нову польську державу сами скласти.

Новій державі прислужала би тоді супротив других держав претензія, про другі народи колишньої Польщі упоминати ся, но супротив реклямованого, мимо його волі, народу не було б те ніяким правом, бо нова держава повстала без його уділу. Чи другі держави схотіли би признати своїй новій ровесниці історичне право на таку рекляму, то питання инше. На всякий злучай була б то вже справа між державами, а ті, як сказано, керують ся так званім правом державнім, которе й єсть тільки установою або звичаєм, бо в йому задержало ся ще середовічне *jus*

fortioris. Ся установа підпадала не раз одмінам по причинах конечности або самовольної угоди пересправляючих, а нині вже бувають і відміни по причині загального погляду; нині кандидати престольні, котрим підносять корону, роблять припущення тої-же зависиме від желання всего народу, отже уважають право насилля недостаточною основою для легитимности.

Із усього видко, що Польща ані яко народ, ані яко держава против волі руського народу правних претензий до него мати не може. — Заходить вправді ще один позір правної, ведля думки Поляків, претензії, т. є. що на руській землі між руським народом живе значня часть людей лядської народности. Що такі люде на Русі живуть, то єсть факт; но відки взялись вони, як не з помічю несправедливих інституцій, котрих по свідощтву історії руський народ ніколи не одобрив, і против котрих цілими віками з Польщею боров ся. По тій засаді, говорить знакомитий Чех Рігер, не мав було вже народ чеський при кінці минувшого століття ніякого права до существовання яко народно-политичня особность, бо через подібні інституції наробило ся тільки перевертнів, що станув майже другий народ серед чеського люду; а преці-ж се не так, і нині не знайдесть-ся нікого, хто не признав би Чехам повне право в їх борбі против Німецтва за свою народно-политичню самостайность. — Ляхів, чи там зляшених Русинів, що на Русі живуть, кільки їх не було б, хоч їх і не конче багато, не можна те-ж уважати супротив руського народу яко народ, тільки яко єдиниці народні, котрим яко єдиницям прислужає загально-людське право, навіть серед землі чужого люду, зберегати, коли хотять,

свою народність, однакже ніхто на світі не признає їм права до народно-политичного верховодства в тій землі, де вони ледве дванадцяті частину чинять. Жидів живе на Русі майже саме стільки, і то не з пізнішої пори, но з тої самої, як і Ляхи, взялись вони тут, а все-ж таки жадному дипломатові не прийшло на гадку, піднести питання, чи не далось би з Русі зробити другу Палестину. Тому думаємо, що ігемоничня засада Ляхів зглядом Русі не тільки в опинії народів, але й в опинії дипломатів, коли прийшлося би, не мати-ме ніякої піддержки.

[III.]

Якого-ж значення є претензії Москалів до Русі? Одна часть поступової верстви московського народу, іменно так звані славянофили, опираючи ся на результатах початкової науки в області славянської історії і етнографії, підносять претензію народню. Результати тої початкової науки, которі яко початкові, отже не повні, і від новіших вислідів, яко доконалих, різняться, отже й не конче повинні бути уважані, — є такі: Русю називається цілий обшар землі, над которою колись Рюриковичі панували, а Славян, живущих на тій землі, називають Руськими і уважають їх одним народом. Що послідня гадка єсть тільки гіпотеза, показується із тої-ж самої початкової науки, котора виділа потребу, тих руських Славян ще добитійше назвати, та й тому охрестила одних Велико-Русами, других Мало-Русами, а третіх Біло-Русами. Очевидно було сею потребою не щось інше, як те, що на деяких частинах із тих Славян замічали ся плястичні признаки якоїсь народньої особенности. Славянофили

московські зачали над'уживати сих початкових результатів історично-етнографичної науки; учепивши ся слів Русь, Рус, руський, перестали вони зовсім уважати на фактичній стан діла, ведля которого важність слів велико-, мало-, біло- означає різницю Русчини, в такій самій мірі, якою, додавши до слова Славянин потрібне число прилагательних, означалась би різниця народностей славянських. Ведля теорії московських славянофілів можна би, опираючись на історії, землю славянських племен, сербського і моравського, назвати одним словом Моравия, з додатком слів мало- і велико-, як ведля Шафарика в старину і було, а з того одного слова виворожити одну народність, іменно моравську. Пропав тоді сербський люд і його народня самостайність! Сю теорію славянофілів московських можна би назвати теорією о пропащости права народнього. Політичне право, кажуть, робить ся пропаще через революцію; а до пропащости народнього права мабуть і тільки не треба: довольно маленької переміни в етнографичній номенклатурі!

Чи московська теорія о пропащости народнього права (лучше вона сама пропала б!) буде мати цілий московський люд за собою, чи тільки якусь часть його поступової верстви, т. е. либералів з города Москви, которих органом єсть Аксаков і його журнал »День«, — то все одно; Москалі, яко народ, не мають про-те того природнього права до Русі, щó до Архангельської або якої небудь иншої губернії, де живе народ московський. Сі »либерали з Москви« єсть то властиво московські центральні, которі, хотя в иншому згляді против абсолютичного уряду московського

опозицію чинять, все-ж таки з тим урядом за руки держать ся, коли йде о засаду омоскалення Русі. Не велика, бачу, моральна вартість таких лібералів; шкода тільки їх чванення, що ніби вони єсть славянофили *par excellence* не то-що в Московщині, але таки геть на всю Росцію. Хай краще призвуть себе централізаторами Славянщини, та тоді почваняться ся справедливо: що отсе нема нам рівних на всьому світу, нехай і віденські центральні сховають ся!

Все-ж таки на славу московському народові признати треба, що не вся його поступова верства вдала ся на тих лібералів з Москви. Іменно ліберали з Петербурга, котрих ліберали з Москви западниками називають, а котрі звістні більше під іменем молодой Росії, що видала з про-між себе Іскандера і Бакунина, — не признають ся ані трохи до централістичних тенденцій своїх колежан з Москви, так дивно схожих з тенденціями теперішнього московського правительства. Ідучи за проводом помянутих двоїх знакомитостей московської еміграції, занадто хорошо думаючих о природній самособній силі московського народу, ніж мали б видіти для него потребу ігемонських засад, як н. пр. Ляхи для себе її видять, не сподіють ся Молода Росія ніколи на стільки, щоб одобряти несправедливі тенденції теперішнього московського уряду, або ще їх веспирати, як роблять ліберали з Москви, на шкоду руської народности, которую московський уряд не тільки всіляким способом душить, ба навіть зовсім не признає. Вона готова бути справедливою для нашого руського люду, а скоро тільки більша часть, чи там гурт московського люду під її впливом просвітить ся, то єсть спо-

дівати ся, що й сей гурт ступить те-ж на дорогу практичну і справедливу, а не гоняти меть-ся за ігемонським ідеалом московських славянофілів а Іа Аксаков. По тій причині, що між московським людом єсть уже нині велика партія либералів, маючих симпатію для нашого люду руського, можна би сказати, що Москалі у тому згляді висче стоять від Ляхів, которых ціла поступова верства, т. є. так партія аристократичня як і демократичня, для Русинів на лихих словах щодра, на добрих скупісенька. О ділах нічого й казати. Судячи по фактам з теперішнього часу, которі сами, не узглядняючи навіть бувальщину, на повний доказ о правдивости нашої про Ляхів думки вистарчають, можна би навіть заключити, що поступова верства лядського народу ще цілих столітій потребує, щоби затерти в собі сліди єзуїтського виховання.

Ніхто з Москалів не оспорював досі учену статтю нашого Костомарова, в котрій той-же до-казує сутте двох руських народностей, т. є. руської і московської. Костомарова уважаємо ми яко заступника народнього; таким уважають його всі просвіщені Русини, котрим в царстві московським до-тепер свою гадку прилюдно заявляти годі. Не можна допустити, щоби Москалі о тім значенню такого авторитета, як Костомарів, отже і о доносности його заявленої думки нічого не знали; а все-ж таки не поваживсь із сьвічних Москалів ніхто против неї відпором стати. Тільки люде, которі за гроші або за чини не тільки людям, но може й дияволу служити готові, не повстидались одважити ся, щоб подати свої услуги централизаторській системі московського уряду, на саме безглузде заперечування

руської самостайности народньої. Так на примір централізаторська система, між котрої факторами не посліднє місце займає православна московська ієрархія, рішила ся видавати журнал, призначений оголошати періодичні памфлети против руської народности, писані людьми загадкової вдачі, которі, взиваючи себе »Малоросами«, не соромлять ся обкидати болотом найхвалебнійші снаги самої лучшої частини свого люду, по тій тільки причині, що побудкою тих снаг єсть самовіжа народньої руської самостайности. Таких наймитів централізаторської системи не можна все таки уважати на стільки чесними людьми, а їх цоганому ділу припускати на стільки важности, щоби цілому московському народові навязати замір народнього братоубийства, або заперечення народніх прав руському людові.

Декому виділось би може, що московський народ має до руського народу право історичне, по тій причині, що в старину не говорило ся о двох, тільки об одним руським народі, которий і оставав ся під панованням князів Рюриковичів, з народу Варяго-Русів, від чого і пішла назва опанованої ними землі. Но те єсть тільки позір історичнього права, бо позитивно історія не говорить о тім, будьто в старину той один народ руський складав ся з однолитого люду; противно єсть навіть причини, ведля которих з віроятністю твердити можна, що на землі руській жило тоді більше навіть як нині людей славянських, которим, ведля нинішнього поняття о самостайній народности, ніхто тої-же відмовити не сьмів би, і що сплиненне тих людей в дві головні а третю меншу, білоруську, народности вже після десятого століття наступило. Не ранше, як тоді, спли-

нули ся і племена Вятичів і Радимичів, о котрих говорить Нестор, що вони прийшли від Ляхів, з тими иншими людьми, которі составили народність московську; тому і не диво, що язик московський у фонологичньому згляді більше на лядський похожий, чим мова руська. Но допустім навіть такий факт, що народ руський відщепивсь би було пізнійше від скоммасованої вже загально-руської народности, то все-ж таки, коли він нині становить вже самостайню народність, ніякий позір історичного права не може знівечити його прав природніх.

Історичне право Москалів яко держави, т. е. Росії, до народу руського єсть річ инша, і воно прислужає їй совершенно. Знаємо з історії, що народ руський, після вікової борби увільнившись ся одною частю від польської республіки, вступив по добрій волі в державній союз з панством московським. Щоб одна часть народу зробила, те зробила б було певно й друга, бо знаємо, що під Польщею вся Русь страдала і за свої права боролася, тільки що не кожда часть руської землі була в рівно користній обстановці для свого увільнення. А навіть допустім ту околнчність, що решта руської землі зостала дальше при Польщі, тому-що до свого увільнення всіх сил, або й жадних не ужила, то через те все йще не можна одмовити Росії права й до тих частей руської землі, которі вона відтак силоміцю від Польщі забрала; бо як-би се правда, що вони дійсне для свого увольнення своїх сил не уживали, отже, не беручи ніякого уділу в добровольнім соединенню увільнившої себе части землі з державою московською, виділось би кому, недостаток доброї волі до такого союзу достаточнo заявили, то ся часть

народу, котора ранше себе увільнила і в союз той вступила, мала би, ведля нашої теорії о природнім праві, совершенно право, сю часть людей, которі в ділі загально-спасеннім для всего народу нечинними оказали ся, уважати яко сепаратистів, розрушаючих организм народній, бо, сказано, кождий народ має право, зберегати своє суттє, чи небезпеченство грозить йому із-нутра, чи з-верхи. А що таке небезпеченство, т. є. винародовленне одної части а ослабленне всего люду — грозило, се не може бути ніяким питанням. Ще нині бачимо в руських, від Польщи забраних краях незагоєні сліди того гаразду, від которого Русь одбивалась, а Україна таки ранше відбилась. Проте мала Росія вже з титулу пановання над частю руського народу, власними силами себе увільнившого і добровольно їй піддавшого ся, достаточне право, і за рештою народу, котора або через недбалство, або некористне положенне своїх країв увільнитись не встигла, від Польщи упімнути ся і тим легальность свого забору оправдати. Но знаємо аж надто з історії, що факт, которий ми, щоб доказати право московського пановання над забраними краями Русі, іменно недбалость їх для свого увільнення від Польщи, вже й допускали, ніяк не показуєть-ся; противно, єсть отсе факт історичній, що сегобічні землі: Київська Україна, Поділля, Волинь — до того увільнення найбільше причинили ся і тільки через Росію саму, по заключенню Андрусівського мира, при Польщі оставлені були.

Історичне право Росії до Русі датуєть-ся від часу добровольної піддачі увільнившого себе люду руського. В тім часі мало навіть те право за собою моральну сторону справедливости. Чи в пі-

знійших часах ся моральна сторона в історичньому праві Росії яко держави, чи може в природньому праві Русі яко народу, чи наконець в обох правах і яким побитом ослабіла, се розбирати була б дуже невдячна праця, в котрій тільки застосованне теорії о пропащости права свою елястичность *ad non plus ultra* доказувати способность мало б. То єсть однакже факт, що руський народ, остаючи під панованнем московським частю через одно, частю через два століття, своєї волі до освободження від того пановання не тільки так неперестанно й так великанським побитом, як те супротив Польши діяло ся, але навіть жадними одностайніми, загальну волю народню доказуючими попитками до сьогодні не заявляв. З того можна би зо всею імовірністю вносити, що він московському панованню історичного права не відмовляє, а зваживши його агресивне виступованне против Поляків, котрі в найновіших часах свою ворохобню й на руські землі розширити хотіли, можна не тільки з імовірністю, але навіть з певністю утверджати, що він теперішнього пановання Москви на панованне Польши проміняти не хоче. Тим, котрі може поступовій верстві руського люду раїти хотіли б, щоб вона держалась не темного люду свого а вірила б скорше поступовій партії иншого люду, котрий нині готовий до благородного діла, яким єсть освободження людей, скажемо в одвіт, що поступова верства руського люду скорійше готова виждати skutків осьвіти свого народу, ніж нині від него відщеплятись, а зробивши себе зависимою від чужої, тому-ж людові без його самовіжи придбати долю, якої він тепер не бажає, а може й потому не бажати-ме. О скромній, але важній за-

дачі руської інтелігенції зробили ми вже висче деякі уваги.

[IV.]

Оцінивши, ведля нашої думки о народнім і державнім праві, рожай справедливости лядських і московських претензий до народу руського, повинні ми і до взаїмних лядсько-московських стосунків сю саму теорію примірити, коли хочемо бути справедливі.

Із того примірення показуєть-ся: що Ляхам, яко народові не по добрій волі піддавшому себе під панованне московське, но по знівеченню лядської держави на-силу покороному, прислужає в повній мірі право до условного або й безусловного увільнення від своїх опанователїв; иншими словами сказавши: Ляхам прислужає право до освободження Польщі в її границях природніх. З другої сторони не можемо признати Польщі, яко державі складовій, ніякого права до конечного відбудовання себе в давних границях, по-просту з тої причини, що така Польща нині не существуете. Чи органічний недуг, чи насильне убийство, чи може обое разом було причиною її смерти, то все одно; досить того, що организм державній давної Польщі перестав бути организмом, а коли организм мертвий, то мертве і його право до життя.

Зачим воскрешати вам трупа? Римська імперія, звісно кождому так добре, неначе-б то ще нині єсть вона в живих, які краї і які народи в своїм організмі поміщала; а чи встиг зреставрувати її навіть такий титан, як Наполеон I.? Кадавер римської держави розложив ся на свої первістки, а кождий первісток єсть нині організ-

мом: живе і розвивається, більшає і дужчає! Безпосередні потомки могутих Римлян, Італіяне, починають аж нині, вже добре пізно по совершеннім упадку римської держави, шикувати нову європейську потугу, між-тим як Іспанія в середніх віках, а Франція при кінці минушого століття сам шпиль своєї могутості osiąгнули, а Іспанія вже навіть давно перевихла ся. Ні Іспанія, ні Франція, ні Італія не виросте сама до такої безгарної величини, як була колись держава римська, но ані Іспанці, ані Французи, ані Італіяне не перестануть бути факторами в розвою людського товариства. Їх держави ще може соединять ся в одну велику федераційну державу романську; ще може наступить велика боротьба стихії волоської з німецькою і славянською; ще може Романія сама себе нівечити стане, як нині Сіверна Америка, — но сього, щоби Рим панував над цілим старим світом, сього вже ніколи не буде. Давна жизнь і условия тої життя, котра римську державу составила, вже пережились, отже і відпадає потреба до воскресення з'ужитої форми.

Що-ж була давна Польща? Почварня гусїниця, годуюча свій обжирливий живіт, на котру й подивити ся гидко. Но — се була форма, і вона пережилаєь. Що-ж таке нинішня Росія? То заскаралушена кукла, жива мумія, на котру і подивити ся жалко. Но се також форма, і вона переживеться. Що-ж нарешті була б така Славянщина, котру, по теорії деяких панславистів, теперішня Росія доконаним забором прочих людей славянських составить, а ведля теорії практикованої нині на людї руським, після думки славянофілів московських, управляти могла би? Не була ж би то переходова форма, так само недоско-

нала, як колишня шляхетська республіка і як нинішня чиновницька імперія? Но все таки була б то лиш форма і також пережила б, як і її попередниці пережили ся. Інша, здається, повинна бути форма славянської досконалости! Житте Славянщини зберігається в її народностях, тих первістках, на которі вона в теченню своєї многовікової життя розложила ся. Деякі з тих первістків уже загинули, або, лучше сказати, розплили ся в чужій стихії німецькій, но другі живуть життем здоровим в закукленій формі різнолитого політичного биту. Вони живуть, і чим раз ближе приближається пора, коли досконаліїші істоти, неначе золотобарвні метелики, пробивши свою мумичню скаралушу, закрасують ся на божому світі і — вже не те що обжирливі гусїнниці, погуба рослинної життя, — покушають незнаних досї солодошів із цвітньої чаші гаразду народного.

Навчає нас дія, що інші народи при не такім збитку умовий животних в пору далеко нещаслившу розвивали ся; в тім розвою керувались вони самим інстинктом, або оставляли його законам природної конечности; но ми, Славяне, розвиваємо свою життя народню — в блаженну пору любви християнської і європейської просвіти; чувство справедливости і правило розуму підпоможуть нам кріпко в сїм ділі розвою народного, скоро ми сами до уживання сих двох факторів належито приспособимо ся й на правду їх уживати схочемо.

Пояснивши істоту лядсько-московської борби зо становища руського, думаємо, що руський люд, а по крайній мірі його свічення верства, не самими тільки засадами чувства, т. є. симпатіями або антипатіями, на-супротив сего славянського спо-

ру керується; но щоби доказати, що наші симпатичні засади не єсть пусті фантазмагорії, але що вони одповідають заключенням тверезого ума й вимаганням справедливости й можебности, подамо тут ще кілька уваг, которі, як-би прийняті були від тих, кому їх робимо, причинили би нам те удовольство, яким наповняється душа людська, помиливши спорящу між собою семью. Що прийняття сих приміток поєдинокими членами славянської семі і застосовання їх в ділах і симпатиях сей жалкий спір до злагоди привести і саму злагоду прискорити зуміє, о тім ми ні крихти не сомніваемо ся.

Від усіх прочих в тім спорі незамотаних людей славянських ожидати належить найбезстороннійшої справедливости в оціненню природніх прав народу руського і його справедливого опору против ігемоничніх претензий до него народів лядського й московського. Кілько ті оба народи своїми несправедливими претензиями від найдавніших часів завинили, сего вичисляти не будемо; була би то дуже невдячна праця, котору й так уже публицисти сих обох народів, уважаючи нас, Русинів, яко свою власність, а кривду, котору ми то від одного то від другого поносимо, пеначе їх людові висьвідчену, аж надто ясно висьвітили. Хто хоче знати, чим против руського народу завинили Ляхи, нехай тільки читає собі письма публицистів московських, і на відвороть. Лядська журналістика аж так далеко загоняється, що навіть деяке добро, за часів московського пановання Русинам висьвідчене, як н. пр. знївечення унії, в темнім сьвітлі длятого тільки представляє, що тим знївечена вікова, хоч і недокінчена, робота з часів лядського над Русю пано-

вання; а ворохобний уряд лядський єсть навіть на стільки наївний, що в своїх відозвах, завзиваючих Русинів до уділу в теперішнім повстанню, виступає з обіцянкою, що унія назад повернеться. Не повинні про-те Славяне дорікати руському народові тим, що він не участвує в ділі спільного увольнення обох, свого й лядського, народів, бо вже відай руський народ достаточну має причину, держатись смирно, або навіть і помагати своєму правительству в знівеченню тих, що на його землі, в його ніби справі ворохоблять ся. Із того видко, що головною причиною смирного поведіння Русинів єсть неприготованне до діла, котрому врешті сами Ляхи винні, тому-що не уміли собі з'єднати симпатії народу. Так само преці стоїть діло й в конгресовій Польщі, де гурт польского таки народу безчинно на боку держить ся, а преці йому славянські народи тим не дорікають. Чи-ж від одного руського люду більше ожидатись повинно? Нам здаєть-ся, що ні. Отже повинні Славяне загально признати те, що вже їх знакомиті заступники сказали: що лядська інсуреція єсть діло не в пору — сказано, без приготовання — зачате; що хвалебна симпатія славянська до народу лядського і на руський народ, ще більше ніж Ляхи нещасливий, розтягнутись повинна; що симпатиям славянським до Ляхів належить границю поставити там, де вони ту саму роль, що Москалі супротив них, на себе приймають; що наконець оппозицію против московського правительства і подвоїти, однак ніколи в змислі лядським, т. є. в змислі оружної інтервенції европейських держав, підпирати не належить, не по тій причині, що Європа анї Славянам в загальности анї Ляхам не сприяє, а тільки

Москву ненавидить, і потягнувши свій меч в спорі трьох народів славянських, в пору доказаного непорозуміння двох слабших, не показала би ніякого діла, котрим хоч в часті нагородились би потоки пролитої славянської крові, — но по тій іменно причині, що таки нема ніякої сили на світі, що би сей спір в змислі лядським рішити і борючі ся сторони, з котрих одна далеко слабша і, в таких повторяючих ся борбах раз-по-раз упадаючи, нарешті конечно загинути мусить, від себе відорвати, на природне їм становище обмежити і таким способом до себе знову зблизити з'уміла, як лиш сама в тім спорі не замотана Славянщина прилюдним заявленнем своїх симпатий не для одної Польщі, но і для других народів, іменно й для нашої Русі, бажаною для себе справедливости від московського правительства [, сего не зробить]. Успіх не буде скорий, но за-те певний.

То саме повинні би уважати й Ляхи. Окрім того бачимо на них ще одну велику ваду. Історичні гріхи, які поповняли вони в віках середовічного обскурантизму, є ніщо в порівнанню з тими, яких вони вже по упадку свого панства, коштуючи раз-по-раз з овочу пізнання і так тяжко за те покутуючи, таки раз-по-раз допускають ся. Від пори, коли виходство з Польщі розпочалось, і вони, сказати можна, за границею нову Польщу собі утворили, де і вся діяльність чинної верстви народу згорнула ся, перевихнув ся нещасним побитом і патріотизм лядський. Відступивши від реальної засади, потеряв він землю під ногами, а принявшись за ідеальну, очаровав ся споминками давньої Польщі до такої степені, що вона видається йому нині майже красчою від утраченого раю. Гоняючись за призраком того, що було,

забувають Поляки застановити ся над тим, що єсть; не розбирають ні часу, ні обстановки, ні сил, потрібних до діла, которе вони осуцествити приймили собі за конечну задачу. Конечности сеї, т. є. відбудовання державнього организма, яким була Польща, ми зовсім не добачаємо; конечностю для Поляків видимо тільки удержання в цілості їх организма народнього, а до того відбудовання Польщи яко держави складової зовсім не треба. Бути може, що ми ошибаємо ся, но й сами Ляхи не менше ошибають ся; не добачають бо вони, що відбудовання Польщи їх таки власними силами єсть чиста неможебність, що братні племена у сьому ділі допомогти їм не можуть, і що наконєць чужа Славянам Європа, хоч ніби глایть Ляхів і допомогти їм могла б, таки допомогти їм не хоче. О руськім народі скажемо лиш тільки, що він, як до-тепер із всего показуєть-ся, не тільки що змоги, але й ніякої охоти не має, хоч відбудованню Польщи в природніх границях, т. є. як далеко польський люд сягає, противен не був би. Сей тут помянутий стосунок руського народу до замишленого Ляхами відбудовання Польщи конечно би їм узгляднити і свої ігемоничні претензії, хоч се їм і дуже прикро прийшлоє би, зовсім раз на завше пожертвувати. Тоді тільки зискають вони опять для свого патріотизма підставу реальну, тоді тільки вони увидять всю величину праці, до якої їм ще взятись треба. Що й як вони тоді робити повинні, сього обясняти їм не будемо. Зробимо тільки сю примітку, що найліпше було б ступити їм на сю саму дорогу, на которій Русини їх уже кількома гонами випередили, т. є. взятись спершу за просвїту свого люду, зискати його довіре і таким побитом ви-

рівнати сю пропасть, яка роздерла народ лядський так, що нема сьому приміру на всю Славянщину, — пропасть межі шляхтичем і хлопом. Тую пропасть становить ненависть; ненависть єсть скуток — глядіть за його причинами! Друге єсть: не дати себе знімчити в Познаньщині, розбуджуючи в люді, як роблять Чехи, скрізьньою просвітою самовіжу народню, а буде то вдячнійша праця, як забажане зляшення Русі. Одно й друге зробити можна б далеко меншими жертвами, ніж стоїть одна ворохобня або й саме удержованне якоїсь Польщі за границею; но скуток був би незмірний. Але-ж до сего діла треба справдешнього патріотизму, справдешньої демокрації, — яких сьогодні між Ляхами нема.

[V.]

Москалі, коли хотять користуватись чужим досвідченням, нехай возьмуть собі до серця те, що ми за головну вину упадку польської республіки вважаємо. Головна причина упадку Польщі був сей історичний гріх, що вона не второпала задачу свого посланницького становища. Керунок сего посланництва іменно був направлений на захід, де між Одрою і Лабою живучі люди славянські, стоючи на бороні против навалові німецтва, потребували тільки позад себе якої небудь підстави до опору, щоби спасти свою народню жизнь, спасти велику силу западного Славянства, потонувшу в розгуканій твані германського моря. Не знаємо, чи удалось би було Ляхам сі славянські люди зляшити, позбавивши їх своєї окремінної самостайности народньої; то однакже єсть певно, що при розумнім, братолюбнім поступованню Польщі могли ті полабські Славяне вкупі

з народом лядським составити природнійший организм державній, котрий яко мир лядський міг було й до нині остоятись. Та не так воно сталося. Знаємо з історії, що полабські Славяне, змушені від німецького напору прибігати під опіку Польщі, тоді вже християнської, досвідчали від тої-ж яко балвохвальці стільки народно-релігійного утиску, що виділи потребу, од неї відорвавшись, в війнах лядських за пановання Болеслава Хроброго, скорійше з Німцями против ворога-Польщі лучити ся, ніж з нею против спільного ворога-Німця одностайно стати. Покушали було тоді й Чехи гаразду під лядським панованням, та не довго, бачу, стерпіли. Таким побитом стало ся, що Славянщина утратила так важну позицію в сіверній часті середньої Європи, що волни німецького моря хлинули по-за Лабу й далеко ще по-за Одру і умножили на стільки свої сили, на скільки славянських уменшилось, що Чехи, мов останок земської суші, которого з трьох боків підриває море, одособнені, довгими віками служити мусіли інтересам німецьким, що наконець сама Велико-Польща не мала потім уже досить високого берега, щоби охоронитись від напливу німецтва. Познаньщина єсть нині, в тропичнім значенню сього слова, славянським Нідерландом. Знімченне Познаньщини єсть ще наслідком історичного гріху Польщі, но головною і найблизчою його причиною єсть уже не що инше, як історичній гріх московської держави, котора, не вдовольняючи ся відобранням від Польщі борючих ся з нею країв руських, роздерла навіть сам народ лядський, а щό найгірше, його частинами з Німцями поділившись, віддала знов одну часть Славян, іменно Познаньщину, на погибель народню.

Придивім ся ж, чи не поповняє чиновницька імперія той сам гріх против Польщи, яким грішила колись інляхетська республіка лядська против полабських Славян. Польща причинилась до їх упадку так само, як нині до упадку Польщи причиняється Росія. Ляхи бачуть нині не тільки упадок своєї держави, яку вони колись з іншими людьми складали, але навіть упадок свого народу, а хочачи підратувати його з того упадку, видять єдине спасення в відбудованню упавшої держави, котору власними силами відбудувати не змагаючи, вірять обіцянним словам чужої Європи і, кинувшись в її рамена, сліднують тій самій загубній для Славян політиці, що колись полабські Славяне. Не будемо ворожити, хто побідив би в європейсько-московській боротьбі, чи Росія чи Європа, но то єсть певно, що та боротьба не зараз скінчилась би, і що наслідком тої боротьби буде не упадок Росії, але крайня руїна польського люду. Не поповнить же Росія тим до неба вопіючий гріх против Славянщини? Славянщина як-би інстинктом предвіщує погубну роль Росії супротив польського люду і тому заявляє вона свої симпатії для Польщи, которих Москва розтлумачати собі не вміє. Довольно було упадку Польщи яко держави складової, но яко державу народню не по-требовала Росія її нівечити. Ми не одобряємо со-вершеного розбору Польщи інше з інших причин, но узнємо й те, що гріх сей до-разу направити годі. Дарма звиняти-ме Росія конечній розбір Польщи яко держави народньої тим, що Ляхи, як нині, так ще більше тоді не переставали б за-являти свої претензії до Русі, що прийшла ча-стю на умовах, частю безумовно під пановання московське. Які вже не були б. її претензії, не

більше вони б Росії зашкодили як за Наполеона I., і нині, при людянім поступованню з народом руським; але тут власне haeret aqua. Розбір Польщи яко держави народньої вирахований був не на щό инше, як тільки на систематичній утиск і знівеченне народу руського, щоб йому в крайній потребі не було природнього, т. є. славянського, союзника. Сей замір Москви при розборі Польщи показав ся аж нині зовсім ясно. Московське правительство, котре против інших своїх народностей, финської, німецької, а навіть, ніде правди діти, і супротив лядської в краю лядським, не конче централизаційним робом поступає, опираючи ся не на фактичньому стані діла, а тільки на произвольнім мішанню назви історичної з назвою народньою, до сьогодні перечить Русинам офіційального признання їх самостайньої народности. З того заходять коллізії, котрих skutki тепер ще ніби незначні, але на будуще великі виродять результати. В абсолютичній Росії уважається нині всяке заявленне праць, маючих на цілі хоч-би тільки просвіту на ріднім язичі того люду, которого самостайня руська народность офіційально не признана, — сепаратизмом народнім і преступленнем против держави. Московське правительство, думаючи ніби, що оправдає в очах Славянщини заперечування руської народности тим, що деякі славянські учені авторитети — літ через двадцять назад, і то не безусловно й яко певність — всі три народности руські за одну уважали, не хоче відай користувати з тої всякому слідившому за людською дією відомої правди, що всякий народ, розбуджений раз самою потребою до духовної праці за-для подвигнення себе з народнього упадку, в тій праці вже зупиняти себе

не дозволить. Зупин дає йому тим більше чути свою потребу; поєдинчі люде падають жертвою сему зупинові, люд заявляє для них свої симпатії, патріотизм коренить ся в самім народі, з патріотизму йдуть жертви народні, і будить ся антипатія против народніх гнобителів.

Московське абсолютичне правительство своїм поступованням против руської народности доведе діло, не дай Боже, туди, куди довела Польща: до борби народньої, одному й другому на погибель. Нехай Москалям не здаєть-ся, що руська народность занадто ослабіла, щоб коли небудь прийти могла до якогось значення в мирі політичнім, і що памятні слова чеського патріота Гавличка о потребі для людів славянських такої держави, як Австрія, єсть пуста фраза. Австрія єсть, — і треба їй тільки одного зоркого политика, котрий, уторопавши її славянське посланництво, з'у-мів би похиснуватись національним принципом, піднесенем нині між Славянами на сам шпиль свого значення, похиснуватись федераційно-автономними засадами людів славянських і покинутись централізаційної німецької системи, якій вони всі так противні, — щоби в наручну пору зробити в Австрії — отже на западі — сю осередню точку для Славянщини, яку московське правительство для славянських народів в Росії знайти не вміє на востоці. Ся пора нагодилаь би може при першім зворушенню руського народу, яке при тенденційнім гнобленню його народности на великий розмір закипіти й прочих Славян против Росії заворушити могло би; а тоді лиш і треба докинути на вагу Славянщини тих 15 милліонів руського люду, щоб їй можна, з виглядом на успіх, станути до борби против сіверного ігемона, і по-

бореного, віднявши йому посланництво славянське, з посланництвом своїм московським геть-геть на восток — та вже не в Царіград, а в Пекин — відправити.

Одною з причин теперішньої лядсько-московської борби, котору деякі Славяне яко неминучу конечність, т. є. яко борбу западнього славянського начала з началом восточнім уважають, єсть власне та околечність, що питання руської народности в Росії до нинішнього дня не рішено. Як-би московське правительство не приймало собі за задачу омоскаленне Русі, то нічого б йому було її лякатись. Но тому-що воно сеї задачі держить ся й ніколи її покинутись не хоче, видить ся їй народ руський природнім ворогом, готовим кож-дої хвилі до союзу з Ляхами. Таке предположенне є зовсім мильне, бо враждебне становище Русі буде тільки наслідком московського поступовання, опертого на тім мильнім предположенню. Змінивши тее, то не тільки що нічого б лякатись було московському правительству такого вороговання від народу руського, але навіть сама вражда Ляхів зредуковалась би на дуже маленький розмір; бо як-би тільки воно рішило ся признати самостайність руської народности з таким правом, яке прислужає в Росії розвоеві народностей московської, финської, німецької, а навіть і лядської, тоді уважала би Русь заявлюванне Ляхами до нинішнього дня своїх претензий до старшовання над Русю яко посягательство на свої права народні, а тоді прислужала б їй скорійше роля союзника московського. Ляхи, міркуючи, що нічого їм надіяти ся на поміч Русі, якою вони до сьогодні все йще баламутять ся, а якої при розумнійшій поступованню з народом руським, хто знає, чи

таки на правду сподіватись не могли б, перестали би тоді занадто вірити в свої сили і в ко-
нечність відбудовання польської республіки, пере-
стали би кидати ся з оружжем на далеко силь-
нішого противника і нівечити сили свого народу,
— одним словом, лядсько-московська борба, ко-
тора нині деяким Славянам видить ся бути ко-
нечністю, а єсть тільки наслідком неполитичного
поступовання московського уряду супротив ру-
ського народу, перестала б на-завше страшити
Славянщину і подавати западній Європі способ-
ність, своїми інтервенціями зупиняти діло пере-
образования Росії, якого для гаразду людей сла-
вянських — щό всі заявляють — доконче по-
треба.

Не знаємо на-певно, коли й яким способом
розв'яжеть-ся се питання руське, але й не буде
то пуста вичванка, коли скажемо, що розв'язка
сего питання, яким небудь способом вона ні на-
ступила б, принесе великі наслідки для всеї Сла-
вянщини. Руський народ єсть і тепер причиною
великих подій в Славянщині, іменно причиною
борби двох народів, которі досі бють ся над тим,
кому з них доведеть-ся, оперши ся на силі ру-
ського народу, зайняти ігемоничне становище між
Славянами. Мисляща часть руського народу, зна-
ючи хорошо його стосунок до сторон спорящих
і стосунок тих сторон між собою, придивляється
супокійно тій борбі, в котрій він зовсім не за-
винив, ані навіть їй запобігти не міг би. Ляхи й
Москалі бють ся без відомости Русинів, котрих
не признають обоє. Який небудь кінець візьме
теперішня борба, то неприготованими він нас не
застане. Но поки-що не бачимо ще ніякої потреби
участвувати в планах революційних, все одно

лядських чи європейських, або бавити ся ідеалом якоїсь нової політичної системи на свій щот власний. Поки-що ми, Русини, бачимо перед собою велику працю около народньої просвіти і оддаємось їй в такій мірі, яку при теперішній системі правління в тих двох державах, котрим судьба нас підчинила, для себе находимо, но памятаємо завше й на те: що наше місце зайве, що наша доля не з-заду нас, но перед нами, і що ми тоді аж доберем ся до неї, як займем своє місце в семі славянській.

РУСЬКА НАРОДНЯ ПАРТИЯ

і її політична ісповідь.

[I.]

Хаотичній стан народно-політичного пробудження галицьких Русинів, котрий тривав од памятного 1848-ого року аж до найновішого часу, і в которім нас ще в 1860-ім році забряснувши на ново над Австрією зоря конституціоналізму застала, переходить тепер у нову фазу — вони зачинають роз'яснити ся. Замість простої свідомости о власній народній особності, котра часто лиш на одідичену ненависть народню против Поляків ограничала ся, наступило розважне оглядування власної істоти і взаїмних народніх стосунків, которого результати з ціллю розминути ся не могли і до правдивої народньої самовіжи, на котрій єдино овочі патріотичної сійби зароджатись можуть, довести мусіли. Ся послідня давала вправді довго себе ждати, але вона вже єсть. Коли впрочім увзгляднити той глибокий народній упадок, у яким ми, галицькі Русини, з 1848-им роком находили ся, то се не задивує нікого, що справдешня самовіжа народня аж у половині одного людського віку, та й то тільки в тої частині образованої верстви народу корінь пустила, котра, загально взявши, до якогось поступу здібна.

Після сего, що тут сказано, розуміється само собою, що тепер між нами Русинами зовсім инакше виглядає, ніж те від нашого пробудження аж по сам навіть 1862-ий рік діяло ся. Не треба конче особливо бистрим поглядом обдарованим бути, щоб помітити, що від недавного часу між Русинами у народнім, політичнім, соціяльнім і літературнім взгляді зовсім інші думки, ніж перше, водять ся. Ми хочемо в доказ переміненого стану річей навести тут деякі околичності, которі тимчасом місце докладного історичного опису заступити можуть.

1848-ого а навіть ще 1861-ого року був опір галицьких Русинів тільки против Поляків обернений; досить було тільки кликнути: »ми не Поляки!«, щоб усіх, которі ще як-небудь до руської народности признавали ся, в одну когорту зібрати, ба не підпадає навіть найменшому сумнінню, що кождий Русин так нині як і завсїгди з тим окликом обізвався би, коли-б се загально допустити можна, щоби з польської сторони ові, ледве покинені чи то замовчані, претенсії внять обновились. Жадному Русинові не могло впасти на гадку против тожсамости власної народности з иншими славянськими племенами протестувати, по-неже такові, не виймаючи навіть Москалів самих, таку тожсамость не утверждали, і по тій причині Русинами яко сердешні братні народи уважані були; одним словом, старано ся потягнути кордон тільки супротив того словянського народу, відкіля наша народность заперечувана і стравленне її занаміряне було. Істория московського панування над руськими краями і теперішній стан тамтешніх Русинів був нам Галичанам майже зовсім незнакомий.

Між-тим случило ся, що теж і в головній часті руських, до московського государства прилучених, країв, де ще перед розбудженням австрійських Русинів, бо вже в 1847-ім році, перші дорогі жертви розбудженого народнього почуття під правлінням незабутнього Миколая І. упали, а після многоважної послідньої восточної війни з початком правління людянійшого Олександра ІІ. жива і гуртовніша діяльність понайбільше літературного і просьвітнього свойства в цілі подвигнення народньої самовіжи розвиватись почала, зо сторони московського уряду преслідовання руського народнього руху впять обновили ся. Повід до того преслідовання подало наступивше в сю пору недоладнім побитом ворухенне польської акційної партії, котрої далекосяглі, узстановленне Польщи в границях з 1772-ого року занаміряючи, пляни у московського уряду неосновну обаву розбудили, що його руські піддані по сім боці Дніпра, при можливій а тоді дуже імовірній, і хто зна чи не щасливій, оружній інтервенції западних государств, з зажилими там Поляками одну руку тягнуци, за анексією руських країв до узстановитись маючого польского панства перед європейським судом голосували б. Ми хочемо тут тільки деякі дати взглядом повзятих московським урядом прессійних мір приточити. Дане призволення до уживання руської учебної мови в школах народніх — що була на всякий случай важна і тамошніх руських патріотів тимчасом достаточно задовольюча концесія — впять однято; розпочате друкування книжок просьвітньої грядсти на кошт фондушу зложеного з назбираних грошевих складок, якоже і друкування всяких літературних творів на руській мові — не виймаючи навіть таких,

которі вже перейшли через московську цензуру — заборонено, і всяка писа, що в пору видання сього варварського розпорядження в цензурних бюрах находила ся — в самім Київськiм бюрі було 34 писаній — була по-просту відправлена; у всіх московських журналах — казенних і оплачуваних, бо незалежних, з малими виїмками, там і немає — повставано против руської народности, котора навіть під урядом »незабутнього«, хотя офіційально не признана, однакже зо стороны московського обчества за таку уважана бути сьміла, і справді науковим і літературнім побитом за таку пересправляна була, з найбільшою безвстидносттю, по-просту заперечувано такову, а думаючи, що тільки такою грубою брехнею претенсії Поляків перед європейським ареопагом здискредитувати потреба б, заявлено в московських органах 15 миліонів підданих руської народности яко щирих Москалів. Ми не хочемо вже і згадувати о поліційських мірах, уживаних против сьвічних особ руської народности, которі одважувались прилюдно своєю матірньою мовою розмовляти або в народній одежі носити ся; ми перемовчуємо і ті припадки, де руські патріоти, хотя їм ніякого лукавого діла не доказано, а часто навіть ані слідства против них не проведено, в Сибир тільки для того зослані були, бо, знані яко добрі патріоти, розвивали живу, хотя зовсім законну, діяльність, і тому московським урядом, которому в боязливості ніякий инший на сьвіті не прирівняється, і которий, од часу признання і рівноуправнення Русинів в Австрії, в критичних хвилях привиджує собі опира політичного сепаратизму у своїх власних руської народности підданих, будь-що-будь яко сепаратистичні підкопувачі підозрілими

побачені бути мусіли.

Нам усі ті міри московського уряду, которі якому-небудь середовіщньому панству, ба навіть і панованню польської республіки над руським народом, в честь послужити могли би, дуже добре звісні, і нехай собі шанобці московського, від 1856-ого року датуючого ся, поступу і московських реформ правосудніх і поліційських, при от-єїх фактах ставлять стільки питайників, скільки їм завгодно, то воно нас зовсім не зупиняє, ті-же яко автентичню правду перед прилюдною гадкою Європи і славянського мира до осудження пред-ложити. Жадає хто доказів? Тих доставимо зараз. Ми вказуємо тільки на оснований московським урядом, нарочно для поборювання руського народнього руху і заперечування руської народности, журнал: »Вѣстникъ западной и югозападной Россіи«, которий на-щасте так незручно був редагований, що всі ті нами наведені факти і ще багато інших не то що проміж рядками але в тексті самім дословно на кожній сторонці ви-читати можна. Тоді вже запевне і ті ultra-Хоми, котрим доткнення закрівавленої рани в серці на-шого народу до переконання не вистарчало, уві-рятъ, коли тее з уст катів самих почують.

[II.]

Поляки підняли против Москви борбу за голю з реставраційним пляном за пазухою, і реклямували наші краї яко польські провінції. Москалі, з обави щоби при сподіваній оружній ін-тервенції європейських потуг той реставраційний плян ведля бажання Поляків в своїм цілім обемі не осушив ся, взялись, щоб завчасу запобігнути розполовиченню свого європейського уділу, до

того нині не тільки звичайного але і конкретного способу: вони відкликнулись до шостої потуги — до прилюдної галки Європи, а щоби тій-же свою правду в навізаній їм Поляками реставраційній борбі доказати, вхопились вони нескладного утвердження: »що руські краї, Подолле, Волинь і Україна, є московськими краями, а їх жителі Москалями.«

Присвойкам Поляків, з котрими галицькі Русини не один спір, а то навіть коротко перед вибухом повстання, бо ще в місяці січнію 1863., в галицькій соймі перебороти мусіли, одвітили тоді і жителі тих в польській реставраційній пляні яко »польські області« реклямованих країв найдобитнішим способом: вони знищили ватаги тих войовників, которі яко їх освободителі чванилися, і спробованне польської інсurreкції в руських областях одним ударом, без значної підмоги військових сил, ударемнено.

Нехай ніхто не старається доносность сеї події тою сповсюднілою фразою ослабити, що знищителі польського повстання в руських краях були тільки темні мужики, котрим уряд взяти оружжя в руки позволив. Не тільки московські підшепти але і московські укази не були би в стані народ до борби з повстанцями нагонити. коли-б його до того його традиції не побуджали. Хто характер руського народу і його історію знає, тому отся тут наведена причина тої події достаточна ясною покажеться. Чому-ж польські селяне в конгресовій Польщі з такою готовостю не взяли за оружжя для побороення інсургентів, хоть вони плянам польської акційної партії становчо противні, а московському урядові прихильні були? Власне тільки тому, що вони не мають традицій о борбах, ве-

дених за часів польського пановання з своїми гнобителями, а за-те посідають почутте братніх звязів з тими повстанцями, що тепер бороли ся. Але з Русинами маєть-ся річ на відворот: войовничі традиції а ніякої народньої тотожності з Ляхами.

Для нас служить сей факт яко побочник того спору, який галицькі Русини так завзято вели з Поляками за-для забезпечення своєї народности против народніх узурпацій сих послідніх. Він опрокидає блискучим способом ті фамозні в заграничних газетах іноді ще курсуючі доноси, буцім галицькі Русини не є особний народ, а тільки політични, інтересам австрійського уряду служача, польська фракція, даючи доказ, що Русини під австрійським з Русинами під московським панованням єсть один і тот-же народ і мають взглядом Поляків і їхніх плянів одну і ту-же думку.

Сей факт, которий иншим часом послужив би тільки в користь самостайности руської народности, зробив тепер, у иншому взгляді, зовсім противне, бо ужитий був Москалями в користь їх збреханого маневру і мусів послужити яко самомовний доказ їхнього утверджування, що ніби »Русини є один і тот-же народ з Москалями«. Що-ж отсе був би за народ такий, як не щиро московський, коли він з власної побудки повалив до землі піднесене в областях московського уділу польске повстанне і показав перші симптоми народньої московської війни, яка можливим побитом з польської реставраційної борби вивязатись могла? Так запевне шеста європейська потуга, которої знанне о славянських ділах — мимоходом сказавши — рівняєть-ся знанню о гишпанських селах, собі подумала, і вона певне не потрудилась би сама об иншім переконатись, коли-б ті,

що найбільше в тій справі інтересовані, сей труд на себе взяти не були готові.

Се правда, що ми Русини од Європи ніяких інтервенцій, ані таки нічого для нашої народньої справи не ожидаємо, і тому повинна би нам її прилюдна гадка байдуже бути; однакже з другої сторони і се те-ж так само правда, що кождий народ, свідомий своєї особности, рад би і другими народами за такого уважаний бути. Щоб тее осягнути, повинні Русини ніякої, коли-небудь подаючої ся, способности не пропускати, а в настоящім припадці, де Москалі їх народність яко то-тожну з московською заявили, були вони навіть морально обовязані найенергичніший протест заложити. Бо на що здались тоді ті всьому світу звісні силкування Русинів, за-для захисту свого народнього суття против Поляків, коли-б мали його тепер так дешево Москалям спустити?

Тепер же знову насуваєть-ся питання: хто з Русинів мав сей обовязок виконати? Чи не Русини тих земель, що під московським володіннем, і о которі в посліднім ляхцько-московським спорі понайбільш ходило? Так; але се кождий порозуміє, що піднесенне гуртового протесту під абсолютистичніми урядами при певних околичностях, у яких власне цілими віками гноблені Русини находять ся, часто неможебностю стаєть-ся. Атже, як усякому звісно, не важились і австрійські Русини, за метерниховського режиму, против практикованого на них ідентифіковання їхньої народности з польською прилюдно виступити, а чей-же ніхто не схоче об сїм сомнівати ся, коли скажемо, що нинішній московський режим для руської народности ані-раз не гараздливіший, ніж колишній австрійський.

Ся неможєбность ще тим бїльше пояснїшає, коли розміркувати, що замірене з'абсорбованне руської народности не від московського обчества вийшло, але що то був власне московський уряд сам, котрий поручив своїм наймитам против тої народности теорію занїкування застосувати. Піднимаги, без попередньої готовости до борби, протест против пануючої влади — просимо не забувати, що се о Москві говорить ся — значилося би стїльки, щό подати петицію о гуртове переміненне сидиб теплої батьківщини за сидиби в холодніщій Сибірі. Але наша народня справа є нам занадто дорога, щоб ми, слїдуючи нашому ентузіязмові, ті сили, котрих для подвигнення і спроможення тої-же справи на певніщих дорогах ужити треба, без позитивного вигляду на якийсь skutok пожертвувати мали. Ми і в тім взгляді різнимо ся дуже значно від Поляків; наш патріотизм мусить завсїгди заховати свій реальний характер, коли хочемо, щоб наша будушность, не так як теперїшность, або ще і не сумнійше, до нас усьміхала ся. Тямлючи сю засаду, не заложили українські Русини у московського уряду нїякого протесту, а обернулись тїльки з своїми справедливими жалобами до своїх братів у Австрії.

Австрійським Русинам належало тоді в становчій хвилі взяти на себе заступництво всего народу, і перед прилюдною гадкою Європи в своїх органах з енергичнім протестом против московських присвоєнок виступити. Те зробити винні були австрійські Русини не тїльки свому народові але также своїм окремішнім інтересам і тому государству, в котрім вони признанне своєї народности осягнули. Атже-ж неприхильность, з якою з австрійськими Русинами під баховським пра-

вленням обходжено ся, мотивовано власне тим, що ніби вони, уважаючи свою народність як обломок московської, гравитують до Москви. З руської сторони представляли вправді часто тее утверджування як неосновне обвинення, однакже не наведено нічого есенціонального для усторонення того-же. Нічого на нас гнівати ся — ми скажемо явно, що деякі, особливе літературні, прямовання австрійських Русинів віденьському урядові ніяк не могли показати ся як відперте тих зо сторони краевого уряду донесених, висче помянутих обвиненій. Се вправді хорошо звісно, що баховське правління зовсім не руководило ся принципом народности, але не менше правда і те, що не заперечувана, минувшого десятиліття, австрійськими Русинами ідентичність руської народности з московською причиняла ся значно до повзятих против них мір. Деякі Русинами, в skutок їх постави в 1848-ім році, осягнені концесії, як: обовязкова в восточній Галичині наука руської мови, і політично-адміністративний поділ галицького, в противорічю з історичніми антеценціями з одного руського і з частин двох ляцьких воеводств, зложеного королевства на дві управні області, небавом потому, а послідня не без певного заміру навіть коротко перед забряском теперішнього конституційного стану, були урядом унять відняті. Ті узискання старшої руської партії, як були її старунком придбані, так і через її вину — ми утверджуємо тее — пропали. Руській поступовій партії ті і ще деякі инші політичні похиби старшої партії дуже хорошо знані, і ми догіднійшим часом ще о них потолкуємо.

З вибухом ляцько-московської борби настигла було хвиля, в котрій австрійські Русини закидувані їм московські тенденції блискучо відперти могли, коли-б піднесли було против утверджованої московським урядом ідентичности народньої становчий протест, і таким самим побитом, як перше супротив Поляків, тепер і против Москалів своє народне суть в оборону взяли. Сему вчинкові не повинна була стояти на заваді ся околичність, що Поляки теж против висче помянутої тенденційної брехні московської протестували, і що ми Русини припадково раз одної гадки з Поляками були, бо нікому на світі не могло прийти на ум, з тої згодности гадок виволокти заключення, що Русини свою против Поляків боронену самостайність покинули, ба може навіть до реставраційного пляну польської акційної партії приступили. Противно, аж таким ділом спрещувалась би самостайність руської народности вповні, а неперестанним обвиненням о московські тенденції, що мов зловіщий опир поправленню руських стосунків в Австрії дорогу заступають, була б раз на завше нитка життя перервана.

Взгляди лояльности не були те-ж такому крокові на заваді, бо мабуть можна собі хорошо нагадати, що в офіційній *Donau-Zeitung* — в місяці травню, 1863. — читало ся артикул: »Руська народність і її значення для Австрії«, а коли се правда, що не було замислу значення того в австрійській офіційній газеті поміщеного артикулу не розуміти, то не було впрочім ніякого поводу до обави, щоб можна було, підходячи під лад бажанням уряду, власне через те його прихильність втратити. Сю околичність порушаємо тільки тому, що ми австрійські Русини сливемо

тим далеко розширеним запахом, ба навіть і самі часто тим чванимо ся, що лояльність є єдиною побудкою всякого нашого діяння і нехання.

Найважніше, щоб таким протестом против заперечування нашої народности зо сторони Москви було досягнути можна, було б те, що в очі Європі показалось би, що в Росії, по-при значно зредуковане ~~питання~~ польське, ще знаходить ся і друге, далеко більшого значення, — іменно руське, на которім вона в будучині мати-ме дечого гризти. Отже се було завданням австрійських Русинів.

І справді в році 1862-ім дав чути ся, по-при одвічній і від 1848-ого року знову голосніше гомонячий оклик: »ми не Поляки!«, ще і демонстраційний оклик: »ми те-ж і не Москалі!«, виголошений значущим числом народовців. Жаль, що не всі, називаючі себе Русинами, склонялись сему окликові заворувати. Однодушність, з якою народне суть супротив Поляків боронено, десь не найшла ся, як прийшло ся боронити його супротив присвоєнок московських. Показало ся аж надто скоро, що австрійські Русини на дві партії поділились.

[III.]

Старша партія, котора вірила тільки в різницю межи руською і польською народністю, була о стосунку первої до московської зовсім иншої галки. Проводатори і довірніші товариші тої партії, навчені тим, що їх пробовання у прошлому десятиліттю, щоб завести московську мову в галицько-руській письменності, на загальнім переконанню галицьких Русинів розшибли ся, яко-же і боячись розбудити недовіре уряду, були так ро-

зумні, що і не важились виступати потім становно з виявленням своїх гадок о тотожності народу руського з народом московським, але уложили плян, котрий хоть помалу однакже тим певніше до мети довести міг. Вони заховують при-тім слідующу тактику. Де-які неменші посідають стільки цивильної одваги, що і не роблять з свого народнього переконання ніякої таємниці і розвивають, яко учені авторитети, свої теорії о єднolitості руської (руської і московської) народности і о конечності одної літератури і мови холоднокровно перед прилюдністю, і уживають в дотичних артикулах і письмах навіть московської мови. Прочі зрікають ся такого наглячого способу, говорять о народності якихось Мало-Русів — Мало-Росів — назва, котра нашому людові зовсім чужа і тільки сю гадку завсїгди на умі удержувати призначена, що є ще і Велико-Росси т. є. той народ, которого Мало-Росси тільки меньшу часть становлять, і уживають в письмі а часто і в конверсації якусь ніби образовану мало-руську мову, се-б то, мішанину з руського людового ідиому і московських слів і языкових форм, которі-то послїдні, вимовлювані руським виговором, незносно звучать. Кожда мова є гарна, коли щира; макаронизм завсїгди останеть-ся поганий. Отже сему русько-языковому фальзифікаторі призначено те завдання, щоб Русинам уживання своєї, ніби до образования нездїбної, бо через мнїме обранне тільки обезображеною показавної ся, матірньої мови змерзити, і одної хорошої днини, коли вже через довголітне уживання того жаргону московські языкові форми і значний запас московських слів Русинам усвоєні стануть, без всякої трудности чисто-московську мову при-

няти. Побратими тої партії осьміляють ся навіть явно утверджати, що руська мова через продовжуване образование з московською злити ся мусить, — щό ми анї крихти перечити не станемо, коли хто образование в тїм змислі розуміти буде, як отсе власне ті шановники діють. Коли отже засада: »мова народу єсть його Я, єсть народом самим« яко правдива уважається, то нема дива, що ми заперечителїв тої засади, которі, хотя в середині нашого народу вирости, однакже мимо того з ворогами і гнобителями тогоже спілку держать, за anti-народні субекти вважаємо, а їх партію иноді также по-просту московською називаємо.

Але ми були б несправедливими, якби ми хотіли за москвофілизм пострікати всю багатолітню і нині ще пануючу старшу партію. Сей упрек односить ся тільки до де-якихось проводаторів і до якогось числа їх довірливих одномисленників, которі завжди о тїм і мислять, щоби зручними маневрами чим-раз більше прихильників собі з'єднати. Ті прихильники однакже понайбільш не втаємничені в пляни помянутих осіб, і тільки обманені їх позорними замірами спускають ся в найлучшій вірі на їх народню щирість. Власне ся околичність є причиною, що москвофільські одномисленники за непорядну річ вважають, з своїми ідеями явно виступати, бо инакше втеряти би довіре у більшої частини своїх прихильників за одним разом; між-тим як вони тепер, користуючись довірем тих-же, між которими дуже мало таких, щό о рачкуючих маневрах лингвистичної пропаганди де-що міркують, і тому многі тих явних проповідників панрусизму яко чудаків вважають, — повними парусами до своєї хоть ще далекої однак певне достижимої мети вплавають ся.

Де-які околичності дуже значно до того причинились, щоб приклонників тої партії помножити. Нещасливий плян уряду, щоб Русинам латинський альфавет накинута, погодив значну часть щирих народовців, которі минувшого десятиліття против виступивших тоді явно приклонників московської письменної мови побідушу полеміку провадили, а потім народне право zagrożеним побачили, з проводаторами старшої партії, і побільшив таким побитом число тої партії. Викликане ультрамонтанизмом питання обрядове, котре в своїй розв'язці впливом уряду зупинене було, помножило теж межі народовцями число мальконтентів і привернуло старшій партії в значній мірі симпатію таких. Отже всі ті околичності знали проводатори старшої партії хорошо пожиткувати, і не занекали для своїх замірів капітал з того робити.

Задержання славянської азбуки і очищення грецького обряду єсть для Русинів питання великої ваги, поза-кілько ходить о забезпечення нашої народности від присвоєнок ляцьких. Приняттям латинської абетки прийшли б галицькі Русини при теперішніх стосунках в те смутне положення, що відповідний розвиток їхньої в зачатку находячої ся літератури до дуже далекого часу відволочнувся би, бо за недостатком такової кинулись би всі, що тільки елементарної науки набрались і з латинською абеткою познайомились, на літературу польську, котора для просвіти вже достаточно вистарчає, а плекання і матеріяльне вспирання рідної занедбалось би. Нехай говорить що хто хоче, а славянські мови є вже раз в таким ступеню собі посвоячені, що при деяких околичностях, особливе коли сама конечность

сього вимагає, иноді одна місце другої заступити годна. Власне тим об'ясняєть-ся, длячого по впливі кількох десятилітій межи галицькими Русинами при тій околичності, що в основаних тоді школах народніх наука по-при німецьку теж і в польській мові заведена була, полонизація значнійше ніж за колишнього польского пановання вкрала ся. Сьогодні, де силкуванням Русинів повело ся народні школи майже всюди позаводити, зробила б наука руської мови з уживанням латинської абетки, якої Поляки уживають, при неvistарчаючим для освіти стані народньої літератури, такий самий skutok, а розвитте і подвигнення народности зупинилось би, вже і не згадуючи о тій околичності, що через те повстав би розкол в народній літературі, тому-що Русини під московським панованням славянських письмен уживають і латинських певне не прийняли б.

Те саме значить ся і о питанню обрядовім. Восточний обряд Русинів, по доконанню унії з римською церквою, що властиве було тільки переходною фазою до скінченого прийняття обряду римського, і до скілько-зможної асиміляції Русинів до народности польскої, в наслідок кралоування езуїтів, которі, як звісно, з упадком польскої республіки свій земський рай втеряти, був чужородними примішками в такий мірі обезображений, що враз зо своїм одвічним типом также і властиву йому годность а в наслідок того і повагу у своїх ісповідників утеряти мусів. Люде на низькім ступеню образования уважають звичайно більше на форму ніж на саму істоту. Се найчастійше трапляєть-ся в ісповіданнях релігійних. Коли ж розмірковати, що з прийняттем католицьких догматів православною руською церквою

сама різниця межи обома ісповіданнями зникнула і тільки дві розличні форми ще остали ся, з котрих одна в тої часу до нїяковости підупала, то легко обясняєть-ся, що ісповідники послїдньої вже мали тоді вибір легший, бо тільки вибір форми, і тому часто на римський, більшої поваги вживаючий обряд переходили. Очевидно, що ультрамонтанізм колишньої польської республіки не щадив способів до піддержування такого прозелитства, з котрих яко найважніший означаємо одняття богатих дотацій у церков грецьких а надавання таких церквам римським, через що потім підупав материяльний добробит перших і до упадку поваги грецького обряду немало причинив ся. Таким побитом стало ся, що грецький обряд мало-помалу з більших городів латинським обрядом майже зовсім був випертий, а в теперішніх часах теж і по містечках і загально по таких оселях, де по-при грецькі церкви такжє і латинські костьоли находять ся, відвертанне Русинів від грецького а навертанне до латинського обряду не без skutku продовжало ся. Різниця обряду і ісповідання не вадить де-инде єдності народности зовсім; але в Галичині маєть-ся річ инакше. Тут уважаєть-ся перехід грецького обряду на латинський заразом яко проміна руської народности на польску, і єсть теж звичайно дійсне те саме. Іменно, римсько-католицьке духовенство становить один з найважніших факторів полонизації, тому-що воно відправляє ту часть богослуження, котору в народній мові одправляти можна, якоже і проповіді говорить, тільки мовою польскою, без огляду на народность своїх парафіян, а хоч-би ті, як де-куди в краю водить ся, тільки Русинами були, то все таки воно наставляє їх,

молитви не по-руськи але по-польски говорити. Через сей надужиток і з підмогою школьної науки продовжала ся колонизація Русинів, і тому по справедливості уважається ширшання римського обряду яко околичность, зупиняюча подвигнення руської народности. Руське духовенство звернуло тому свою увагу на наглядчу конечность, щоб грецько-католицький обряд від чужородних примішок очистити і до первоначальної годности, яка в народі по традиції в великій шанобі остається, назад довести, а через те, як і через скріплення обкраяної значно автономії грецько-з'єднаної церкви, ширшаючому латинизованню — що тотожне єсть, як сказано, з ополячуванням — галицьких Русинів таму покласти.

Славянське письмо і восточний обряд використовували отже апостоли панрусизму таким побитом, що виставляли кеперестанно перед обществом тільки ті небезпеченства, які з занепащення письма і обряду в Австрії руську народність загражають, замовчуючи хитро о тих небезпеченствах, які власне через те письмо і тот-же обряд нашої народності в государстві московським угрожають. Руське товариство в Галичині було зо станом своїх народніх братів під пануванням московським аж до недавна майже зовсім не познакомлене, отже і виставляло собі їхній гаразд з причини, що вони враз з Москалями в неперешкоджуванім уживанню славянського письма і виконуванню споконвічного обряду находяться, в дуже надзвичайнім сьвітлі, і з того пішло, що багато галицьких Русинів повзяли симпатію до всього московського, а тим була найважніша

ціль ісповідників панрусизму осягнена — їх приклонники умножались.

Більша часть приклонників тої партії колись ще одступить, а то, як ми вже ясно докажемо, що тогобочні Русини власне через те, що словянські писмена з застосованням етимологичного начала в писовні, з которого теж і граматикове старшої галицько-руської партії на кошт народньої мови великий надужиток роблять, также і в московській літературі уживають ся, і що, після знесення унії з римською церквою, православна віра, до которой Москалі теж признають ся, яко повід до знівечення автономії руської церкви і підрядження тої-же московському синодові послужила — тими двома сильними централізаційними факторами — в таку матню загнані, що ті представлявані галицькими москвофилами, яко загрожаючі народність, небезпеченства для руського писма і обряду в Австрії, де руська народність не тільки право самохисту посідає але навіть захистом законів государственных користується, в порівнянню з небезпеченствами угрожаючими Українцям від московського обчества і уряду, пустими страхопудами покажуть ся.

[IV.]

Не конче многолічною але впливовою фракцією тої партії є так звані »урядові Русини« — *Regierungs-Ruthenen*, — котрих народня засада від засади москвофілів і засади народовців через те одрізняється, що, між-тим як ті перві о якійсь обче-руській народній єдності маячуть а сі послідні за самостайністю своєї особно-руської народности обстають, ові урядові Русини вдовольняють ся уважати 3 миліони Русинів у Австрії

так, буцїм вони собі народець-extra, і ані дбаючи про головний гурт тоїж нації під пануванням московським, окремішній спосіб розвою для сих трїох мільонів приписують. Верховики тої фракції достали припорученне установити норму образования для офіційально-літературної мови австрійських Русинів, і вони те завдання, як сього по їх народносепаратистичній ідеї ожидали належало, і як се їх показані поняття о образованню мови справили, безоглядно і на чимале вдовољство визнавців панрусизму як знали так розв'язали. Неоправдане а до-того незручне застосовання етимологичного принципа в правописі, з чого страшенний надужиток на шкоду мови робити можно, доказало елястичность того принципа дуже блискучим побитом. Припоручені тим язиковим монополистам до написання або до поправлення учебники становили, при кругішнім майже недостатку руських літературних творів (іменно таких, которі теперішньому станіві науки і товариської потреби одповідали б), офіційально вказаний керунок, яким виобразование австрійсько-руської літературної мови поступати мало. Але ті язикові взорці були такою мовою зложені, котора, хоч Русинів не конче незрозуміла, однакже з правдивого характера народньої мови так мало, а з церковно-славянської і, в дальшій консеквенції, з московської літературної мови так багато питомостей заявляла, що де-які Русини, которі для основної ідеї «урядових Русинів» — се-б то, що австрійські Русини є собі народець-extra — одушевлятися не могли, мимохіть на гадку впали, через продовжування образования австрійсько-руської літературної мови в указанім офіційально керунку, будуще з'єднання з московською літературною

мовою промостити. Осушення тої гадки, до чого, як сказано, імпульс з офіційально вказаного керунку вийшов, треба було потім знову офіційальними мірами зупиняти, і відсіля вийшов тот плян, щоб Русинам, про зупин від омоскалення, латинські письмена накинати, против чого потім, розуміється, теж і «урядові Русини» упрямились. Небезпеченство омоскалення і конечность азбучної зміни були б однакже не появились, якби уряд сам не одоббив було сей, з застосованнем ового елястичного принципа, обібраний сепаратистичній керунок руської мови. Але що ся, мимо нехоти зо сторони народовців, до нинішнього дня культурована австрійсько-руська літературна мова до підготовки омоскалення дуже здібна, доказує найлучше ся околичность, що московський уряд, з поводу недавньої регуляції шкіл народніх в королевстві Польскім, для народніх шкіл юговосточної руської части Люблинської губернії предписав уживанне австрійсько-руських учебників, і такові теж з Галичини спроваджує, не вважаючи на те, що в Росії єсть далеко лучші тамошніми Русинами складені книжки елементарні. Хто заміри московського уряду взглядом руської народности знає, тому сей вчинок його ясным, zarazом і доладность сего офіційально-літературного керунку австрійських Русинів дуже питайною покажеться. Воно справді Русинів радувало б дуже, якби побачили, що образование їхньої в московськім государстві заказаної народньої мови береться австрійським урядом під офіційальну опіку, але тоді б треба, щоб уряд покликав до того діла тямущих людей із гурту партії народньої.

Отже з таких елементів складається старша партия. Із сказаного показується достаточно, що

ся партія, при своїх тенденціях, ніяким побитом за самостайністю руської народности супротив присвойок московських обстати не могла, і фактично не тільки ніякого протеста против таких не піднесла, але навіть против народньої, тільки-що консолідуючої ся партії, котра против московських узурпацій без огляду так само як против ляхських протестувала, з закушеною злостью обернула ся. Окремішні відтиски де-яких артикулів з московського журналу »Вѣстникъ югозападной і западной Россіи«, котрі одній часті старшої партії особливе сподобались, спроваджувано по тій причині, що ся партія тут в Австрії такої як в Россії нападистої полемики, не зрадивши пазурів панрусизму, против народовців провадити не сьміла, в значнім числі екземплярів з Россії, і розширювано їх в дорозі книгарській, щоб галицьких Русинів такими брехнями обаламутити а народовців безнадійністю їх заходів застрашити. Політичний орган тої партії, »Слово«, поміщав, правда, в своїх колюмнах де-які кореспонденції закордонських Русинів, але додані до них примітки були такі млаві, такі двозначні, що здавало ся невторопно, як може руський дневник супротив застосованої Москалями до нашої народности політики притиску і заперечування заховати таку стоїчну рівнодушність. Сі дописі в »Слові«, як і поміщення де-яких за доброю правдою руської народности обстаючих артикулів тутешнього нащадку, були тільки випадкові, могутчо розвиваючий ся народній партії концесіоновані появи, призначені маскувати справдешні тенденції старшої партії; вони не мали з основною барвою тої газети нічого спільного, і становили навіть з деякими експектораціями тоїже кричу-

щий контраст. Таким побитом стало ся, що старша партія галицьких Русинів не тільки не принесла народній, під московським деспотизмом страдаючій братії ніякої моральної підмоги, але посередочно причинила їй навіть дійсну шкоду, бо московський уряд вказував на прямовання Русинів у Австрії, — де атже виречена рівноправність руської народности найлучшу оказію до подвигнення і самостайного розвитку тойже подає, а все-ж так мало скористовуєть-ся і, що більше, навіть народній злив з московською народністю заміряєть-ся, — закордонським Русинам яко примір, і карав їхні силкування, щоб виеднати для руської народности признание і рівноправність в государстві московським, яко сепаратистичні забаги і зраду.

В політичні засади тої старшої партії не хочемо входити, бо вона, як уже сказано, складаєть-ся з rozmaїтих елементів, отже і її політичні тенденції не йдуть одним і тимже керунком, а нам по всяких манівцях за ними слїдити годї. Тепер скажемо лиш стільки, що ми прихильность до уряду, якою визначаєть-ся одна часть тої партії, в питанне поставити не хочемо, але чи ся прихильность веде свій початок з простого сервілізму, чи може з правдивого австрійського патріотизму, се питанне инше, на послїдню часть которого ми нікуди потакующего одвіту дати не можемо.

[V.]

Друга руська партія в Галичині складаєть-ся з народовців. Її сконсолїдованне припадає в той час, як руська народность так званими московськими славянофилами, а властиве московськими

панславистами, в їхньому 1861-ого року основаному журналі »День«, перший раз заанапшена, і яко ідентичня з московською показана була, которе то утверджуванне перейшло потім у всі урядові органи московські на порядок дневний. Потреба захисту руської народности супротив узурпацій московських була конечною: патріоти Русії, стоячої під панованнем московським, протестували — іменно по-за-як се в Росії можна було; їх одномисленники в Австрії зачали теж підносити свій голос, попали в колізії зо старшою партією, мало-по-малу одлучились від неї, і сконсолідували ся в партію особну, — молодшу, народну. Така її генеза.

Елементи, з которых вона складається: 1) Остаток того гурту зо старшого покоління, котрий прошлого десятиліття перепровадив побідущу полемику против проєктантів прийняття московської літературної мови, і мимо того, що наслідком пізнійших перепон, ставляних свободному народньому праву, много мальконтентів наробилось і до заміни засад наклонилось, своїм засадам вірний зостав ся. 2) Ті Русини, що тільки наслідком двозначних народніх тенденцій старшої партії, в которых вони нічого симпатичного не добавляли, до руської народности або также дуже двозначно, або і зовсім не признавались, і певне на польску сторону, которій галицькі Русини після 1848-ого року завше ще сильний контингент доставляли, перейшли б були, тепер одначе до засад народньої партії охотно признались. 3) Молодша генерація — учаща ся молодіж — з виїмкою поєдиноких, вся; при-чім особливо те докладаємо, що патріотично-народня тенденція учеників богословського факультета, при тій околечності, що

духовенство ще може довгий час головним двигателем руської інтелігенції в Галичині останеться, для животности тої партії дуже важним появом єсть.

Числом є народня партія вже тепер коли не сильніша, то бодай старшій партії рівна, і сподівається в недалеких часі велику часть тої послідньої в своїх рядах повітати. Тепер ще не має вона чинного впливу на хід справ публичних, хоч і годі не добачити, що вона вже і тепер сильний напір на дійства старшої партії заявляє. В будуще однакж тее не мине її, бо при тій околичності, що гурт люду, з которого в будуще руська інтелігенція розвинеться, тільки на засади народньої партії згодитись може, загально сказавши, тільки і вона будушність має.

Після попереднього опису легко нам тепер приходить ся, політичну ісповідь сеї народньої партії, до которой належати і в імени її промовляти ми собі за велику честь злічаємо, в слідуючих коротких словах спрецизувати:

Віруємо, що руський народ, числячий нині близько 18 миліонів, єсть, зарівно як Москалі і Ляхи, самостайним славянським народом — історично-народньою індивідуальністю — і яко такий має на востоці Європи, проміж славянським миром, свою миссійну ролю в будуще.

Віруємо, що поділ великої руської отчини на дві, двом цісарствам влучені території одностайному розвоєві народности хоч і не конче сприяє, однак і не заваджає, тому порозумінне і поєднання в моментах розвитку, від політичного інтересу независлих, з повним правом діятись може.

Віруємо, що виречене в конституційній Ав-

стриї народне рівноуправнення Русинів, при тактовій поставі тихже і чеснім уживанню сего признаного їм основного права, также признанне і рівноуправнення руської народности в государстві московськїм, досі абсолютно управляванім, за собою потягнути мусить, і тому-то гравитаційної точки для руського народу не в Россії, але в Австрії шукати треба.

Віруємо нарешті, що добро Русинів у Австрії залежить від конституційного, повну рівноправність австрійських народів гварантуючого, на фєдеральних началах збудуватись маючого систему, за котрим отже Русини, в добре зрозумілим народнім і політичним інтересі, з прочими народами Австрії солідарно обставати повинні, скоро Австрия має статись могучим миссійним государством на востоці, від чого будущина Славян загально, а руського народу особливе, зависить.

Сього ісповідання держачись, і словом і ділом за нього обстаючи, сподівається народня партія, що пророчим духом сказані і яко девиз на її хоругву вибрані слова великого Тараса:

В своїй хаті своя правда,

І сила, і воля!

руському народові на гаразд ісповнять ся.

ПРИПИСКИ.

I. Поезії.

Матеріяли: 1) Зоря галицка. (Письмо посвященное литературѣ и забавѣ.) Выходить що пятницѣ во Львовѣ. Редакторъ Николай Савчинскій. Рѣкъ VIII. 1855 (1, 2, 3). IX. 1856 (4, 5). X. 1857 (6, 7). — 2) Вечерницѣ, литературне письмо для забавы и науки (выходить що четверга у Львовѣ). Рочникъ I. 1862. Редакторъ Федоръ Заревичъ (8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17). Рочникъ II. 1863. Редакторъ Володиміръ Шашкевичъ (18). — 3) Вѣстникъ, часопись урядова для Русиновъ Австрійской державы. XIV. рочникъ 1862. Вѣдень. Выходить що Вторника, Четверга и Субботы. Редакторъ Вас. Зборовскій (12). — 4) Галичанинъ, литературный сборникъ издаваемый Яковомъ Ѳ. Головацкимъ и Богданомъ А. Дѣдицкимъ. Львовъ 1862 (15). — 5) Слово [політична часопись]. Львовъ 1863. Рочникъ III. Выходить що Середы и Суботы. Редакторъ Богданъ А. Дѣдицкій (19). — 6) Нива, науково-літературска часопись. Львівъ. 1865. Редакторъ Конст. Горбаль (20). — 7) Русалка (літературна часопись, выходитъ що суботы во Львовѣ). 1866. Редакторъ Вол. Шашкевичъ (21). — 8) Основа [політична часопись]. Выходитъ у Львовѣ двичи на тыждень. Редакторъ Т. Леонтовичъ [а властиве Кс. Климковичъ]. 1872 (23). — 9) Правда, письмо літературно-політичне. Рочникъ VI. У Львові, 1873 (22).

Є ще кілька іншихъ віршів, але они слабші і для того тут пропущені, в „Зорі галицкій“ (1855, 1856, 1857) і в „Вѣстнику“ (1855). На декотрих поезіяхъ в „Вечерницяхъ“ Климковичъ підписувавъ ся псевдонімомъ Іванъ Хмара.

1. Галичанка. Що до сего вірша Климковичъ давъ таку примітку при 2. вірши „До вітчизни“: Понеже два

моїм іменем і назвиском підписані і в „Зорі галицькій“ поміщені стихи, іменно „Галичанка“ і „Молодцєви“ без моєї відомости Всечестній Редакції були через когось доручені, то не медлю їх яко плоди хвиливої виобразні, котрі ніколи, а принаймній в такім, як ізвістно, виді і содержаню, до печатаня призначені не були, — відкликати. Они імпровізовані уже досить давно, і еслиби в найлагіднійшій случаю яку стійність, о чім похлібляти собі не хочу, посідати могли, то хиба лиш таку, як всі імпровізації; причім перезріти не належит, як сильно вліяє час, я вже не кажу рік омаль не цілком лиш в мисли пережитий, на розвій молодого, не, як би ся то кому із тамтих стихів може і справедливо здавати могло, знедужалого духа.

2. **До вітчизни.** 291, 1 з д. з завязтку піют = Климкович має тут певне на мисли слова Б. А. Дідицького:

Пусть нарекуть меня друзья
Измѣнникомъ, не смолкну я.

3. **Акульхо** чи Ахульго = гірська кріпость в Кавказі, де Чеченці завзято боронили ся против Россіян, прилучивши ся до черкеского начальника Шамиля (296, 17). Два рази, 1839. і 1849. р., удало ся Шамилєви, по здобутю Россіянами сеї кріпости, дивним способом уйти їх рук. — 294, 6. штик (росс.) = багнет. (*Климк.*)

6. **Теща** — се перерібка звісної красної пісні народної: Що ся в поли забіліло, Ой чи гуси чи лебеді? — 298, 7 з д. чагу = чага зове ся невільниця в Слові о полку Ігорєвім. (*Климк.*)

8. **З єврейських співанок.** В сій поезії і в дальших находять ся вже скрізь українські форми граматичні, котрих галицькі письменники зачали уживати аж з кінцем року 1861., коли після спровадження більшого числа українських книжок з Россії, і то також і прихильниками „обєднання“, австрійські Русини спізнали близше письменство закордонних братів.

12. **Привіт.** Повний заголовок єсть: „Привіт на 24-ий день цвітня (л. ч.), яко в річницю славного вінчання їх Величеств Цісаря Франц-Іосифа і Цісарєвої Єлисавети, милостиво пануючих Австрії і народови руському.“ Сей вірш, як і 22. В 25-літній ювілей, не можна вважати якимсь простим панеґіриком, — Клим-

кович в таких, звичайно на замовлене писаних віршах, коли австрійські Русини обходили династичні свята, при всій чолобитности і патріотизмі австрійсько-державнім проявляв і патріотизм народно-руський.

16. Моя туга. Під сим віршем підписана дата: 1859.

19. Великі роковини. Сей вірш написаний з нагоди ювілею „1000-літнього істнованя Руси“, котрий особливо в офіційальній Росії дуже урочисто святкував ся, а цар Александер II. прислав і чотиром галицким Русинам (канонікам Куземському і Добрянському, професорови Головацкому і літератови Дідицькому) російські ордери. Дідицький ордеру не приняв, але сей вірш Климковича помістив в „Слові“ аж по довším ваганю на налягання народовців.

21. Тарасови на вічну пам'ять. Сей вірш друкований був також окремо і роздаваний у Львові на поминальній Службі божій в православній церкві а в Відні на музикально-декляматорськім вечері, устроєнім віденськими Русинами враз з Чехами, Сербами і иншими Славянами.

22. В 25-літній юбилей. Сей вірш був виголошений 2. грудня 1873 в Народнім Домі у Львові на музикально-декляматорськім вечері, котрий устроїли товариства Народний Дім, Ставропігія, Просвіта, Галицко-руська Матиця і Руска Рада.

23. Гомерової Іліади спів I. Сим перекладом заінтересував ся, видко, Куліш, котрий і взяв ся єго декуди поправляти. Для порівняня приводжу тут отєї верші (до 342, 10—4 з д.), в котрих є власне більші поправки:

Лих ворожбиту! менї ще ніксли гаразд не віщав ти:
Завше од серця-души ти і рад наворожити лихо;
Гідного й слова іще ні сказав ти коли, ні удїав.
Ото і нині Данайцям, мов божий, обявляєш вирок,
Наче що й справді на них Далеметєць назерстує кару,
Тим що [за] дівчину я, за Хризівну, та окуп блискучий
Взять не хотїв. То і єсть, що саму я багато волїв би
Взяти до дому її й препочтив би самій Клитемнестрі,
Жінці, що дівкою взяв, бо і справді не пуца од сеї.
Та ні краса ні урода, ні вдача її ні робота.
Але і так я її одіслати готов, як се лучче,
И сам я волю, щоб мій нарід здоров оставав ся, ніж
[гинув.

Тільки сьогодні ж мені і придбайте ралець, щоб один я з-поміж Аргосців не був без дарунку. Воно б не подібно. Атже-ж ви бачите всі: мій ралець та обернеться інде.

II. Прозові статті.

Матеріали: 1) Мета літературно-политичний вістникъ. Видавець и Редакторъ: Ксенофонтъ Климковичъ. Томъ перший. Львівъ 1863 (1). — 2) Мета [політичний півмісячник]. Львівъ. 1865. Видавець и Редакторъ: Ксенофонтъ Климковичъ (2).

Становище Русі Властивий заголовок єсть: „Становище Русі супротив лядсько-московської борби.“ Та борба — се іменно тогдішнє повстанє польське против Россії, з 1863. року. — 371, 9. Палацький = знаменитий гісторик і політик ческий (1798—1876). — 15. Рігер = визначний політик і проводир ческий, зять Паляцкого (1818—1903). — 9 з д. Ткаляч = видавав у Відні від 16. III. 1861 дневник Ost und West, поважний і знаменито редагований орґан, посв'ячений справам всіх австрійських Славян (а 10 літ перед-тим в Загребі Полуднево-славянський дневник в німецькій мові). — 377, 2 з д. Духинський = учений польський з руского роду, в своїх прелекціях париских (котрі і публіковані були в р. 1860. під заголовком *Zasady dziejów Polski i innych krajów słowiańskich*) викладав, що колискою Славянщини єсть простір межи Вислою і Дніпром; розділений на Славянщину надвислянську і наддніпрянську зільяв ся знов в унії люблинській. Литвинів уважає за Славян, але Москалів ні, приписуючи їм походженє чудесе. — 381, 7 з д. Аксаков = Іван Сергійевич, визначний московський публіцист (1823—1886). — 382, 17. Іскандер = Александер Герцен, революційний публіцист російський (1812—1870), видавець „Колокола“. (Гл. Твори Куліша V, 595—601.) — Бакунін — російський революціоніст анархистичного напрямку (1814—1876).

Інші важнійші статті Климковича політичного змісту в „Меті“ суть: Дотеперішня політика Русинів (1865, 2), Федерація і її значеннє для Австрії (3—4), Централізм московський (6—8). Немало було в „Меті“ дописій з України, котрі нераз остро виступали против

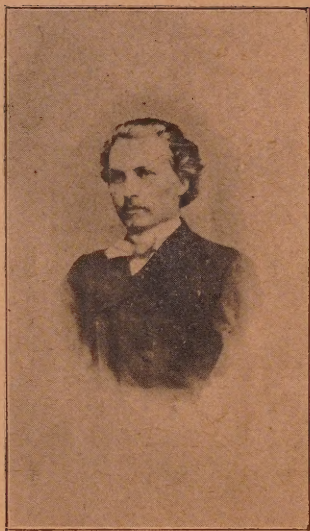
російських порядків і російської системи супротив українського народу. Зза-того півурядовий орган російський в Києві „Вѣстникъ югозападной и западной Россіи“, оснований тогди іменно для побороування народного руху на Україні, так висказав ся о „Меті“ (в статті „Кое-что о хохломанскомъ журналѣ Мета“): Зазначивши, що серед руского люду в Україні тліють іскри сепаратизму, котрі при першій бурі політичній можуть роздути ся в пожар, автор тої статті говорить дальше: „Мета есть прямо органъ нашихъ затѣйщиковъ, есть прокламація революціонная, мѣтящая на „ворохобню“ не въ Австріи, которою довольны галиційскіе Русины и въ отношеніи къ которой Мета болѣе чѣмъ пристрастна и дружелюбна, — а у насъ. Стало быть, она есть возбужденіе въ народѣ малорусскомъ отчужденности къ „москалю“ и отысканія своей автономіи. Стало быть, въ ней приняли участіе члены революціоннаго хохломанскаго комитета... Стало быть Мета — органъ чисто сепаративный, а покровительствующая ей нація есть сосѣдка недружелюбная. Стало быть, если Австрія, по требованію русскаго правительства, не запретитъ изданіе Меты, Россія имѣетъ право считать протекторство революціоннаго въ отношеніи къ ней органа за casus belli.“ Якимсь революційним органом мусіла „Мету“ уважати і тогдїшня сьвятоюрска консисторія, бо заборонила питомцям духовної семінарії у Львові її читати і передплачувати.

Климкович писав також багато статей неполітичного змісту, в „Вечерницях“, в „Меті“ і в інших виданях. Замітнійші з них: Гадки ученого [М. Максимовича] о руській словесности (Вечерниці 1862), Збираня забитків устної словесности (тамже), Найдений скарб [передне слово до поезії Маркіяна Шашкевича „Над Бугом“] (тамже), Ми і вони [полеміка з Dziennik-ом literackим о Шевченку] (Веч. 1863), Завдання 3-ого збору Галицько-руської Матиці (Мета 1865). Багато він перекладав, іменно повістей, оповідань, драматичних творів, з російської і польської мови: Куліша, Гоголя, Гребінки, Квітки, Корженьовського і и. В році 1874. через кілька місяців був фактичним редактором літературно-політичного півмісячника „Правда“.

На загальних зборах товариства „Просьвіта“ у Львові 1870. р. Климкович поставив внесенє, щоби Про-

свѣта заняла ся виготовленем і видаванем руских учебників для шкіл середних, виєднавши на се підмогу краєву. Се внесене прийнято, і Просвѣта дійсно до кінця року 1875. займала ся сим видаванем. Взагалі Климкович був чоловік і праці і ініціативи, але визначнійша єго роля серед рускої суспільности скінчила ся властиве вже в 1867-ім році, коли пристав до „Славянск-ої Зор-і“, а в кілька літ потім і талант єго пригас і він жив та й умер незамітно, між-тим як в часах „Вечерниць“ і „Мети“ майже весь рух народно-руський в Галичині концентрував ся доокола него.

ТВОРИ
ВОЛОДИМИРА ШАШКЕВИЧА.

Володимир Шашкевич.

ВОЛОДИМИР ШАШКЕВИЧ.

Володимир Шашкевич був сином Маркіяна, будителя галицької Руси, а родився 7. цвітня 1839. р. в Нестаничах, селі каменецького повіту, де батько його був священником-адміністратором. Небавком Маркіян перенісся до Новосілок-ліських, але вже 7. червня 1843. р. умер, почім вдова з сином пробувала у свого вітця Крушинського, пароха в Деревни в жовківськім повіті. Народну школу скінчив і до гімназії ходив у Львові; в VIII. класі поїхав на зазив стрія Антона, капітана, до Буда-Пешту, але по році вернув до Львова, зложив тут іспит зрілости і вписався на правничий факультет. Бажаючи оженити ся, приймив місце заступника учителя в реальній школі у Львові, та не міг погодити ся з директором, покинув посаду і поїхав до Відня, де спомагав його другий стрій Григорій, радник в міністерстві просвіти. Там слухав знов правничих викладів, але небавком вернув ся до Галичини, пробував то на студіях у Львові то у матери на селі в Деревни, аж скінчивши права вступив в р. 1869. до суду а в р. 1870. перенісся до фінансової дирекції. В р. 1873. іменовано його конціпістом при повітовій дирекції в Тернополи, в р. 1875. перенесено до Коломиї а в р. 1876. до Тарнова. В р. 1883. занедужавши спенсіонувався і перенісся до Львова, тут проживав немічний тілом і духом наслідком розмягчення мозку і умер 16. лютого 1885.

Володимир Шашкевич одержав по батьку хист і вдачу до поезії а заправлений був з-рана до русчини домашнім учителем Климом Меруновичем, пізнійшим професором академічної гімназії у Львові і досить голосним діячем руским (з-разу в народнім, пізнійше в російськім напрямі). Ще перед скінченням гімназії почав писати поезії, яко студент прав був в 1862. році помічником а в 1863. році редактором літературного тижневника «Вечерниці», котрий з 2-им мая 1863 перестав виходити. У Відні мав стати помічником при урядовій газеті «Вѣстникъ», але помістив там лише 5 коротких поезій в фелетоні. У Львові видавав знов від 1. січня 1866 літературну часопись «Русалка», але она вже по 3 місяцях упала; потім був дописувателем і помічником заснованої з правительственною підмогою політичної газети «Русь», котра виходила (два рази на тиждень) від 28. марта до 19. грудня 1867.

Володимир Шашкевич пробував ся в різних літературних працях: написав 1864. р. драму в 4 діях «Сила любови», котра й була грана на рускій сцені у Львові, забрав ся писати гісторичну драму «Тимко Хмельницький», переложив (мабуть з німецького) комедію Скрібого *Un verre d'eau*. Також написав оповіданє «Пімста і великодушє». Літературну вартість мають тільки поезії его. Вкінци зложив для товариства «Прогсвіта» дві «читаночки для сельских людей» під назвою «Зоря», до котрих і писав популярні статейки, між ними казку з флямандского «Чому біда й досі ходить по сьвіті». Цінними уважають ся (Огоновским, Франком) его дописи «з Моств-великих» в «Руси».

І. Заспів. ..

Ой ви мої співаночки,
Де я вас подію?
Ой по горі, по долині —
Там я вас розсію.

Розсію вас скрізь Бескидом,
Засаджу степами:
Виростаєте, мої діти,
Дрібними квітами.

Ростіть, діти, не журітесь,
Холоду не бійтесь;
Ходіть тутки, близь серденька
Моего нагрійтесь!

Я вас буду обгортати
Батьків могилами,
Я вас буду підливати
Рясними сльозами.

А хоч будуть вас вчахати
Всілякії люде:
Той до серця вас пригорне,
Той лаяти буде, —

Не журітесь! Дарма, діти,
Най здорові лають;
Таж нераз вони за правду
На хрест розпинають.

Процьвітайте ж, небожата,
У »Зільнику« разом,
Хоч те зійшло під хатою,
Те за перелазом,

Те ярами, обологом,
А тее над морем,
Те розвилось утіхою,
А тамтее горем — —

Одно зросло на могилі,
Під липою друге,
Одно з жалю виростало,
А одно з наруги;

Те кохання ізростило,
А тее розлука,
В того мати туга була,
А в того розпука.

А деяких квіток-діток
Надія зродила —
Та надія, що розкриєсь
Раз уже могила,

Та й зведеться удовиця,
Мучениця встане,
І опадуть тяженькії,
Залізні кайдани.

А сини їй рани змиють
Втішними сльозами,
І пропаде раз неволя,
А воля настане!...

2. Думка.

Ой зазуде, зазуленько,
Голос твій сумненький;
Не так сумно ти ковала,
Як я був маленький.

Не так сумно ти ковала,
Не так жалосливо,
Як ще серце моє било
Мирненько а живо.

Тоді голос твій миленький
Вістив ми радощі,
Серце смутку не зазнало,
Слїз не знали очі.

Щастє минї, як у гаї
Квітка, процвітало,
Бо ми око рідненького
Батенька сияло.

Ой сияло, якби зьвізда
На небеснім зводі;
Ой загасла тая зьвізда,
Та і щастя годі!

Ой батеньку, соловію,
Лиха ж моя днина,
Лишив ся я, коби в чистім
Полї деревина.

Сиротою на сїм сьвіті
Кождий ся цурає;
Лиха доля, як тростинов
Вітер, пометає.

Пометає в всі сторони,

Аж жаль серце тисне, —
Ой вже мині на сїм сьвіті
Щасте не заблисне!

Де діли ся тії хвилі,
Де є тії літа,
Що буяв я, як мотильок,
Від цвіта до цвіта?

Ой буяв я та гуляв я,
Як рибка в Дунаю;
Тепер сяду з тяжким серцем,
Та думку думаю.

Думаю, горюю, борю ся з собою,
Док око не трисне горячов слезою,
І тая подруга моєї неволі
Не злегшить серденьку тяжкої неволі.

А гадка високо під небесні зводи
Полине крильми бистрого сокола,
І груди відітхне воздухом свободи,
На хвильку забуду, що давить недоля!!

3. До зірки мого роду.

Зірочко ясна,
Голубко красна!
Коб мині крила,
Злетів бим, мила,
Гень-гень високо,
Де твоє око
Ясно сияє,
Сонцем блистає!

Там близь серденька
Твого, миленька,

Весь вік прожити,
Той воздух пити,
Що ним, милая,
Твоя сьвятая
Грудь віддихає, —
Душа бажає.

О зірко-воле,
Вільная доле!
До тебе вносим
Руки і просим:
Небес дитино,
Щастя калино —
Злети в пороги
Наші убогі!

Не цурайсь нами,
Горя синами,
Розвій раз мраки
І затри знаки
Лихой недолі —
Тяжкої неволі;
Покруши узи,
Воскреси грузи!

Верни нам силу,
Що десь в могилу
Лягла з князями
Та гетьманами;
Злучи нам руки,
Щоб без розлуки
Ми всі лиш ціли
Одною гляділи!

Щоб вороженьки
Лихі, тяженькі,

Пальцем лукавим,
Зубом кривавим
Нам не каляли,
Не виривали
З грудей серденька —
Щоб руська ненька

Втерла слізоньки,
А її зойки
У веселеньку
Довгу пісеньку
Щоб перелялись,
Тя величали,
Воленько гожа,
Дитино божа!

4. Сльози.

У зеленім бірку
Соловій заводить,
Аж ціла дуброва
З жалю ся заходить.

Під бірком рясенькі
Потік точить слези,
На березі плачуть
Білії берези.

Квітка красолиця
Сльози проливає,
Із дітьми природи
Й молодець ридає.

Соловейко плаче,
Бідна сиротина,
Що десь у неволю
Попалась родина.

Сльозами поточок
Крутий заливаєсь,
Що із стороною
Милою прощаєсь.

Білій березині
Сльози витискають
Вітри, що заєдно
Нею пометають.

Квітка-красавиця
Личенько зросила,
Що ї молоденька
Весна відлетіла.

А молодець гожий
Знать тому ридає,
Що мати природа
В сльозах ся купає.

Вона го своїми
Грудьми згодувала,
Вона го своїми
Воньми наповала.

Вона го своєї
Бесіди учила,
І тайни глибокі
Вона му відкрила.

Заєдно до свого
Серденка тулила,
Та й рани лихі
Цілуйом лічила.

А колишучи
Співала пісеньки —

Пісні медовії,
Пісні солоденькі.

Молодець ті звуки
Ссав всею душею,
І тужив і плакав
І веселив ся з нею.

5. На пароході.

Наді мнов зьвізди блистять високо,
Піді мнов хвилі шумять глибоко,
Зірки нуряють для охолоди
Жаркії лица в студені води.

Водою рибки весело грають,
До ясній зорі ся залицяють,
А зоря буцім на те й не дбає,
Лиш по неволі ся усьміхає.

Скажи, зорице, скажи, сердечна!
Скажи, дитинко дрібна, сонечна:
Чи так водою мило гуляти,
Як по-над хмари небом шибати?

Чи так гаразд там в синім Дунаю,
Як в надоблачнім родиннім краю,
Та чи такі там в темній безодні
Гадки, як в небі, красні, свободні?

6. Ластівкам в дорогу.

Ластівоньки дрібнії,
Посланники з-за моря,
О гонці веснянії,
О сьвідки мого горя!

Як підете в гостину
За гори, за Карпати,
На рідну хатину
Сідайте щебетати.

Коли рідня питає,
Як в чужині ся маю,
Скажіть: біг долю має,
Бо волі тут не знаю.

Як милая вас стане
Питати за милого,
Скажіть, що серце вяне
Від смутоньку лихого.

А мав би вас спросити
Друг вірний сивоокий,
Скажіть, що сам носити
Мушу весь жаль глибокий.

Но як хто з вороженьків
Сусід вас поспитає,
Скажіть, що »веселенький,
Гаразд му процвітає«.

7. Чудна долина.

Раз кров ми скипіла,
Раз груди ми завріла,
Від гніву, розпуки і болю,
А серце металось
І билось і рвалось,
Як тая пташка на волю.

В очах ми стемніло,
В ушах зашуміло,
В поля мя прічка чось гнала;

Я з вітром пустив ся,
В долині спинив ся,
Де дїва квіти збирала.

Збирала квіточки,
Вела співаночки,
А вела звонко, весело;
На мене глянула,
Любенько всьміхнулась,
Спитала: »що́ ты привело?«

— »Сум-горе, дівчино,
Недоля, калино!
Лихо тяженьке, розпука,
Нудьга-горювання,
Та й ворогування,
З гараздом милим розлука!«

— »Стій, лютих мук сину!
В ту райську долину
Не важ ся злой долі вцепити.
Знай — квіти ті милі
Ангели садили,
Щоб росу щастя з них пити. —

Хочеш припочинку?
Вчахни си барвінку
З тої чудної долини,
Не бій ся нічого,
Стережись одного —
Одного лиш: власной провини!«

8. Русалка.

(Балляда.)

Що́ сьвітить кріваво скрізь нічній мгли?
То хлопці під бором вогонь зажегли,

З зеленой шклянчини горілоньку пють,
Регочуть свавольно та пусто съ сміють.

»Семене, Семене, коб нам ту дівчя,
Заладкало б красче від жаб, деркача,
Коб нам ту Олена — но ди' по, диви!
Чи видиш, де граб той похилий, кривий?

Чи чуєш, чи чуєш солодкий той спів?
Ох якби мя медом по серці мастив!
А очи, а коси, а чорную бров
Чи бачиш там серед тих темних дубров?

Як сонце сияє скрізь листя їй вид;
Семене, вона мя до себе манить!
Семене, вна кличе — пусти мя, пусти!
Гуляти в ті бори темряві, густі:

»Гей, хлопці-молодці, ту щасте, ту рай!
Тут шумом солодко вколише вас гай;
Ту місяць, що смотрить слезаво з-за хмар,
Спливає в любовщах на ниву, на яр.

Гей, хлопці-молодці, ту щасте, ту рай,
Сказочок чудних вам нашепче ручай!
В лозині любенько піснить соловій, —
Ох скорше ж бо, скорше, орішочку мій!« «

— »Романе, Романе, верни ся назад!
Не піде тобі там з русалкою в лад.
Верни ся, Романе, ох прошу тебе,
Там в темних дубровах погубиш себе!«

Но годі! не вмолиш; вже в тіни берез
Премилый товариш з русалкою счез —
В дуброві розляг ся страшливий регіт:
Нещасний молодчик погиб від скобіт.

9. Гомін молодї Руси.

В своїй хатї — своя правда
І сила і воля.

Т. Шевченко.

Здоров Батьку Могильницький!
В Тобі Руси давна сила,
Давний дух ей передвіцкій,
Давна бодрість ей віджила.

Твое серце відгануло,
Чому доля в нас щербата,
Чому щастє ся минуло,
Чужов стала рідна хата.

Твое слово загреміло
Чародійним Карпат громом,
І трикратним відгреміло
В серцях руских міліоном:

»Віків кілька вже минає,
Як ми стали лебедіти,
Як слезами умиває
Русь старенька свої діти.

Довго нас ся навіпрягали
В ярмо братя супостати,
Довго кров з-під серця ссали —
Але годї все ридати!

Годї, братя! ну́же сьміло!
Лишім зойки, лишім стони,
А приймім ся раз за діло —
Най не крачуть нам ворони!

Де кургани, де могили,
Батьків кости ся біліють,
Там приляжмо, братя милі,

Вони серце нам ogrіють!

Вони дунуть в наші груди
Душу сильну, величаву,
Осолодять наші труди,
І воздвигнем Руси славу.

І знов стане розвиватись
Злотоцвіта наша воля,
Та й знов возьме процвітати,
Як бувало, наша доля.»

Тож здоров був за те слово,
Наш Віщуне Соловію!
Русь скипіла днесь на-ново
Твоїм жаром, Чародію!

Скорше, скорше бють серденька,
Радість груди розпирає —
Лугом, степом руська ненька
По цвѣточки ся хиляє.

По цвѣточки-первісночки,
Що процвили берегами,
Що зростили їх діточки,
Викохали слезоньками :

Щоби ними умаїти,
Увінчати головоньку,
Руських борців пристроїти,
Що боронять родиноньку.

Що боронять, що хоронять
Нашой віри, нашої мови —
І за волю що уронять
З-під серденька теплої крові.

10. Нинішня пісня.

Схаменіть ся, будьте люде,
Бо лихо вам буде!

Шевченко.

В котлинї гір город лежить,
В нїм проживає руський рід;
Над ним, як бузько над гніздом,
Сидить гора, щó лиш слїдом
Сьвідчить, де замок Льва стояв,
Щó в грузи ся давно розпав.

Тому, гордїйша від сестриць,
В хащах не криє своїх лиць,
Но зводить грізнее чоло
Над деревину, гущ, зело,
Хоч там, де руський меч сьвітив,
Помірчик віху застромив.

Під віхою кобзар сидить,
В задумі на город глядить.
Легот му грає з бородов;
В старім знать закипіла кров,
Бо раптом голову підвів,
Вхопив за кобзу, піснь запів:

»Городе славний князя Льва старого,
Чи в тебе роду нестало давного?
Нестало сили, давной руської сили?
Чи руські діти всі вже у могилі?»
Гомін: могили!

»Чи в землі руській для руської груди
Нема пристанї — всі чужії люде?
Чи пісні руської ніхто не заводить?
Чи руська мати Русинів не родить?»
Гомін: родить!

»Чи руські серця в крицю змінились,
Та ледом груди на віки покрились?
Любов до свого згасла благородна,
Що нев кипіла руська грудь свободна?«
Гомін: холодна!

»О руські груди! о груди зі стали!
Ви, що-сьте диких Татар зупиняли!
Чи ось той кремінь з грузів Льва палати
Зможе давного ще вогню вкресати?«
Гомін: кресати!

Тут наче зо сну пробудивсь
Кобзар — і на ноги схопивсь,
І так глибоко чось зітхнув,
І чось там в небо споглянув,
Відтак пустив ся — де? не знати.
За ним летів гомін: кресати!

Ой летів громом в його слід,
Док не відбив ся о Бескид
І не затряс в-округ горами
І не скипів Дністра водами.
Відтак шибнув гень-гень степом,
Та й зупинив ся над Дніпром,
Над ним повис — йому співає —
За братню долю споминає.
А Дніпро батько-буркотій,
Звичайно ось собі старий,
То посварить, то чось полає,
То буцім змовкне, продумає,
В-кінець, казав бись, що згадав,
Як-то колись-то вікував,
Яка у його була доля
Та й та козацька руська воля —
Бо згороїв чось хребет

Та й зарідав, що аж гет-гет
У Чорнім морі стогне-вріє
Дума, що нев Дніпро боліє.

А тут на березі сидить
Кобзар, що за Дніпром глядить:
Легот му грає з бородов,
Та знать і в нім скипіла кров,
Бо вхопив кобзу, взяв строїти,
Дніпрову пісню гомоніти:

»Гей гей, Бескиде, ти мій милий брате!
Чи не одна нас породила мати?
Чи-ж не одна нас до серця тулила,
Сльозами наші тяжкі рани мила?«
Бескид: мила!

»Чи-ж не одна нас вчила говорити,
Та й по батьківськи Господа хвалити?
Та не вона ж нам проводила з-тиха:
Держітесь купи, не бійте ся лиха!«
Бескид: з-тиха!

»Гей-гей Бескиде, ти мій милий сьвіте!
Та чи всі вірні остали ся діти?
Та чи не взяли сини-супостати
Сами могилу матері копати?«
Бескид: брате!!

»Одні вельможній Польщі поклонились,
Другі московським царикам служили,
Треті, щоб ласки в Німоти придбати,
Помогли рідну в заліза ковати!«
Бескид: ковати!!

»Гей-гей, Бескиде, соколе мій милий,
Чи бачиш, брате, ті сирі могили,

Чи чуєш брате, стон глухий, тяженький?
То на сьвіт духи просять ся біленькі!»

Бескид:

»Ой чую, чую, ті батьківські клики
Та й виджу, виджу те сьвято велике,
Як з могил слава наша ме вставати,
І станем разом волі добувати.«

Дніпро:

»І станем разом волі добувати!«

Бескид:

»Чую, як з-відси аж по Чорне море
Воздухи голос якийсь рідний поре:
То Мати кличе на велике сьвято,
А дітий стало багато, багато!«

Дніпро:

»То Мати кличе на велике сьвято,
А дітий стало багато, багато!«

II. Цьвітка молить.

Раз мотилька голубила
Цьвітка гожа, цьвітка мила;
Говорила: »Мій мотильку!
Рай бим дала за ту хвилюку,
Злотоцьвіту дала б долю.
Слухай, любий, милесенький,
Слухай, мальчику пестренький,
Вволи квітці малу волю:
Не літай там в небо синє,
Там по тобі й слух загине!
Відлюбить тя зьвізда ясна,
Приголубить зоря красна;

Та й забудеш мя румяну,
Понехаш цвіт-любоньку.
А без тебе, голубоньку,
Я пожовкну та й зівяну.»

12. Сиві очи.

Скоро лишень першим кроком
Я ступив в той божий сьвіт,
Родич ясним сивим оком
Стеріг ми дитинних літ.

Як в молитві-гень високо
Чуття мого плив ручай,
На мя сивим глядів оком
Сьвятий батько Миколай.

Як потому в сьвіт широкий,
В чужину-м ся вибрав,
На розлуку сивоокий
Друг долоню подавав.

Сиві очи я глибоко
На дні серденька носив;
В тебе, мила, сиве око,
Я тя за те полюбив.

13. Зробок.

(Народня казка.)

Знати й давно так
На сьвітї бувало:
Лихого все много,
Добра не чимало.

Бо, хоч не стямить

Жаден старовина,
В селі вам кожда
Роскаже дитина,

Як давно люде
Зрібків убивали,
Знать щоби дурно
Хліба не псували.

Аж ось прийшло ся,
Раз в одній хатині,
Убити батька
Рідненькій дитині!

Та як-же? годі
Закон не хранити,
А ту ще тяжче
Родича губити!

І так то довго
Син боровсь з собою,
Що б ту зробити
З сивов головою?

Аж ось на-послід
Прийшла йому гадка:
В льоху підземнім
Схоронити батька.

Там старовина
Мав всяку вигоду:
Їв добру страву,
Пив студену воду,

І лиш людей там
Під землею нестало,
Що вік ся з ними

Перевіковало —

І лиш нестало
Сонця в темнім льосі,
Що так любенько
Сьвітило му досі;

І лиш нестало
Там пташки та квітки,
Ох, та й нестало
Наймильшой свободки!

А жаль було ще
Старцю сьвіт лишати,
Волів сарака
Від людей ховатись.

Так хоч минуло
Років ще немного,
В селі забули
Вже якось старого.

Аж ту настала
Раз весна холодна,
За нею осінь
Явилась голодна;

Нестало хліба
Щоби голод збути,
Не було з-відки
Збіжя роздобути.

Тож обологом
Всі поля лежали,
А в селі люде
З голоду вмирали.

Но син і в нужді

Пам'ятав на батька,
Й живив старого
З малого остатка.

Але як вже ось
Ані на оборі
Рога нестало,
Ні муки в коморі,

Не таїв довше
Старцю сумной вісти,
І сказав ясно,
Що нема що їсти,

Ані на засів
Зерна де дістати.
»От,« каже, »прийдесь
З голоду вмирати.«

— »Ой синку, синку,
Послухай старого:
Збери соломую
З обійстя цілого;

Обідри стріху
З хати і стодоли,
Порозтрясай то
По лугах, по поли...

Іди, послухай
Розуму слабого,
Побачиш, синку,
Що то буде з того!«

Синок послухав,
Що му батько радив,
І всю соломую

З обійстя згромадив.

Несе на загін,

Трясе, розгортає :

»Що то-то буде?«

Сам себе питає. —

Зима минула,

Сніги розтаяли,

Пташки воскресну

Пісню заспівали.

Розпуклись лози,

Розвилась вербина,

І зійшло жито,

Як та кожушина.

Люди ся сходять :

»Гей, чудо та диво!

Ні орав ні сїяв,

А зродила нива.«

Зійшлась громада,

В коршмі нараджаєсь,

Доброго сина

На суд призиває.

А старшина го

Питає сердито,

З-відки у його

Таке взялось жито?

»Признай ся; годі

Довше затаїти;

Всі люде видять,

Що-сь несамовитий!«

— »Ой ні, панове!

Не бісовська сила
Мене такої
Сійби научила.

Ось я розкажу,
Як то все ся стало,
І з-відки жито
На ниві ся взяло.

Годі ми було
Закон ваш хранити,
Бо як же-ж батька
Синові губити?

Тому сховав я
Під землею тата,
І за те діло
Ось яка заплата.

Бо він казав ми
Солому носити,
Та й по загонах,
По лугах стелити.

З тої соломи
Зійшло таке жито,
Що, знати, буде
Нам всім уже сито.»

Старшина слухав,
Кивав головою;
Громада щось там
Вела між собою.

Нараз всі стали,
Й старшина дав знати,
Що вже не вільно

Старих убивати.

»В нас,« каже, »сила,
Панове громада,
Но в старих розум,
І добра порада!«

14. Чого туряти?!

(З Романовського.)

Чо' туряти про богданку,
Рож вчахання, та коханку?

Для нас рож нема:

Ми як птахи, як соколи,
Нині дома, завтра в поли
Вже гуляти тра.

Що снить серце, най забуде,
Тверда пісня з твердої груди
Хай дзвенить нам днесь;

Замість ручки, рукояти
Стиснім щиро, як дасть знати
Бог пору з небес.

Щастє, доля — колись може;
Но лиш ти вгадаєш, Боже,

Що чекає нас:

Хто побачить усміх милий,
Кому весну на могили
Несе сумний час.

15. Лелія-воля.

Лелійочко гожа, лелійочко біла!
Чому на могилі, сердешна, процвила?
Чому так сумно головку хилиєш?

Чом до сирії серцем прилягаєш?
Чи твою долю тутки схоронили —
Або тя сльози дівочі зростили —
Чи тя садили за яку провину
На тій могилі, під тую калину?

»Ні мя зростили сльози дівочі,
Ні доглядали карії очі,
Ні за провину тутки садили:
Лиш долю-серце ту привалили!
А серце тее як свою долю
Мене любило, лелію-волю;
Про мя туряло, за мя полягло —
І ще по смерти мене забагло...
Та із серденька, з тої могили
Я виростаю, квітонько білий,
Я виростаю, я процвітаю,
Літом могилу я засіваю —
Так чей весною, та молодію,
Діточок більше стане зі мною!«

16. До мого батька.

Батьку рідний, соколоньку,
Ти руський співаче!
Та чи чуєш, яку ворон
Пісню тобі краче?

Та чи видиш тії хмари, —
Тяжкі, чорні хмари,
Що тя вели від колиски
До самої мари,

І по смерти домовину
Ще твою присіли?

Батьку рідний, хоть раз бо ще
Глянь з-поза могили!

Хоч раз зведи головоньку,
Хоч раз обізви ся,
Щоб від голосу твого
Вороги стрясли ся!

Щоб, почувши твою думу,
Падали ворони,
Чорним трупом застеляли
Яри та загони!

Щоб ті хмари, чорні хмари,
Тяженько сплакнули,
І негідні твої друзи —
Щоби схаменулись...

Щоби схаменулись, щоби іздрогнулись,
До рідньої неньки назад повернулись;
Щоби занекали матір катувати —
Та в чуже шкомаття на смерть прибирати!

17. Не чужого ми бажаєм.

Серед поля широкого
Дубець виростає;
Ой тим полем на воронім
Молодець гуляє.

Віють вітри, віють буйні,
Аж дуб похилив ся;
Скажи, скажи, козаченьку,
Куда ти пустив ся?

Чи ти їдеш в Туреччину
Христян визволяти,

Чи ти їдеш на Вкраїну
Волі добувати?

— Не пійду я в Туреччину,
А на Україну:
Від могили до могили
Соколом полину.

Полину я, полину я —
До могил приляжу,
Батькам нашим всю тяженьку
Недолю розкажу.

Розкажу я наше горе,
Наше лихоліття;
Тепер, скажу, сердешній,
Поблагословіте!

Благословіть! погуляєм
У чистому полі:
Не чужої ми шукаєм,
А своєї долі!

Не чужого ми бажаєм,
А свого то права:
Де полягла, там воскресне
Наша руська слава!...

18. Однака нам доля.

Ой вийду я на горбочок
Та з-відтамтиль гляну:
Бачу сільце невеличке,
Церков деревляну;

Садок бачу — у садочку
Липа похилилась,

А до липи старенькая
Хата притулилась.

Притулилась, та й обі си
Поскрипують разом...
А я шляхом — шляхом білим,
Вже й за перелазом.

Зупинив ся; оглядаюсь:
Що́ мя ту привело?
А на серці буцім легко,
Буцім невесело.

Липа гіллям потрясає,
А в гіллі громада
Горобчиків цвірінкає,
Сама собі рада.

Під стріхою ластівоньки
Гніздо приліпили
Та й годують голі діти...
Боже, батьку милий!

На-що голому ти кажеш
На той сьвіт родитись,
Та голову під чужою
Стріхою клонити? —

Ще, як куди, то трапить ся,
Старенькая мати
Діточок навча непевних:
»Гріх і ластівчяти,

І дрібній комашці,« каже,
»Гріх кривду робити!«
Мале росте та слухає,
Щоби не грішити.

І виросте — спогадає,
Як мати навчала,
Коли малим, нерозумним,
На руки ще брала.

Трапляється — та не густо,
Не взяв біс такого,
Що і неньки не слухає
І божого слова,

Та і стріхи пожалує
Біднії пташині,
Або таки, пустуючи,
Гніздочко розкине —

Гніздо рідне! а ластівча
На землю упаде,
Та загине під хатою,
Або тихцем сяде

Деся під тиним, чужим тиним,
Куняє — дрімає
Та голодне, непоєне,
Крильця витягає.

Витягає — простирає,
До зірниць злетіло б,
Так годі, бо тяжке лихо
Крила поломило.

Тільки глипне в небо сине,
Буцім-то гадає:
»Нехай тобі, чоловіче,
Бог не памятає!«

Так думаю — а за мною
Щось зашелестіло...

Озирнув ся: під лопухом
Справді бо сиділо

Таке криве, поломане,
Як та наша воля. —
»Пташко!« кажу; а воно ми:
»Однака нам доля!...«

19. Бувало а нині.

Малим бувало я сідаю
Під липою та досягаю
Руками буцім ясних зір —
А зірки моргають на мене
Скрізь липи листечко зелене,
Та й кануть нишком в темний бір.

А нині сяду під тополю,
І лаю сьвіт і лаю долю,
Що ясної забав зорі —
Забав та годі ї дістати,
А на землю то й гріх прохати
З чудної неба висоти.

О зіронько ти ясноока!
Моргни на мене із висока,
Як сестри моргали твої —
Най хоть часочок погадаю,
Що я малим та досягаю
Тебе, сердешна — хоч у сні!...

20. Безнадійним співакам.

Ви малодухи, маловіри,
Гнилії трупи, джума ви!

Свобідно гнити вам без віри
І без надії й без любови,
Лиш не свобідно ту отрую
Народам лягати у пісні,
Троїти віру ще живу,
В живій здоровій ще семі!

В народу рани є глибокі,
Но він не впав ще так, як ви;
В його є закон і пророки,
Є мученики, віщуни!
І він надії не покине,
Не зречесь віри і любови,
Він жити-ме, він не загине..
Пороки змие він в крові.

І стане сильний та великий,
Поважно голову зведе,
Й притихнуть ваші марні крики;
По ваших трупах він піде,
Здавить, розімне ваше тіло, —
Но з його кров не потече;
З його полетить-ся лиш чорнило,
І джума з його завине.

Він стопче тих, щό го хулили,
Надії позбавляли го,
І там, на вашій могилі —
Свою застромить хоругов,
Щό вірою нам засияє,
Щό нам любовю процвіте,
А кобзар віщий заспіває:
»Була надія — є — й буде...!«

21. 3 „Книги Співанок“ Гайного.

I.

На чуднім місяці маї,
Як цвіття розпукло ся,
Тоді у серденьку моім
Кохання розвило ся.

На краснім місяці маї,
Де кождий птах співає,
Сказав і я також її,
Що серденько бажає.

II.

Ти гожа рибарочко,
До берега спіши,
Сідай і рука в руку
При мині попестись.

На серце тут головку
Зложи, дівчино зоре,
Так сьміливо, як що-дня
Ідеш на дике море.

Тут хвиля як на морі
Збере, то опадає,
І не одна ще перла
На дні там спочиває.

III.

Коб мої рани знали
Дрібнії божі квіти,
Зі мною би ридали,
Щоб серденько згоїти.

Коб соловії знали,
Який я сумний, херий,
Вони би розілляли
Пісень солодких море.

А зірки золотії
Коб мое горе знали,
Із неба би ступались,
Мене би потішали.

Но вони всі не знають,
Чо' радість ми замерла;
Одна лиш добре знає,
Що серденько роздерла.

IV.

Кохали ся обое,
Та мучили ся скрито;
А грізно споглядали
На себе і сердито.

Навпослі розлучились,
В просоню лиш видались;
Давно уже померли,
Й ледви самі те знали.

V.

Полюбив хлопець дівчину,
Дівча вже другого має,
Той другий любить знов другу,
А тую вибірає.

Заким що, люта дівчина
Віддає тому знов руку,
Що навинеться їй перший;
Хлопець впадає в розпуку.

Хоч казка то вже старая,
Но вічно обновляєсь;
Кому вона суджена,
Тому серденько краєсь.

VI.

Раз досьвіточком літа
По зільнику блукаю,
Пошептують квіточки,
Лиш я не промавляю.

Пошептують квіточки,
Жалем моїм тронуті;
Скрізь листя їх зелене
Слова такії чути:

»Ти сумний чоловіче,
Бліді у тебе лиця:
Не гнівай ся на любку,
То наша сестриця.«

VII.

На твоїм личеньку
Ще літо припіка,
А в твоїм серденьку
Студеная зима.

Но те обернеть-ся,
Голубочко моя:
У серці буде жар,
На личеньку зима.

VIII.

Ти гожа, красна, чиста,
Мов квітка процвітаєш,

Гляджу на тя, а туга
До серденька сисяєсь.

Лиш руки б на головку
В молитві ти зложити,
Щоб чисту, красну, гожу
Зволив тя Бог лишити.

IX.

Ти дівчино рожоуста,
Я за тебе все гадаю,
Солоденьку, яснооку,
Дрібну любку споминаю.

Зимовий та довгий вечір,
А я б рад у теплій хаті
Коло тебе нишком сісти
І з тобою щебетати,

Та й сердешно цілувати
Дрібну білу твою ручку,
Та й сльозами умивати
Дрібну білу твою ручку.

X.

Пісні мої отруя
Скрізь на-вскрізь переїла,
Бо цвіт життя могого
Отруєв ти поїла.

Їдкі пісні співаю,
У них гадюча сила,
Бо в серці гадь ховаю
З тобою, любко мила.

XI.

Ой плакав я в просоню,
Що буцїм ти не жила;
Прокинув ся, а лица
Сльоза ми ще росила.

Ой плакав я в просоню,
Що-сь буцїм мя лишила;
Прокинув ся, і довго
Ще слёзонька точилась.

Ой плакав я в просоню:
Ти була ми вірненька;
Прокинув ся, та все ще
Ляла ся сліз річенька.

XII.

Он зіронька спадає
З блискучой висоти!
Та зоря, що спускаєсь,
То зірочка любви.

Он яблука знов ронить
Багатий з листям цвїт,
А пакоснії вітри
Женуть го в божий сьвіт.

Он лебедь знов співає,
Пливучи по ставу,
Чим раз то більш стихає,
І рине в глибину.

Цвїт-листя вітер звїяв,
Мир-пїтьма сьвіт насїла,
І зірочка розпирсла,
І пісня згомонїла.

XIII.

Коб так в однеє слово
Всю болізню перелляти,
Пустив бим го з вітрами
Веселими гуляти.

Вітрів гуляща сила
До тебе б го подула;
На кождім місці все бись
Те больне слово чула.

І ночію, коли-бись
Ти очі вже замкнула,
В найтвердшім сні ти болі
Мойого слова б чула.

XIV.

В тебе є брилянти і перли,
Що люди згадають лише,
Найкрасчії очка у тебе, —
Чо'-ж, любко, бажаєш ти ще?

Слава оченят тих гарненьких
В моїх співаночках жие,
Що їх сотнями співаю, —
Чо'-ж, любко, бажаєш ти ще?

Ті гарні очі, голубко,
Мучили страшно мене,
Ними згубилась мя, любко, —
Чо'-ж, мила, бажаєш ти ще?

XV.

Де ділась та гарна любка,
Що-сь так чудно їй співав,

Як вогонь ще чародійний
Твое серце загівав?

Ті огнища вже погасли,
В серці смуток і леди,
А та книжка — то судина
З попелом мої любови.

22. Черна,

княгиня черниговська.

(Поема.)

Сидить дїдо на могилі,
Сидить та думає,
А дїтвора біля його
Пчілкою гуляє:

»Заграйте ж нам, дідунечку,
Заграйте, голубе!
Воно таке цікавее,
Воно таке любе,

Що пісні ті розказують,
Тоті ваші думи;
Заведіть нам веселої,
Батеньку Науме!

Чого-ж бо ви зажурились,
Чо' посоловіли?
Чи з дороги далекої
Та ніжки зімліли?

Чи є у вас, соколоньку,
Може яке горе? «...
— »Горе, горе бездоннее —
Як те Чорне море,

Що кати в нїм затопили
Нашу сьвяту волю —
Занурили України
Золотую долю;

А самую у кайдани
Тяженькі сковали —
Щоб в неволі не журилась,
На сон колисали.

Вколисали, — здрімала ся
Скатована мати,
Вколо неї полягали
Дрібні діти спати.

Захропіла цілісїнька
Велика родина —
Застогнала у просоню
Галич-Україна.

Застогнала, заридала
Від болю тяжкого,
Ой упило ж в Чорне море
Крівавих сльоз много.

За ті сльози, за кайдани,
За братню розлуку —
Сам Бог колись карати-ме,
Дасть муку за муку.

Протерпіла ж Україна
Тяженькїї злидні,
А найбільш ї руйновали
Свої невздогідні —

А доки-що, плюндровали
Ляхи, орда клята;

Ляхи ж стогнуть, а про орду
Слухайте, дівчата!»

I.

Ой летять, летять
Журавлі назад;
Чи добре віщують?
Злі вісти ідуть:
Татарє жегуть,
Татарє плюндрують!

Де око сяга,
Лиєсь Татарва,
Як Чорнее море;
Люд в бори утік,
Скрізь сльози і клик:
»О горе нам, горе!«

Велможні пани
Житя зберегли
В замках і твердинях;
Хан з ордою йде,
Богатства везе
В мальованих скринях.

Іде — ні, летить,
Крови ще не сит;
Аж під Черниговом
Хан орду спинив,
Вінці запалив,
І станув табором.

Бо князь ту тепер
З ріднею заперсь
І жде бісурмана;
А орда ціла,

Орда золота,
Жде приказів хана.

II.

По таборі широкому
Батий похожає,
Перед ханом дика орда
Голову хиляє.

Ходить Батий сумуючи,
Щось на серці має;
Що спогляне на твердиню,
То кров в нїм заграє.

Зупинив ся хан сердито,
Та плеснув у руки;
Позбігались на услугу
Всі татарські дуки.

»Ідіть, хлопці, у твердиню,
Та не рабувати,
Не богатства, а дівчини
Ханові дістати.

Є у князя зоря ясна,
На весь світ сияє;
Скажіть: княже, зорі твої
Батий хан бажає.

Віддай Черну, прийми хана
За твого зятя;
А то буде борба люта,
Кривава, завзята.

Спалю город, помордую,
Розкину твердиню

І на грузах у кайдани
Закую княгиню.

Не жоною, а бранкою
Пійдеш, руська зоре;
Віддай, княже, дочку за-муж,
Або тобі горе!»

III.

У городі гамір,
Збігають ся люде:
»Идуть посли від хана!
Знать мир уже буде!»

Витають їх руські
Лицарі хоробрі:
»Скажіть, чи принесли
Які вісти добрі?»

Не знати, не чути,
Ніхто не вгадає,
Що посли приносять,
Що Батий гадає!

Аж тут захопили
Вістку горожане,
Що посли до князя
Идуть за рушниками.

Кишить цілий город,
Як в улію пчоли:
»Княгині не озьмеш,
Поганий, ніколи!»

І ройом вже стали
Під замком збігатись;

Одвіту княгині
Ім годі діждатись.

IV.

Ой увійшли посли
В кімнати блискучі,
Князя, його ради,
Та Черної ждучи.

Князь вийшов з дочкою,
Та сів під ікони;
Бють посли князеві
Низькії поклони:

»Великий хан Батий,
Пан сьвіта усього,
Здоровить тя, княже,
Дарунків шле много.

Прийми ж, не цурай ся,
Дорогії дари;
Пан сьвіта усього
Шука собі пари.

Коли вислав нас,
Говорив ті слова:
Йдїть, каже, в твердиню,
Йдїть до Чернигова.

У князя є зірка —
На весь сьвіт сияє;
Скажіть, зорі твеї
Пан сьвіта бажає.

Віддайте ті дари,
А озьміть княгиню;

А то спалю город
Зруйную твердиню.

Кривавая буде,
Тяженькая кара,
І бранкою піде
Княгиня у Сарай.»

Склонили ся послы;
А князь зажурих ся,
Глянув по боярах,
До Черни зближив ся.

Но Черна не ждала,
Аж батько спитає,
Стала, і Татарам
Таку лайку лає:

»Не страхаєсь Черна
Грізби Татарина,
Над втіхи сарайські
Мильша домовина!

І скорше мя вкриє
Висока могила,
Заким у кайдани
Скує вража сила!»

Як вкопані стали
Послы — здивовались,
Такої бо мови
І не сподівались.

А люд перед замком
Кишить як ті пчоли:
»Княгині не озьмеш,
Поганий, ніколи!»

V.

Ой завили чагарами
Вовки сіроманці;
Закипіли у таборі
Местію поганці.

Ходить Батий лютуючи,
То клине то лає;
Перед ханом дика орда
Голову хиляє.

Зупинив ся хан сердито
Та плеснув у руки:
»Нуте, хлопці, у Чернигов,
Наша клича: муки!

Погуляєм по городі,
Розкинем твердиню,
Уточимо крови море,
І озьмем княгиню.

Хто уступить, в окріп його
По уха всадити;
А тепер на коні, хлопці,
Часу не гайти!«

*

Іде гамір по таборі:
Татаре сідлають,
А в твердині христіяне
Смерти дожидають.

Ходить князь поміж лицарством,
Каже: не вступити,
Хоч-би прийшло головою
І всім наложити!

А княгиня китайкою
З віконця махає;
Із лицарством християнським
Сердешна прашаєсь.

VI.

Чи то буря заревіла,
Чи скипіло море?
Чи то яке хиже птаство
Крильми воздух поре?

Не буря то, не море то,
Не хижее птаство,
А татарське, нехрещене,
Люте розбишацтво.

Дуднить земля від копита,
Та стогне тяженько;
Задзвонили в Чернигові
Сумненько — сумненько.

Спаленіло небо синє,
А сонце сховалось,
Як татарське хиже військо
На мури вдиралось.

Натопили і нашії
Татаренькам сала...
Аж ту гульк у город вістка:
»Орда зчаровала!

Злетів,« кажуть, »по-над город
Страшний змій огняний!«
Стали з мурів уступати
Наші християне.

А у церкві схоронилась
Сірома убога,
Против пекла шукаючи
Помочи у Бога.

Закричало хиже птаство
У далекій дали,
Захитались тверді мури,
Та й пали — та й пали!

Розіллялась по городі
Татарва лукава;
Горить заря по-над містом
Крівава, крівава.

Розгулялась дика орда,
Лютує — воює;
Дрібних діток, хилих старців
Та калік мордує.

А дівчата забірає
В тяженьку неволю,
Щоби по вік лебеділи,
Проклинали долю,

Що не дала загинути
З батьками, братами,
А сковала у тяжкії
Золоті кайдани,

Та казала татарської
Ласки дослужатись
По гаремах, — десь далеко
Від рідної хати

Колисати Татарчата,
Щоби виростили

На погибель рідній неньці,
Щоби плюндровали

Безталанну Україну,
Галич нещасливий,
Та в неволю, як батьки їх,
Брали чорнобривих!

VII.

Горить місто — страшно горить,
Плине кров ріками:
То пан сьвіта, хан великий,
Йде за рушниками.

Садить Батий на воронім,
Топче руські трупи,
Та розкида неживую
Вже родину з купи.

»Ріжте, бийте, хрещеної
Не жалуйте крови;
А я піду надивитись
У Черної брови!«

Так гукає за ордою
Нехреста поганій,
А сам жене перед замок,
Якби кровю п'яний.

Зупинивсь аж перед мостом:
Піна тече з рота
І коневі і ханові;
Знать тяжка робота

В обох була, — та не те бо
Поганця вкопало,

Протерає Батий очи,
Якби спав чимало;

Протирає, видивив ся, —
Стовпом очи стали,
Наче-б з роду ще такого
Вони не видали,

Як тепер на замкові
Вежі показалось.
Захитав ся: якось німно
Татарину стало —

Озираєсь: по-між грузи
Взялись добувати
Буцім чорні якісь змії;
Стали обвиватись

Десь о ноги, руки, шию,
Очи випивати,
Щоби йому там на вежу
І не споглядати...

Схаменув ся — утер лиця,
Приложив долоню,
Гляне: »Черна! так, княгиня!«
І то не в просоню,

А на яві таке бачить.
Зіркою сияє
Чиста дїва, звела очи:
За Татар благає

Христа-Бога, і за батька,
І за неньку рідну,
За люд вбогий, та за Галич,
Україну бідну...

VIII.

Стрепенув ся — спустив очі,
Промовити тяжко,
Як дитина стоїть диких
Розбишак ватажко...

Кинув шаблю, з коня скочив...
Аж тут — дудонь чути;
Знати, хана то шукають
Його дуки люті.

Счервонїв ся аж по уха
На той дудонь Батий,
Та й взяв з-тиха до княгині
Слова добувати...

Кажуть, в очах чоловіка
Є така сила,
Що і льва сполоха оком,
В кого душа сьміла.

Таким оком і княгиня
З вежи споглядала,
Та неначе у кайдани
Батия сковала.

Ледви, ледви що промовив:
»Черне, зірко раня!
Чого-ж бо ти відцуралась
Татарського хана?

Ти росою мині стала
У широкій пущі —
В моїх грудях горять муки
Якісь невсипущі.

Ходи, ходи, голубочко,

Вгаси тії муки!
А всі тобі служити-муть
Татарськії дуки.

Засияеш у Сараї
Моею жоною,
Князі будуть нести дари,
Бити головою!

Або«... утяв хан, сердито
Скриготнув зубами,
І показав на твердії
Замковії брами.

»Туда — туда — зайду!» глипне,
А всі його дуки
Обступили та дивлять ся
На голії руки

Свого хана; мов вкопані
Чують його мову,
Та чекають — скоро каже
Їм різати знову.

»Цур же тобі, бісурмане,
Та і війську твому!
Твоя ласка най не снить ся,
Навісний, нікому.

Я неволі лиш бою ся,
А не боюсь смерти;
Не дістанеш мене, враже:
Легше тутки вмерти,

Як в Сараю панувати,
А тобі служити
Та на братнюю неволю
Заєдно дивитись!

Бувай же ми здоровенька,
Україно мила!

А ви, батьки та братчики,
Що вас грузи вкрили,

Вибачайте! «... Глипла в небо,
Богу помолилась
Та й шубовсть у темну проваль...
Хвиля розступилась,

Та покрила мертве тіло...

— То Черни могила:

Не висока, а глибока,

Та й Господу мила.

IX.

Стоїть Батий, як вкопаний;
Чось го лях збірає.

»Нема Черни! «... тая гадка
Хана пробужає.

Закипіла кров татарська,
Стрясло бісурманом,
Та й заревів: »нуте, хлопці,
На коня за ханом!

Мало крові, мало трупа:
Виломати брами,
Ще на замку потанцюєм
З Черної братами;

Будем серця добувати
Таки живцем з тіла,
Щоби в місті і живая
Душа не лишилась.»

Затріщали тверді брами
Та і повалились,
А по замку кривавії
Ріки поточились.

Лягло військо християнське,
Але не вступило!
Княжий замок густим трупом
Вколо застелило.

А дівчата сами собі
Вогонь розкладали,
Та й Господу помолившись
У його скакали...

Щоби лишень не попастись
В татарську неволю,
Не дивитись на братнюю
Тяженьку недолю —

Щоб в гаремах не гинути,
Або не придбати,
На погибель Україні,
Й собі Татарчати!...

Оттак колись на Вкраїні
Татаре гостили!
Забірали увесь статок,
Різали, палили,
Та й мучили люд хрещений,
Но мучили тіло...
Нині Татар вже нестало,
Та й скрізь засьвітило
Сьвітло правди Христової;
Усі християне,
І ті, що в кайданах ходять,

Й щó кують в кайдани —
Нині тіла вже не мучать,
А катують духа,
Хоч нераз би відрізали
Ще й язик і уха
Так, як, було, пани сьвіта
Хани-предитечи,
За щирее яке слово,
За правдиві речи.

23. Степова рожа.

(Гадка Гетого.)

У степу пустого
Цьвіт-рожа процвила,
Та і своїм цьвітом
Весь степ украсила.

Процвила у степу,
Та і хорошенько,
Бо в росі купала
Румяне личенько.

У росі купала,
В сонечко втерала,
Маєм віддихала,
Бурі, туч не знала.

О дощик тепленький
Господа молила;
Знать тому й красенько
Цьвіт-рожа процвила.

Пустий козаченько
У степу гуляє,
На квітку хорошу
Він все споглядає.

На квітку, на рожу
Він все споглядає,
До квітки, до рожи
Він так промовляє:

»Здоров була, квітко!
Да в степі процвила,
Та й ось козаченька
Вонев напоїла.

За тее вчахну ты,
Красавице-роже,
Чей лучче в занадрі,
Як в степі, небоже!

Ой вчахну ты, любко,
Хоч-бись і не хтіла.
Учахну ты, квітко,
Прегожа і мила.»

— »Понехай ти мене,
Гожий козаченьку,
Бо у мене терне,
Задреш си рүченьку;

Задреш си рүченьку,
Та хоробренькую,
По вік не забудеш
Рожу степовую.»

Козак не питає,
Що рожа му кає;
Хоч коле, хоч лає,
Він ся заквічає.

24. Прощання.

Квіти мої веснянії,
Убогії діти!
Тяжко вас так висилати
Голих, неодітих.

Люде будуть сьміяти ся,
Стануть дорікати,
Скажуть, що ви »безріднії,
Без кута, без хати,

Блукаючи шукаєте
Пристані та долі.«
А та доля здрімала ся
В широкому полі.

Десь кучнула при могилі
Та й вснула небога...
Кривавая ж у вас буде,
Тернева дорога!

А годі ж вам у запічку
Купкою сидіти:
Ідїть, мої первіснички,
Долі си глядіти.

А ви, брата соколоньки,
Прийміть щирих щиро,
За рідню їх розпитайте,
За сьвятую віру.

Та як котре знадобить ся,
В хату завертайте;
А як котре неслухняне,
Від серця полайте;

А як серця в вас не стане,
Не пустіть до хати, —
Лишень прошу, пане брате,
Собак не спускати!...

25. До моєї кобзи.

Кобзо моя, кобзо моя,
Товаришко мила!
На довго нас лиха доля
Була розлучила.
На довго нас розлучили
Лукавії люде —
Не дали тя пригорнути
До щирої груди;
Не дали тя пригорнути
Та приголубити
Товариші сердечнії —
Вороги неситі — —
Спасибіг їм за пораду,
За братню прислугу!
Спасибіг їм за їх серце —
Та й за їх наругу!

Кобзо моя, кобзо моя,
Товаришко мила!
Усі мене покинули,
Ти мені лишилась:
Пригорну тя, притисну тя
До серця мого,
А польють ся, як бувало,
Живі пісні з него.
Ой польють ся, як ті фалі
Синього Дунаю —
З далекої чужиньки
До рідного краю.

26. Туга на чужині.

По городі по чужому
Смерком похожаю;
Ідуть люде дорогою,
Я їх виминаю. —

Ідуть люде, неначе-б ті
За хмарами хмари —
У кожного своя пара,
Та й я не без пари —

Кождий сьмієсь, веселіє,
Розмавля з милою;
І я також розмавляю
З моєю тугою.

Туго моя тяженькая!
Коби мені крила,
Злетів би я, а ти би ся
Сама тут лишила.

Туго моя нелюбая,
Лиха моя нене!
Пусти мене! хоч на хвильку
Відчепись від мене!

»Не пущу тя, товаришу,
Не пущу тя нині:
Не мав бись з ким розмавляти
На чужій чужині.

Не мав бись з ким розмавляти
Та з ким говорити,
Не мав бись з ким поплакати
Та з ким потужити.

Ходім, — каже — товаришу,

До дому, до дому;
Що я тобі казати-му,
Не кажи нікому!«

Поніс же я до домоньку
Тугу свою вражу:
Ой що ми си говорили —
Нікому не скажу.

27. На розлуку.

(Е. Зг.)

Коли вертати-меш з чужини
Назад у рідний руский край,
Згадай про тих, що тут лишились:
Про наші бесіди згадай.

А як прийдесть-ся затужити
Нераз і там, — то над Дунай
Пусти соколом сумну гадку
І красні хвилі спогадай.

Коли недруги люті стануть
Тобі троїти жизни май —
Тогді про тих, що в далечині
Тобі прихильними, згадай.

І коли найдеш другів вірних,
Любови найдеш чистий рай —
Тогді часом в розмовах щирих
Про давних другів споминай.

28. Коли згадаю.

Коли згадаю, як мені
В журбі й розпущі днини плили,

Як ті заперли ся мене,
Що буцім мя колись любили —

Коли згадаю, як блукав
Я серед тьми і серед ночі,
Як серце мліло від жалю,
Як груди сохли, гасли очі:

О, то й про тебе я згану,
Сердечна зірко правди й волі,
Бо ти сьвітила лиш мені
На тім розпутію недолі;

Бо ти не дала ми зійти
З справдешного шляху — зблудити,
І тих, що зродили мене,
Навчила ти мене любити.

29. На весну.

Ісходить соненько праведне,
З-за хмари ясне вигляда,
І скрізь вікно в мою комнату
Весняний промінець кида.

Весняний промінець надії
Вкрадаєсь в серденько моє,
Но будить споминки веселі
І будить споминки сумні:

Оттак сияв він, як малому
Молитву батько проводив,
Оттак, коли уже потому
Єго могилу золотив.

Оттак дрожав він, як дівчина
У-перш, що любить мя, клялась,

А як нас доля розлучала,
Він знову так сияв на нас.

Оттак сияв він, як друг вірний
Зо мною щиро розмавляв,
І у-остатнє, як пращав ся,
То він оттак тогді сияв.

Зрадливий проміне весняний,
Не вірю я вже більш тобі,
З тобою гасне мое щастє,
Надії гаснуть всі мої.

30. Христос воскрес!

Христос воскрес! Воскрес із мертвих
Замучений Жидами Спас!
За правду він пійшов на муки,
За правду вмер він — і за нас!

Христос воскрес! народ в сьвятинї
Пісню воскресную співа...
Жида убили тільки тіло,
Но правда в гробі не лягла.

Христос воскрес! він поміж нами —
Ми чуємо его слова —
Его наука нам сьвятая,
Его наука — все жива.

Христос воскрес! Коли-ж воскресне
Із мертвих ненька-удова,
Коли-же встане Україна,
Що те-ж за правду полягла?!

Коли вона ребра покаже
Усім невірним тим ґомам,

Що не жити її бажають,
А тільки муки і кайдан?

Коли віддасть вона заплату
Своєму кожному Юді —
І тим, що на гробі ще торгують
Сорочку латану її?

Чи довго нам ще дождити,
Воскресний Спасе пресвятий,
Аж по Україні задзвонять
Скрізь на великдень той новий?

31. Чого серце беть-ся.

Ой біля хати у саді
Довбач у грушу стука;
Оттак-то й серденько моє
Без вину пука й пука.

Чого же, серденько моє,
Тобі з грудей ще рватись?
Змаріло щасте наше вже,
Нічим вже нам втішатись.

Були приятелі у нас —
Були, та зникчемніли;
Була і мила, та її
Сусіде відлюбили.

Шукали слави ми було,
Знеславили нас люде.
Чого же, серденько моє,
Ти беш ся ще у груди?

— Не за нікчемними я бюсь,
Не рву ся за бровами,

Що то було мене манять
Брехливими словами —

Бо більш другів і більш жінок
Я волю полюбило :
Для неї бю, до неї рвусь,
Для неї все я жило.

32. Вінець на могилу Тарасу Шевченкові

уплетений в осьмі роковини його смерти 1869. р.

Чого ударили се в дзвони,
Куда біжить отсе народ?
Царя стрічати — бить поклони?
Прохати милости *свобод*?

Чи лицаря отсе вітають,
Що славно ворога побив?
В очах утішні сльози ссяють,
На лицах гордий усьміх сів.

Ой не царям отсе поклони,
Не зустріч лицарю отсе :
Жалібні гомонять се дзвони
Й луна тужливая іде.

Не втішні сльози се сияють,
Не гордий усьміх на лицах :
Се діти батька поминають,
Що наче в бою за них ляг.

Поляг за волю України,
Стояв за правду і за нас —
І до самої домовини
Боровсь великий наш Тарас.
Не саблею добув він слави

І не мушкетом воював —
А серед нічної темряви
Він сьвітло правди засьвічав.

І просьвітив ніч докола
І на шлях нас справив —
І прорік сьвяті глаголи
І закон поставив.
І показав отсе *море*,
Куда наші *ріки*
Спливати-муть, й наше горе
Де приспять на віки.
І розрив давні могили
Й казав заглянути,
Де неправду схоронили,
А де наші Брути
Спочивають, виглядають,
Великого сьвята,
Янгольскої виглядають
Труби, щоби встати.

Оттак учитель наш великий
Вільної Вкраїни чекав —
Його ж в Кавказ загнали дикий,
Собі кайдани він придбав.
Таку йому судили долю:
На спису кобзу промінять,
Добро усіх дорожче — волю
В народів вольних однімать;
Земель цареві добувати
І йти в *награду* в Оренбург,
А як звелять, то й костей дати
Ще під новий де Петербург.

Та не звеліли — а пустили

Віку на волі доживать,
Московській волі! — та зволили
І чином ще помилувать.
Великодушно наложити
Нових кайдан в новій тюрмі,
Широкій матушці Москві
Благонамеренно служити;

Що-дня на чужині вмірати
А за Вкраїною тужить,
Що-дня із нею погибати
І чару горя всю іспить — —
По терню йшла отся дорога,
Він кожню муку протерпів,
І серед мук отсих до Бога
Великий дух його злетів.

Вітай же, батьку, з того світу!
На сей світ нас благослови,
Ми твому вірній завіту —
Ти нашу працю освяти.
Не дай зблудити на розпутті
І перед Богом оправдай,
В тяжку непевну минуту —
Праведним сонцем засий.
На шлях блудний ти серед ночі
Із неба зорею світи,
Й сліпцям-невірам темні очі
Могучим словом *отверзи*!
Нехай прозрять усі Каїни,
Нехай подивлять ся ґоми
На рани Матері-Вкраїни.
Нехай прокинуть ся кати,
Що кровю нашою попились
Й *нову хату* запалили:
І в-купі з нами хай збудують

Народові великий храм
І в нїм провину спокутують
І братню кров обмиють там.

Схаменїтесь лукавій,
Покайтесь невіри,
А то кара розільлеться
Над вами без міри —
За безмірні гріхи ваші,
За братнії муки
Піднімуться не повинні,
Скатовані руки.
І прийде Господь во славі —
Судить ваші блуди:
І неситим братовбийцям
Милості не буде...
А поки-що обіймімось
На могилі, браття!
І завіт наш обновімо!
А давне завзяття
Понехаймо!

І простімо
Провину друг другу,
І хай буде давня згода
Од Дніпра до Бугу
Та до Сяна та до Висли.
Усеї обіймімось,
В імя Тараса любовою
Усеї окликнімось:
І тверду один одному
Долоню подаймо,
І красчої Україні
Долі вижидаймо.

33. Собі й не собі.

Не хочу я статку, чималої слави,
 Не плачу, що долі не дав Бог мині —
 На суд я не кличу противнів лукавих,
 І карі не прошу я їхній вині.
 Пустее гуляти з панами-князями,
 Порфіри ні злата душа не жадна —
 Не хочу, щоб били мині головами:
 Поклони і статки і слава — мана.
 Одного я тільки прохаю у Бога,
 Щоб проти неправди дав сили встоять,
 Душею не скривить й завіту сьвятого
 До скону щоб вірно мині додержать.

34. На весні.

І знову сонце припіка,
 Весняним проміньом сияє:
 Журчить потік, шумить ріка,
 А рибка филью гуляє.

І знов розвили ся гаї,
 І первісночки знов процвили,
 Пісень завели солові,
 На хаті бузьки склекотіли.

Прокинулась природа вся,
 І я прокинув ся із ньюю,
 І в моім серденьку цвітття
 Розпукло ся опять весною.

А в моїх грудьох так луна
 Од співаночок, наче в гаю,
 Повеселішала душа,
 Як рибка в синьому Дунаю.

І гадка в небо так лине,
Неначе жайворон на вєсні,
То в глибинь рибкою пірне,
Як вечером зірки небесні.

То сумно закує унять
Зазулею у чистім полі,
Й пита: чи довго дождять
Новой весни Вкраїни — волї?

35. Привітна пісня

Впреосьв. Кир Іосифови Сембратовичу, митрополитови галицькому....., в день вступлення Ёго на митрополичий престол 26. липця 1870., піднесена від імени і з преподування народніх руських писателїв.

Великомучениче!.....
..... Ти між нами
Вітаєш *ангелом* сьвятим.
Ти, заговориш
Тихенько-тихо — про *любов*,
Про безталанную, про горе
Або про Бога,
Або про марно литу кров
З людей великими катами —
І ми заплачемо,
..... оживаєм
І чуєм Бога в небесах.

Шевченко.

З розпуки гинли ми, і мліло
Од болю серце в грудях нам:
Вільнее слово заніміло,
І опустів народній храм.
Озвались ложні пророки,
Невіру сїяли й брехню —
І в рани нашії глибокі
Отрую лїляли вни своєю.
Невірою нас розлучали —

Любов брехнею одняли —
Лукаво духа катували:
Туй-туй могилу вже гребли,
Щоб в ній на віки заховати
І правду всю і весь закон,
Й на гробі щоб запановати,
Вони готовили нам скон.

Готовили, не діждались
Правди поховати —
Готовили, дочекались
У Бога заплати.

Одняв Господь у гордих силу,
І до покірних прихиливсь,
Бо впять любов у нас ожила,
І дух-потуга пробудивсь.

Пробудив ся дух колишній,
Бо нас не оставив,
А помилував Всевишній
І на путь нас справив.

Щоб не лишити сиротами,
Послав нам Пастиря-Отця;
Хто-ж проти нас, коли Бог з нами?
Марная людська злість уся!..

Вітай же, Батьку, в нашім колі,
Вітай нам, голубе, вітай!
Вмоли для Русі лучшу долю,
А ми Ти з неї зробим рай.
Ми величатись мем Тобою
У наших думах і піснях,
І Ти сияти-меш зорйою
На наш народній битий шлях.

О, заступись за рідню мову,
Батьків єдину спадщину,

Щоб кріпку положить основу
На славу нам будущину.
О, будь отцем нам, меценатом —
І глянь на бідний руський люд,
Щоб в-купі з темним нашим братом
Ми одоліли лож і блуд.
А ми стояти-мем при Тобі,
Як муж один, увесь народ,
І незабутню о Тобі
Понесем славу з роду в род;
У Господа благи-мемо
Тобі щасливих много літ,
І сильні духом оживемо,
Бо батьком нам Митрополит!

36. Жаль ваги не має.

На небі сонечко сияє,
Холодний вітер завіва,
За душу холод сей хапає,
Відради серденьку нема.
Нема відрадоньки, і вісти
Від щирих душ я дармо жду —
Один блукаю ся по містї,
Та всім недолюдкам клену.
Від болю серце омліває,
З надією я попрощавсь —
У грудех дух ми запирає,
Щоб хоч домів дошкандибав...
Тяжкий мій смуток та чималий,
Нічим его і розігнать —
Мабуть сюда мене заслали,
Віку щоб скоро доживать.

ЯК МИ ПОСТУПАЛИ ДОСІ

й як би нам дальше поступати.

(Допись з Мостів-Великих.)

[I.]

Літ тому пять назад, зібрала ся у Львові горстка молодих людей, горстка не чимала, горстка п'ятох прихильників народньо-руської гадки, щоб завязати орган, завданням которого було б розбудити на галицькій Руси духа народньо-руського, приголомшеного на часину тероризмом псевдоруських самодержців літератури, которой репрезентантом і зеркалом був на-тогді »Богдан (Теодозий) Андрієвич Дідицький«. Так есть, пан »Андрієвич«, перед небогато роками мученик польський і не конче щасний артист польської сцени, опісля суплент польского языка і фаворит інспектора Черкавського, лишившись того, що було йому *dulce*, а узявшись за *utile*, одбувши кварантанну в редакції лихої памяти віденського »Вѣстника«, завізваний із Відня деякими съвятоюрськими самозванцями для видавання »Слова« у Львові, засів на автократичнім престолі, зготованім йому тайними прихильниками Москви, і мимо вельми середних талантів, без всякої на тогді тривалої політичної програми, веспираний і рекомандований съв. Юром, поводив опинією галицької Руси ведля вподоби. В році 1861. був

він тим золотим телцем, перед котрим кланялись з малими виїмками майже всі тогдані літерати і нелітерати галицько-руські, одні вижидаючи від нього і через нього ласк і помиловання сьвятоюрського, другі лаврового вінця або слави істориків, філологів і учених »галицько-руських«. В ту пору ні один поет ані учений ані літерат не найшов більшого розголосу в руській Галичині, коли не придбав собі намазаня »Андрієвичового«, коли діла його не друковались з передовим словом п. Дідицького, котрий, яко критик *par excellence*, назначав йому місце в літературі »галицько-руській«, вимаваючи формулку »радо приймаємо вас до нашого круга...«, чим кінчила ся церемонія запису в »галицько-руські« літерати. Пан »Андрієвич« щодрими руками сипав перехвалки на слухняних, не згадуючи або ялово тільки споминаючи тих, котрі придбали були собі славу літерацьку тогді, коли йому про літературу руську і не снило ся. Він саджав на Парнає Лисікевича за Гушалевичом, компромитовав Н. Устияновича, неславив нашого Могильницького — котрого »Скит Манявський« називав »рапсодами«, підсував йому, що буцім-то він кореспонден-том польских газет, щоби відобрати йому всякий вплив на руську публіку, і чорнив кожного, хто тільки не узнавав його ареопагу, через обширну свою кореспонденцію, щоби таким побитом впевнити ся против всякому можливному *veto*, которе би скорше чи пізнійше від сторони лучше мислячих мусіло озвати ся.

Чудно се покажеть-ся деяким, яким робом так широка власть дістала ся тогді в руки пана »Андрієвича«; нам воно не чудно. Кожний із наших літератів міг був в ту пору добити ся та-

кого становища, і коли-б замість п. »Андрієвича« на видавника руської часописи позвали були літерата, придержуючого ся гадки народньо-руської, нині і дух московський не пах би в Галичині. Жаль тільки, що правління наше, а властиво міністерство тогдашнє, спонукуючи Юр сьв. до поставлення руської газети, не знало, що між галицькими Русинами єсть і народньо-руські літерати і не поручило їх урядовим тогді Сьвятоюрцям. Закидують деякі нашому правлінню, що за Австрії Галичина найбільш спольщилась; ми мусимо закинути йому, що вона, за австрійського правління таки, змосковщила ся, — а бачучи, як воно і нині, придививши ся уже махинаціям москвофілів, показуєть-ся нерішительним, ми уважаємо нашим обовязком виповісти йому, що усе лихо і усі наслідки сьої нерішильности воно само собі тільки буде мусіло приписати.

Наша сторона не так слаба, щоб із нею не треба рахувати ся; до нас належить будучность. Ми віримо в те, що наша гадка вкінці одоліти мусить. Красше б було, коли-б правління в інтересі загально-державнім, котрий єсть також нашим інтересом, перестало в хвилях рішительних пактувати з трупами, а обернуло ся ід живим.

Но вернімо ся до п. Андрієвича. Нинішній редактор »Слова« а колишній видавець »Альбу-ма«, хоч надрукував був уперед свого »Конюшого«, стояв в 1860. і 1861. р. на становищу розкаявшого буцім Москаля, котрому нараз не можна отрясти ся з московського шкомаття, но котрий мало-помалу щиро бажає виучити ся народньо-руської мови і вирозуміти народньо-руську политику. Так показувавсь нам тогді п. »Андріє-

вич», так розуміла його більшість мислячої руської публіки, в котрій, в ту пору нового розбудження руської життя після кількालітньої стагнації, не чимало було таких, що знали докладно форми народно-руської мови і добачили тих сітей, які мало-помалу наставляв видавець «Альбума» на легковірні свої жертви. Між-тим бачили галицькі Русини тогді, що, аби досягнути хоч частки права, котрі Руси належать ся, предовсім треба сконсолідуватись. Пан Дідицький бачив те прямованне і використував його по змозі. Він видав «Альбум», на галицькій Руси нечуваної в ту пору величини, в котрім знову нечуване доси число галицько-руських літератів (?) обізвало ся. Що в сій книжці не було більш двох аркушів матеріялу, котрий після оглядної коректи стояв би був друку, більшіна галицької публіки на се не зважала. «Альбум» друковане було од частки кирилицею, од частки гражданкою; а все, що друковане було в ту пору руськими черенками, публіка руська приймала за своє, за руське, не зважаючи на чистоту язика, вибачаючи літератови, котрий його не знав, но «хотів його навчити ся». За «Альбумом» видав п. «Андрієвич» свого «Буй-тура». Сей «плод» бачив ся не так московським, як «Конюший». Публіка руська уважала се за поступ і прийняла його з вирозуміlostею і поблажливостею. Що п. Дідицький узявсь за видання поезій Устияновича, свідчило о його добрій волі; мало хто знав, на скільки вони поперероблювані; а що язик остав ся по більшій частки чистий, і п. Устиянович яко народний поет був з давнійших часів відомий на Руси, так на деякі поперекручені форми граматичні і не зважало ся чимало. Пан

Дідицький видавав книжку за книжкою, робив більше як »Матица«, котора в ту пору по московськи друкувати не сміла а по руськи не хотіла, а робив все в так званій »добрій його волі«. Далій оголосив »Слово«, которе ординарият не занежав препоручити в обох диєцезіях руському духовенству, як на тогді одну, однісеньку руську і то політичну часопись, як найгорячійше, — слухав буцім охотно ради инакше мислячих, уступав їм навіть частійше. Тож і не дивно, що галицькі Русини увірили, в ту оптимистичну пору, справді в »добру волю« п. Дідицького, і надіялись, що він стане колись еще справденим народовцем. Тому і дописували наші люде до безпрограмного тогді »Слова«, сходились і розговорювались з п. Дідицьким, которого вплив чим-раз більшав а которого ми раді тому були зробити цілком прихильним для народньо-руської гадки.

Но п. »Андрієвич« зацаїв ся було тільки: на дні його серця спочивала чорна Богданова гадка; він манив тільки публику, щоб опісля легше перепровадити діло омоскалення галицької Руси. Уже в прибранню імени »Богдан« замість давнійшого »Теодозий« лежала певна політична порожність: п. Дідицький узяв собі за примір очевидячки Богдана Хмельницького. В 1861. році бачилось йому, що він справдений гетьман руський, которому слідує довершити те, що начав Богдан перший, се-б то злучити галицько-руський народ із московським не тільки політично, як вчинив се Хмельницький з Україною, но і языково; забув сердега, що Дідицький то не Хмельницький. Він знав, що Хмельницький перетворюяв ся иногді: так і він перетворив ся, щоб тільки осягнути своєї ціли. Тільки що Хмельницький,

хоч характер не зовсім чистий, був дипломатом; а Дідицький не міг довго обманювати руську публіку, і ми пізнали ся на ній еше досить завчасу.

[II.]

В році 1860. двох тільки було з людей молодших у Львові, котрі уже тогді думали, але тільки думали, о прийняттю «українського» наріччя за основу дальшого розвитку нашої літератури і о введенню у нас української правописи. Пригадуємо собі як пині, з яким ентузіазмом читали ми тогді переписаних кілька пісень Котляревського — котрі яко спадщина нам дістали ся, — або уступи з Шевченкового Кобзаря, которого пильно переписував п. Танячкевич. Опісля прибули до Львова п. Заревич, п. Згарський, а далій і п. Климкович, і бач, вони були щирими народовцями! А найти в ту пору народовця, котрий явно і голосно виповідав свою гадку, значило найти який-то дорогий брилянт, яку-то заховану перлу. Стала нас отже мала громадка, громадка з п'ятох людей. При таких обставинках і з так невеличкими силами розпочалось видавання «Вечерниць», котрі виробили собі опісля партію так звану «Вечерничників», се-б то партію народньо-руську, котору нині не так то легко полічити, як би декому бачило ся. Замачав, правда, з-разу і п. сов. Лавровський пальці в наше діло; но се вийшло опісля на нашу некористь. Він підмагав грошево робітників «Вечерниць»(?); но оглядаючи ся разом на москвофілів, надавав їм тільки роботи своїм «Секретарем» (котрий мимо того не появив ся), що тії-ж — люде без удержання — не встигли разом працювати до «Вечерниць» тільки, що бажали (розуміється

лишень з патріотизму, бо оплачувати робітників не було звідки), і заробляти на хліб насущний.

Оголосивши »Вечерниці«, рішилась редакція вкупі із робітниками друкувати їх правописею етимологичною, пристосованею до народнього говору; — видавати пнішою правописею в ту пору яке небудь часописею, було чистою неможебностею. Правописи Кулішевої тогді еще окрім тих, що входили в склад редакції, не знав ніхто майже в цілій Галичині. Помалу-помалу старалась редакція деякі річи, іменно твори Українців, подавати правописею Куліша, котора і зачала справді особливо між молодіжею приймати ся. Під програму Вечерниць підходила то-ж і критика. Появилась була якось під той час віршована нісенітниця п. Лисікевича під заголовком »Гостина на Україні«. Найшлись такі, що і те називали »хорошим«. Обовязком редакції »Вечерниць« було, подати критику на сей новий »плод«. І справді появилась тогді у »Вечерницях« критика, котора надутого, початкового литерата так дуже розсердила, що той вкупі із п. Кулачковським пустив під надписею »Додаток до Вечерниць« найогиднійший памфлет, який досі на Русі появил ся. Редакція »Вечерниць« могла позвати перед суд п. Лисікевича, тим більше що мала против нього свідка в п. Дідицькім, которий сам оповідав нам, що автором додатку єсть п. Лисікевич, і в інших його друзьях; но п. Лисікевич був еще за мало знаним для Руси, щоби пошкодити »Вечерницям«, і п. Климкович відповів йому тільки, що памфлет сей написаний *stulte, frustra i gratis*, що по руськи значить дурно. Памфлет сей власне причинив ся до того, що симпатія до »Вечерниць« стала

ширшати, тому-то п. Дідицький і не рад був сьому памфлетови.

З тої пори »Вечерниці« виступали чимраз-то рішительнійше, чимраз-то енергичнійше. Москвифілі, которі публично еше тогді перечили тому, що вони до Москви залічають ся, виділи конечность вислати платного агента по селах в особі пана Площанського, якогось приватного учителя, которий агитував поміж съвященниками против нашої часописи. Один москвофіль хвалив ся в ту пору, що він написав сто листів і розіслав їх поміж предплатників »Вечерниць«, умовляючи їх, щоби сьої часописи не предплачували. Тайні москвофілі, або, як їх називали, »криптокацапи« і »семі-кацапи«, не сміли тогді еше закидати нам нашого народньо-руського прямова-ня, бояли ся бо, щоби публіка руська не одцуралась їх і не перейшла в табор народній. Вони й не полемизовали навіть явно против нас, і досі вони тільки в »Страхонуді« ваять ся гумористично против нам полемизовати. За-те приватно несливали вони редактора й робітників »Вечервиць« скільки змога, вмаляли в прихильників своїх, що мягченне в 3-ім лиці поединчого числа в часовім слові (мовить, учить, робить) або форма »руський« і т. д. не має етимологичної основи і що досі сї форми не уживали ся, що очевидно єсть неправда (як виказалось те уже в »Вечерницях«), і найшли ся такі азбукомани, которі задля так незначних дрібниць справді обертались против нашої часописи. Деякі, як п. Шараневич, опирались, щоби їх роботи друкувати їхньою правописею, або властиво правописею тогдашньою »Слова«, на що редакція, хочаки поступати наперед а не вертатись назад, не могла пристати.

Стала творити ся середня кліка, котора буцім-то не похваляла »Слова« а не признавалась до »Вечерниць«, або признавалась тільки тайно а явно иньоді й против них виступала.

Щоби запобігти ширеню-ся такої деморализації і в таборі нашім, щоби раз полічити ся і щоби вволити волю більшої частини передплатників, которі домагали ся в другій половині 1862. і з-початку 1863. року, чимраз-то голоснійше, щоби редакція друковала »Вечерниць« Кулішевою правонисею, треба було виступити різько, одрубатись зовсім од всього, що не єсть рішительного-народним, і вивісти засаду: »хто не з нами. той против нас,« — словом, треба було зробити наше письмо чисто-українським і не приймати нічого половичного. Бачили бо ми, що у наших галицьких Русинів понятте: язык народній буває иньоді вельми елястичне, хочби тільки з тої причини, що в ту пору писателів, которі знали писати по народньому, мож було полічити на пальцях. Наслідком такої рішительности редакції було, що тії, которі передплачували »Вечерниць« тільки із висших политичних зглядів, од нас одклонили ся. За-те показалося, що партія наша єсть уже так велика, що може і без їх підмоги удержати дневник, однакож тільки в такім злучаю, накопи по крайній мірі редактор не потребує жити з грошей передплатних. Між-тим редактори часописей наших були й суть до-нині люде, которі, посвятивши ся літературі, обмежені тільки на ті доходи, которі з літератури їм припадають. Нема впрочім справедливого бажання, як се, щоби діло, которому посвятиємо наші сили і которе забирає нам тільки часу, що більше нічим майже займатися не можемо, забезпечало нам по крайній мірі хліб

насушний; бачить ся нам, що се скромне бажання не становить еще »користюлюбія«, которе »Слово«, і то власне »Слово« обсипане рублями, на ній стороні закинути б хотіло. Чому-ж некористюлюбний пан Дідицький не вибрав ся із Відня для цивилізованія галицької Русі скорше, поки не запевнив йому бл. покійний метрополит Григорій 400 зол. річної платні а пан сов. Качковський з своєї сторони грошевої підмоги? На щό иншого поміщав він в одну пору, він »іскони русский«, статті противо централизмови Москви на Україні, як не на те, щоб показатись опасним московському правлінню й виманити у нього субвенцію для »Слова«? Де подів ся »фонд літературний«, котрим орудовав некористюлюбний редактор »Слова«? Питання, на которі ми й не вижидаємо одвіту, знаючи, що п. »Андрієвич« держить ся »благородної« политики, не одвічати там, де одповісти не можна. Пан Дідицький до нині винен еще обіцяну Плятонову Костецькому на сго критику »Альбума« »обширну брошуру«, а обіцяв її еще шість лїт тому назад. Пан Дідицький любить займатися тільки корректою чужих праць в своїм дневниці і складками, котрих виказом заповняє послїдню сторону »Слова«, так якби публіка предплачувала газети на те, щоби із них довідуватись о тій важній для Європи події, що Петро або Павло дав на яке »воспиталище« тільки а тільки, а на який там »бокал« тільки а тільки крайцарів.

»Вечерничники«, се-б то партія народня, бачучи, що москвомани запрягли собі не тільки всіма можливими середками агітувати против »Вечерниць«, но і старались при кождій злучайности чорнити, шкідити і компромитовати їх при-

хильників, мало-по-малу одлучились од їх общества, тим більше, що виділ »Бесіди руської« зборонив їм вступу до казино, хочай давнійше сам предсідатель того виділу запрошував академиків, сам лично вишуковав їх по домах, і т. д. Вони сходились еше тільки иноді на сходинах громадських.

[III.]

Відома річ, академики сходились з-разу, щоби читати Костомарова »Богдана Хмельницького«; діло се писане мовою московською. Пан Дідницький позичив нам був його на те, бо гадав, що молодіж набере із нього смаку до московської мови або перейметь-ся наконецною гадкою Богдана. Між-тим річ вийшла инакше. Із тих сходин непорядних виробилась опісля порядочна громада, которая вибрала собі вйта й виділ громадський, обявилась народньо-руською, сходила ся часто, радила над тим, що найбільше нас дотикало, знамірила була видати збірник поезій, повістей і т. д., щось так в роді »Альбума«, чисто-народньою мовою під заголовком »Китиця«, громада, которую шанувала й стара партія, нараджуючись із виділом громадським об роздаванню заломогі бідним академикам з фонду ставропигійського й часто-густо виповняючи і инші бажання громадян.

Громадяне приймались голосованням, обовязані були робити малі вкладки, которі обертались на діла громадські, повинні були ведля громадського порішення убиратись по народньому, поступати солидарно з громадою в річах важнійших і т. д. Приймались до громади всі Русини, якого б не були переконання, накопи тільки були людьми »доброї слави«, — но виділ громадський

був переважно ультра-народним. З пори однак, як денунційовано громаду, та і поліція, обступивши нас в помешканню п. Сушкевича, гляділа ножів, рожнів і Бог зна чого, громада була острожнійшою в виборі людей, не тому щоби мала тайні які ціли, але тому, щоби не бути нараженою без потреби на неприємності. Засада явно-сти показала-сь ту дуже корисною, чимало крипто-і семікацапів перейшло у табір народний. Давня громада має велику заслугу — хочай нині мало про ню й згадуєть-ся; коби не давня громада львівська, котра була приміром, ведля которого інші громади на провінції організовались, коби не »Вечерниці«, которі уторовали дорогу »Меті«, нині не було б і десятини тільки народовців, — хто зна, партії народної може б таки еще зовсім не було. Тяжко то було бороти ся в ту пору, коли кожної стопи на-перед охороняли москвофілі; тяжко було вводити так звану »нову гадку«, бо Русни придержують ся звичайно засади: »у нас того не бувало«; а ту засаду, софистично пере-крутивши, використовували в ту пору явні і тайні москвофілі, обертаючи її против нас, против народній стороні, і опираючи ся на кількалітнім звичаю і уживанню. Хто вже в ту пору не належав до нашого гурту, хто не перейшов своєї огненної проби, тому сі трюдності бачать ся нині невеличкими. І не дивно: нині, маючи теж кількалітний звичай, кількалітню історію за собою, діло наше стоїть на тім ступеню, щі діло москвофілів. Тогді було инакше: по стороні Москви стояв легіон явних, тайних і пів-москалів, »з сознанием і без сознания«, которими поведив Дідицький; а по нашій стороні стояло кількох молодих, недосвідчених молодців, узявших ся за

видавання газети без всяких матеріяльних середків. Кажемо: без середків, бо при розпочатті видавання газети супонується істнування якогось початкового капіталу. Об сїм поучила нас тогді поліція. Коли редакція »Вечерниць« переходила з п. Заревича на Шашкевича, той подав о концессию і залучив яко слухач права свою так звану »книжку мельдункову«. Із сьої довідалась поліція, що тойже увільнений од половини колегиум. Нечувані річі, редактор газети увільнений од колегиум! Сл. поліція робить отже своє представління університетови (так по крайній мірі ми од деканату довідались), що редакторів, которі мусять мати прецінь якісь капітали, не годить ся увільняти од колегиум. Розуміється, що тогданше колегиум професорів пішло за радою поліції.

Агітації москвофілів против »Вечерниць« не уставали а більшали. Один із тогданних робітників »Слова«, п. П., зашивши ся буцім-то в народовця, умовляв редактора »Вечерниць«, прийняти в »Вечерницях« одностайню правопись. Сей послухав ради п. П. і поміщаючи чимраз-то більше статей правописию фонетичною, в-кінці завів правопись одностайню на правопись українську: останнє число »Вечерниць« вийшло майже ціле правописсю Кулішевою, не правописсю етимологічною, як бажав сього добродій-Словист. Сказано: середки матеріяльні »Вечерниць« були невеличкі; між-тим заявив п. Климкович уже тогді, видавати теж дневник народний, — два народні часописьма на-тогді не могли устояти ся. Редактор »Вечерниць« рішив ся уступити. П. Климкович обіцяв на сей лучай предплатникам »Вечерниць«, которим предплатний речинець еще не

вийшов, посилати свій дневник, і редакція «Вечерниць» оголосила сей дневник уже в послідніх числах свого часописьма, хочай публично не заявила, в який спосіб винадгородить ся передплатників. Між-тим видаванне «Мети» проволокло ся, предплатників у неї з-разу було чимало, і так обіцянка не прийшла до skutku.

Сциссія (Москалі називають се «роздоръ») поміж партією «молодих» а партією «старих», се-б то стороною Вечерничників а Словистів, чимраз-то більшала. Відома річ, народовці сьвяткують що-року роковини смерти нашого генія-поета, Тараса Шевченка; ми удавали ся з просьбою до консисторських представителів, щоби дозволили номінальне богослуження за упокой Тараса одправляти в церкві городській, і получили одмовний одвіт. Очевидячки хотіли нас панове Словисти принудити, одправляти се богослуження в церкві ромунській, хочай кілька лїт пізнійше один сьвятоюрський добродій, которий сам властиво з-разу викликав був питання обрядове, хотів спонукати поліцію до заказання нам сього богослуження! Виділ «Бесіди» обіцявав нам, правда, нераз, в роковини смерти Тараса дати вечер декламацийний, але не додержав слова ані разу: бояв ся, сірома, тої демонстрації, а що ми без впину домагали ся додержання нам даного слова, так заказав молодіжи, а іменно академікам (бо діюристи, завідателі дому і т. д. не втратили того права) вступ на «Бесіду», з которої спрятав був навіть портрет Шевченка, котора-то манипуляція кілька разів повтаряла ся. Тоді-то і заперечили «Вечерниці» Бесіді Руській, котора не сміла і глядіти в праведне лице Шевченка, мення «руська». Пан Сінкевич, член виділу «Бесіди», висту-

пив був навіть, не знаємо, чи з внутрішнього переконання, чи з висших політичних зглядів, із виділу; п. Коснірський заняв ся, також не знаємо певно, з яких мотивів, імям громади богослуженням за Тараса, а п. »Андрієвич« помістив опісля в »Слові«, в »Слові« кажемо, його одвіт на зацепки Словистів Кулішевою правописею!! Бачить ся мотив сей, що, як опісля згадував п. Коснірський, котрий вернув був тогді із Москви, в Петербурзі бажали того, теж із висших політичних зглядів, щоби богослуження в православній церкві повторяли ся, хочби ті богослуження одправляли ся навіть за Шевченка. Наївна Москва! Вона гадала змосковщити народню партію через обряд, як иноді уперед польщили ся ті, що, покидаючи руську віру, переходили на римську. Но вона помилила ся. Ті часи, де віра винародовляла Русинів, уже минули. Так, як Поляк-реформат буде завсїгда Поляком, так Русин якої-б небудь віри Русином останеть-ся, хоч щирі Українці, знані в літературі нашій, котрі переїздили через Галичину, самі люде віри православної, заявляли, що краще б було для Руси, наколи-б вона вся не була православною.

Відома річ впрочім, що князь Острогський, звісний оборонця православія, сам трактовав з репрезентантами реформованої церкви, що бажав зреформувати православіє, а єпископам, котрі на те вередовали, сказав прилюдно, що, наколи вони перешкаджати-муть порозумінню з реформатами, то і без них обійдеться. Православіє отже не завсїгда стояло на так кріпких ногах, як воно декому бачить ся; а з того, що ми раз до року одправляємо поминальне богослуження за Тараса в церкві ромунській, ніяк єще не годить ся за-

ключати, що наша сторона прямує до православія а через нього до Москви, чого наші галицькі москвофілі бажали б. Противо таким здогадкам запротестовала була в своїм часі і »Мета«, тож нема що чимало слів про них тратити.

»Мета«, з-разу письмо переважно літератське, хоч були в ній статії політичної гряди, зачала там, де »Вечерниці« скінчили. Вона друкувала ся правописею Кулішевою і найшла багато симпатії; но предплатників все таки еще не мала тільки, як тогді можна було уже сподівати ся. Перші випуски »Мети« стоять того, щоби охороняти їх на довгі часи. Но і вона, хоч найшла уже якось підмоги матеріяльної, розумієть-ся тільки від народовців, перестала на якийсь час виходити; оджила однакож опять яко часописьмо політичне. За того другого періоду не одзначала ся вона, правда, тільки чистим язиком, як за першого; но за-те політичні статії, іменно пера п. Климковича, були вельми хороші; того не може заперечити ані »Слово« ані навіть »Славянская« in spe »Заря«. »Мета« зробила у нас чимало, розбудивши політичний змисл у народовців і без вину заводячи борбу против москвофілів; часом тільки заганяла ся там, де з-разу сама зайти не хотіла; но гадка »Мети«, замір, прямованне її в цілости було чисте, непорочне, народне, наше.

По-при »Мету« виходило науково-літератське, Кулішевою правописею друковане письмо »Нива«, під редакцією п. К. Горбаля, которе яко літератське не запускатось чимало в полемику з москвофіліями, которе однакож, іменно після оновлення свого, мало у нас свою вагу і цінність. Находимо там оповідання, писані гарним народним язиком, красні вірші (особливо переводи

деякі майже клясичні); критика ж театральна писана в ній зі знанням річі, складно і безсторонно. Оба письма перестали виходити задля браку матеріяльних засобів, при великих напруженнях сил так редакції як і молодіжи, котора складками старалась їх піддержувати. Іменно молодіж тернопільська заявила тогді чимало патріотизму, а кількох укінчених алюмнів затягнули значні для них пожички в ціли удержання »Мети«, і деякі із старших не пожаловали тогді гроша, за що честь най буде їм од нас і слава!!

Гарна ціль лежала також в видаванню »Руської Читальні« п. Климковичем; так і се діло якось не повело ся.

[IV.]

В ту пору, еще за істновання »Мети, виділ »Матиці« заповів загальний збор членів сього обчества. Москвофилі тогді сконсолідовались. Упадок Шмерлинга получив їх в одну фаляngu. Час був дорогий, треба було ділати як найскорше. Пізнійше атентат на язык народньо-руський міг зовсім не удати ся. Скликано отже збір »Матиці«, на которім не явив ся ані Єго ВПр. метрополит ані Впр. Куземський. Совітники наші пороз'їздились, порозходились то до купелів то по інспекціях. Лишено отже п. Головацькому вільну руку робити на »Матиці«, що тільки сам захоче. З членів стоїлькадесять явилось на сїм зборі так не чимало, що годі було се і збором »загальним« назвати. Яко комісар правління сидів п. сов. Ген. Наша сторона заявплась на сїм зборі вельми уступчивою, за-те москвофилі під проводом свого председателя посліпли від фанатизму. Народовцям не дали й говорити, Климковича не прийнято за

члена «Матиці», «Сборникъ» рішею видавати даліше, похвалено його прямованне; тільки до виділу вибрано нових членів, іменно пр. Огоновського і других, котрих вже не памятаєм. Пан Шараневич заявив, що руську історію тільки з московською вкупі (!!) писати можна, що без одної нема другої. Інші панове в інших відділах, в котрих властиво нічого не робило ся, говорили в тім самім дусі. Но рішення язикового відділа, де переважали народовці (під председательством Впр. Жуковського, теж народовеця), не увзглядали ся; — словом, п. Головацький осягнув свої цілі: Москва одоліла! Но в тій побіді лежала і наша поразка. Москвофілі сами встидали ся опісля своєї «Матиці». Наслідком тогданньої ролі п. Головацького був його упадок; побачимо, як далші председателі Матичного виділу собі поступатимуть. Сього року виділ «Матиці» не скликав загального засідання, хоч воно що-року відбувати ся повинно, і ми не будем злим пророком, коли скажемо, що такого збору не буде так довго, аж опять до министерства вернуть Шмерлинги, аж опять Менсдорфи приготують «галицько-руськимъ лучшую почву». Ми не розписуємо ся за сей збір більше, бо поступованне нашої сторони на зборі матичнім, хоч поперекручували «Слово» і «Сборникъ науковий», бесіди народівців занадто добре відомі публиці руській.

Після упадку «Мети» у нас запанувала велика апатія. Усі говорили, що «зо два роки тепер не можна видавати української газети». Москва узяла гору, наші опять замкнули ся в собі. В таку-то пору, порозумівшись з деякими громадянами, як і з п. Б., п. З. і другими, зачав видавати В. Шанкевич, без підмоги громадської,

правописею »Вечерниць« (як вони з-разу друковали ся) заповіджену Метою »Русалку«. Дописовали до неї Верниволя, Переходовець, Перебендя, редактор »Руси“ п. Заревич, невисипущий наш Денис з-над Серета, др. Павлусевич, п. Гороцький, п. К. Лозинський і інші. Тернопільська громада пошановала редактора довірительним письмом, і з інших сторін редакція відбирала письма, котрі тогдашню її політику похваляли. Редакція числила на те, що прийняттям з-разу етимологічної правописи притягне деяких семі-кацапів, хотіла отже розширити круг читателів письм наших. Но москвофілі здогадували ся, що »Русалка«, зачинаючи »етимологією«, скінчить так, як »Вечерниці«, на »кулішівці«, і ділали в тім дусі против неї. Окрім того еще инша контрагитація, о котрій лучше забути, причинила ся до упадку і своєї газети.

Як при зборі Матичнім отже, так і тепер переконали ся ми, що ся немноголїчна кліка »середних«, на котрих ми инодї еще лічили, не щό иншого, а тайні москвофілі — москвофілі з потреби, москвофілі з моди, москвофілі з боязні і т. д. Вони не оголошають себе явно Москалями, инодї навіть в чотири очі одцурають ся таки Москви; но прийде виступити явно з своїм переконанням, чи то на соймі, чи на зборі »Матичи«, чи при иншій якій злучайности, він стає по сторонї московській. Для того нема згоди ані з крайніми ані з »середніми« москвофілями! »І вони най не надіють ся від нас більш уже ніколи і найменшої уступки. Ми знаєм тільки одну Русь 15-мільонову, один руський письменний язык, котрим писав Шевченко, Основяненко, Котляревський, котрим пише Куліш, Костомаров, Марко

Вовчко, Верниволя і т. д. Хто хоче Русь кавалкувати, ділити її на атоми, той не мислить добра Русь, той служить Москві,« котора, зміркувавши практичність засади *divide et impera*, сама її прийняла і для того рада б розділити нас духово від України. Хто з своєї середньої немногочисної клітки служить Москві »з сознанням« а хто »без сознання«, не наша річ тутки вилічати. — Факт, которого ми уже тільки разів досвідчали, єсть, що в рішительній хвили Москва на сих »ребенків« як на своїх лічити може. Для того ся клітка і не заслугоє на мення окремішньої партії; єсть то тільки люде, которі не мають відваги розлучити ся з давнішою политикою п. Дідицького, которий до-недавна еше величав ся »Малоросом«, мимо того, що редакція »Страхопуда« і »Золотої Грамоти« давніше вже заявила себе московською і иноді вередовала на п. Дідицького за його псевдо-малоросство. Сі панове, не маючи ясного политичного погляду, сидять для того на двох кріслах, і придержуючи ся засади, що »покірливе телятко дві корови сее«, вони бажали би ссати і Австрію і Москву: от і ціла тайна своєї так званої »середньої« клітки. Нам явні Москалі, которі з внутрішнього переконання (бо і таких єсть кілька) всюди і заєдно Москалями заявляють ся і сміливо виступають за свою гадку, бачать ся шляхотнійшими, мимо їхнього засліплення, від тих, що інакше мислять а інакше поступають. Єсть то крайна деморалізація, ділати против внутрішнього свого переконання; для того справедливо цурають ся ними і москвофілі (уживаючи їх иноді тільки за оруддє в часах несприятлих їх гадці) і народня партія, для котрої вони навіть на оруддє досі були за кепські. Нинішня роля тих

людей єсть отже давнійшою ролею п. Дідицького; так як він лишав ся одним кроком по-заду »Страхопуда« і »Золотої Грамоти« і сам в одну пору називав п. Головацького і Петрушевича »Москалями«, »централами московськими« і т. д., а нині, скинувши маску, вивісив явно хоругов московську і станув на тій-же самій, що п. Головацький і Петрушевич, основі, так і сї »середні« панове, ідучи кроком по-заду п. Дідицького, признають иноді навіть, що він пише по-московськи і прямує до Москви. Но най тільки покажеть-ся красна для москвофілів будучність, то вони порозуміють ся із п. Дідицьким так хорошо, як він »Малорос« порозумів ся із п. Головацьким, тим »централом московським« !

[V.]

З того отже, що ми сказали досі, виходить, що головною кардинальною засадою дотеперішнього нашого поступовання було, приймати до нашого народньо-руського табору тільки таких людей, що серцем і душею заявили ся на-вскрізь Українцями. Ми хотіли таким побитом, одпихаючи усьо половичне, зложити партію, або властиве »морально вартне ядро«, коло которого опісля могли би ся групувати і такі, котрих фактом не єсть політика, которі потребують проводу на сїм поли, но которі симпатизують з нашою гадкою. Таке ядро, така партія у нас уже станула; ходило б теперки отже о те, »щоб вона чимраз-то ширшала, щоб до неї приклоняли ся люде з впливом, щоби іменно і межі старшими придбати собі як найбільше прихильників«.

Відома річ, сьвященники наші не суть закамєнілими москвофіями; а коли »Слово« брех-

ливими обіцянками і обмануло із них часть велику, то все таки сьвященники наші поводять ся більше здоровим розумом, як фантазмагоріями «общерусских». Нашою задачею було би: поміщати в «Руси» основні, переконуючі, чужому пересьвідченню в нічим неуближаючі статії. Нашою задачею було би, без впину промовляти за поліпшенням бити матеріяльного сьвященства нашого, з которого чимало, живучи в недостатку і не маючи достаточних середків, щоби відповідне вихованне дати численній звичайно родині своїй, хапають ся Москви як потопаючий бритви. Найправління зверне бачне око на справедливі вимоги духовенства нашого, найполучшить долю тих, під котрих впливом стоїть масса народу, — а між сьвященством нашим найде воно чимало щирих прихильників, і його завізвання *Der Herr Pfarrer möge dahin wirken, dass i. t. d.*, з котрими так часто принужденні уряди наші обертаєть ся до духовенства, найдуть найточнійших виконавателів. Ми не повинні забувати, що духовенство наше робило чимало для нашого народу в Галичині тогди, коли мирської руської інтелігенції майже не було; ми не повинні забувати, що навіть Юр сьв., нині винародовлений, прихилившийся до партії москвофілів, мав з-разу добрі заміри і ділав по гадці народній, — а осуджаючи його теперішність, ми не повинні невдячним оком глядіти на його минувість. З того, що признаємо справедливість духовенству нашому, которе показувало ся у нас в багато злучаях більш патріотичним, як духовенство інших сусідних і братних нам народів, зовсім однаков не впливає заключенне, щоб ми мали стати прихильниками теокрації. Теокрація в 1867. року

була би в Галичині анахронизмом; но дорікаючи ексклюзивним забагам у других, не бажаймо теж самі ексклюзивности. Прямуймо всі, яке і не було б наше звання, до одної цілі силами полученими, не спускаймо ніколи з очей загального добра Русн і добра держави, до котрої залічаємося а потуга котрої єсть найлучшою порукою і нашої народньої потуги. Тим двом великим цілям посьвячаймо наші цілі личні завсїгда.

Так получивши ся і скріпивши ся, діло наше набере сили і поваги; а чим більше людей стояти-ме за нами, тим більше голос наш мати-ме ваги і у сусїд наших і у правління; а опираючи ся на правді, не на обмані, як наші москвофілі, і вступаючи ся за народом і його правами, легко зможемо зломити той вплив, которий вони тероризмом, при помочи таки самих людей правительственных, виробили собі в Галичині.

Для того по нашій гадці политика наша надальше повинна бути не відпихаюча, но притягаюча. Не будьмо оптимистами, но не будьмо і пессимистами. Добачаючи злі сторони, не забуваймо про добрі; а іменно не забуваймо ніколи нікого, хто коли-нибудь причинив ся до ширення нашої гадки. Імена, як пр. Качала, Жуковський, Василь Ільницький, Могильницький, Устьянович і т. д., запишім глибоко в серцях наших; памятаймо, що кождий із тих мужів робив в свою пору тільки для нашої гадки, скільки під тогданними обставинками міг робити. Приміром хай послужать нам противники наші: як не старають ся вони уловити в сіти свої кожного тямучого чоловіка із нашого гурту! В приватнім життю не инакше слїдовало би нам поступати, як в життю публичнім. Занадто різке виступованне деяких

прихильників наших, обороняючих гадки наші в приватних розговорах, зразило чимало людей, которі нині могли бути в нашім таборі. То, що могло бути конечним колись, нині, коли ми уже сильнійші, може по формі змінити ся. »Не уступаймо ні крихітки від переконання нашого і не попадаймо знов в крайність шкодливої уступчивости, але шануймо добру волю там, де її справді відкриєм,« будьмо виrozumілими на дрібні людські слабости, бо і в кого-ж нема таких слабостей? »но безпощадними будьмо там, де відступство від нашої гадки явне, очевидне, несомнінне.«

Передовсім же возьмімо ся до органічної, невтомимої праці. Жадна галузь науки не повинна лежати у нас облогодом. Стережим ся односторонности, в котору иноді народи попадають; но не прімо ся в те, що нашому успособленню дуже не одвічає. Не кождий Русин мусить бути поетом, литератом, политиком! — розділімо працю поміж себе так, щоби кожна галузь одвітними заступлена була силами. Той може бути добрим філологом, а вірша путнього не вшкварить, сей віршує не аби-як, а з математики ані чичирк! і т. д. Хай не бачить ся нам, що тільки красна література єсть народня; строгі умітності не менше кожному народови приносять хісна від літератури. Приміром най будуть нам в тім згляді Чехи. Кільканайцять літ інтензивної праці може поставити нас майже на не гірше від їхнього становища. Тогді пан Ригер не відкликувати-меть-ся в Сокольниках на науку, ведля котрої ми мали б бути із Москалями одним народом.

Стережімо ся зависти! Чи може понижати чоловіка щось більше як зависть? а прецінь може нігде її більше немає, як у нас, —

іменно поміж нашими галицькими москвофілами вкралась ся низка брудна намієтність. І чого-ж завидувати нам, єще ниї, один одному? На нашій бідній тісній Руси доволі місця для людей робячих. Не дай і Боже, щоб ся намієтність в нашім таборі розширила ся; такі бо низкі мотива не погодять ся ніколи з непорочністю нашої народної гадки, которій сприяючи щиро, ми повинні посвятити і намієтності наші. Нас Русинів, а особливо народовців, повинен лучити узол щирої приязни; ми повинні обороняти один одного, бо у нас втрата кожної єдиниці єсть великою втра-тою; ми повинні стояти всі за одного а один за всіх; так у всіх добре з'організованих дієть-ся, которі боронять своїх людей навіть єще тогді, коли тії-ж справді провинили.

У нас дієть-ся инакше: хай пустить хто тільки яку поголоску, ми не питаємо ся, не до-ходимо, чи вона правдива, не шукаємо причини, — а повтаряючи її, тягнемо заключення, которі, наколи сама поголоска не правдива, теж не на правді основують ся. Таке поступованне відсторо-нило нам чимало людей, або зробило їх індифе-рентними, таке поступованне шкодить нам вельми, таке поступованне погубляє вкінці кожню пар-тію. Може бути, що ми Русини заразили ся в тім взгляді від Поляків; но власне длятого повинні ми отрясти ся від тої похибки, маємо бо найлуч-ший примір на них, як брак взаїмного довірія нищить всі їхні заміри.

Не жахаймо ся явности: явність єсть най-лучшою порукою, що прямовање наше єсть чи-сте; не бавмо ся в тайни, которих доховати годі і которі зовсім для нас злишні. Зложімо опять громаду, розумієть-ся громаду, в которій все по-

винно бути явне (в котрій однакож повинен би бути тіснійший виділ), громаду, котора числом заїмпонувала би москвофілям. Рішення більшини тої громади будуть для нас обовязуючі, і буде лад у нашім таборі, — бо опинія громади буде для нас опинією загальною, а загальна опинія то не аби-яка потуга! Щоби в громаді нашій москвофілі прийшли до поваги, того ачей нині уже жажати ся не маємо причини. Сторона матеріяльна єсть річею меншої ваги, хочай нині її піднесли високо, — но і матеріяльно справа наша при такій засаді тільки скористати може.

Далій не спускати б з очей предложень, поданих в дописи »від Бродів«, іменно що до книжок шкільних. Сей предмет повинен бути у нас завсїгда на памяти. Ми не повинні обоятно дивити ся на те, що молодіж наша мусить ломати собі язик на московських учебниках. Кожде нове шкільне діло на руській буцїм мові ми повинні підтягнути що до язика як найстрожшій критиці. Так н. пр. заявив п. Дідицький в Галичанині, що уже друкуєть-ся (прецінь!) читанка написана п. Торонським для 8. класи, котора має бути »русскою«, се-б то московською. Що п. Торонський до »галіцко-руських« залічаєть-ся, річ відома; що в його читанці пробивати ся ме отже дух »общерусский«, ми не сомніваемо ся. Тільки сумніваемо ся, наколи вона справді »русська«, щоби, як то звіщає Галичанинь, вона отримала »удобрення« в. правління. В такім злучаю однакож наклад не був би страчений. П. Головацький, впливовий тепер чоловік в Москві, міг би виробити тогді сему »плодови удобрення« в Петербурзі. Там і зовсім на місци шкільні книжки »руські«; у нас, доки ми еще під австрійською кормигοю, нема причини,

щоби молодіж учила ся з »руських«, се-б то московських учебників. Наші учебники повинні бути писані взоровою народно-руською мовою, бо ачей не длятого домагаємо ся у в. правління впровадження руської мови в школах, щоби учити ся по московськи.

Не завадило би подумати у нас також о гумористичній газеті. Така газета (розуміється добре і порядочно редагована) зробила би у нас більше як у других. Москалі не викидали би на »Страхопуда« инакше рочних 4000 рублів, коли би не переконали ся, що гумористика то не аби-який батіг на наших »галіческо-руських без со-знання«.

Вкінці — і се точка найважніша — старати ся би нам треба і працювати над тим не-всипущо, щоби в злучаю опорожнення посоль-ского крісла мало-помалу входили до сойму люде, которих москвофілі тільки длятого не ставляють на листі кандидатів, щоби наша сторона не мала в соймі жадного заступника, которий при злучай-ности міг би поперти справедливі наші бажання. Длятого пр. Качала був москвофілям завсїгда солею в оку, хочай він для милої згоди часто був уступчивий. Длятого директор Ільницький, Впр. Жуковський, пр. Могильницький і т. д., которі певно більше мають здібностей посольських, як чи-мало німих і ненімих послів наших, придивляють ся нині тільки з-далека їхній, справдешно липу-тській роботі. »Нехай стане партія чисто на-родня-руська в галицькім соймі — которої, удармо ся в груди, доси тамки немає —, а і бута поль-ської більшини певно змаліє. Партія, зложена з справдешних заступників руського народа в сой-мі, мусіла би імпонувати Польщі. Такі Баревичі

стали ся би на соймі тогді неможливі. Між-тим тепер польска більшина, знаючи, що має діло по більшій часті не з репрезентантами народа, но з індивидуами, которі крісло посольске получили в нагороду за їхні словістичні прямовання і промавляють иноді тільки за народом, бо мусять, поступає з ними як з індивидуами московськими; а на тім терпить не партія московська, котора сойм уважає іграшкою а посольске крісло середком придбання собі чинів, але терпить народ руський, терпимо ми.

Може бути, що декому осущення сьої послідньої гадки нашої бачити ся буде на-тепер еще неможливим. Нам воно таким не видаєть-ся. Розумієть-ся, щоби осягнути її, треба організації і дисципліни в нашім таборі а енергії і витревалости у проводників. Ми мусимо робити тепер так, як ті мурашки: кождий завід, кожде розчарованне повинно додавати нам тільки енергії і витревалости; кілька літ такої невтомимої розумно і обережно керованої праці у всіх направліннях, а й дух московський не запахне в Галичині!

Предмет, которий обговорити в сій нашій статії ми поставили собі завданням, не дасть ся так скоро вичерпати; но ми сказали по крайній мірі тільки, скільки в дневнику при натовпі важних політичних вістей сказати можно. А держали ся в тім згляді не тільки нашого суб'єктивного погляду, но старали ся, щб змога, дати тут вираженне гадкам і поглядам других також народовців. Запрашаєм однакож братів наших по гадці, щоби зволіли в сїм для нас важнім предметі піднести й свій голос. Нам бо не треба жахати ся, що противники наші закидати-муть нам, що ми повтаряємо ся: в деяких питаннях не можна до-

силь наповтаряти ся; впрочім не ми одні, котрим зробили б сей заміт. Звісний французький драматург і философ Вольтер (которий для Французів зложив був нову правопись, не менше від певної французької фракції ненавиджену, як наша Кулішева від москвофилів), одвічаючи на заміти своїх противників сказав: »Мені дорікають деякі, що я повтаряю ся; добре, я буду повтаряти ся так довго, поки вони не вчують моего голосу!« Так і нам повтаряти ся би так довго, поки не почують голосу нашого й ті, що нарешно затикають собі уха, щоби тільки нічого не почути.

АВСТРІЯ І РОССІЯ.

(Допись з Мостів-Велпких.)

[I.]

Бути може, що де-хто вірить в так звану »одвічну приязнь Москви із государством Габсбурським« (котора довгі літа поміж тими двома державами — з політичних взглядів — і то лишень поверховно істнувала) і на ній основує свої надії в можливість вічного союзу поміж тими государствами. Що щирої приязни, справдешньої прихильности між ними ніколи не було, а було тільки противенство, з которого часто-густо навіть вражда вироджувала ся, доказує сама історія численними подіями, з котрих хоч одну частину тут наведемо.

Перше зіткнення Австрії і Москви, про которе історія достовірно споминає, збуло ся року 1291.; воно було »неприятним і дотично Угорщини«. Після вбиття бездітного короля Владислава Кумана поставив ленником Угорщини цісар Рудольф з Габсбургів свого сина Альбрехта, бо, опираючись на грамотні докази підклонення-ся Белі IV. німецькому государству, він уважав Угорщину за державно-ленничий край німецький. Но Угри винесли на престол потомка Арпадів, внука Андрія II., которого права до наслідства не узнавав цісар Рудольф, з причини, що він родив ся з нежнягого роду жінки Сте-

фана, яко Андрія III. Андрій впав з великою силою до Австрії, вкупі з московським союзним військом. Літописі розказують, що найбільш спустошило околицю Вінер-найштадську і Віденську тогді військо московське. Та хйлепа і недоля краю склонила герцюка Альбрехта до заключення понижаючого супокою і узнання Андрія королем Угорщини.

В пору паповання Івана III. (1462—1505) опять наступило зіткнення Москви з Австрією і Німеччиною: воно було приязне, але тільки по формі. Року 1486. приїхав до Москви р. Николай Попель з тайними порученнями цісаря Фридерика III., щоб вислідити московські стосунки. Після вороття свого він представив Фридерику потугу Івана так великою, що союз з Москвою видав ся користним. Року 1489. приїхав Попель яко посол цісарський в Москву й привіз із собою письмо від Фридерика III. і Максимилияна I., в которім ті-ж жертвують Іванові свою приязнь, се-б то союз з Німеччиною, обіцяючи йому вінець королевський, і просять разом для родича цісарського Альбрехта з Баден о руку московської княгині. Іван заявив свою готовість до «заключення союзу з Німеччиною» і відповів, що радо видав би дочку за Максимилияна, но «за князя низшого степеня, як Альбрехт, видати її не може». Максимилиян же сам, хочай був тогді вдівцем, і не думав одружитись з дочкою Івана.

19. серпня т. р. заключений був перший торжественний і письменний договір між Австрією а Москвою. Макс і Іван обіцяли собі взаємно «згodu й любову й підпомогу супротив кожному неприятели». Головним же предметом була Угорщина. Престол угорський був власне по смерті

могучого Матвея Корвина опорожненим, а цісар був безперечно правним наслідником. Але за сею коруною посягали і Альбрехт і Володислав (з Чех), сини польського короля Казимира. Москва гварантовала право наслідства Австрії, щоб іменно жаден із синів Казимира не осягнув угорської коруни. Що Москва не зробила того із справдешньої прихильности для Австрії, тільки із власного інтересу, не потребуем аж доказувати.

Польща була в ту пору найопаснішим ворогом Москви, через прилученне Угорщини стала б еще опаснішим. Також хотіла Москва ужити тої злучайности, щоби загарбати нещасну Україну нашу. Мимо того Москва не виповнила зі шкодою Австрії і з власною некористю висше помянутого торжественного договору. Угри вибрали справді одного із синів Казимира, а іменно Володислава, королем своїм. Максимилиян підніс оружие против Угорщині; но його союзник Москва не підмагала зовсім Максимилияну, — а що і Франция наступала тогді на Австрию, то він рішив ся заключити мир із Володиславом 17. листопада 1490. Володислав остав королем угорським.

З тої пори стосунок Австрії з Москвою обмежав ся тільки на тім, що кількакратно точились поміж ними розправи взглядом спільного підприємства відпорних мір против Турції. Дуже характеристичним зі взгляду на нинішню політику Москви взглядом Турції єсть лист царя Феодора до султана Мурада: »Ми не слухаєм ані цісаря (австр.) ані королів французького, іспанського і польського, которі без вину на нас назирають, щоби вкупі із ними піднести оружие супротив голові Музулманів.« В цілім періоді воен турецьких Москва не заявила ані для християнства ані для

сильно напираної Турками Австрії найменшої прихильності. Аж тогді виступила вона супротив Туреччини, як показалаь спосібність загарбання турецьких провінцій. В тій-же порі не могло бути ані мови о приязні Австрії із Москвою.

В січні 1576. року цісар Максимиліян II. вислав в Москву до Івана IV. посольство, зложене з перших достойників, щоб спонукати Москву до спільного виступлення із Австрією супротив вибору на польского короля зависимого від Туреччини князя седмогородського, се-б то Стефана Баторого. Іван вислав ік цісарю тільки посланців «легшого сорта». На представлення цісаря, щоб Москва залишила воєнних кроків супротив Лифляндії, одвічав Іван гордо: «Лифляндия есть наша, була наша і буде наша.» Що до вибору короля польского заявив Іван, що він не допустить того, щоби вибір пав на Баторого, но що він «вступати меть-ся за архикнязем Ернестом». Тимчасом він сам забажав польскої коруни. Щоб осушити сей замір, він показав ся польскому посольству на стільки смиренным, на скільки гордим був супротив посольства австрійського. Наслідком тої двулицевости було, що Стефана Баторого вибрали Поляки справді королем своїм, которий опісля був страшним кнутом для Московщини. Уже два літа опісля принуджений був Іван благати цісаря Рудольфа II. о поміч супротив Баторого.

Федор Іванович посилав 1587 до 1590 куриєра за куриєром до Відня і до Праги, щоб умоти помочи супротив Баторому, а по його смерти жертвовав він опять престол польский которому із князів австрійських, предкладаючи zarazом уже тогді поділ польского королевства. Союз не прийшов до skutku, бо Австрія, наущена опитом, не

вірила в щирість московську. Впрочім Москва просила завсїгди тільки о поміч супротив Польщи, не обов'язуючись однакож Австрії до жадної підмоги супротив Турції. Спосіб, яким вкінці 1595. року Москва рішилась підмогти Австрію, зовсім не був спосібний, щоб союз московський показавсь Австрії користним. Москва післала цісареві австрійському яко воєнну підмогу 401.275 — не рублів, але шкір зо звів'ят всілякого роду, найбільше було з вивірки, бо 337.235 шкірок. Кумедна підмога!

І наслідник Федора, узурпатор Борис Годунов (тесть Федора), вислав 1599. р. до цісаря Рудольфа послів, щоби вмішати Австрію в польско-московську борбу і так вражду Польщи, відвернувши від себе, скермувати супротив Австрії. Посол московський обіцяв, що цар сам піднесе оруже, щоб австрійського архикнязя Максиміліяна винести на престол польський і разом з цілою потугою розпочати війну против Турції. Тутка примічає Карамзін наївно: »Ми очевидячки й не думали піднимати оруже задля винесення на престол польський архикнязя Максиміліяна, і з султаном ми без потреби не гадали воювати.«

За Михайла Феодоровича зблизились опять держави Габсбурська і Романовська (1614), се-б то московська, но і тепер не наступило порозуміння.

За Петра Великого заходили вправді особисті, але не політичні ознаки приязни поміж двором австрійським а московським; Австрія добачала в ту пору опасність, яка загрожує їй зі сторони московської, і діяствовала против неї, на скільки змога.

З Єкатериною I. заключив цісар Кароль VI. 1726. р. союз відпорно-зачепний, з которого користала одна тільки Москва. Аж за цариці Анни прийшов той союз буцім-то фактично для Австрії до skutku. Та як? Австрія вимагала трактатом приобіцяну поміч Москви супротив Франції, се-б то 30.000 помічного війська; цариця Анна післала тільки 10.000, і то не скорше, аж получила від Австрії важні концесії взглядом Польщи, і ті 10.000 явились аж тогді на боєвищи, коли уже мир був заключений. Тимчасом Австрія виповіла Порті війну, для того, що Москва із Турцією в війну замотала ся; Москва ж найголовнішу задачу сеї війни оставила Австрії. Сумної памяти договор Белградський був наслідком не конче радісним тої війни для Австрії.

Підчас дідичної війни австрійської мала Марія Терезія право, на підставі існуючого еще союзу, вимагати помочи у Москви. Цариця Єлисавета узнала виправді прагматичну санкцію, но коли прийшло ся стати в обороні Марії Терезії, вона осталась бездільною. В сімлітній війні опісля боролась, правда, Єлисавета вкупі із Австрією супротив Пруссії, но і то більше з ненависти против Фридерика II., которий висьмівав її в своїх сатиричних віршах, як з прихильности ід Австрії; і Москалі не явились тогді в Німеччині тому, що-би Шлезію для Австрії опять придбати, але щоб загарбати одну часть пруських провінцій для себе. Зараз по смерті Єлисавети наслідник її, Петро III., зірвав союз московсько-австрійський і сполучив майже на боєвищи таки свої війська з пруськими, з чого вийшли для Австрії такі наслідки, що тяжку »сімлітню борбу« вона закінчити мусіла без найменшої користи.

До Катерини II. писала Марія Терезія її памяті слова: *Meiner lieben Frauen Schwester allezeit getreue Freundin, aber mit meinem Willen niemals Nachbarin*. Опісля зістали вони й сусідками, але не по волі Марії Терезії а її міністрів.

[II.]

При першій коаліції против Франції Москва не брала чинного уділу. Катерина II. вправді, в порозумінню з союзними монарствами, освідчилась против Франції і обіцяла підмогу, котрої обіцянки опісля, як то Москва завсїгда робила, не додержала. Аж (буквально) послїднього дня перед смертю рішилась Катерина узяти чинний уділ в війні, але першим ділом її сина і наслїдника Павла було уневажнення того рішення. Дарма що Австрія, котра вкінці сама одна провадила сю війну з Францією, глядала помочи в Москві, до чого мала право опираючись на все єще істнуючі трактати: »Москва супокійним поглядом дивилась на нещасте Австрії.« Аж коли Наполеон появив ся в Єгипті, загрожуючи тим вплив Москви на востоці, а іменно по забранню острова Мальти, дав ся Павло, котрий надзвичайно симпатизовав з мальтанським чернечим лицарством, спонукати до війни против Франції. Він приступив до другої коаліції 1798. Москва тогді уже надавала собі такий вид, як коли-б вона зовсім без своїх окремих замірів і виглядів, а так тільки з великодушія ішла в борбу за Австрію. Сердешна Москва!

60.000 московського війська під начальством Суварова одправилось на боєвище до Італії. Суварова іменовано у Відні маршалом і поручено

йому найвисшю команду над соединеними військами італійськими. Та поступки його були такі, що мусіли в правлінню австрійським обудити підозрінне против його особі. Він, маршал австрійський, поступав собі так, що Австрія мусіла прийти до того перекону, що в Москві найшла вона не помагача а нового тільки противника в Італії. Відколи Суваров получив від государя московського мення італіянський, виступав він всюди яко організатор іменем царя і правління московського. Мимо усіх зглядів віденського кабінету для Москви, принуджений був цісар Франц одручним письмом до маршала Суварова положити таму його волі. Но Суваров з тої пори став еще більш імпертинентним.

Австрійський кабінет принуджений був до уложення нового операційного плану тільки тому, щоби Москалів позбути ся з Італії. Московське військо дириговано в Швайцарию. Корсаков перепровадив перші його відділи. Сей генерал показавсь еще бутнійшим Суварова. Вкінци відкликано московську армию до дому! Павло одцурав ся коалиції, і то власне в тій хвилі, коли Наполеон, повернувши з Єгипту і добившись найвисшої власти, сам на чолі французької армії поставив ся. І того не досить! Павло сейчас »заклучив союз з Наполеоном, сконцентровав дві армії над австрійською границею, і тільки напрасне умертвленне його перервало дальші неприязні кроки супротив недавно союзної Австрії«.

Син і наслідник Павла Александер І. зразу держав ся политики батька і заключив 11. вересня 1801 союз з Наполеоном; но бачучи, що Наполеон усі реальні користи лишає для себе, честолюбивому ж Александрови оддає тільки почести

і славу без пожитку, змінив своє поступовання, одклонив ся од Франції і прилучив ся 1805 до третьої коалиції, до якої приступили були тогді еще окрім Австрії Англія і Швеція. »Москва з'обов'язалась передовсім підмагати Австрію або в Німеччині або в Італії.« Но Александер не тільки що післав Австрії на тую підмогу недостаточну під даними околичностями силу воєнну, но і та, поділена на три відділи, так лїниво зближалась ік боевищу — коли весь успіх залежав від скорости порушеній війська —, що австрійський генерал Мак в Ульм, лічивши даремно на поміч московську, утратив притомність духа і »рішивсь капитулювати«. Нічого не могло тепер Французів зупинити, в листопадї вони уже заняли Відень. Но власне тепер положенне Наполеона було найопаснїйше: його можна було зі всіх сторон окружити і розбити зовсім, но воєнний такт і розсудок наказовали, заким получают ся усі воєнні сили, не допустити до рішительної битви. Наполеон сам бачив опасність свого положення, но Москалі, як перше не квапили ся, так тепер конче хотїли ся бити, еще заким явить ся архикнязь Кароль, щоби слава побіди їм припала. Те московське честолюбие спровоadiло передвчасну битву під Австерліц 2. грудня 1805., в которій власне помилки московських начальників найбільш причинили ся до того, що Франція одолїла. 26. грудня заключив цісар Франц »мир Прешбургський, щоб відв'язатись від приятелїв і неприятелїв. Союзна Москва наругалась тепер із нещастя Австрії під Ульм гірш, як самі таки Французи. »Длятого в Австрії, а іменно в війську австрійським, гірш зненавиджено тогді Москву, як Французів.« Впрочім цісар мав важні причини

недовіряти Москві, котора тільки разів зрадила уже Австрію. — Москва відтягнула свої війська й не журилась більш о свого австрійського союзника. Ось вам два приміри московського »союзу« з Австрією супротив Наполеона. Так виповняли Павло і Александер обовязки союзників.

Договор, заключений в Тільсіт, став і для Австрії просто враждебним. Москва і Франція уложили план для поділу Турції. Бачучи Австрія, як оба неприхильні їй государства очевидно на її некористь роблять собі тайні приобіцянки і втирають взаємно себе в честолюбних захотінках, почалась зброїти і 1809. р. обявила війну Наполеонові. »Москва стояла в тій війні з Францією супротив Австрії.« Австрія підняла сю війну — сама собою. »Александер ділом причинив ся до сьої халепи Австрії; переступивши сейчас по обявленню Австрією війни Наполеонові границю, він появив ся в Галичині.«

Москва звиняла ся, що була принудженою до піднесення оружя супротив Австрії і що вона тільки так буцім (!) провадила війну против ньої. Воно правда, що Александер, замість 150.000 обіцяного Наполеонові помічного війська до Галичини, дириговав тільки 30.000, но те доказує тільки, що Москва не була щирим союзником і для Франції; но що війна її против Австрії не була тільки буцім-війною, що Москва була справдешним ворогом Австрії, доказує те, що Москва в Віденськім договорі казала признати собі одну часть восточної Галичини. Чи і до того Наполеон присилював Москву?

Одолівши Пруси і Австрію, Наполеон обернув ся против Москві. Тепер прийшла черга на Австрію із ним злучити ся. Австрії після її но-

вої халепи не осталось нічого иншого до вибору. Но на скільки вираховане поступованне Австрії в 1812 р. помогло Москві, кождому відомо. Після нещастного фатум, котрому уляг Наполеон в Москві, Москва із своїми 30.000 не змогла би була Французів виперти з-над Висли, де Наполеон в самій Польщі зібрав еще 50.000 мужа. »Коли-б Австрія з Прусами не підняла була оружя, коли-б була остала в союзі з Наполеоном: Москва не величалась би нині своєю величиною, не була би так »слишком пространна.« «Тимчасом Москва чванить ся, що вона спасла ті держави! І були такі, що повірили Москві, бо згарище Москви засинало їм попелом очи. Що приступленне до сьої війни Австрії було рішачим, річ відома; мимо того однакож, що Австрія своїм приступленнем рішительний надала війні керунок, Москва опісля поступовала собі так, що Метерних, бачучи як Москва для себе лишає усі з сьої війни користи, ба прихильнішою показується для Франції як для Австрії, виповів слідуєчі слова: »Ми Франції уже більш не жахаємось, а Москви (се-б то союзника Австрії).«

Тогді-то загарбала Москва останки Польши з Варшавою, бажаючи »відбудувати її в як найширших границях« і на престол польський посадити московського князя. Австрія получила, правда, опять давні свої посілости, но те не дячила вона союзній Москві, тільки власним своїм силам і уміркованню. Власними силами зреставровалась тогді Австрія, а йдучи за голосом розумної політики, вона зрекла ся дечого, до чого мала повне право.

»Особенно безвзглядним против Габсбургської династії« показав ся Александер через по-

ступованне своє із Наполеоном і його родиною. Коли станув в Парижі, цісаря Франца тамки не було. Єще того самого дня заявив він зовсім самовольно, що »Наполеон і ціла його родина, отже і дочка і внук цісаря »Габсбургського«, тратять право до правління в Франції.« Ся декларация підписана була тільки через Александра і Несельродого! »Що цар московський з такою сквалністю й в неприємности австрійського цісаря зверг із трону його дочку і внука«, було певно не заявленнем прихильности для Австрії й Габсбургів, а вражди, котра дожидала тільки способности, щоб в так неблагородний спосіб заявитись.

[III.]

Не инакше поступала собі Москва від часу Віденського конгресу. 1828. прийшло до війни Москви із Портою. Москва одоліла Турцію, так бачилось по крайній мірі Європі. Тимчасом річ стояла инакше: Дібіч, загнавшись за Балкан із 25.000 московського війська, був очевидно в немалій опасности, і тогді западні держави мали найлучшу злучайність упокорити бутність Москви. Що вони так добру способність занехали, було великою політичною похибкою, котрої вони не раз єще каятись будуть.

Москва записала собі тогдашнє посередництво Австрії добре за ухо, і з сеї пори вона без впину »промишляла над погибелею Австрії«; Австрія була і єсть до нині найдужшою перепорою для осущення московських замірів. Тільки на руїнах Австрії може Москва розпочати свою фантастичну-гегемоничну й тому нетревалу будівлю московсько-панславистичної держави. Щоби сю ціль осягнути, заключив »незабвенний« Николай

союз із Каролем Х., щоб поділитись із ним панованнем над Європою. »Москва обіцяла Франції западну Німеччину, Франція ж за те Москві Австрію і Турцію.« Липцева революція знищила сі заміри; одному союзникови принесла вона упадок, другому не аби-яку опасність. В бюрі Великого князя Константина в Варшаві найдено спеціально випрацьований план нападу на одну із австрійських провінцій, до якої дорога веде через Галичину, іменно на Угорщину!

Но Москва не учить ся з історії нічого, так як Польща; після втихомиреньня революції вона розпочала опять свої революційні агитації, і то вже не тільки в турецьких провінціях, но уже й поміж австрійськими Славянами, а як бачили ми від 1848 року, поміж нашими таки галицькими Русинами. Сліди тої агитації добачали й добачаємо ми й кожний, кому московські рублі не заступили очей, або хто задля »пространства« Москви усе проче не бачить в миниятурі: в поєдинчих голосах (як Петрушевича і інших) уже на першім зборі Матичнім, в виданих ві Львові і у Відни часописях і інших літературних »плодах«, як в »Зори галицкой« за Павенцкого, в »Семейной Библіотекѣ«, в »Страхопудѣ« з »Золотою Грамотой«, в »Словѣ« з »Галичаниномъ«, в »Сборникѣ науковомъ«, а навіть в урядовім віденськім »Вѣстникѣ«. Те письмо урядове австрійське попри »Слово« найбільш причинило ся до піддержування московського елементу в Галичині; користаючи з урядової своєї поваги, воно завзятійше й консеквентійше всіх московських письм вороговало супротив нашої народньої партії, обкидаючи її репрезентантів »вістниківським болотом«, которе в своїм часі в галицьких, навіть

ненародних, часописах звійшло було в пословицю.

Хто би нам не вірив, най прочитає собі некролог, которий »Слово« усопишому в Бозі, після 18-літньої, не конче трудолюбивої, но за те сварливої і для Русі вельми шкодливої жизни, помагачеві і учителеві свому, старому »Вістникови«, виписало. Покійник »виобразовав« у нас політичних московських езуїтів, которі, під брехливою покривкою раболіпия для Австрії, розвивали у нас московський елемент, ставляючи ся, для одурення руського народу, з-разу на основі народній а доходячи опісля до »Баснословій«, »Обманів очей«, »Конюших«, »Буйтурів« і явного вивіщення московської коругви в львівському »Слові«.

Ведля всякої розумної логіки з повисше наведених фактів виходить, що Москва ніколи не була прихильна Австрії, що не зичила їй ніколи добра, що союз її з Австрією був завсїгди тільки маскою природньої вражди, що Москва і Австрія не сприяли собі ніколи, бо сприяти собі і не могли.

Австрія і Москва з причин »естественних«, независимих навіть від особистих стосунків, суть собі противниками, і вони остали б ними навіть, коли-б лучила їх звязь родинна пануючих домів, коли-б неприміркою Великий князь Константин сидів на троні австрійським або цісар Максиміліан на престолі московським; политика бо інтересів сильнійша від політики чувств, хочби ті чувства були навіть чувствами особистої приязни або родинної любови. »Неумолиме« історичне фактум розриває й найсвятїйші звязи.

Уже географичне положення обох держав показує, що ті два государства не можуть зістати із собою в згоді: коли два великі государства,

як Москва і Австрія, сусіднують з собою, то уже з того самого впливає конечність ревнивого наглядання і пильного береження себе взаємно, инакше уже із звичайного току річей вираджають ся часто причини до розмаїтих поміж ними колізій.

Зваживши тепер те, що Австрія мусить опертись на елементі славянським а в дальшій консеквенції мусить стати державою славянською, коли бажає сама свого процвіту й потуги; зваживши, що вона вступила уже на дорогу конституційну, а що більше, виповіла засаду рівноуправнення всіх під її кормигою проживаючих народів, що вона отже консеквентно мусить веспирати »племенний індивідуалізм«, коли Москва не тільки що єсть досі — і при таких стосунках, при таких народнім характері і останеться — абсолютною державою, що давить гірш Турка братні славянські народи, но окрім того старається без впину, неначе ті Гарpii в Виргилиевій Енеїді, ціле Славянство покрити своїм московським амальгамом: зваживши отже те все, виходить, що Москва абсолютична нести може на запад тільки неволю і царизм, Австрія ж конституційна на восток свободу! Будуща Австрія і Москва то якби дві славянські ріки, которі пливуть одна против одної; побачимо, у которой пруд буде сильніший.

Задачею вільної обновленої і укріпленої славянської Австрії було би виперти опасну для Славянщини, з причини своїх гегемоничних і ідентифікаційних забагів, Москву на північ, сполучити жестоко роздерті народи в одній славянській семі і дати тим величний примір Європі, перед которим демон поділів спустив би від сорому очи.

От миссия Австрії, от і причина, задля
которої вона не може, не повинна ніколи всту-
пати в союз з Москвою, а боронити Славянщину
супротив її найопаснійшого, найгрізнійшого во-
рога в інтересі власнім, в інтересі Славян, в ін-
тересі Європи і цілого чоловічества!

Чому біда й досі ходить по сьвіті.

Казка (після флямандського).

I.

В однім селі жила, в старенькій, похиленій, мохом порослій хатині, стара, як гріх первородний, беззуба та пригорблена баба. В селі не було старшого від »бабусі«: так взивали її в очі; між-тим по-за очі ціле село не називало »бабусі« инакше, а тільки »Бідою«. Коли та задля чого дісталось бабусеньці отсе імя, сього не знати. Ціле бабусине майно була єї торбина, єї хатина, біля хатини цуцик »Брисько«, а за хатиною яблунка, та така-ж широка та гарна яблунка, що хибань ся у раю (щó Господь наказав із неї їсти Адамови та Єві) красча була від бабусиної яблунки. А яблука ж то на ній були, яблука — як кулаки за grubшки, а червоні — як кров; бувало як зародить, то так і горить увесь садок від них. Поті й розкоши було у бабусі, поки яблук на яблунці; тільки-ж часто закрадалась дівтора в садок, за яблуками. Біда що-дня, було, узавши торбину через плечі, шкандибає із цуциком Бриськом від хати до хати, від села до села »за хлібом«; коли ж наспіє осінь, то цуцик Брисько лишається дома пильнувати яблук; а гірке се було горечко для обоечко, бо Біда і цуцик любили ся дуже.

Настала ж одного року люта зима та сніги спали такі, що птахи мерзли та падали з голоду.

Белика нужда запанувала скрізь по цілїм краю, а найбільше она далась в знаки Бідї та єї цуцикови. Одного вечера — на дворї мело снігом то завівало, що, мовляв той, і пса би не вигнав з хати — застукотїло щось у бабусине віконце.

»Пробіг! пустїть хоч на часочок загрїти ся, а то замерзну осьде під порогом, або сконаю з голоду,« просивсь із двора хто-то охриплим старечим голосом.

— »Ходїть!« озвалась бабуся-Біда, відсуваючи засуву та відхиляючи двері від єїней: »щоб не сказав хто-небудь, що я у таку метїль та сніговицю зборонила впусту Божому старцеві.«

Старець (Біда не помилилась) увійшов у хату і тяжкою ходою приближивсь до вогню, щó горїв на коминку, та поздоровкавшись з Бідою зачав розтирати закостнілі від морозу руки.

Гїсть був єще старший, єще сивїйший, єще бїльш пригорблений, чим сама Біда.

— »Сїдайте, просимо!« говорила бабуся: »чим хата богата, тим рада.« І докинула послїднє полїнце до вогню та й послїдним куснем хлїба, щó подибала єще в торбинї, передїлилась з старцем.

Попоївши не чимало, старець протягнувсь на припїчку, та й так і заснув. Досвїта, в-ранці прокинувшись, гїсть став вибиратись в дорогу.

— »Щó?« покрикнула Біда: »Ви уже вибираєтесь опять в дорогу?«

»Мое діло скінчилось на сїм сьвітї; я вертаю до Сього, щó мене післав в отсю дорогу. Не звичайний я, а сьвятий чоловік, і Господь післав мене, щóб побачити, як живуть Його люде та чи єсть там між ними правда та милосердіє для нищих. Я був у панів, у богачів, у маючих господарів, усі відправили з квитком Божого старця,

усі як собаку відганяли мене від порога; ти одна змилювалась на до мною. Скажи: якої ласки бажаєш у Господа; чого просити-меш, те й станеться тобі.»

Аж тепер, придивившись старцеві, пізнала бабуся, що отсе говорить із нею сьвятий Николай, великий чудотворець.

Не сподівавшись такої ласки, Біда упала ниць перед Сьвятим і ледви на-силу вимовила, що вона стара й нічого уже не бажає у Господа!

»Не відмагайся,« промовив ласкаво сьвятий отець: »се бути не може, щоб у тебе не було жадного бажання; кажи, чи попросиш собі гадівства великого, шпихлїв повних та оборогів, гарної худоби, грошей? Бог милосердний дасть тобі усе, бо ти не пожаловала милостині Божому старцеві. Може ти хочеш скарбів, великого панства, може забажала бути великою панею-княгинєю?«

— »Нї, Отче Николаю, великий чудотворче!« одвічала Біда: »я нічого не бажаю у Господа.«

»Говори!« поважно промовив сьв. Николай (неначе-б уже розсердився): »я не можу оставатись довжником богомільній людині.«

— »Коли вже dokonче така сьвята воля Твоя, сьв. Отче Николаю,« одвічала Біда, »то в мене єсть одно бажане. У мене в садку єсть яблунка: у нікого в цілім селі нема такого дерева, щоб такі грубі та смачні родило яблука; тільки-ж пуста дїтвора краде їх у мене: ще заким доспіють, то вже й обнесе яблунку, а я мушу лишати цуцика дома, щоб пильнував яблук, та й сама плентаюсь за хлібом від села до села, через ліси, через яруги і Бог зна куди; з Бриськом то я й не боюсь нічого, а самій лячно иноді ночію вертати до дому. Вчини же, сьвятий отче Ни-

колаю, мені тільки сю одну ласку, що, хто б не вихопивсь на яблунь, щоб вже йому й не вільно було звідтамтиль ізлізти, хибань що я сама йому pozwолю.»

»Аміль!« вимовив сьв. Николай, поблагословив бабусю-Біду та й пішов в дальшу дорогу.

II.

Благословенство сьв. Николи нераз стало бабусі-Біді в пригоді. Теперечки не траплялось їй вже ніколи з порожною торбиною вертати до дому. Минула зима, за зимою весна та літо. Коли ж хлопці поміркували, що Біда не лишає в садку цуцика а бере його з собою, повихапувались на яблунку та повні пазухи понапихали яблук; вже й хотять злазити — а ту не можна, яблунка не пускає. Вернувши Біда до дому, аж зареготалась стара, побачивши, як пакостна дітвора баламкає на яблунці; не зараз же й пустила вона їх з яблунки. »Нехай, добре вам так; оттак то Господь карає за чуже добро!« докоряла Біда. З тої пори дітвора й не приближалась до яблунки, і Біда з цуциком жили сумирно та щасливо.

Аж якось з кінцем осені — бабуса лежала в садку та грілась до сонця — приходить до неї худий височезний чоловігa з косою в руках. Як стій поміркувала Біда, що отсе не хто инший, а сама живісенька смерть.

»Сердешна моя Бідонько!« каже він: »твій час уже прийшов, ходи зі мною.«

— »Вже? вже?« на-силу вимовила Біда і побіліла як хуста.

»Тобі б, думаю, тільки й тішитись з того,« одвічала Смерть, »що твоя мука скінчить ся раз

на сїм свѣті. Там, де я поведу тебе, далеко лучше, як тут.»

— »Хто його знає, може воно й справді, що тамечка лучше,« говорила Біда сама до себе: »тільки-ж Бриська мені жаль тутечки лишити круглим сиротою.»

»Брисько може йти з тобою. Скорше, не барись!«

— »Ще тільки хвильочку часу мені остав, най хоч уберу ся; я не хочу, щоб на тїм свѣті наругались із мене, що така простоволоса та преть-ся у небо.»

Смерть не боронила, а Біда, прибираючись у-в останне, глянула еще раз жалібно на свою хатину, на свою яблунку, та й слюзи закрутились в очах небозі; но в сій хвилі й шибнула їй ось-яка гадка через голову: »Сердешний пане Муравський!« каже: »будьте ласкаві, заким я приберу ся, вилізьте на яблунку, та дістаньте мені отсих послїдних три яблук, щоб було по дорозі чим хоч охолодитись, як не подибаємо керниці.»

»Добре!« одвічала Смерть: »тільки скорше збирай ся, бо нема часу« — і полїзла на яблунку за яблуками.

Діставши яблук, збиравсь пан Муравський злазити — та ба! не пускає бо яблунка.

»Гей, бабусю!« кричить Смерть: »а ходіть но, подайте мені руку; чи зачарована яблунка чи щб, пустити не хоче!«

Вийшла Біда на поріг та й дивить ся, а пан Муравський так і баламкає своїми довженними руками та ногами, тільки ж чим більше він видираєть-ся, тим сильнїйше обіймає його яблунка. І справді так кумедно виглядало отсе, що Біда аж зареготалась.

— »Добре, що повис,« каже: »мені у рай не пильно!«

По сих словах бабуся зачинила двері, а Смерть як висіла, так висіла на яблунці.

III.

Минає один місяць, минає другий, а тут не чути, щоби де хто помер. Усі дивують ся, нігде в цілім краю ніхто не вмирає. Такого ще й не чували. В Німеччині, в Туреччині, в Московщині усі живуть, усі здорові, та хоч і занедужає хто-небудь, то опять подужає на велику дивовижу лікарям, котрі так і в голову заходять, як отсе може бути, щоби сей або той міг був подужати. Минає й рік, минає й другий: про смерть як не чути, так не чути.

Настав опять новий рік, і люде тішились, обіймались і цілувались з радости, що знать то Господь вволив людському бажанню та й вчинив чоловіка опять безсмертним, як коли-то за Адама в раю. По всіх краях съвятковано з тої причини великий празник, жиди не могли настарчити горілки. Десять, двацять, трийцять літ — було ще яко-так, а по трийцяти літах не тяжко було подибати старців по стодесять і більше років, пригорблених від старости, глухих та темних, що, мовляв той, тільки заваджали на світі. Небавом поміркували отсі старці, що й не таке-то велике щасте отся безсмертність, як з-разу бачилось. Одні о палицях та кулях ледви що волоклись по улицах, інші не вставали таки із постелі. Небавом не було хати, де би зо три або чотири постелі не лежало старих дідів та беззубих баб; прадіди, прабаби, пра-прадіди з пра-прабабами

стогнали цілий день в постелях, дурно виглядаючи кінця отсим мукам.

Та на тім не кінець. Ніхто не вмирав, отже і ніхто не відказував нічого нікому; молодші не мали отже ніякого майна, ніякої власности. Престарі королі та урядники не могли удержати ладу та порядку в державі; злочинства множились, що-дня чути було про нові крадежі та рабунки, тільки вбити не міг ніхто нікого. Земля переповнилась була людом, що й не могла його виживити; настав великий голод; люде голодували вельми, а вмерти не вмирав ніхто із голоду. Коби бабуса Біда зазнала була усьої тої нужди, вона б не зволікала була так довго єї кінця а визволила б була пана Муравського із його неволі; тільки-ж вона привикла була з-давен-давна до голоду і холоду, а про других людей Біда не журилась чимало.

Люде стали теперечки самі шукати смерти, так, як колись-то від неї утікали. Піднялись великі бучі та війни; накоєно чимало лиха, попустошено села та гóроди, поруйновано доми, попалено хати: багато нанесла одна сторона другій нещастя, а вбити не вбили ні одного-однісенського чоловіка. Зїхались лікарі з усього світа на раду; визначили велику суму тому, що винайде таке зіле, таку отрую, щоби від неї можна вмерти. Замазали багато білого паперу, написались страх чимало книжок супротив життя — а все дурно.

Страшна се була пора, ще страшніща як перед потопом.

IV.

А жив тими часами в місточку недалеко від сього села, де проживала наша бабуса Біда, дуже

славний лікар — Пявченком його звали. З'їхав він у село, бо дуже гинув тогди товар, та й переходячи вечером улицею почув, що у Бідинім садку так щось і пищить і просить ся. Причаївсь він коло воріт та й слухає: »О, чи-ж нема на сьвітї такого, щоби визволив мене і весь сьвіт від безсмертності, сто раз гіршої, чим найбільший помір?«

— »Ого!« покрикнув учений лікар і глипнув на яблунку, а серце аж затьохкало йому у грудях. »А ти тут, сердешний мій товаришу? то-ненько, бачу, співаєш на яблунці, неначе соловейко в лозині. Що ти тут дієш? давно вже не видались!«

»Дарма! нічого не роблю, і в тім моя біда, мій смуток; подай мені, братчику, руку і визволи мене з неволі!«

Лікар Пявченко подав пану Муравському руку, та як не виривав ся сей, все воно тяжко було вирватись від яблунки. Та ба! яблунка ухопила еще і доктора, та — тепер хоч повеселішало трошечка Смерти: було з ким розважати смуток.

В місточку дуже чудувались, що таке сподіялось з доктором Пявченком. »Хиба-ж він винайшов спосіб, як вмираєть-ся, та сірома сам наложив головою?« Шукали за ним, глядали, аж наконець і справді попали на слід та й зайшли аж до Біди в садок.

— »Сюди, товариші, сюди!« кричав доктор Пявченко, побачивши своїх. »Я подибав Смерть, тільки годі із того зачарованого дерева злізти.«

— »Здоров був, пане Муравський!« загомонили доктори.

Ті, що стояли найблизше яблунки, подавали

руки то Пявченкови то Смерти; тільки-ж щό сподіялось з доктором, те не минуло і їх: як стій, ухопило їх галузя і не пустило вже більше. Н-забавом ціла яблунка аж угнула ся від людей. Хоч як не тягли та не трясли ті, щό стояли єще під яблункою, дарма! Хто повне на яблунці, сього вже не можна було ніяк відченити. Аж вкінці попав хтось на гадку зрубати яблунку. Ідуть, принесли сокири, рубають, та ба! сокира відскакує, неначе від каменя — й сліду не лишає!

Аж вкінці, почувши такий гомін та ревіт, вийшла і бабуся-Біда у садок подивитись, чого там стільки люда у єї садку набрало ся. Люде розповіли їй усе, яка то нужда запанувала на сьвітї через те, щό годї вмирати, та аж тепер поміркувала Біда, якого то вона не хотючи на-коїла лиха.

— «Я тільки можу визволити Смерть,» озвалась Біда, «і я визволю її, та тільки під одною умовкою: щόб не приходила по мене та по мого цуцника скорше, аж доки сама її тричі не закличу.»

«Най буде й так! я пристаю на сю умовку,» озвала ся Смерть: «подайте руку, бабуся, нехай перебу!»

— «Злізайте ж усі, коли так,» одвічала Біда, і Смерть, доктор Пявченко і його товариші покотились, неначе яблука з яблунки, як потрясеш нею здорово.

Як стій, узялась Смерть до діла і зараз на місци виправила на той сьвіт деяких, щό уже дуже довго її вижидали. Тільки-ж як побачили се другі, то такий вчинив ся натовп, щό мало і не вдушили пана Муравського. Побачила Смерть, щό чимало буде роботи, годї самій упорати ся. «Треба,» каже, «звербувати собі до помочи вій-

сько.« То-ж і постригла зараз усіх докторів в жовняри, а Пявченка поставила над отсим лицарством полковником. Не минуло тижня, а Смерть вкупі з полковником Пявченком прочистили аж геть землю від нависних невмирак, і опять вернулись давні порядки на землю. Кожний, в кого було більше вісімдесяти лїт, міг по закону вмирати, окрім одної бабусеньки-Біди, котра до сеї пори все єще тричі не закликала Смерти. Тому-то, бачите, й доси ходить Біда по сьвіті!

П Р И П И С К И.

І. Поезії.

Матеріяли: 1) Зоря галицкая яко альбумъ на годъ 1860. [Видав Богдан Дідицький.] Въ Львовѣ, 1860 (2, 3, 4). — 2) Гомонъ молодой Руси. Стихъ. Во Львовѣ. 1861 (9). — 3) Вечерницъ, литературне письмо для забавы и науки. Рочникъ І. 1862. Редакторъ Федоръ Заревичъ (5, 6, 8, 10—22). Рочникъ ІІ. 1863. Редакторъ Володиміръ Шашкевичъ (7, 21). — 4) Зільникъ. Поезії Володимира Шашкевича. Львівъ. 1863 (1—8, 10—24). — 5) Вѣстникъ, часопись урядова политична и литературна. Редакторъ Василій Зборовскій. Въ Вѣднѣ, 1865 (25—29). — 6) Русалка (литературна часопись, виходить що суботы во Львовѣ). 1866. Редакторъ Володиміръ Шашкевичъ (30). — 7) Правда, письмо наукове и литературне. Львівъ. Рочникъ І, 1867 (31); Р. ІІІ., 1869 (32, 33, 34); письмо літературно-політичне. Рік V., 1872 (36). — 8) Привітна пісня Впреосв. кир Іосифови Сембратовичеви, Митрополитови... У Львові, 1870 (35). — 9) Основа [політична часопись]. Виходить у Львовѣ двичи на тыждень. 1872 (32).

Поезії розміщені тут в порядку хронологічним (як і у Климковича), а подані всі без виемки.

1. **Заспів.** Сим віршем розпочинає ся збірник поезій Волод. Шашкевича „Зільникъ“ (110 сторін XVI-ки), виданий накладом автора. „Зільникъ“ має на мотто сї верші Як. Головацкого: „Не величке ж моє зіле, | Як барвінок на весіле, | Як на ріднім гробі рута, | В дробен листок розвинута“ — і складає ся з 3 частій: І. Дрібні квіти, ІІ. Черна, ІІІ. З Книги Співанок Гайного. Закінчає єго вірш „Прощання“ (24).

2. **Думка.** Під сим віршем підписано: Солуків 1858. (Солуків — село в долиньскім повіті.)

3. До зірки. Під сим віршем підписано: Пешт, 1860. — В „Зільнику“ стоїть ще така примітка: „Друковано в „Альбумі на годъ 1860“. Редактор „Альбума“ перемінив був тогді деякі уступи, незгідні з текстом, котрий тутки подаємо.“ Важнійші перемінні такі: 443, 7—8. Чудна зьвіздонько, | Сьвіт-ластівонько! — 20. З вітрами в полі! — 8—7 з д. Лягла і снами | Віє над нами. — 2—1. Щоби недруги, | Сваволі слуги — 444, 12—14. А ми остались | Вірні в всій части | Законній власти! | А тобі, гожа | Зьвіздочка божа, | Піснь величаву | Піли на славу.

6. Ластівкам в дорогу. Під сим віршем підписано: Будим 1860.

7. Чудна долина. Під сим віршем підписано: 1860. — 47, 1 з д. прічка = пріч, преч. Часом уживає ся як іменник, н. пр. Мене жене прічка із дому мого власного. (Як. Головацкий.)

8. Русалка. Під сим віршем підписано в „Вечерницях“: 1861.

9. Гомін молодї Руси. Повний заголовок сего вірша, друкованого окремо в піваркуша (поставлений Дідицьким, котрий і дав его до друку?), єсть: „Гомонъ молодой Руси. Стихъ составленный именемъ русской молодежи зъ причины слова выголошенного нашимъ посломъ Преп. Антоніємъ Могильницькимъ на думъ державной въ Вѣднѣ 27. Червня 1861 року въ доказъ благодарности и глубокого почитанія.“ По поводу тої бесіди також Федькович написав сонет: До нашого батька Могильницького.

10. Нинішня пісня. В „Вечерницях“ по сїм заголовку стояло ще: „В. Панови Совітникови Юліянови Лавровському, послови краєвому і основникови Руської Бесіди.“ Сей вірш був деклямований автором при відкритю Руської Бесіди (першого руского товариства касинового) у Львові 21. січня 1862. Яков Головацкий прислав его в редакцію петербурскої „Основи“ (де він був також надрукований, з деякими пропусками, в книжці за липець 1862) з таким своїм листом (писаним фонетикою-кулішівкою): „Милій брате, хоть незнакомий, та все таки рідний!... Щоби не з порожніми руками приходити к вам, посилаю стишок молодого даровитого півця нашого для поміщення, коли ласка, в вашій ча-

сописі. Нехай і ваші люде знають, які гарні вірші у нас виголошують ся...”

13. Зробок. Тема сего вірша взята з „можебилиці“ Як. Головацкого: „Добрі діти вінець“ (Руска Письм. III, 80).

14. Чого туряти. 462, 7. Романовський = польський поет (1834–1863), згинув в повстаню польським 1863. р.

20. Безнадійним співакам. Сей вірш єсть відповідю на ось-такий вірш Ө. Вернивої (Ол. Кониського), поміщений в політичній газеті „Слово“, ч. 75 з 4. жовтня 1862:

Нема й надії.

Пропало все, нема й надії, | Як мертвеці народ наш
[спить,
Мовчать народнії вітії, | Ніхто неправди не казнить!
Ніхто за правду не озветь-ся, | Ніхто духовно не живе:
Один із себе сам сьмієть-ся, | Другий на сьміх себе дає.
Один другому дорікає, | Один другого продає;
На батька руки син знімає, | А катові почет дає.
Нема любви, немає віри, | Нема надії ні в кого;
Усі духовно скаменіли, | Усі цурають ся свого!
Ніхто за волею не плаче, | Душа ні в кого не болить;
Слїз матери ніхто не бачить, | Усі заснули, все мовчить...
Усі ми мучимось в неволї, | А мучеників нема в нас;
Ми продали дідизну долю, | І себе продаєм що-час!
Пропало все! нема й надії, | Як мертвеці народ весь
[спить,
Мовчать народнії вітії, | Ніхто пороків не казнить...

27. На розлуку. 479, 9. Е. Зг. = Євгеній Згарський (514, 15), руский письменник, шкільний товариш Климковича, поміщав свої вірші в 1855–7 рр. в „Зорі галицькій“ а в рр. 1862–3 в Вечерницях: в рр. 1863–1865 він слухав гісторії на університеті в Відни, звідки, зложивши іспит, пійшов на гімназіяльного учителя до Галичини. — Пашкевича поезії 25–29 писані в Відни.

34. На весні. Під сим віршем стоїть дата: Деревня 9. (21.) цвѣтня 1868.

35. Привітна пісня Митрополит Йосиф Сембратович бажав полагодити спори межи народовцями і москвофілами. В тій ціли запрошував до себе репрезентантів обох сторін на наради, та й предложив (28. грудня 1870) „Рускій Раді“ і „Просьвіті“ свої гадки

і внесення. Просьвіта відповіла (письмом з 15. III. 1871), що може приступити до угодкових пересправ аж тогди, коли сторонництво „Русскої Ради“ заявить всенародно, що стоїть на національнім становищі „Ради Рускої“ з 1848-ого року, се-б то що уважає галицьких Русинів за частину 15-мільонового народу руского, відрубного від народів польского і великоруского. На тім ціла угодова акція скінчила ся.

II. Прозові статті.

Матеріяли: 1) Русь [політична часопись]. Виходить ві второкъ и пятницу [у Львові]. Видаватель и властитель Кость Горбаль. (Вийшло 77 н-рів від 28. III. до 19. XII. 1867.) (1, 2.) — 2) Зоря Читаночка для сельскихъ людей. Уложивъ членъ „Просвѣты“, Володиміръ Шашкевичъ. Книжка VI. У Львовѣ, 1872 (3).

Як ми поступали... 509, 13. Дідицький представлений тут пересадно: не він сам оден винен, що література наша йшла тогди фальшивою дорогою, і ледве чи він „з наперед уложеним пляном“ вів наше жите народне на російський шлях. — 511, 3. літерата... народньо-руської = в тім біда, що таких вповні свідомих літератів а поважних мужів тогди не було. — 514, 8 з д. Лавровський = народовець, чоловік ініціативи і праці, хотів повести Русинів народним шляхом, та на жаль не мав, іменно у Львові, відповідних і потрібних до того товаришів-помічників, а в інтересі своєї поваги не міг далеко запускати ся з людьми, котрі собі не вміли достаточної поваги виробити. — 4. Секретар = Правотар, практичний порадник правничий. — 515, 16. Гостина на Україні = Остра критика (Н. Вахнянина) на сей твір що до єго літературної вартости була зовсім оправдана, але не що до тенденції: Лисікевич докоряв Українцям: Коб не Дніпр і не могили, | Українці би забили | = забули], | Що то руский край. — 516, 8. Площанського = пізнійшого редактора „Слова“, та „платним“ і умисне для агітованя против „Вечерниць“ (котрі з вини таки самих редакторів не вміли собі поважного і впливового становища серед загалу рускої суспільности виробити) він ледве чи був. — 20. Страхопуд = перша в Австрії гумористично-сатирична газета руска, в москвофільськім дусі, виходила в Відни 1863—1868. —

524, 21. Славянская Заря = 287, 1 з д. — 528, 16. Золотая Грамота = літературний додаток до „Страхопуда“ 1864—1867. — 530, 25. навіть Юр сьв. = В сьв. Юрі у Львові, т. є. у тамошних духовних достойників (крилошан Куземского і н., митрополитів Яхмовича і в часті ще Литвиновича) концентрувала ся вся політика галицких Русинів від 1848-ого року звиш 20 літ.

Россія і Австрія. Ся стаття подана тут в скороченю. Властивий заголовок єї такий: „Славянская Заря — її программа.“ Політична газета „Слово“ у Львові, з-разу, від 1861-ого року, в народнім дусі і мішаною мовою а від 1866-ого року вже в російській дусі і зросійщеною мовою видавана, заповіла, що виходити буде у Відни політичний півмісячник „Славянская Заря“ в російській мові, і оголосила таку єї програму: Австрія мала б стати (другою побіч Россії) державою славянською з російським язиком і стояти в вічнім „естественнім“ союзі з Россією. — Отже дописуватель „Руси“ виступає против тої програми, іменно старає ся виказати неможливість союзу тих двох держав. Притім покликує ся на висказ „одного з перших публицистів німецьких“ в брошурі з 1855. року (котрою брошурою він, здає ся, в цілій дописи своїй користував ся), що Россія єсть у внутрі консервативна а на зверх революційна.

539, 6. герцюк = Слово князь не відповідає німецькому Herzog, між-тим рускі літописи віддають его повисшою формою. *Дописуватель.* — 542, 9. шкір зозьвірят = Карамзин том VIII. *Допис.* — 550, 3 з д. ворогувало супротив народньої партії = з виємкою одного короткого періоду неконсеквентности, коли хвалило „Мету“, котрої редакція сама й „не читала“. *Допис.* — 551, 7. учителеви „Вістникови“ = Відома річ, що Б. А. Дідицький, заким обіймив редакцію „Слова“, був робітником урядового „Вѣстника“. *Допис.* — 12. на основі народній = як Головацький в трех вступних предподаваннях, в поезіях друкованих в „Вінку“ і по-части в Граматиці, Гушалеви в „Мир вам братя“, одній его творі, в котрій находимо еще пскру поезії, Б. А. Дідицький по-части в Читанці для народних шкіл і в перших своїх віршах руських, під котрими він підписовав ся еще „Дзедзіцьким“, що оче-

видно цухло ще бараками. *Допис.* — 13. Баснословіє = книжка, видана Як. Головацким у Львові 1860. Повний титул її: „Очеркъ старославянскаго баснословія“. — Обманъ очей = мелодрама Ів. Гушалевича. — Конюшій = поетична повість в ніби-російській, а Буй-Тур поема в мішаній мові Б. Дідицького.

Против „Руси“, котрої „видавателем і властителем“ підписував ся попередній редактор літературної часописи „Нива“ Кость Горбаль, а головними співробітниками з-помежи більше знаних галицьких писателів були Ф. Заревич і Вол. Шашкевич, рускі студенти-академики оголосили в літературній часописи „Правда“, котру они майже рівночасно з „Русію“ стали видавати у Львові, таку заяву: „.... Хоч і цураємось, як завсїгди цурались, московського „Слова“, а проте таки не маємо й з „Руссю“ нічого спільного, не стоїмо ані з нею ані теж з ким-небудь постороннім в ніяких стосунках....“

Чому біда ходить... 558, 17. пане Муравський = так називають у нас смерть; іменно дівка каже иноді: „приїде до мене пан Муравський,“ се значить: скорше діждусь смерти (мурави, могили) як подружя. *Автор.*

Інші статті-дописи Волод. Шашкевича в „Руси“ були: Галицький псевдокандіотизм [про москвофілів в Галичині]; Про що нам дбати [про народний руский язик в судах і школах, про зладжене руских учебників в народній мові, про засноване товариства для видавання пожиточних книжок, про уложене меморіялу до правительства з нашими потребами і бажаннями, про закуплене площі у Львові для поставлення памятника Шевченкови]; Історичний розвиток орієнтального питання [заборчива політика Росії а охоронна Австрії і прочої Європи супротив Турції]; „Коби не підмога московська, австрійських Габсбургів давно вже не було би в Європі“ [полеміка против сего твердження російського дневника „Голось“, повтореного львівським „Словом“]; (Чужа журналістика про Русинів); Dziennik Roznaniński [полеміка против сего дневника, котрий в дописи зі Львова заявив ся против попираня Поляками і правительством руских народовців]; „С. Петербургскія Вѣдомости“: дописи „съ галицкой границы“ [рестроване безсторонного російського голосу в руский

справі]. Також писав політичні статті, фелетони (і дописи?) в львівській „Основі“ з рр. 1871 і 1872.

Додатково подаю ще оден вірш его, поміщений в „Слові“, ч. 1 з 1862. р.:

Руськая пісня.

Гей ви мої співаночки,
Де я вас подію?
Там по горах, по долинах,
Там я вас посію.
А як мені гаразд буде,
То вас позбираю;
А як мені лихо буде,
То вас понехаю.

Пісня народна.

Соловію, щебетію!
Вжич ми звуків, най возпію,
Най возпію їй пісеньку,
Легше стане на серденьку.
Бо чось тяжко, чось ми нудно,
Чось без пісни жити трудно!

Без той пісни чарівниці,
Без той руской красавиці,
Що як раз ти шепне в ухо,
То без ней ти всюда глухо,
А як раз тя поцілює,
Чогось серденько банує,
А як раз тя приголубит,
Душу молоду погубит.

Перекине тя в пташину,
Полетиш соколом, сину,
Полетиш десь в инші світи,
Полетиш милой глядіти.
І нераз ти серце вірне
В меду райских утіх пірне,
Тих утіх, що їх лиш знає,
Хто ей душу відгадає
І припаде їй к серденьку
І полюбит сам пісеньку.

І нераз, хоть слеза кане,
Хоть в грудех ти серце вяне,
Она тя пригорне к собі,

І забудеш о злій добі.
А нераз, хоть сама дїва
Стане тужна і тосклива
І запустит тугу тую
В твою душу молодую,
То таки при нїй любенько,
З нев плакати солоденько.

Бо вна плаче давні літа,
Плаче славу Руси-світа,
Плаче князів і боярів,
Плаче тина недогарів,
І тих плаче снів Руси,
Що не знали підлой труси
І пішли в могилу спати,
Щоб лиш матер не продати.

Але вічно клене тому,
Клене сину негідному,
Що ся неньки вирікає,
До чужої прилягає;
Побратавшись з пекла тьмою,
Пише запись русков кровю
Й — прости, Боже, ту провину! —
Запродає батьківщину!

З М І С Т.

СТОРОНА

Твори Леоніда Глібова.

Леонід Глібів	5
-------------------------	---

І. Байки.

1. Вовк і Кіт	7
2. Вовк і Вівчарі	8
3. Лебідь, Щука і Рак	9
4. Мірошник	10
5. Лисиця й Осел	11
6. Чиж та Голуб	12
7. Дві бочки	13
8. Жаба й Віл	13
9. Мужик та Лисиця	14
10. Прохожі та Собаки	15
11. Миша й Пацюк	15
12. Хлопчик і Гадюка	16
13. Вовк та Мишеня	17
14. Зозуля й Півень	18
15. Лев та Миша	19
16. Співаки	21
17. Лев та Вовк	21
18. Хазяїн та Шкапа	22
19. Троєженець	23
20. Охрімова свита	25
21. Два кума	26
22. Камінь та Червяк	28
23. Синиця	29
24. Вовк та Ягня	30
25. Шпак	32
26. Щука	34
27. Свиня	35
28. Вівчар	36
29. Лящі	37

30. Билина	38
31. Цікавий	39
32. Купець та Мищі	40
33. Торбина	41
34. Горлиця й Горобець	42
35. Мишача рада	44
36. Пан на всю губу	46
37. Бджола і Мухи	48
38. Ведмідь-пасішник	49
39. Вівці та Собаки	51
40. Вовк і Лисиця	51
41. Вовк та Зозуля	53
42. Гадюка і Ягня	54
43. Громада	55
44. Квіти	56
45. Лисиця і Ховрах	58
46. Муха і Бджола	59
47. Осел і Хазяїн	61
48. Собака й Кінь	62
49. Хмара	63
50. Деревце	64
51. Мандрівка	66
52. Диковина	71
53. Коник-стрибунець	73
54. Дідок у лісі	74
55. Гава і Лисиця	76
56. Кіт і Баба	77
57. Горшки	79
58. Гуси	80
59. Музики	81
60. Пеня	84
61. Півень і Перлинка	86
62. Лев-дідуган	86
63. Осел і Соловей	87
64. Щука й Кіт	89
65. Білочка	91
66. Лев на облаві	91
67. Шелестуни	93
68. Танці	94
69. Цуцик	97
70. Хазяйка і Челядки	99
71. Старець	100

	СТОРОНА
72. Ягня	102
73. Жаби	103
74. Вередлива дівчина	106
75. Паляниця й Книш	108
76. Лисиця-жалібниця	109
77. Снігур та Синичка	110
78. Будяк і Васильки	111
79. Дідок і Вітряки	113
80. Кундель	114
81. Ластівка й Шулїка	116
82. Перекітиполе	117
83. Лев і Комар	120
84. Сила	122
85. Зовуля й Горлиця	123
86. Цяцькований Осел	124
87. Лисиця й Виноград	126
88. Фіялка і Бурян	127
89. Тінь і Хлопчик	128
90. Солом'яний Дід	130
91. Чабан і Комар	131
92. Скоробагатько	132
93. Хмелина і Лопух	133
94. Жук і Бджола	135
95. Трандафіль і Свиня	137
96. Дуб і Лозина	137
97. Перли і Свині	139
98. Мальований Стовб	140
99. Орачі і Муха	140
100. Ведмедик	141
101. На току	142
102. Вареники	143
103. Вовк і Кундель	145
104. Жвавий Хлопчик	147
105. Троянда	149
106. Ясла	150
107. Огонь і Гай	151

II. Загадки і Жарти.

А. Загадки (1—27)	153
Б. Одгадки на загадки (1—27)	180
В. Акростіхи. 1. Кому привіт?	190
2. Хто баба?	191

	СТОРОНА
3. Хто вона?	191
4. Хто вони?	191
5. Хто хвастав?	192
6. Де-кому на догад	192
7. Хто сестра і брат	192
8. Що за птиця	193
9. Що зашкварчить?	193
10. Хто розмовляє?	193
11. Хто бреше?	194
12. Де-кому на догад	194
Дуля (Весела казочка)	194
Квіткове весілля	202

III. Пісні, думки, описи і т. и.

1. Пісня (Скажіть мені, добрі люди)	205
2. Думка (Як за лісом, за пролісом)	206
3. Хутір в степі	208
4. Ярмарок (Перша редакція)	211
5. Ярмарок (Друга редакція)	214
6. Паняночка	217
7. Туга дівчини	218
8. Пісня (Летить голуб по-над полем)	220
9. Вечір	222
10. Журба	222
11. Зіронька	224
12. Моя веснянка	225
13. До ворожки	226
14. (Ой не цвісти калиноньці)	227
15. Розмова	228
16. Христос воскрес	229
17. На новий рік	230
18. Благання	230
19. Писанка	231
20. Веснянка	232
21. Після жнив	233
22. На перелазі	234
23. Не плач, поет!	236
24. Щедрявка	236
25. Зімніріпісенька	237
26. Nocturno	239
27. Миколі Лисенкові	240
28. Над Дніпром	240

29. У степу	241
30. Веселий переспів на Новий рік	243
31. Пташка	244
32. На Великдень	245
33. До дітей	245
34. Олександрові Кониському	246
35. Під калиною	247
36. Думка (Турбуєть-ся наш невис. сьвіт)	248
37. Епітафії	249

IV. До мирового.

(Жарт на одну дію)	251
------------------------------	-----

Приписки.

Леонід Глібів	274
I. Байки	277
II. Загадки і жарти	281
III. Пісні, думки і т. и.	282
IV. До мирового	283

Твори Ксенофонта Климковича.

Ксенофонт Климкович	287
1. Галичанка	289
2. До вітчизни	290
3. Акульхо	292
4. Пора згадки	296
5. При жерелі	297
6. Теща	298
7. Співак	301
8. З єврейських Співанок Байрона	302
I. Рання смерть	302
II. Слава поляглого	303
III. Розорене Єрусалима	304
IV. На ріках вавилонських	304
V. Видіне Бельсазара	305
VI. Иродове горе	306
9. О, хто малим не полюбив	307
10. Пропалий престол	308
11. До зірки	309
12. Привіт в річницю вінчання цїсарської пари	310
13. Видіне	311

	СТОРОНА
14. Де-кому	312
15. Сьвятославова долина	314
16. Моя туга	315
17. Мужик і Сова (Байка)	316
18. На вічну пам'ять Тарасови	318
19. Великі роковини	321
20. На ниву	327
21. Тарасови на вічну пам'ять	330
22. В 25-літній ювілей ціс. Франц-Йосифа I.	333
23. Гомерової Іліади спів I.	337
Становище Русі супр. Польщі і Московщини	365
Руська народня партія	402

Приписки.

I. Поезії	429
II. Прозові статті	432

Твори Володимира Шашкевича.

Володимир Шашкевич	437
1. Заспів	439
2. Думка	441
3. До зірки мого роду	442
4. Сльози	444
5. На пароході	446
6. Ластівкам в дорогу	446
7. Чудна долина	447
8. Русалка	448
9. Гомін молодії Русі	450
10. Нинішня пісня	452
11. Цвітка молить	455
12. Сиві очі	456
13. Зробок	456
14. Чого туряти?!	462
15. Лелія-воля	462
16. До мого батька	463
17. Не чужого ми бажаєм	464
18. Однака нам доля	465
19. Бувало а нині	468
20. Безнадійним співакам	468
21. З „Книги Співанок“ Гайного (I—XV)	470
22. Черна, княгиня черниговська	476

СТОРОНА

23. Степова рожа	492
24. Прощання	494
25. До моєї кобзи	495
26. Туга на чужині	496
27. На розлуку	497
28. Коли згадаю	497
29. На весну	498
30. Христос воскрес!	499
31. Чого серце беть-ся	500
32. Вінець на могилу Тарасу Шевченкові	501
33. Собі й не собі	505
34. На весні	505
35. Привітня пісня Кир Іос. Сембратовичу	506
36. Жаль ваги не має	508
Як ми поступали досі і як би нам д. п.	509
Россия і Австрія	538
Чому біда й досі ходить по сьвіті	554

Приписки.

I. Поезії	564
II. Прозові статті	567
Руськая пісня	570

Портрет Л. Глібова	4
" Кс. Климковича	286
" В. Шашкевича	436
Поправки помилок друкарських	579

Помічені помилки друкарські.

НА СТОР.	В СТРИЧІ	ПАДРУКОВАНО	МАЄ БУТИ
34	2 з д.	темненько	темненько,
67	25	чочу	хочу
114	4	По сій стрічці пропущений верш:	
		Бо не чуто того, хто дума і мовчить,	
243	2 з д.	Просить	Просіть
272	1 з д.	раючи сїти	раючись іти
294	18	российских	российский
301	12	И везут	Й везут
339	13	бажанє	бажанье
—	25	пострілє	пострільє
347	20	проклятем	проклятьєм
424	11	і западною	и западною
534	9 з д.	сумніваемо	сомніваемо
546	3 з д.	„Длятого	Длятого

Бібліотека руских класиків під назвою

РУСКА ПИСЬМЕННІСТЬ

виходить від мая 1904. року. Доси вийшли:

1) Твори Івана **Котляревського**, Петра **Артемовського-Гулака**, Євгенія **Гребінки**, II-ий наклад 1908 в 4000 примірників. (I-ий наклад в 3000 прим. з 1904. р. розкуплений.) Сторін 536.

2) Твори Григорія **Квітки-Основяненка**. 1904 і 1905, в 4000 примірників, два томи. I-ий том сторін 544, II-ий том 552.

3) Твори **Маркіяна Шашкевича**, Якова **Головацького**, Николи **Устияновича**, Антона **Могильницького**. 4000 прим. 1906. Стор. 624.

4) Твори Амврозія **Метлиньського** і Миколи **Костомарова**. 3000 прим. 1906. Стор. 496.

5) Твори Тараса **Шевченка**, в двох томах. 5000 прим. 1907. Сторін I. том 544, II. том 532 (розкуплені).

6) Твори Пантелеймона **Куліша**, в 6-ох томах. 5000 прим. I. том 1908, стор. 504; II. т. 1909, стор. 560; III. т. 1909, ст. 576; IV. т. 1909, ст. 528; V. т. 1910, ст. 560; VI. т. 1910, ст. 700.

7) Твори Леоніда **Глібова**, Ксенофонта **Климовича**, Володимира **Шашкевича**. 5000 прим. 1911. Стор. 580.

8) Твори Ізидора **Воробкевича**, в 3-ох томах. I. том 1909, ст. 420; II. т. 1911, ст. 420; III. т. друкує ся.

9) Твори Олексі **Стороженка** — друкують ся.

